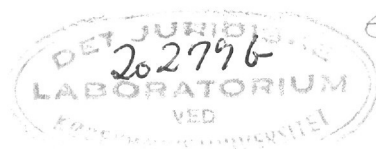

BETÆNKNING

om

VANDFORSYNINGSLOVGIVNINGEN

Afgivet af
den af indenrigsministeriet den 26. maj 1956
nedsatte kommission.

ex. 2

BETÆNKNING NR. 298
KØBENHAVN 1961

Under 26. maj 1956 blev nærværende kommission nedsat af indenrigsministeriet med den opgave at overveje og til indenrigsministeriet at afgive betænkning om, hvorvidt der, bl. a. af sundhedsmæssige grunde, bør foretages en revision af vandforsyningslovgivningen.

Kommissionens medlemmer udpegedes således:

Udpeget af indenrigsministeriet:
Fhv. civildommer E. Olrik, kommissionens formand.

Fuldmægtig, nu ekspeditionssekretær i indenrigsministeriet J. Barfod, der har fungeret som kommissionens sekretær.

Udpeget af landbrugsministeriet:
Fuldmægtig, nu ekspeditionssekretær i landbrugsministeriet J. Graff Nielsen.

Udpeget af ministeriet for offentlige arbejder:

Direktør for Danmarks geologiske Undersøgelse, dr. phil. Hilmar Ødum.

Udpeget af sundhedsstyrelsen:
Overlæge i sundhedsstyrelsen, dr. med. Erik Uhlog

styrelsens konsulent i teknisk hygiejne, professor ved Den polytekniske Lærestanstalt, dr. techn. K. Erik Jensen.

Sekretær i sundhedsstyrelsen, nu amtslæge, dr. med. H. E. Leschly Jacobsen blev beskikket til at indtræde i kommissionen som suppleant for overlæge Uhl.

Udpeget af Københavns Magistrat:
Direktør for Københavns Vandforsyning Martin Udsen og

afdelingsingeniør, nu direktør for Københavns Vandforsyning Wilfred Christensen.

Udpeget af Den danske Købstadforening:
Borgmester i Esbjerg L. Høyer-Nielsen.

Udpeget af Amtsrådsforeningen i Danmark:
Borgmester i Glostrup Valdemar Hansen.

Udpeget af foreningen »Bymæssige Kommuner«:

Foreningens formand, sognerådsformand i

Vejlby-Risskov kommune, civilingeniør O. Kier.
Udpeget af De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark:

Foreningens formand, sognerådsformand i Holsted kommune, gårdejer Godtfred Knudsen.

Udpeget af Den danske Dømmerforening:
Foreningens formand, fhv. minister, civildommer i Københavns amts nordre birk Harald Petersen.

Udpeget af Amtsvandinspektørforeningen i Danmark:

Foreningens formand, amtsvandinspektør i Frederiksborg amt Asger Hansen.

Udpeget af Dansk vandteknisk Forening:
Direktør for Odense Vandforsyning G. O. Andrup.

Udpeget af Dansk Ingeniørforening:
Stads- og havneingeniør i Fredericia A. Grum-Schwensen.

Indenrigsministeriet har derhos under 24. september 1956 beskikket direktør ved A/S Nordiske Kabel- og Trådfabrikker P. J. Rasmussen til medlem som repræsentant for Industrirådet.

Endvidere har indenrigsministeriet under 18. november 1957 beskikket følgende til medlemmer :

Udpeget af Københavns Magistrat:
Borgmester i København Ingvar Dahl,
og udpeget af foreningen »Bymæssige Kommuner«:

Borgmester i Tårnby Richard Jacobsen.
Under 15. januar 1958 beskikkede indenrigsministeriet endvidere følgende medlemmer:

Udpeget af De samvirkende danske Landboforeninger:

Sekretær Jørgen Kjær.
Udpeget af De samvirkende danske Husmandsforeninger :

Husmand Albert Hansen, Munkebo, Dræby.
Under 26. september 1958 beskikkede indenrigsministeriet kontorchef, nu direktør, lektor

A. Stauning, der var udpeget af Erhvervsrådet for Gartneri og Frugtavl, til medlem.

Efter borgmester Richard Jacobsens død be-

skikkede indenrigsministeriet under 7. oktober 1958 borgmester i Rødovre Gustav Jensen, der var udpeget af foreningen »Bymæssige Kommuner«, til medlem.

På kommissionens indledende møde den 8. november 1956 blev der nedsat et udvalg til udarbejdelse af udkast til et lovforslag. Til medlemmer af udvalget valgtes:

Civildommer E. Olrik (formand).

Direktør M. Udsen.

Borgmester Valdemar Hansen.

Professor, dr. techn. K. Erik Jensen.

Ekspeditionssekretær J. Graff Nielsen.

Ekspeditionssekretær J. Barfod.

Kommissionen har afholdt 29 møder, og kommissionens underudvalg har derudover afholdt ca. 100 møder. Underudvalget har herunder ført forhandlinger med repræsentanter for Foreningen af Danske Brøndboreere og Sammenslutningen af Formænd for Afvandings- og Landvæsenskommissionerne og har endvidere forhandlet med formanden for Foreningen af danske Ørredproducenter.

I.

I lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg findes de nugældende regler om indvinding og beskyttelse af grundvandet. Loven omhandler også vand fra vandløb, som inddrages til vandforsyning, jfr. vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949 § 50. Foruden loven om vandforsyningsanlæg findes også en ældre lovgivning om vandforsyning, der endnu har gyldighed. For det første lov af 30. november 1857 angående staden Københavns og dens grounds forsyning med vand fra de nye vandværker, hvilken lov behandler forholdet mellem vandværket og dets forbrugere. Loven er senere på visse punkter blevet ændret, sidst ved lov nr. 188 af 20. maj 1933 om kommunale ejendoms-skatte § 23, stk. 2, der for Københavns vedkommende giver hjemmel til at fastsætte vandafgifter i en vedtægt. Dernæst lov af 30. november 1857 om beskyttelse af de til Københavns vandvæsen henhørende værker, anlæg og beholdere m. v. Denne lov er senere ændret dels ved lov nr. 60 af 24. april 1896, der i sin § 3 bestemmer, at loven af 1857 med de i loven af 1896 indeholdte ændringer med de fornødne lempelser helt eller delvis kan gøres anvendelig

på vandforsyningsanlæg i kommunerne uden for København, dels ved lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af Borgerlig Straffelov m. m., der ophæver § 1 i loven af 1857, idet der i § 186 i Borgerlig Straffelov nr. 126 af samme dato er indført en til nævnte paragraf svarende bestemmelse. Endvidere lov nr. 14 af 27. januar 1872 om hegn, hegnsynsmænd og oversynskommissioner for København m. m. § 27, hvorefter sager, der ved lovgivningen er henlagt til landvæsenskommissioner, for Københavns vedkommende skal behandles af oversynskommissioner, og lov nr. 14 af 28. januar 1876 angående tilvejebringelse af vedtægter for benyttelse af vand fra kommunale vandværker uden for København. Endelig er der i lov nr. 174 af 28. april 1950 om levnedsmidler m. m. §§ 14 og 19 bl. a. givet indenrigsministeren bemyndigelse til at træffe bestemmelser om de fordringer, som af sundhedsmæssige hensyn skal stilles til drikkevand, samt til at give regler om tilsyn med drikkevandsanlæg.

1926-loven henviser til lov af 30. december 1858 om landvæsenskommissioners og overlandvæsenskommissioners sammensætning og forretningsgang m. m. og lov nr. 63 af 28. maj 1880 om vands afledning og afbenyttelse. Disse love er blevet erstattet henholdsvis med lov nr. 213 af 31. marts 1949 om landvæsensretter og med vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949.

Under sit arbejde med gennemgangen af 1926-loven og de øvrige love er kommissionen kommet til den opfattelse, at det er hensigtsmæssigt at samle lovgivningen om vandforsyning i en enkelt lov, der skal omfatte hele landet.

II.

Siden vandforsyningsloven af 1926 er der i udlandet sket en udvikling i lovgivningerne angående vandforsyning, og til brug under arbejdet med revision af 1926-loven har kommissionen derfor gennem udenrigsministeriet indhentet oplysninger om nuværende lovgivning på det pågældende område i Sverige, Norge, Den tyske Forbundsrepublik, Holland, Belgien, England og U.S.A. De herfra modtagne oplysninger er gennemgået af ekspeditionssekretær Barfod, der har udarbejdet en oversigt over det væsentlige i denne lovgivning, jfr. bilag 1.

De således foreliggende oplysninger kan i

princippet sammenfattes i, at brugsrettighederne til vand enten helt eller delvis er tillagt grundejerne eller kan erhverves ved en offentlig koncession, der giver vandindvinderen en offentlig retlig sikring af hans rettigheder. Disse tildeles enten administrativt eller gennem særlige retsinstitutioner, forskelligt ordnet efter det pågældende lands forhold. Det ses ikke, at der heri er nogen væsentlig, principiel forskel i forhold til den danske lovgivning af 1926, der forlods giver grundejeren ret til indvinding af grundvand på hans egen grund til brug i husholdningen, til landbrug, mindre næringsdrift eller anden almindelig anvendelse; for vandet i vandløb er forholdet i alt væsentligt det samme. Videregående rådighed over vandet gives her i landet efter koncessionsprincippet af et særligt retsinstitut, landvæsenskommission og overlandvæsenskommission.

Den store industrielle udvikling og den skete ændring i formerne for bebyggelserne og deres indretning har i de fleste lande givet anledning til mere eller mindre indgribende bestemmelser mod forurening af såvel grundvandet som vandet i vandløb. Her i landet fandtes sådanne bestemmelser allerede i 1926-loven og anden særlig lovgivning.

Man har endvidere bemærket sig, at den udenlandske lovgivning i vidt omfang ligesom 1926-loven fastsætter pligt til erstatning for skader, som måtte opstå ved sænkning af grundvandet.

III.

Al egentlig vandforsyning her i landet sker for tiden praktisk taget alene med grundvand, som er køligt, rent og under normale jordbundsforhold godt beskyttet mod forurening, herunder fra radioaktivt nedfald. Stort set er grundvandet til stede i forholdsvis rigelig mængde, men det disponible omfang varierer dog stærkt inden for landområderne, afhængig af nedbøren, jordbundsforholdene, befolkningstætheden, arten af næringsbrug m. v. Modsætningsvis kan her anføres det vestlige Jylland, hvor der er rigeligt disponibelt vand, og den østlige del af Sjælland, hvor forholdet i så henseende stiller sig helt anderledes. I hovedstadsområdet (jfr. bilag 2) og efterhånden omkring andre større byer må der derfor regnes med, at grundvandet ikke vil kunne strække til, hvorfor man som i andre lande i fremtiden må søge vandet i vandløb og søer inddraget til vandforsynings-

formål i fornødent omfang. Dette sker for tiden til visse industrianlæg, der forbruger forholdsvis store vandmængder, og som ikke stiller større krav til vandets renhed, samt til vandingsformål og fiskedamme. Anvendelse af vandet i vandløb til de sidstnævnte to formål henhører dog alene under vandløbsloven.

Siden lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg trådte i kraft, er der sket en meget stærk stigning i forbruget af vand, og det må sikkert forventes, at der som følge af befolkningens vækst, den bedre hygiejne og anden privat anvendelse, den stærke udvikling i industrien og landbrugets ønske om vanding af afgrøder, der ikke tidligere er blevet vandet (bilag 3), fortsat vil ske en stærk forøgelse af vandforbruget. Det vil under en sådan udvikling være betydningsfuldt at søge at undgå vandforbrug, der ikke kan betragtes som nødvendigt. Der kan i så henseende først og fremmest være tale om at undgå unødigt spild og dernæst om at begrænse vandets anvendelse, f. eks. til kølebrug, hvor anden kølemetode med rimelighed kan anvendes, og til vanding, samt i øvrigt ved andre forbrugsbegrænsende foranstaltninger, som dog ikke bør forhindre en naturlig og sund udvikling. Der har i denne forbindelse været rejst spørgsmål om anvendelse af det salte havvand til udskylning af wc, men det er hertil særlig fra Københavns side bemærket (bilag 2), at en sådan ordning ville kræve et særligt ledningsnet i gaderne, som i den udbyggede by ville koste omkring 100 mill. kr., og hvortil kommer udgifterne ved en ændring af husinstallationerne med et materiale, som er tilstrækkelig modstandsdygtigt til at hindre havvandets tæring af rørene. Som anden ulempe er anført den fare, som i hygiejnisk henseende kan opstå ved eventuelle fejlforbindelser til et dobbeltstrengt ledningsnet. Besparelsen i fersk vand ved en sådan foranstaltning ville endvidere kun andrage 15—20 % af det samlede vandforbrug. Besparelsen ville dog kunne forøges noget ved også at anvende havvandet til almindeligt badebrug, men dette ville også stille krav til ledninger og installationer som foran nævnt og tillige bl. a. medføre, at dette vand af hygiejniske grunde måtte underkastes en særlig rensning. Det skal endvidere anføres, at havvand ikke er særlig anvendeligt til almindeligt badebrug på grund af dets store hårdhed, som vil medføre et stort sæbeforbrug. Der har da heller ikke kunnet nævnes eksempler på byer, som har distribueret havvand til vandforsyningsformål.

Spørgsmålet om omdannelse af havvand eller brakvand til fersk vand, hvorved det dobbelte ledningsnet vil kunne undgås, har også været drøftet. Det erkendes, at dette gennem mange år har været muligt ved almindelig destillation, og fra de senere år kan til eksempel nævnes en ny metode, elektroosmose gennem semipermeable membraner, men begge de nævnte metoder kræver, foruden store anlægsomkostninger, et stort energiforbrug, hvorved fremstillingen af det ferske vand vil nå op på mindst 2 kr. pr. m³. Den første metode vides at være bragt i anvendelse i oliedistrikter, hvor fersk vand ikke findes, men hvor man til gengæld har både store og billige brændselsmængder til rådighed, hvilket nedsætter omkostningerne ved fremstillingen af vand, som det i øvrigt er tvingende nødvendigt at fremskaffe på denne måde. Som en anden metode til fremstilling af ferskvand af havvand skal endvidere nævnes anion-kationbytning i særlige filtre, der kan regenereres, men denne metode er så kostbar, at ingen har bragt den i anvendelse til andet end forholdsvis små nødanlæg.

I U.S.A. foretages der imidlertid et målbevidst arbejde for at nå frem til en i teknisk og økonomisk henseende forsvarlig løsning af spørgsmålet om fremstilling af fersk vand af havvand eller brakvand, men nogen løsning heraf er dog ikke umiddelbart i sigte.

Det har endvidere været nævnt som en mulighed, at hovedstadsområdets vandforbrug kan blive så stort, at det ville være nærliggende at importere vand fra Sverige. Dette spørgsmål ville imidlertid kræve meget store tekniske og økonomiske undersøgelser og være af politisk karakter og må falde uden for kommissionens opgave, hvorfor man skal indskrænke sig til at bemærke, at det uden stærkt tvingende grunde må være betænkeligt på et så livsvigtigt område at gøre sig afhængig af vandleverancer udefra; man bør i hvert fald først udnytte alle hjemlige muligheder, og sådanne findes også på Sjælland, hvis vandløb for tiden fører store mængder fersk vand ud i havet, hvorved det går til spilde. Det ville være mere naturligt og tillige samfundsgavnligt, hvis dette vand som et tilskud til grundvandet i fornødent omfang først og fremmest blev stillet til rådighed for befolkningens almindelige forsyning med vand. Herved ville man opnå, at landets vandforsyning ville være sikret i en lang fremtid, et forhold, som yderligere ville kunne forbedres, hvis man ved fremtidig planlægning og anbringelse af industri og

bebyggelse også ville tage vandforsyningsspørgsmålet i betragtning.

IV.

Blandt de spørgsmål, som kommissionen har behandlet, er spørgsmålet om retsstillingen i tilfælde af kollision mellem en allerede gennemført fredning og ønsket om at etablere en vandindvinding, som helt eller delvis er uforenelig med fredningen. En sådan konflikt vil navnlig kunne opstå, hvor et projekt går ud på at benytte vand fra et vandløb eller en sø til vandforsyning. Der vil i et sådant tilfælde kunne blive tale om opførelse af dæmninger, for at opstemning af vandet kan finde sted, og sådanne dæmninger vil kunne forandre landskabet. Hertil kommer, at den variation af vandspejlet, der er en følge af, at vandet stemmes op om vinteren og pumpes ud om sommeren, vil kunne ændre en søbreds karakter.

Kommissionen har overvejet, om det måtte være påkrævet gennem en lovgivning at tilvejebringe mulighed for, at der kan ske modifikation eller endog ophævelse af en gennemført fredning, hvor det af hensyn til befolkningens almindelige forsyning med vand må anses for tvingende nødvendigt at lade en vandindvinding ske på en måde, der er uforenelig med fredningen.

Kommissionen har forelagt dette spørgsmål for statsministeriet, der har indhentet erklæringer fra Danmarks Naturfredningsforening, Naturfredningsrådet, Foreningen af Naturfredningsformænd i Danmark og Overfredningsnævnet (bilag 4-7). De af Naturfredningsforeningen, Naturfredningsrådet og Overfredningsnævnet afgivne erklæringer går alle ud på, at det ikke kan anses for fornødent at søge gennemført en særlig lovbestemmelse som hjemmel for adgang til at ændre en fredningskendelse, der er til hinder for, at et for befolkningens forsyning med vand nødvendigt vandindvindingsanlæg etableres. Der er herved særlig henvist til bekendtgørelse nr. 106 af 21. marts 1959 af lov om naturfredning § 18, der gør det muligt at ophæve eller ændre en fredningskendelse. Foreningen af Naturfredningsformænd i Danmark har bl. a. fremhævet, at ændring i skete fredninger kun kan forventes, når meget vægtige grunde foreligger. Statsministeriet har henholdt sig til disse erklæringer.

Naturfredningslovens § 18 ses nu ikke at indeholde en fyldestgørende løsning af spørgsmålet

let. For det første er det kun efter andragende fra ejeren af den servitutbelagte ejendom, at en servitut angående fredning kan hæves*). Hvis f. eks. en kommunalbestyrelse ønsker at gennemføre et vandindvindingsprojekt, der vil blive i strid med en fredningsservitut, vil den efter § 18 være afskåret fra at kræve denne hævet, hvis den ikke kan få ejendommens ejer til at fremkomme med andragende derom. Bestemmelsen om, at den kendelse, der skal opheve servituten, skal være enstemmig, synes dernæst at tillægge et fredningsnævns enkelte medlemmer en for stor beføjelse og derved at åbne mulighed for afgørelser, der ikke udelukkende bygger på saglige hensyn. Endvidere er § 18 formuleret således, at en fredningsservitut kun kan hæves, hvis nævnet skønner, at almenheden ikke længere har interesse i at bevare servituten, men omfatter ikke det tilfælde, at en fredning i og for sig ønskes bevaret, men at den helt eller delvis må vige for en foranstaltning af en for befolkningen livsvigtig karakter.

Der kan endvidere rejses det spørgsmål, om en landvæsenskommission, der med hjemmel i den særlige lovgivning om vandforsyning mener at burde godkende et vandindvindingsprojekt, skal kunne hindres heri af et fredningsnævn. Det må herved erindres, at en landvæsenskommission er udstyret med den fornødne sagkundskab med hensyn til bedømmelsen af et sådant projekt, medens et fredningsnævn ikke ifølge sin sammensætning har særlige forudsætninger i så henseende. Omvendt må det indrømmes, at en landvæsenskommission normalt ikke er udstyret med sagkundskab til bedømmelse af de fredningsmæssige interesser i et projekt. For et fredningsnævn kan det derhos ligge nær at lade fredningshensyn få overvægt over andre

*) I en kendelse af 22. december 1956 har overfredningsnævnet ophævet en fredningsservitut, uanset at der ikke forelå et andragende fra ejerne, og uanset at der var nedlagt protest fra lodsejerside. Afgørelsen er begrundet med, at et andragende fra ejerne er uforholdent, hvor en betydelig offentlig interesse taler for ophevelse af en fredningskendelse.

hensyn, i hvert fald i de sager, som nævnet i medfør af naturfredningslovens § 8, stk. 1, selv har rejst. Endelig må det tages i betragtning, at udførelsen af et vandforsyningsanlæg må finde sted i nøje kontakt med den befolkningsmæssige og industrielle udvikling. Denne kan være vanskelig at forudse, og der må derfor som oftest sættes korte tidsfrister for udbygningen af et sådant anlæg. En behandling af et projekt både for en landvæsenskommission og et fredningsnævn vil kunne tage så lang tid og medføre så stor usikkerhed med hensyn til anlæggets udførelse, at det vanskeligt kan undgås, at der opstår ulemper for befolkningens forsyning med vand. Det må endelig erindres, at et vandforsyningsanlæg er tvunget til at anlægge sine vandindvindingsanlæg, hvor vandet findes, og dette vil i hvert fald for større anlæg som oftest være langs vandløb og i søer, steder, hvor fredningsmæssige interesser særligt kommer frem.

Kommissionen må være af den opfattelse, at lovgivningsmagtens opmærksomhed bør henledes på, at offentlige interesser, der hver for sig kan være berettigede, kan kolliderer i vandforsyningssager, og at mulighed for løsning af sådanne konflikter bør findes. Kan der ikke opnås en generel løsning af dette spørgsmål, synes mulige konflikter at måtte løses ved, at der i de enkelte tilfælde gennemføres en særlig lov.

V.

Kommissionen har i tilknytning til det ovenfor anførte udarbejdet nedenstående forslag til lov om vandforsyning, som først og fremmest bygger på bestemmelserne i den tidligere nævnte, gældende lovgivning her i landet; desuden er der taget hensyn til de af indenrigsministeriet i forbindelse hermed udstedte cirkulærer nr. 278 og 279 af 10. oktober 1941 og nr. 248 af 10. december 1959, til de erfaringer, som er indhøstet i praksis ved anvendelse af de nævnte love (jfr. bilag 8), til udenlandske forhold og til en forventet fremtidig udvikling i landets vandforsyning.

FORSLAG TIL
LOV OM VANDFORSYNING

INDHOLDSFORTEGNELSE:

	Paragraf
Kap. I. Lovens område	1
Kap. II. Almindelig benyttelse af grundvand	2— 4
Kap. III. De særlige myndigheder	5— 6
Kap. IV. Videregående benyttelse af grundvand	7—14
Kap. V. Vandforsyningsanlæg, der udnytter vandet i vandløb	15
Kap. VI. Beskyttelse mod forurening af vandet.	
A. Grundvandet	16—18
B. Vandet i vandløb	19—20
C. Særlig beskyttelse	21
D. Erstatningsregler	22
Kap. VII. Sundhedsmæssige forhold	23—24
Kap. VIII. Forholdet mellem et vandværk og dets forbrugere.	
A. Offentlige vandværker	25—27
B. Private vandværker	28
Kap. IX. Fælles bestemmelser	29—37
Kap. X. Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser	38—40

Kap. I. Lovens område.

Nærværende lov angår grundvandet, dets benyttelse og beskyttelse. Loven angår endvidere benyttelsen og beskyttelsen af vandet i vandløb, der inddrages til vandforsyning efter reglerne i § 50 i vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949 og nærværende lov. Vandløb skal i denne lov forstås i overensstemmelse med vandløbslovens § 1 med de af forholdets natur følgende begrænsninger,

Kap. II. Almindelig benyttelse af grundvand.

Almindelige brugsrettigheder.

Stk. 1. Enhver grundejer er berettiget til at benytte grundvand, der kan indvindes på hans egen grund, til brug i husholdning og almindeligt landbrug samt i ringe omfang til anden almindelig anvendelse. Med hensyn til indvindingsforholdene skal sundhedsvedtægter og bygningslovgivning iagttages.

Stk. 2. En fritliggende, landlig bebyggelse er berettiget til gennem et fælles anlæg at gøre brug af indtil 6000 m³ grundvand årlig til almen vandforsyning, når skriftligt samtykke til dets beliggenhed og udførelse foreligger fra vedkommende kommunalbestyrelse og embedslæge (amtslæge eller kredslæge). Ud over hygiejniske hensyn bør det ved fastsættelsen af beliggenheden af et anlæg af kommunalbestyrelsen påses, at der for at undgå skadelig virkning på bestående vandforsyningsanlæg holdes en passende afstand til disse. Anbringes anlægget ikke på en fællesskabets tilhørende grund, kræves tillige, at vedkommende grundejers samtykke er erhvervet og sikret ved tinglysning på hans ejendom forud for pantegæld. Berettiget til under samme forhold at gøre brug af grundvandet i en mængde af indtil 3000 m³ årlig er endvidere sygehuse, sanatorier, nødvandværker, skoler, alderdomshjem, opdragelseshjem og lignende, samt ejere af erhvervsmæssige gartnerier, frugtplantager, planteskoler - herunder forstplanteskoler - og andre næringsbrug, når samtykke som foran anført foreligger. Brugsrettigheder efter stk. 1 har fortrinsret frem for de i dette stykke nævnte rettigheder. Kommunalbestyrelsen skal føre fortegnelse over givne tilladelser og kan kræve meddelelse fra anlæggenes ejere om den hvert år oppumpede vandmængde, i hvilket tilfælde reglerne i § 9, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse. Indenrigsministeren kan pålægge kommunerne at indkræve sådanne meddelelser.

Stk. 3. Uden for fastlagte indvindingsoplande, jfr. stk. 4, der udnyttes i vandforsyningsøjemed med hjemmel i de ved denne lovs ikrafttræden bestående vandindvindingsrettigheder i medfør af lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg, og med fortrinsstilling for de under stk. 1 og 2 omhandlede brugsrettigheder og den lokale befolknings almindelige forsyning med vand, er det tilladt ejeren af en selvstændig landbrugsejendom, der ikke foretager indvinding efter bestemmelserne i stk. 2, efter forud indhentet samtykke som i stk. 2 fra kommunalbestyrelsen, at gøre brug af grundvand, der kan indvindes på hans egen grund, til vanding af landbrugsafgrøder i et omfang af indtil 2000 m³ årlig som gennemsnit af den indvundne vandmængde i 3 på hinanden følgende år. Samme ret tilkommer skovbrug til vanding af skovkulturer. Bestemmelsen i stk. 2, næstsidste og sidste punktum, finder tilsvarende anvendelse på disse indvindinger.

Stk. 4. Ved et grundvandsområde forstås i denne lov et af naturforholdene betinget, samlet, underjordisk afstrømningsområde for grundvandet. Ved et vandindvindingsanlægs opland forstås den del af et grundvandsområde, hvorfra grundvandet må antages at strømme til det pågældende anlæg under dets drift. Et indvindingsopland kan i visse tilfælde være sammenfaldende med et grundvandsområde.

Stk. 3. Tvivl, som bestemmelserne i stk. 1-3 og de deri omhandlede forhold måtte give anledning til, og klager over eventuelle skader, som nævnte forhold måtte forvolde på andre ejendomme, det være sig ved sænkning af grundvandstanden eller ved udnyttelse af naturlige kilder, afgøres af de i kap. III omhandlede myndigheder, ved hvis foranstaltning der kan finde en regulering sted af benyttelsen af det pågældende grundvand. Hvis der ved tilsidesættelse af et i medfør af stk. 2 eller 3 givet pålæg om et anlægs beliggenhed er tilføjet et bestående anlæg skade, kan der tillægges den skadelidende erstatning. Erstatning vil også kunne tillægges et bestående anlæg til vanding af landbrugsafgrøder, hvis det under en regulering mellem de i stk. 2 og 3 omhandlede rettigheder findes, at der vil opstå et åbenbart urimeligt forhold for dette anlæg. Sag kan indbringes af vedkommende kommunalbestyrelse og af enhver interesseret.

§ 3.

Sænkning af grundvandstanden ved byggearbejder og lignende.

Såfremt der ved byggearbejder, gravning af ler, grus, brunkul, kridt m.v. samt ved udgravninger for veje m.v. fremkommer skader som følge af en sænkning af grundvandstanden, kan eventuelle skadelidende indbringe spørgsmålet om erstatning for de i kap. III omhandlede myndigheder efter denne lovs almindelige regler herom. Den, der lader sådanne foranstaltninger m.v. iværksætte, kan forinden indbringe forholdet for nævnte myndigheder. De grundejerne i medfør af vandløbsloven tilkommende rettigheder omfattes ikke af forannævnte bestemmelser.

§ 4.

Almindelige bestemmelser om boringer.

Stk. 1. Enhver grundejer har ret til i vandforsyningsøjemed at udføre prøveboringer og prøvepumpninger på sin egen grund.

Stk. 2. Forinden en boring til brug for et

vandindvindingsanlæg af den i § 7 omhandlede art påbegyndes, skal embedslægens samtykke til stedet for dens anbringelse indhentes.

Stk. 3. Inden 3 måneder efter udførelsen af en boring i vandforsyningsøjemed skal den, der forestår udførelsen, til Danmarks geologiske Undersøgelse indsende meddelelse om boringens beliggenhed og dens indretning i hovedtræk, de forefundne jordlag, vandstanden og resultatet af afholdte prøvepumpninger. Danmarks geologiske Undersøgelse kan forlange indsendt prøver af de gennemborede jordlag på institutionens bekostning, når krav herom fremsættes over for vedkommende inden boringens udførelse.

Stk. 4. Indenrigsministeren bemyndiges til at godkende en fagprøve for boring efter vand og til at give de herom fornødne regler. Personer, der har bestået en sådan prøve, er eneberettiget til brugen af betegnelsen eksamineret brøndborermester.

Kap. III. De særlige myndigheder.

§ 5.

Landvæsenskommissionen.

Stk. 1. Sager angående de i denne lov omhandlede forhold, som er henlagt til landvæsenskommission, behandles af denne som 1. instans i overensstemmelse med reglerne i lov nr. 213 af 31. marts 1949 om landvæsensretter. Københavns kommune betragtes i denne henseende som en amtsrådsreds, hvor overpræsidenten overtager amtmandens og kommunalbestyrelsen amtsrådets forretninger. I det københavnske landvæsenskommissionsområde vælges ikke nogen fast formand for landvæsenskommissionen eller nogen stedfortræder. Hvor der i denne lov er tale om landvæsenskommissioner, sigtes der til de i henhold til lovens kap. III nedsatte kommissioner.

Stk. 2. Såfremt København, Frederiksberg, en købstad, en flække eller en kommune, som ifølge lov om landvæsensretter, jfr. lov nr. 181 af 20. maj 1952 om de københavnske omegnskommuners styrelse m.v. § 5, er sidestillet med købstæder, er andrager eller i et andragende er anført som interesseret i en sag angående et vandforsyningsforhold, skal den ene af landvæsenskommissærerne udmeldes blandt de af kommunalbestyrelserne i de ovennævnte kommuner indstillede kommissærer.

Stk. 3. Hvis det først under en sags behand-

ling viser sig, at den berører forhold i mere end ét landvæsenskommissionsområde, indberettes dette af kommissionen til landbrugsministeren, der herefter træffer bestemmelse om, hvorvidt et af de udmeldte medlemmer skal erstattes med et andet. Viser det sig først under sagens behandling, at den berører sådanne interesser inden for landvæsenskommissionsområdet, at stk. 2 skulle have været bragt i anvendelse, indberettes dette af kommissionen til den myndighed, der har nedsat den, og denne myndighed foretager da den fornødne ændring i kommissionens sammensætning.

Stk. 4. Til behandling af sager angående hovedstadsområdets forsyning med vand nedsætter indenrigsministeren en særlig landvæsenskommission, der tiltrædes af to af indenrigsministeren efter forhandling med landbrugsministeren udnævnte medlemmer. Disse skal være kyndige henholdsvis i tekniske forhold og i landbrugsforhold. Kommissionen er berettiget til at modtage og påkende dels alle sager vedrørende nævnte vandforsyning og dels andre vandforsyningssager, som måtte fremkomme inden for de grundvandsområder, hvorfra vandforsyningen indvinder vand, eller som vedrører tilstødende grundvandsområder, hvor vandforsyningsforholdene ud fra et helhedssynspunkt ikke kan betragtes som helt uafhængige af forholdene i førstnævnte områder. Honoraret til kommissionens formand og sekretær fastsættes af indenrigsministeren og fordeles mellem vedkommende amtsfonds og kommunale kasser i overensstemmelse med § 46 stk. 4, i lov om landvæsensretter. Hvor forholdene særligt taler derfor, kan indenrigsministeren nedsætte tilsvarende, særlige landvæsenskommissioner for større købstæder med omliggende, bymæssige bebyggelser.

Stk. 5. Landvæsenskommissionerne skal antage teknisk kyndig medhjælp, som er særlig sagkyndig i vandforsyningsforhold. Denne vælges blandt en række sagkyndige, som er udpeget af indenrigsministeren efter forud indhentet udtalelse fra Den polytekniske Læreanstalt angående de pågældendes egnethed med hensyn til praktisk erfaring og teoretisk indsigt. I spørgsmål af sundhedsmæssig art skal kommissionen påkalde vedkommende embedslæges medvirken ved sagens behandling. Yderligere kan kommissionen hos sundhedsstyrelsen eller Danmarks geologiske Undersøgelse få udpeget sagkyndige i henholdsvis sundhedsvæsen og geologi, jfr. i øvrigt §§ 31 og 46 i lov om landvæsensretter. Til at vejlede landvæsenskom-

missionen med hensyn til matrikulære forhold, arealberegning m.v. kan kommissionen antage en landinspektør, hvem det desuden påhviler at drage omsorg for den fornødne matrikulære berigtigelse af de af kommissionen fastsatte afståelser m.v. Landinspektøren oppebærer dagpenge og befordringsgodtgørelse som for landvæsenskommissærer; hans honorar fastsættes af kommissionen og henregnes til sagens omkostninger.

§ 6.

Overlandvæ sskommissionen.

Stk. 1. De af en landvæsenskommission af sagte kendelser kan af parterne, af vedkommende kommune, af landbrugsministeren eller af indenrigsministeren indankes for en overlandvæsenskommission efter reglerne i lov om landvæsensretter.

Stk. 2. Ved anke af de af landvæsenskommissioner efter nærværende lov afsagte kendelser til overlandvæsenskommissioner ændres disses sammensætning derhen, at de foruden af vedkommende formand kommer til at bestå af to af landbrugsministeren udmeldte landvæsenskommissærer (jfr. § 5, stk. 2) og to af indenrigsministeren udmeldte medlemmer, som er sagkyndige i henholdsvis vandforsyningsforhold og vandløbsforhold.

Kap. IV. Videregående benyttelse af grundvand.

§ 7.

Vandindvindingsret.

Til enhver indvinding af grundvand til andet formål eller i større mængde end hjemlet i § 2, stk. 1-3 eller ved landvæsenskommissionskendelse skal der søges ret (vandindvindingsret) i overensstemmelse med kap. III og de efterfølgende regler i nærværende lov. Om benyttelsen af grundvandet falder ind under § 2, stk. 1-3, afgøres af de i kap. III nævnte myndigheder.

Offentlige anlæg.

Stk. 1. Staten og kommunerne, herunder amtskommunerne, kan opnå vandindvindingsret, ret til på fremmed grund at udføre prøveboringer og prøvepumpninger samt ret til erhvervelse af ejendom og ret til servitutpålæg i anledning af

indvinding af grundvand, dets benyttelse og beskyttelse.

Stk. 2. Ligestillet med en kommune er efter denne lov et fællesskab af kommuner, hvis stiftelse er godkendt af indenrigsministeren, og for hvilket der er oprettet en af ministeren godkendt vedtægt om dets konstitution, formål, virksomhed og beføjelser.

Stk. 3. Ethvert offentligt anlæg har pligt til at føre bog over de oppumpede vandmængder efter nærmere af indenrigsministeren fastsatte regler.

§ 9-

Private anlæg.

Stk. 1. Private kan, når hensynet til befolkningens almindelige forsyning med vand ikke er til hinder derfor, opnå vandindvindingsret til et nærmere angivet formål på egen grund - på fremmed grund kun, når der fra vedkommende ejer foreligger samtykke hertil, som er tinglyst forud for pantegæld - efter forud indhentet erklæring fra vedkommende kommunalbestyrelse. En kommunalbestyrelse er berettiget til at optræde som rekvirent på flere private andrageres vegne og kan helt eller delvis afholde udgifterne herved. Endvidere har private i de i § 17 omhandlede tilfælde ret til beskyttelse af grundvandet og kan efter krav fra sundhedsmyndighederne opnå ret til at erhverve servitutpålæg til grundvandets beskyttelse, jfr. § 21. Med vedkommende kommunalbestyrelse som rekvirent kan et privat vandforsyningsanlæg, der tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand, og hvortil der efter § 7 søges vandindvindingsret, tillige erhverve ret til servitutpålæg for den tekniske gennemførelse af anlægget på fremmed grund; udgifterne til sagens behandling for landvæsenskommissionen og dens gennemførelse udredes af anlægget. Skønner kommunalbestyrelsen, at en begæring om servitutpålæg er uberettiget, skal den kun indbringe sagen for en landvæsenskommission, såfremt anlægget inden for en given frist stiller betryggende sikkerhed for samtlige udgifter ved landvæsenskommissionens behandling af sagen. Hvis der til et anlæg for vanding med indtil 10.000 m³ grundvand årlig i landbrug eller gartneri er givet tilsagn om økonomisk støtte i henhold til lovgivningen om grundforbedring, jfr. lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957, vil de tre fjerdedele af udgifterne ved behandling af sagen

om vandindvindingsretten for landvæsenskommission - eventuelt overlandvæsenskommission - være at afholde af statskassen.

Stk. 2. Ethvert privat anlæg af den i stk. 1 omhandlede art er pligtigt til at kontrollere indvindingen gennem en af landvæsenskommissionen eller kommunalbestyrelsen godkendt måleanordning og til inden en af kommunalbestyrelsen - i København magistraten - fastsat frist at give meddelelse om den i det forløbne kalenderår oppumpede vandmængde. Kommunalbestyrelsen - magistraten - er pligtigt til at føre bog over de givne oplysninger efter nærmere af indenrigsministeren fastsatte regler og har ret til at kontrollere oplysningerne.

Stk. 3- Indenrigsministeren bemyndiges til at give regler for udførelse af private vandforsyningsanlæg, som tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand.

§ 10.

Sagsbehandling.

Stk. 1. Andragende om vandindvindingsret m.v. eller om udvidelse eller ændring af tidligere givne rettigheder skal indgives til formanden for vedkommende landvæsenskommission og skal, så vidt på dette tidspunkt muligt, være ledsaget af følgende:

- a. Angivelse af formålet med de planlagte foranstaltninger med begrundelse for størrelsen af den ansøgte vandmængde og af muligheden for at fremskaffe de vandmængder, der påtænkes indvundet, tillige med beskrivelse af det påtænkte anlæg, bilagt planer og beregninger for anlægget, oplysning om matrikelbetegnelse samt målebordsblad med angivelse af beliggenheden.
- b. Angivelse af de ved udførelsen af borer og brønde forefundne jordlag og vandstande, oplysninger om resultatet af afholdte prøvepumpninger og så vidt muligt disses indvirkninger på grundvandstanden og på vandstanden i nærliggende borer og brønde. Endvidere oplysning om, hvorvidt stedet for anbringelsen af boringen er godkendt af vedkommende embedslæge, jfr. § 4, stk. 2.
- c. Angivelse af arealer, brugsrettigheder m.v., der ønskes eksproprieret, af disses ejer- og brugerforhold og deres matrikelbetegnelse samt fornødent kortmateriale.

- d. Kemisk og bakteriologisk analyse af det indvundne vand, udført efter af indenrigsministeren fastsatte regler.
- e. Forslag om, hvorledes eventuel skade, der måtte opstå som følge af anlægget, antages at kunne afhjælpes.
- f. Fortegnelse over de grundejere og brugere, som ønskes indkaldt til møder under sagens behandling.
- g. Hvis et selskab eller et fællesskab er ansøger om vandindvindingsretten, skal endvidere selskabets eller fællesskabets vedtægter vedlægges.

Stk. 2. Landvæsenskommissionen kan, forinden videre foretages, forlange yderligere oplysninger og afholde forberedende møder i sagen og skal derefter, for så vidt den efter det foreliggende finder anledning til at fremme sagen, foretage besigtigelse af forholdene i marken. Indkaldelser foretages overensstemmende med lov om landvæsensretter.

Stk. 3. Så snart som muligt skal landvæsenskommissionen gøre vedkommende kommunalbestyrelser og sundhedskommissioner samt embedslægen inden for det vandindvindingsopland, som skønnes at blive berørt af anlægget, bekendt med, at en sådan sag er indbragt for landvæsenskommissionen, og at de vil modtage indvarsling til møder under sagens behandling. Sådan underretning skal også tilgå kommuner, der efter formandens skøn som følge af deres beliggenhed i forhold til vandindvindingsstedet må antages at kunne være interesseret i anlægget, og til kommuner, som får leveret vand fra den, der har indsendt andragendet om vandindvindingsret. Underretning om, at en sag er indbragt for landvæsenskommissionen, skal også tilgå Danmarks geologiske Undersøgelse, men indvarsling til møder under sagens behandling skal kun ske, når der fremsættes begæring derom.

Stk. 4. Ved besigtigelsen gives af andrageren fornøden oplysning om anlægget og dets sandsynlige indvirkning på bestående forhold, og der gives de interesserede lejlighed til at fremsætte indsigelse og krav om erstatning for skade og ulemper som følge af foretagendet. For så vidt kommissionen skønner, at skadens rækkevidde ikke kan bedømmes straks, konstateres de bestående forhold enten ved besigtigelsen eller på anden af kommissionen foreskrevet måde.

Stk. 5. Kommissionen afgør, om senere møder skal afholdes på stedet eller ej. Dog bør sådanne møder afholdes på et for parterne og særlig for de indkaldte bekvemt sted.

Stk. 6, Kommissionen skal, inden kendelse afsiges, søge at tilvejebringe forlig angående alle for den indbragte spørgsmål, jfr. § 27, stk. 4 og 5, i loven om landvæsensretter.

§ 11.

Kendelse.

Kommissionen afgør ved kendelse:

1. Om sagen efter sit formål og sin begrundelse bør nyde fremme og i bekræftende fald, om det bør ske med den for anlægget foreslåede eller en ændret skikkelse, herunder bl.a. i teknisk og hygiejnisk henseende.

2. Hvilke årlige vandmængder det kan tillades anlægget at indvinde under de givne forudsætninger; endvidere fastsættes en tilladelig vandspejlsænkning eller, hvis forholdene måtte tale derfor, en tilladelig vandmængde pr. time. Hvis der inden for et afgrænset grundvandsområde findes flere indvindingsanlæg, tilhørende samme ejer, skal disse betragtes som ét anlæg, for hvilke den samlede indvindingsmængde vil være at fastsætte under ét. Ejeren er berettiget til under iagttagelse af de for de enkelte anlæg fastsatte grænser for vandspejlsænkning eller timeydelse frit at fordele indvindingen på de enkelte anlæg.

3. På hvilket tidspunkt anlægget skal være fuldført og taget i brug. Kommissionen er berettiget til efter begæring at udskyde nævnte tidspunkt.

4. Hvilke jordafståelser, endelige eller midlertidige, og hvilke servitutpålæg der skal finde sted som fornødne for anlæggets fulde tekniske gennemførelse, omfattende såvel undersøgelsesforanstaltninger og beskyttelsesforanstaltninger som selve vandforsyningsanlægget med påregnelige udvidelser og med alle dertil hørende dele, idet det holdes åbent at supplere de truffne bestemmelser med tillægskendelser. Med hensyn til anbringelse af ledninger i arealer, der hører under offentlige veje eller jernbaner, forholdes overensstemmende med vandløbslovens § 94, stk. 1,1. pkt.

5. Hvilke beløb der skal udredes som erstatning for de ved anlægget forårsagede midlertidige eller endelige afståelser eller servitutter.

6. Hvilke beløb der skal udredes som erstatning for skade, som voldes i bestående forhold ved forandring af grundvandstanden under anlæggets udførelse eller dets drift, for så vidt skaden ikke kan tilregnes den skadelidende selv

eller er en følge af særlige forhold på skadelidendes ejendom, som han findes at burde bære risikoen for. Ved fastsættelsen af erstatningen bliver at afkorte den forøgelse i værdi, som den skadelidendes ejendom skønnes at opnå, således at erstatningen endog ganske kan bortfalde. I øvrigt iagttages:

a. Unddragelse af vand bør afhjælpes ved, at der atter skaffes vedkommende ejendom den fornødne mængde vand, egnet til almindelig anvendelse. Dette kan formes som en pligt for andrageren til at yde et bidrag til - eller med andragerens samtykke at udføre - de herfor fornødne foranstaltninger ved de skadelidendes vandforsyningsanlæg, eller til de skadelidendes tilslutning til et bestående lokalt: anlæg, eller til oprettelse af et nyt privat anlæg, såfremt der kan tilvejebringes enighed herom, eller til oprettelse af et offentligt anlæg, jfr. pkt. b.

b. Såfremt kommissionen skønner, at unddragelse af vand kan komme til helt eller delvis at berøre en samlet bebyggelse, således at tekniske, økonomiske eller hygiejniske hensyn gør det samfundsmæssigt ønskeligt at afhjælpe forholdet ved udførelsen af et fælles vandforsyningsanlæg for hele bebyggelsen, kan kommissionen træffe foreløbig bestemmelse herom. Det påhviler i så fald vedkommende kommunalbestyrelse at lade udarbejde planer og overslag over udgifterne ved udførelsen af et sådant vandforsyningsanlæg. Såfremt der herefter ikke ved kommunalbestyrelsens formidling kan opnås enighed mellem de interesserede grundejere om oprettelse af et interessentskab til udførelse, vedligeholdelse og drift af anlægget, kan kommissionen bestemme, at anlægget skal oprettes som offentligt anlæg med forpligtigelse for vedkommende grundejere til at aftage vand fra dette og til efter sundhedskommissionens anvisninger og under dennes kontrol at uskadeliggøre deres respektive brønde.

c. Erstatningsspørgsmål vedrørende skader som følge af anlæggets udførelse og drift kan indtil 3 år efter det i nr. 3 fastsatte tidspunkt afgøres af den i anledning af vandindvindingsagen nedsatte landvæsenskommission med anlægget som rekvirent. Hvis kommissionen afgør en sag midlertidigt, kan den fastsætte en frist for den endelige afgørelse. Skadelidende, der ikke på disse måder har fået deres erstatningskrav afgjort, kan til enhver tid som rekvirenter rejse sag derom for en landvæsenskommission. Overlandvæsenskommissionen kan optage et endeligt

afgjort erstatningsspørgsmål til fornyet bedømmelse, når der af andrageren er tilvejebragt en meget stor sandsynlighed for, at den tidligere sag uden andragerens fejl har foreligget urigtigt oplyst, og for, at der nu haves oplysninger, som vil medføre et væsentlig forskelligt resultat. Den landvæsenskommission, der behandler andragendet om vandindvinding, kan pålægge anlægget inden for et tidsrum af 10 år efter det i nr. 3 fastsatte tidspunkt at foretage de undersøgelser og målinger, som kommissionen måtte skønne nødvendige for, at det fornødne grundlag for bedømmelsen af eventuelle skader kan komme til at foreligge. En eventuel skadelidende er berettiget til ved henvendelse at blive gjort bekendt med disse undersøgelser og målinger, for så vidt de angår hans egne forhold.

7. Hvilken sikkerhed - ud over den ved kommissionens nedsættelse deponerede sum - andrageren, inden anlægget påbegyndes, bør stille for de i indledning af anlægget påløbende erstatninger, omkostninger m.v. Kommissionen træffer bestemmelse om tidspunktet for frigivelsen af den stillede sikkerhed.

8. I påtrængende tilfælde kan landvæsenskommissionen - overlandvæsenskommissionen - tillade gennemførelsen af et vandforsyningsanlæg, uanset at kendelse ikke er afsagt, eller at ankefristen ikke er udløbet, eller at sagen er påanket, når andrageren over for kommissionen, eventuelt ved sikkerhedsstillelse, indestar for at udrede alle af gennemførelsen følgende erstatninger, eventuelt for genoprettelse af de bestående forhold.

Et mindretal (Albert Hansen, J. Kjær, Godfred Knudsen og Stauning) foreslår følgende ændringer i affattelsen af nr. 5 og 6:

I nr. 5 indsættes foran »erstatning« ordet: »fuldstændig«.

I stedet for nr. 6, 1. punktum, indsættes:

»Hvilke beløb der vil være at udrede som fuldstændig erstatning for enhver skade, som voldes i de bestående forhold ved forandring af grundvandstanden under anlæggets udførelse eller dets drift. Anlægget er pligtigt at betale erstatning, medmindre det kan påvises, at der ikke foreligger den fornødne årsagsforbindelse. Foreligger der egen skyld hos den skadelidende, kan erstatningen nedsættes eller eventuelt helt bortfalde.«

Samme mindretal foreslår, at der efter nr. 6 som nyt nr. 7 indsættes følgende bestemmelse, således at nr. 7 og 8 herefter bliver nr. 8 og 9-

»Hvorvidt og i bekræftende fald med hvilket beløb der vil være at tillægge en part sagsomkostninger, selv om ingen udtrykkelig påstand herpå er nedlagt.«

Et flertal (Andrup, Barfod, Wilfred Christensen, Dahl, Grum-Schwensen, Valdemar Hansen, Høyer-Nielsen, Gustav Jensen, K. Erik Jensen, O. Kier, Olrik, Harald Petersen, P. J. Rasmussen, Udsen og Ødum) kan ikke tiltræde disse ændringer.

Et andet mindretal (Asger Hansen, Graff Nielsen og Uhl) har ikke ønsket at tage stilling til forslaget på de punkter, hvor det ovennævnte mindretals forslag afviger fra flertallets.

§ 12-

Fordeling af vandindvindingsrettigheder.

Stk. 1. Hvis flere indsender andragende om vandindvindingsret inden for et grundvandsområde, hvor der efter kommissionens skøn ikke er tilstrækkeligt grundvand til, at alle andragender fuldt ud kan imødekommes, bestemmer kommissionen, hvilke af andragerne der bør have fortrinet. På samme måde forholdes, hvis kommissionen finder, at der etsteds inden for grundvandsområdet ikke kan opnås et tilstrækkeligt stort, fælles indvindingsopland til fuldt ud at imødekomme andragenderne med den ansøgte beliggenhed af anlæggene. Ved afgørelsen iagttages, at der først må tages hensyn til lokale anlæg for befolkningens almindelige forsyning med vand og til sådanne anlæg, der forsyner de nærmestliggende kommuner, og derefter til de mere fjerntliggende, dog således, at kommissionen kan give et anlæg, der har større betydning for almenvellet, fortrin, hvis forholdene taler derfor. Fortrinsstillingen kan af kommissionen, for så vidt forsyningsmæssige, tekniske og økonomiske grunde berettiger hertil, gøres betinget af, at det anlæg, der har fået fortrin, leverer vand til andre af andragerne, dog kun til sådanne, der søger om indvindingsret til et offentligt vandforsyningsanlæg, og kommissionen træffer i så fald bestemmelse om størrelsen af leveringen og om vilkårene for denne, herunder om en betaling, der dækker udgifterne ved leveringen. Senere opstående uenighed om leveringspligtens indhold og vilkår kan til enhver tid af hver af parterne indbringes til afgørelse af en landvæsenskommission. For øvrigt må der ved fordelingen af vandet mellem lokale interesser og andre interesser tages hensyn til, om nogen af andragerne med rimelig bekostning andetsteds

eller på anden måde kan skaffe sig det nødvendige og til formålet tjenlige vand. I det hele skal kommissionen stræbe efter at tilvejebringe en ordning, som så vidt muligt fyldestgør alle parter interesser, f. eks. ved at en kommune løser spørgsmålet. Kommissionen skal være beføjet til at henvise et blandt andragerne værende, stærkt vandforbrugende anlæg, der ikke tjener en befolknings almindelige forsyning med vand, til at søge vandindvindingsret uden for det pågældende grundvandsområde eller indvindingsopland.

Stk. 2. Hvis en kommune indsender andragende om vandindvindingsret inden for et grundvandsområde eller indvindingsopland, hvor mangelen på tilstrækkeligt grundvand skyldes, at dette allerede er udnyttet af bestående anlæg, kan kommissionen efter begæring af kommunen inddrage disse under behandlingen af andragendet med den i stk. 1 angivne rækkefølge. Hvis kommunen herefter får fortrinet og fremsætter begæring om hel eller delvis tilbagekaldelse og overdragelse af en bestående vandindvindingsret, kan kommissionen, når tvingende grunde af den i stk. 1 nævnte art findes at foreligge, træffe bestemmelse herom og fastsætte i så fald erstatning til indehaveren af indvindingsretten. Herved iagttages, at tilbagekaldelsen om fornødent skal betinges af, at der skaffes den pågældende indehaver vandindvindingsret andetsteds, eller at kommunen som led i erstatningen leverer ham vand til hans anlæg i et omfang svarende til dets hidtidige udnyttelse. Indehaveren af indvindingsretten kan forlange sit anlæg overtaget af kommunen samtidig med tilbagekaldelsen af retten, hvis kommissionen skønner, at anlægget herefter ikke med fordel kan udnyttes af ham. Ved erstatningsfastsættelsen skal der bl. a. tages hensyn til det omfang, hvori vedkommende vandindvindingsret er opretholdt eller beskyttet, og til den værdiforringelse, som de resterende vandforsyningsanlæg måtte lide i anledning af, at et anlæg ved tilbagekaldelsen af retten udtages af en gruppe anlæg, der hidtil har været drevet i fællesskab, samt til eventuelle udgifter, som vedkommende anlægs indehaver måtte få til fremskaffelse af vandmængder svarende til dem, som han mister gennem tilbagekaldelsen.

Sik. 3. Hvis en kommune under forhold som i stk. 2 opnår fortrinnsstilling over for anlæg tilhørende et bestående offentligt vandforsynings-system, og i stedet for begæring om tilbagekaldelse af vandindvindingsret fremkommer med

andragende om levering af vand fra dette, kan kommissionen, når tvingende grunde som i stk. 1 foreligger, træffe bestemmelse herom og om vilkårene for forsyningen. Herved iagttages, at leveringspligten skal begrænses til en fast årlig vandmængde med en tilladelig højeste timeydelse; dens omfang og varighed er omfattet af reglen i § 13, og den kan ikke uden enighed mellem parterne omfatte vand til næringsbrug, der forbruger større vandmængder, ligesom bestemmelserne i kap. VIII er gældende i det omfang, de kan finde anvendelse. Leveringspligten er desuden betinget af, at vedkommende offentlige vandforsyningssystem får vandindvindingsret andetsteds til dækning af pligten. I økonomisk henseende skal ejeren af vandforsynings-systemet holdes skadesløs i alle forhold vedrørende leveringspligten, herunder for alle omkostninger ved fremskaffelsen af vandet m.v., og kan forlange, at anlægsudgifter betales kontant af andrageren. Senere opstået uenighed om leveringspligtens indhold og vilkår kan til enhver tid af parterne indbringes til afgørelse af en landvæsenskommission.

Sik. 4. Ei flertal i kommissionen (Andrup, Asger Hansen, Valdemar Hansen, Høyer-Nielsen, Gustav Jensen, K. Erik Jensen, O. Kier, Godtfred Knudsen, Uhl og Ødum) *foreslår følgende affattelse:*

Såfremt en kommune til en landvæsenskommission indsender andragende om vandindvindingsret og fremsætter begæring om, at sagen gennemføres i fællesskab med andre kommuner, og der ikke for kommissionen kan opnås enighed om et sådant fællesskab, forelægges sagen med kommissionens indstilling for indenrigsministeren, der om fornødent træffer afgørelse om, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes fællesskabet skal gennemføres. Et amtsråd kan på egen foranledning, efter forudgående forhandling med de interesserede myndigheder, træffe beslutning om indbringelse af et sådant spørgsmål for en landvæsenskommission. Endvidere kan en landvæsenskommission på eget initiativ rejse spørgsmålet over for indenrigsministeren, såfremt den under behandlingen af en vandindvindings sag skønner det hensigtsmæssigt, at der til forbedring eller rationalisering af flere kommuners vandforsyning træffes en fællesordning, og sagen ikke kan ordnes mellem kommunerne indbyrdes.

Et mindretal (Barfod, Wilfred Christensen, Dahl, Olrik, Harald Petersen, P. J. Rasmussen og Udsen) *har ikke villet foreslå nogen bestem-*

nielse af den pågældende art og foreslår derfor, at det efterfølgende stk. 5 bliver stk. 4.

Et andet mindretal (Grum-Schwensen, Albert Hansen, J. Kjær, Graff Nielsen og Stauning) har ikke ønsket at tage stilling til, om lovforslaget skal indeholde en bestemmelse af den pågældende art.

Stk. 5. Såfremt en kommune i alment vandforsyningsøjemed finder det påkrævet at samordne vandforsyningsforhold inden for sit område og i den anledning ønsker at overtage et eller flere herfor bestående private vandforsyningsanlæg, der tjener dens befolknings almindelige forsyning med vand, samt de til anlægene hørende vandindvindingsrettigheder, kan den for en landvæsenskommission indbringe spørgsmålet om overtagelsen mod pligt til offentlig forsyning af de i vedkommende anlæg interesserede med vand. Kommissionen træffer afgørelse herom samt om vilkårene herfor, herunder erstatning for afståelsen.

§ 13.

Beskyttelse af vandindvindingsrettigheder.

Stk. 1. En given vandindvindingsret er beskyttet for et tidsrum af 10 år efter det i medfør af § 11, nr. 3, fastsatte tidspunkt og er herefter beskyttet i det omfang, hvori den bliver udnyttet, bestemt ved den højeste årlige udnyttelse inden for de sidste 10 år. Hvis retten ikke er blevet fuldt udnyttet, kan efter 10 års fristens udløb enhver, der indgiver andragende til en landvæsenskommission om en vandindvindingsret inden for vedkommende indvindingsopland eller grundvandsområde, for kommissionen indbringe spørgsmålet om, i hvilket omfang den fornævnte ret er beskyttet. Kommissionen skal give indehaveren af retten adgang til under sagen at andrage om en udvidelse af sin efter 1. punktum beskyttede del af retten.

Stk. 2. En vandindvindingsret, der gives til vanding af landbrugsafgrøder eller dambrug, skal tidsbegrænses således, at spørgsmålet om den fortsatte udøvelse af retten efter forløbet af 15 år efter det i medfør af § 11, nr. 3, fastsatte tidspunkt på begæring af vedkommende kommunalbestyrelse eller enhver, der som foran nævnt andrager om vandindvindingsret, skal optages til prøvelse af en landvæsenskommission. Ved fornyelse af retten skal denne tidsbegrænses på samme måde.

§ 14.

Uhjemlet benyttelse af grundvandet.

Stk. 1. Foretager en grundejer vandindvinning, hvortil han ikke i medfør af § 2, stk. 1-3, er berettiget, eller hvortil han ikke har opnået vandindvindingsret, eller overskrider han en opnået vandindvindingsret, kan vedkommende kommunalbestyrelse eller de, der måtte have lidt skade derved, til enhver tid indbringe sag derom for en landvæsenskommission. På samme måde forholdes, hvis de oplysninger, på grundlag af hvilke vandindvindingsret er blevet givet, ikke har været fyldestgørende. Kommissionen, der skal give sagvolderen lejlighed til at fremkomme med andragende om den fornødne vandindvindingsret, træffer afgørelse i sagen, herunder om forbud mod den uhjemlede benyttelse og om eventuel erstatning til skadelidende, jfr. § 11, nr. 6.

Stk. 2. Indenrigsministeren kan i spørgsmålet om uhjemlet benyttelse af grundvandet pålægge vedkommende kommunalbestyrelse at indbringe sag herom for en landvæsenskommission.

Kap. V. Vandforsyningsanlæg, der udnytter vandet i vandløb.

§ 15.

Stk. 1. Vandforsyningsanlæg, der udnytter vandet i vandløb, er underkastet de i denne lov givne regler, for så vidt disse kan finde anvendelse, jfr. vandløbslovens § 50.

Stk. 2. Vandindvindingsrettigheder vedrørende vandet i vandløb skal noteres i vedkommende regulativer og vandløbsbøger.

Kap. VI. Beskyttelse mod forurening af vandet.

A. GRUNDVANDET

§ 16.

Almindelige bestemmelser.

Stk. 1. Hensynet til beskyttelsen af grundvandet mod forurening går forud for hensynet til afledning eller nedsivning til undergrunden af forurenende væsker af enhver art.

Stk. 2. Afledning af spildevand, jfr. vandløbslovens § 5, stk. 4, gennem et afledningsanlæg til undergrunden må ikke finde sted fra ejendomme, der i henhold til vandløbsloven er inddraget under oplandet for et offentligt spildevandsanlæg og hører til den del af dette, der er kloakeret.

Stk. 3. Forhold, der kan medføre forurening af grundvandet med giftige stoffer og andre stoffer, som ikke eller kun langsomt nedbrydes i undergrunden, er forbudt. Tvivl, som denne bestemmelse giver anledning til, afgøres af en landvæsenskommission.

Stk. 4. Indenrigsministeren bemyndiges til at fastsætte regler for sikring af og kontrol med oplag m.v. af benzin, olie og andre stoffer, der kan forurene grundvandet.

§ 17-

Forebyggende bestemmelser.

Stk. 1. Inden for vandindvindingsoplande, hvor grundvandet benyttes af vandforsyningsanlæg, der har fået indvindingsret i medfør af § 7, og som tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, eller som benyttes til vandforsyning af virksomheder for fremstilling - herunder ikke dyrkning - og tilberedning af levnedsmidler, lægemidler og lignende, må ingen uden forud erhvervet tilladelse fra en landvæsenskommission gennem brønde og boringer eller ved nogen anden indretning aflede overfladevand, drænvand, spildevand eller andre forurenende væsker til undergrunden. Ingen må ej heller undlade at træffe fornødne foranstaltninger mod åbenbar fare for forurening af grundvandet, der er en følge af at lade forurenende væsker sive ned i jorden. Hvis kommissionen finder, at førnævnte bestemmelse for at yde fornøden beskyttelse bør være gældende for et større område end vandindvindingsoplandet, kan den træffe bestemmelse herom og fastlægge grænserne for beskyttelsesområdet. Sundhedsvedtægterne finder anvendelse ved siden af foranstående bestemmelser, for så vidt vedtægterne ikke giver en mindre beskyttelse af grundvandet end disse.

Stk. 2. Enhver grundejer har dog ret til at anvende de for jordens dyrkning nødvendige gødningsstoffer og til, for så vidt dette ikke er forbudt ved sundhedsvedtægter eller ved lov, til eget brug at have oplag af disse henliggende på sin jord, jfr. dog § 20, stk. 1, jfr. endvidere § 39 om delvis opretholdelse af den tidligere beskyttelseslovgivning.

Stk. 3- Samtidig med tildelingen af en vandindvindingsret til de i stk. 1 nævnte formål skal kommissionen ved bekendtgørelse i stedlige dagblade eller ved opslag eller på anden af denne fastsat måde give meddelelse om, at vedkommende anlægs vandindvindingsopland, eventuelt et andet af kommissionen fastsat beskyttelsesom-

råde, fremtidig er beskyttet mod forurening af grundvandet i medfør af stk. 1, jfr. dog stk. 2, og udstede påbud om, at ejere eller brugere af ejendomme, der ligger inden for det pågældende opland (beskyttelsesområde), og hvor en afledning eller nedsivning som den i stk. 1 omhandlede finder sted, inden en frist af 8 uger skal anmelde dette for kommissionen. Denne skal samtidig tilstille vedkommende kommunalbestyrelser et eksemplar af bekendtgørelsen og et kort med indlagt grænse for det beskyttede område. Kommunalbestyrelsen skal være kommissionen behjælpelig med at få det nævnte påbud bragt til de pågældende ejeres og brugeres kundskab. Ovenstående regler finder tilsvarende anvendelse ved senere fremsendelse af andragende om udvidelse af et beskyttet område eller om ny bekendtgørelse eller om henføring under bestemmelsen i stk. 1 af et bestående vandindvindingsanlægs opland (beskyttelsesområde), for hvilket der ikke efter hidtil gældende lov er udstedt bekendtgørelse mod forurening.

Stk. 4. Landvæsenskommissionen kan i den i stk. 3 omhandlede bekendtgørelse undtage fra anmeldelse visse i fornøden afstand fra indvindingsstedet liggende afledningsanlæg, som i henhold til sundhedsvedtægten er godkendt af vedkommende sundhedskommission. Endvidere kan kommissionen bemyndige sundhedskommissionen til på visse i bekendtgørelsen fastsatte vilkår midlertidigt at tillade nye afledningsanlæg af den i stk. 1 omhandlede art; disse tilladelser kan foruden af sundhedskommissionen til enhver tid uden erstatning tilbagekaldes af en landvæsenskommission.

Stk. 5. Efter fristens udløb afgør kommissionen ved kendelse, om de anmeldte forhold af hensyn til de pågældende vandindvindingsanlæg kan fortsætte efter de i øvrigt gældende regler i lovgivningen og i kommunale vedtægter, eller om de skal ophøre, og hvilke foranstaltninger der i den anledning skal foretages, og fastsætter en frist herfor samt bestemmer, om der skal ydes erstatning for uskadelliggørelsen, jfr. § 22. Hvis forholdet angår afledning af spildevand og lignende, kan foranstaltningen bestå i tilslutning til et bestående spildevandsanlæg eller i deltaelse i et nyt sådant anlæg. I sidstnævnte tilfælde kan kommissionen rette henvendelse til indenrigsministeren om at lade rejse sag i overensstemmelse med § 72 i vandløbsloven.

Stk. 6. Forhold af den i stk. 1 angivne art, som ikke anmeldes inden for den fastsatte frist, betragtes som ulovlige. Grundejere, der har

undladt anmeldelse, kan af en landvæsenskommission tilpligtes at ophøre med forholdet eller fjerne de pågældende af ledningsanlæg på egen bekostning og uden erstatning inden for en nærmere fastsat frist. På samme måde forholdes over for afledning eller nedsivning af den i stk. 1 nævnte art, som efter bekendtgørelsen uden tilladelse tilvejebringes inden for et beskyttet område. Indehaverne af vedkommende vandforsyningsanlæg kan rejse sag herom og skal gøre dette efter pålæg af sundhedsmyndighederne. De omhandlede grundejere kan af kommissionen tilstedes adgang til inden for en fastsat frist at søge forholdene gjort lovlige efter reglen i stk. 7.

Stk. 7. Den, der inden for et af de i stk. 1 omhandlede oplande (beskyttelsesområder) ønsker at udvide et tilladt, bestående afledningsanlæg af den der omhandlede art eller at udføre et nyt sådant, skal, forinden arbejdet påbegyndes, indsende andragende om nedsættelse af en landvæsenskommission, jfr. dog stk. 4, til afgørelse af, om anlægget kan blive gennemført og i bekræftende fald i den foreslåede skikkelse eller i ændret skikkelse. Kommissionen fastsætter en frist for anlæggets udførelse. Det påhviler kommissionen at indvarsle indehaverne af de vandindvindingsanlæg, hvis opland (beskyttelsesområde) må formodes at kunne berøres af forholdet, til sagens behandling. På tilsvarende måde vil der være at forholde, hvis nogen ønsker at få afgjort, om han kan undlade at træffe foranstaltninger mod forurening af grundvandet ved nedsivning af den i stk. 1 omhandlede art eller ønsker foranstaltninger herimod godkendt.

§ 18.

Stedfindende forurening.

Stk. 1. Ved enhver art af forurening af grundvandet kan sundhedsmyndighederne påtale forholdet. Hvis skadevolderen ikke straks bringer forureningen til ophør, kan sundhedsmyndighederne efter forhandling med kommunalbestyrelsen og med denne som rekvirent eller ejeren af et skadelidende vandforsyningsanlæg med det i § 17, stk. 1, angivne formål andrage om nedsættelse af en landvæsenskommission og over for denne begære truffet foranstaltninger, eventuelt nedlagt forbud mod forureningen. Kan der ikke mellem sundhedsmyndighederne og kommunalbestyrelsen opnås enighed, indberetter sidstnævnte sagen til indenrigsministeren, der efter forhandling med kommunalbestyrelsen afgør, om sagen skal indbringes for en landvæsens-

kommission på samme måde som foran nævnt. Kommissionen afgør, hvilke forholdsregler der skal iværksættes, og om der skal ydes erstatning som følge af uskadeliggørelsen af det forurenende forhold, jfr. § 22.

Stk. 2. Spørgsmålet om, hvorvidt der skal svares erstatning til de ved forureningen skadelidende, afgøres i mangel af forlig ved domstolene.

B. VANDET I VANDLØB

§ 19.

Forebyggende bestemmelser om tilledning.

Stk. 1. Til vandløb, hvis vand i henhold til § 15 indvindes af offentlige vandforsyningsanlæg, må der ikke inden for afstrømningsområdet, uanset afstanden, føres ajle, afløb fra møddinger, ensilagesaft, valle, benzin, olier, syrer, giftige stoffer m.v., ligesom vandet heller ikke på nogen anden måde må forurennes, jfr. vandløbslovens § 71, stk. 1. Tvivl, som foranstående bestemmelse giver anledning til, afgøres af en landvæsenskommission, der kan nedlægge forbud mod forureningen. Indehaverne af vedkommende vandforsyningsanlæg kan rejse sag om disse forhold og skal gøre dette efter pålæg fra sundhedsmyndighederne. I øvrigt forholdes i overensstemmelse med § 18, stk. 2. Hvis et offentligt anlæg kun leverer vand til næringsbrug, som ikke er af den i § 17, stk. 1, omhandlede art, kan kommissionen bestemme, i hvilket omfang foranstående regler skal bringes i anvendelse.

Stk. 2. Indehaveren af et vandforsyningsanlæg, som omfattes af stk. 1, kan andrage om nedsættelse af en landvæsenskommission og rejse krav om, at bestående spildevandsanlæg ændres, udvides eller gives et nyt løb i en anden retning, jfr. i øvrigt vandløbslovens kap. XI. Kommissionen kan træffe de fornødne bestemmelser desangående, herunder om en frist for udførelsen af foranstaltningerne og om den fremtidige vedligeholdelse og drift af disse, samt fastsætte den ejeren af spildevandsanlægget tilkommende erstatning. Med hensyn til erstatningen vil der være at gå frem efter bestemmelserne i § 22.

Stk. 3. Samtidig med tildelingen af indvindingsret for et vandforsyningsanlæg til vandet i vandløb skal kommissionen sende et kort med indtegnede grænser for de afstrømningsområder, som herved inddrages under bestemmelsen i stk. 1, til kommunalbestyrelserne inden for

disse områder og til vedkommende amtsvand-inspektør. Forholdet skal noteres i vedkommen-de regulativer og vandløbsbøger.

§ 20.

Forebyggende bestemmelser om oplag og næringsbrug m.v.

Stk. 1. Inden for en afstand af 100 m fra vandløb, hvis vand i henhold til § 15 indvindes af offentlige vandforsyningsanlæg, er det ikke tilladt at have oplag af latrin og animalsk gødning, der ikke opbevares i en mødding med tæt bund og tætte sider, dagrenovation, gamle klude og ben, affald fra slagterier, oplag af giftige stoffer og lignende. Tvivl, som denne bestemmelse giver anledning til, afgøres af en landvæsenskommission. Det er endvidere inden for samme afstand ikke tilladt at drive noget næringsbrug eller have nogen afledning til jordlagene, hvis en landvæsenskommission finder disse forhold skadelige for vandforsyning. Indehaverne af vedkommende vandforsyningsanlæg kan rejse sag om disse forhold og skal gøre dette efter pålæg fra sundhedsmyndighederne. Kommissionen kan efter forholdene begrænse bestemmelserne til kun at angå visse strækninger af vandløbenes bredder.

Stk. 2. Når en landvæsenskommission i medfør af § 15 tildeler ejeren af et offentligt anlæg vandindvindingsret, påhviler det kommissionen at drage omsorg for, at ejerne af de ejendomme, som herved bliver inddraget under bestemmelserne i stk. 1, ved anbefalet brev underrettes herom med påbud om inden 8 uger at meddele kommissionen de af denne begærede oplysninger om bestående oplag, næringsbrug og afledninger af fornævnte art. Kommissionen skal derhos foranledige, at nævnte bestemmelser for anlæggets regning tinglyses som servitutstiftende forud for pantegæld på vedkommende ejendomme, jfr. § 35, stk. 1.

Stk. 3. Efter foretagen besigtigelse afgør kommissionen, om oplagene skal fjernes, eller om oplagene, næringsbrugene og afledningerne skal uskadeliggøres, og fastsætter en frist herfor samt bestemmer, hvilke erstatninger der vil være at udrede af andrageren. Med hensyn til erstatningen vil det være at gå frem efter bestemmelserne i § 22.

C. SÆRLIG BESKYTTELSE

§ 21.

Særlige beskyttelsesforanstaltninger ud over det i §§ 16-20 anførte kan, hvis kommissionen

finder det nødvendigt, foretages i medfør af § 11, nr. 4 og 5, på andragerens bekostning.

D. ERSTATNINGSREGLER

§ 22.

Stk. 1. Ved rettidig anmeldelse efter bekendtgørelse i medfør af § 17, stk. 3, af bestående aflednings- og nedsivningsforhold af den i § 17, stk. 1, omhandlede art, har vedkommende ejer (bruger), hvis forholdet ikke efter gældende regler må anses for ulovligt, krav på erstatning for udgifterne ved at bringe forholdet til ophør samt eventuelt på et rimeligt bidrag til en anden, uskadelig afledning eller til foranstaltninger mod nedsivning. For ikke anmeldte eller for sent anmeldte aflednings- eller nedsivningsforhold kan kun tilkendes erstatning, når det for kommissionen sandsynliggøres, at mangelen af rettidig anmeldelse skyldes en vedkommende ejer utilregnelig årsag.

Stk. 2. Med hensyn til erstatning for uskadeliggørelse af den i § 18 omhandlede art forholdes efter stk. 1, 1. pkt.

Stk. 3. Skal et af de i § 19, stk. 2, omhandlede spildevandsanlæg uskadeliggøres, ydes der, såfremt forholdet ikke efter gældende regler må anses for ulovligt, fuld erstatning for uskadeliggørelsen og for tilvejebringelse af en uskadelig afledning under den forudsætning, at anlægget opfylder kravene i vandløbslovens § 71, stk. 1. Er dette ikke tilfældet, kan erstatningen nedsættes, eventuelt helt bortfalde.

Stk. 4. Skal et af de i § 20, stk. 1, omhandlede oplag fjernes, eller skal et sådant oplag eller næringsbrug uskadeliggøres, ydes der, hvis oplaget eller næringsbruget ikke efter gældende regler må anses for ulovligt, fuld erstatning for fjernelsen eller uskadeliggørelsen. Med hensyn til erstatning for uskadeliggørelse af de i § 20 omhandlede afledninger forholdes overensstemmende med stk. 1, 1. pkt.

Stk. 5. Landvæsenskommissionen kan i tvivls-tilfælde pålægge en ejer (bruger), på hvis ejendom der findes aflednings- eller nedsivningsforhold, oplag eller næringsbrug, at søge domstolenes afgørelse af, hvorvidt det omhandlede efter den hidtil gældende lovgivning er lovligt.

Stk. 6. Erstatninger vedrørende de i § 17, stk. 1, § 19 og § 20 omhandlede aflednings- og nedsivningsforhold, oplag eller næringsbrug udredes af de brugere af vandet, til fordel for hvem det omhandlede uskadeliggøres. Såfremt

vedkommende kommune ikke som følge heraf er pligtig til at udrede erstatningen, kan kommissionen, hvis den skønner, at uskadeliggørelsen er af almen interesse for en betydende gruppe af befolkningen i kommunen, træffe bestemmelse om, at kommunen skal yde bidrag til udredelsen af erstatningen.

Stk. 7. Med hensyn til sikkerhed for påløbende erstatninger, omkostninger m.v. forholdes overensstemmende med § 11, nr. 7.

Kap. VII. Sundhedsmæssige forhold.

§ 23.

Tilsyn med vandets beskaffenhed.

Stk. 1. Indenrigsministeren bemyndiges til at bestemme, at der skal foretages regelmæssigt tilsyn med den hygiejniske beskaffenhed af vandet i vandforsyningsanlæg af den i § 17, stk. 1, omhandlede art, samt med vand til andet vandforsyningsformål, hvor sundhedsfare for et større antal personer efter ministerens skøn kan opstå. Ministeren giver de nærmere regler for tilsynet, og udgifterne ved tilsynet afholdes af vedkommende vandforsyningsanlæg, jfr. dog stk. 3. Indenrigsministeren bemyndiges til at træffe bestemmelse om de fordringer, som af sundhedsmæssige hensyn skal stilles til vand, der anvendes til de foran omhandlede formål.

Stk. 2. Laboratorier, der foretager fysiske, kemiske og bakteriologiske undersøgelser af vand, skal, såfremt de ønsker at benytte den nedenfor angivne betegnelse, på nærmere vilkår autoriseres af indenrigsministeren. Ved de nævnte undersøgelser skal de autoriserede laboratorier benytte metoder og arbejdsforskrifter, som fastsættes af indenrigsministeren. De er underkastet tilsyn af indenrigsministeren efter nærmere af ham fastsatte regler. Indenrigsministeren fastsætter taksterne for undersøgelserne. De autoriserede laboratorier er eneberettiget til at anvende en af indenrigsministeren fastsat betegnelse, hvori indgår ordet »statsautoriseret«.

Stk. 3- Hvor en virksomhed må antages at medføre en særlig fare for forurening af grundvandet, kan det ved en kendelse, afsagt af en landvæsenskommission, bestemmes, at nævnte virksomhed skal afholde udgifterne ved et sådant særligt tilsyn, som indenrigsministeren måtte kræve med hensyn til vandforsyningsanlæg, inden for hvis opland (beskyttelsesområde) virksomheden er beliggende.

Stk. 4. Uden samtykke af indenrigsministeren må ingen tilsætte vandet i et vandforsyningssystem af den i stk. 1 nævnte art noget som helst stof. Ministeren kan fastsætte nærmere regler for de materialer, som må anvendes i berøring med vandet i et sådant system.

§ 24.

Afhjælpning af sundhedsmæssige mangler.

Stk. 1. Indenrigsministeren kan gennem sundhedsmyndighederne for en landvæsenskommission, hvor vedkommende kommunalbestyrelse betragtes som rekvirent, efter denne lov indbringe spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger der skal foretages til afhjælpning af hygiejniske mangler ved indvinding, behandling og tilledning til forbrugsstederne af vand fra borer, brønde, vandløb m. v. Udgifterne til sådanne foranstaltninger afholdes af vedkommende anlægs ejer.

Stk. 2. Såfremt sundhedskommissionen eller embedslægen i et område med en samlet bebyggelse, hvis enkelte ejendomme vandforsyning for størstedelen finder sted fra brønd og lignende på egen grund, finder de stedlige vandforsyningsforhold uforvarselige i hygiejnisk henseende, kan sundhedskommissionen eller embedslægen henstille til kommunalbestyrelsen, at der oprettes et fælles vandforsyningsanlæg for bebyggelsen. Såfremt kommunalbestyrelsen er enig heri, kan den lade udarbejde planer og overslag over udgifterne ved udførelsen af et sådant vandforsyningsanlæg. Hvis der herefter ikke ved kommunalbestyrelsens formidling kan opnås enighed med de interesserede grundejere om oprettelse af et interessentskab til udførelse, vedligeholdelse og drift af anlægget, kan kommunalbestyrelsen indbringe sagen for en landvæsenskommission til udførelse som offentligt anlæg. Hvis kommissionen måtte finde det berettiget at bringe anlægget til udførelse, fremmes sagen, således at der med hensyn til grundejernes forpligtelser forholdes som angivet i § 11, nr. 6, b. Hvis vedkommende kommunalbestyrelse ikke er enig med sundhedskommissionen eller embedslægen i, at forholdene betinger et fælles vandforsyningsanlæg, indberetter den sagen til indenrigsministeren, der efter forhandling med kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om, hvorvidt sagen skal indbringes for en landvæsenskommission. I bekræftende fald forholdes der som foran anført.

Kap. VIII. Forholdet mellem et vandværk og dets forbrugere.

A. OFFENTLIGE VANDVÆRKER

§ 25-

Vandindlæggene.

Stk. 1. Enhver grundejer, forbi hvis ejendom er ført en vedkommende kommune tilhørende offentlig forsyningsledning, har ret til at få indlagt vand herfra til sin ejendom i overensstemmelse med de i det følgende givne forskrifter og vandværkets regulativ og vedtægt.

Stk. 2. Alle med vandindlægget, heri indbefattet tilslutningen til den offentlige forsyningsledning, forbundne udgifter afholdes - for så vidt andet ikke er fastsat i vedkommende vandværks regulativ - af grundejeren.

Stk. 3- Det påhviler grundejeren at drage omsorg for, at vand indlægget forsvarligt vedligeholdes, og at enhver mangel ved det omgående bliver afhjulpnet af en autoriseret vandmester. Grundejeren udreder alle udgifter ved vedligeholdelsen af vandindlægget og afholder disse endeligt, hvis andet ikke måtte være fastsat ifølge lov. Udgifterne ved de undersøgelser, som fra vandværkets side måtte blive foretaget for at opdage fejl ved et vandindlæg m.v., afholdes af den grundejer, på hvis vandindlæg m.v. fejlen findes.

Stk. 4. Det påhviler brugeren af et vandindlæg straks at anmelde enhver mangel, der måtte vise sig ved dette, til ejeren, der herefter foretager det videre fornødne som anført i stk. 3.

Stk. 5. Vandindlæg skal udføres og benyttes på en sådan måde, at der ikke opstår fare for forurening af vandet eller på anden måde voldes ulemper, og grundejeren er i påkommende tilfælde pligtig til at træffe og bekoste de foranstaltninger, som vandværkets bestyrelse eller sundhedsmyndighederne i den anledning måtte pålægge ham.

Stk. 6. Vandværkets bestyrelse er berettiget til at lade anbringe måler for en ejendoms vandforbrug eller for dele af dette, og alle herfor nødvendige ledningsforbindelser m.v. udføres ved grundejerens foranstaltning og på hans bekostning. Ejeren er over for vandværket økonomisk ansvarlig for beskadigelse af dets måler som følge af vold, brand, frostskaade og lignende samt for målerens bortkomst.

Stk. 7. I tilfælde af, at vandværket finder, at trykforholdene i en ejendoms vandledningsnet er eller vil blive utilfredsstillende, samt ved klager herover, kan vandværkets bestyrelse for-

lange opstillet et trykforøgelses anlæg i forbindelse med nævnte ledningsnet ved grundejerens foranstaltning og på hans bekostning.

Stk. 8. Vandværkets bestyrelse er berettiget til at forbyde elektriske forbindelser til en ejendoms vandindlæg og til at forlange dette isoleret mod forbindelse til jord ved grundejerens foranstaltning og på hans bekostning.

Stk. 9- Såfremt en grundejer ønsker et vandindlæg borttaget, skal han henvende sig herom til vandværket, hvis bestyrelse afgør, om det kan tilstedes. I bekræftende fald foranlediger vandværket vandindlægget fraskåret forsyningsledningen på vedkommende grundejers bekostning.

Stk. 10. Uden vandværkets tilladelse må der ikke foretages nogen som helst forandring ved et vandindlæg.

§ 26.

Ordensbestemmelser.

Stk. 1. Ingen må, bortset fra brand eller andre nødstilfælde, benytte vand fra et vandværk til anden brug eller i større mængde end tilladt af vandværkets bestyrelse; ej heller må nogen bevirke utilbørligt spild af vand ved mangelfuld lukning af vandhaner, ved unladelse af at anmelde utæthed i en ejendoms vandindlæg, ved mangelfuld vedligeholdelse af dette eller ved anden uforsvarlig adfærd. Betalingen for det forbrugte eller spildte vand kan forlanges udredet af grundejeren. Vandmængden fastsættes i så tilfælde om fornødent efter vandværkets skøn.

Stk. 2. Enhver ejer eller bruger af en ejendom, hvori der er indlagt eller ønskes indlagt vand fra et vandværk, er forpligtet til på forlangende at give vandværket alle oplysninger om vandets anvendelse og om forbrugets størrelse.

Stk. 3. Af hensyn til kontrollen med vandforbruget og for at kunne føre tilsyn med vandindlægget skal der mod behørig legitimation fra vandværket ved henvendelse tilstedes dettes personale uhindret adgang til alle steder på en grund eller i en bygning, hvorhen vandindlægget er ført.

§ 27.

Andre bestemmelser.

Stk. 1. Hvis en ejendom tilsluttes en eksisterende forsyningsledning, kan vandværkets bestyrelse afkræve ejendommens ejer bidrag til

dækning af de ved ledningens anbringelse medgåede udgifter; findes der ikke nogen offentlig ledning i en gade eller vej, kan bestyrelsen anbringe en sådan og afkræve vedkommende grundejere bidrag til dækning af udgifterne herved. De nærmere regler herfor fastsættes i vandværkets regulativ, jfr. stk. 3.

Stk. 2. Enhver, til hvem vand leveres fra et vandværk, er pligtig uden derfor at kunne kræve erstatning at tåle de ulemper, som måtte indtræde på grund af utilfredsstillende trykforhold i forsyningsledningerne eller på grund af mangler ved et offentligt vand forsyningsanlæg og disses afhjælpning eller ved vedligeholdelsesarbejder m.v. vedrørende dette. Vandværkets bestyrelse er berettiget til at træffe de fornødne forholdsregler vedrørende indskrænkninger i vandforbruget eller i visse dele deraf, når vandværkets drift gør det nødvendigt, og uden at der kan gøres krav på erstatning derfor.

Stk. 3. Med indenrigsministerens stadfæstelse udfærdiges af vedkommende kommunalbestyrelse - i København magistraten - et regulativ med hensyn til de private vandindlægs indretning m.v.

Stk. 4. Såfremt en grundejer forsømmer de forpligtelser, der påhviler ham efter § 25 eller efter eventuelle regulativmæssige bestemmelser i medfør af stk. 3, foranstalter vandværkets bestyrelse det fornødne iværksat på hans bekostning.

Stk. 5. Kommunalbestyrelsen er bemyndiget til i en vedtægt at fastsætte afgifter for levering af vand fra kommunens vandværk.

Stk. 6. Alle afgifter efter stk. 5 og pålignede bidrag efter stk. 1, samt vandværkets forskudsvis afholdte udgifter ved de i stk. 4 omhandlede foranstaltninger, ved de i henhold til § 25, stk. 3, foretagne undersøgelser af vandindlæg eller ved arbejder, som ifølge § 25, stk. 9, eller et regulativ foretages af vandværket på grundejerens bekostning, hæfter med tillæg af renter fra forfaldsdagen på den pågældende ejendom med den for kommunale skatter og afgifter hjemlede pante- og fortrinsret og udredes af den, der ifølge skøde er ejer, eller af vedkommende dødsbo eller konkursbo. Beløbene kan opkræves sammen med de kommunale ejendomsskatter.

B. PRIVATE VANDVÆRKER

§ 28.

Stk. 1. Private vandværker, som tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand, er

forpligtet til på rimelige vilkår at overtage forsyningen af samtlige ejendomme inden for anlæggets naturlige forsyningsområde. Uoverensstemmelser angående området og forholdet til andre områder samt forsyningens formål og omfang kan, såfremt der ikke ved vedkommende kommunalbestyrelses formidling kan opnås enighed herom, af hver af parterne indbringes til afgørelse af en landvæsenskommission.

Stk. 2. Forinden et privat vandværk af den i stk. 1 nævnte art anlægges, skal planerne for vandværket og dets ledningsnet forelægges for kommunalbestyrelsen.

Stk. 3. Såfremt en kommune, hvori et privat vandværk er beliggende, stiller krav om, at der ved dette træffes foranstaltninger til brandslukningsformål, skal disse iværksættes af vandværket på kommunens bekostning. Uoverensstemmelser om afholdelsen af udgifterne afgøres som anført i stk. 1.

Stk. 4. Private vandværker af den i stk. 1 nævnte art er forpligtet til at lade udarbejde regulativmæssige bestemmelser for vandværket og for vilkårene for forsyningen samt til at indsende disse bestemmelser til godkendelse af vedkommende kommunalbestyrelse. Bestemmelserne får gyldighed i den af kommunalbestyrelsen vedtagne affattelse. Vandværkets bestyrelse kan inden 4 uger påanke kommunalbestyrelsens afgørelse til vedkommende amtsråd, for Københavns, Frederiksbergs, købstædernes, Marstals og de sønderjydske flækkers vedkommende dog til indenrigsministeren. Bestående vandværker af nævnte art er forpligtet til som foran anført at søge deres regulativmæssige bestemmelser godkendt af vedkommende kommunalbestyrelse inden 1 år efter lovens ikrafttræden.

Kap. IX. Fælles bestemmelser

§ 29-

Opmålinger m.v. på fremmed grund.

Stk. 1. Staten og kommunerne har ret til på fremmed grund at lade foretage alle de for udarbejdelsen af planer for et vandforsyningsanlæg eller for beskyttelsen af vandet mod forurening fornødne opmålinger, nivellementer, pejlinger eller andre tekniske forarbejder og undersøgelser - derunder dog ikke boringer efter vand —. De i denne anledning anbragte mærker må ikke egenmægtigt borttages eller beskadiges. Lignende ret tilkommer efter fornøden sikkerhedsstillelse og efter bemyndigelse fra in-

denrigsministeren eller vedkommende kommunalbestyrelse private vandforsyningsanlæg, der tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand.

Stk. 2. Alle ejere og brugere skal tilstede vedkommende adgang til at foretage de i stk. 1 omhandlede arbejder og undersøgelser, dog skal der forud meddeles særlig underretning om, at sådanne arbejder og undersøgelser agtes foretaget. Kan sådan særlig underretning ikke ske uden større vanskelighed, skal der mindst 8 dage forud udgå bekendtgørelse i de på egnen mest udbredte dagblade om foretagelsen af arbejderne og undersøgelserne. Al skade, der forvoldes ved de pågældende arbejder eller undersøgelser, bliver at erstatte. I mangel af mindelig overenskomst om erstatningens størrelse fastsættes denne af en landvæsenskommission, eller, hvis sagen ikke forelægges denne, af uvildige, af retten udmeldte mænd.

§ 30.

Tilsyn med arbejdernes udførelse.

Indtil afslutningen af de arbejder, som skal bringes til udførelse ifølge kendelse eller forlig, har den landvæsenskommission, der har afsagt kendelsen, eller for hvem forliget er indgået, ret til at føre kontrol med udførelsen og kan dertil påkalde de stedlige kommunalbestyrelses og sundhedsmyndigheders hjælp.

§ 31.

Fortabelse af rettigheder m.v.

Stk. i. En i henhold til lov nr. 54 af 31. marts 1926 og nærværende lov given vandindvindingsret eller ret til en afledningsordning fortæbes, hvis retten ikke er taget i brug inden for den fastsatte frist, og for private vandforsyningsanlæg tillige, hvis vedkommende virksomhed ophører eller anlægget ikke udnyttes efter formålet, jfr. § 10, stk. 1a, eller ikke har været i brug i 5 på hinanden følgende år. Tvivl i så henseende afgøres af en landvæsenskommission.

Stk. 2. En vandindvindingsret som nævnt i stk. 1 kan ikke uden samtykke af en landvæsenskommission overdrages til andre. En sådan rettighed, som udnyttes af private til næringsbrug, dambrug, vanding o.l., kan dog, uden sådant samtykke, i tilfælde af salg af vedkommende ejendom, sammen med denne overdrages til en ny ejer, når formålet, hvortil vandindvindingsretten er givet, ikke derved ændres. Overdragelsen af vandindvindingsretten må ikke

være betinget af noget som helst vederlag eller på anden måde indeholde noget sådant, såsom ved at sælgeren ved salget opnår andre fordele, eller ved at købesummen for vedkommende ejendom bringes i et misforhold til dens værdi, bortset fra vandindvindingsretten. Sælgeren er pligtig til at gøre køberen bekendt med den kendelse, hvorved vandindvindingsretten er givet.

§ 32.

Misligholdelse.

Såfremt det oplyses, at rettigheder af den i § 31, stk. 1, nævnte art er givet på grundlag af meddelte, urigtige oplysninger af væsentlig betydning, eller såfremt indehaveren af en sådan rettighed misligholder de for tildelingen af rettigheden stillede vilkår, kan den kommunalbestyrelse, i hvis område anlægget er beliggende, rejse sag herom for en landvæsenskommission. Kommunalbestyrelsen skal rejse sådan sag, når det begæres af indenrigsministeren på sundhedsmyndighedernes vegne. Desuden kan sag rejses af enhver, der har lidt skade som følge af misligholdelsen. Kommissionen kan tilbagekalde rettigheden uden erstatning og kan nedlægge forbud mod dens udøvelse.

§ 33.

Forholdet til vandløb sloven.

Stk. 1. Hvis sag om regulering m.v. af vandløb, anlæg af nye vandløb, vandingsanlæg, fiskedamme, udpumpningsanlæg, opstemningsanlæg, flodemål m.v. eller afledning af spildevand og lignende er til behandling ved en vandløbsret, og der af en ejer af et vandforsyningsanlæg eller af sundhedsmyndighederne i henhold til nærværende lovs bestemmelser rejses indsigelse mod gennemførelsen af fornævnte foranstaltninger i den hensigt at afværge fare for skadelig sænkning af grundvandstanden, for unddragelse af vand eller for forurening af vandet, skal vandløbsretten foranledige, at sagen undergives behandling efter nærværende lov. Hvorvidt den, der fremsætter indsigelsen, inden sagens videre behandling for en landvæsenskommission skal stille sikkerhed, afgøres af kommissionen. Hvis det pålægges ham at stille sikkerhed, og en sådan ikke er stillet inden for den dertil fastsatte frist, fremmes og færdigbehandles sagen af vandløbsretten, uanset den nedlagte indsigelse. Bestemmelsen i landvæsensretslovens § 26, stk. 3, kommer i øvrigt til anvendelse i et tilfælde som det omhandlede.

Stk. 2. Hvis en vandløbsret selv skønner, at en sag af fornævnte art kan få en sådan betydning for et vandforsyningsanlæg, at sagens gennemførelse kan blive i strid med denne lovs bestemmelser, forholdes som i stk. 1.

Stk. 3. Statens landvindingsudvalg og statens vandløbsudvalg vil, hvor vedkommende udvalg er eller bliver bekendt med, at der foreligger vandforsyningsinteresser, have at inddrage disse interesser i overvejelserne.

Stk. 4. Fremkommer der under en sags behandling for en landvæsenskommission spørgsmål, der berører vandløb m.v., kan disse spørgsmål afgøres af kommissionen efter reglerne i den gældende vandløbslovgivning.

§ 34.

Registrering af kendelser m.v.

Stk. 1. Genpart af de i medfør af nærværende lov afsagte kendelser skal af kommissionens formand indsendes til indenrigsministeriet og vedkommende amt, og for så vidt en kendelse indeholder tildeling af vandindvindingsrettighed, skal tillige indsendes et kort, der viser det pågældende vandindvindingsanlægs beliggenhed og grænserne for dets vindingsopland (beskyttelsesområde) eller afstrømningsområde, samt genpart af analyseattester, som måtte have været forelagt kommissionen. Amterne skal efter nærmere af indenrigsministeren fastsatte regler føre register over de kendelser, hvorved der i medfør af lov nr. 54 af 31. marts 1926 og nærværende lov er givet vandindvindingsrettigheder inden for vedkommende amt.

Stk. 2. Enhver, der har en retlig interesse, har adgang til ved henvendelse at indhente oplysninger i det i stk. 1 omhandlede register og at gøre sig bekendt med de ifølge § 2, stk. 2 og 3, § 8 og § 9, stk. 2, bogførte oplysninger om opumpede vandmængder, samt de i medfør af § 4, stk. 3, givne oplysninger om forhold vedrørende udførte vandindvindingsboringer.

§ 35.

Tinglysning og udbetaling af erstatninger.

Stk. 1. Forlig, indgået for, og kendelser, afsagte af landvæsenskommissioner om arealafståelser og rådighedsindskrænkninger efter denne lov kan tinglyses på vedkommende ejendom forud for al pantegæld.

Stk. 2. Erstatning for afståelser, for pålæg af rådighedsindskrænkning og for varig skade eller ulempe fordeles af vedkommende kommission mellem ejer og bruger af den pågældende

ejendom. Udbetaling af erstatninger sker i overensstemmelse med de i vandløbslovens § 89, stk. 2 og 3, foreskrevne regler.

Stk. 3- Erstatninger og omkostninger, der ikke dækkes ved den stillede sikkerhed, kan, hvis de ikke betales frivilligt, inddrives ved udpantning.

§ 36.

Stempel- og afgiftsfrihed.

Stk. 1. Indkaldelser, begæringer, udskrifter og andre udfærdigelser i henhold til nærværende lov er stempelfri. Tinglysning og aflysning af overenskomster, forlig, kendelser og andre dokumenter, som under en landvæsenskommissions medvirken udfærdiges om de af denne lov omfattede forhold, sker uden afgift til det offentlige.

Stk. 2. Tingbogsattester, som til brug ved udbetaling af erstatninger efter nærværende lov måtte blive begæret til oplysning om de en ejendom påhvillende pantehæftelser, udfærdiges uden stempel og gebyr.

Stk. 3. Samtykkeerklæringer fra panthavere til udbetaling af erstatning er stempelfri.

§ 37.

Straffebestemmelser.

Overtrædelse af bestemmelserne i denne lovs § 2, stk. 2 og 3, og § 9, stk. 2, om pligt til at indberette om oppumpning, § 4, stk. 3, 1. punktum, om pligt til at indberette om boringer, § 7 om pligt til at søge vandindvindingsret, § 16, stk. 2, om pligt til at slutte til et offentligt spildevandsanlæg, § 16, stk. 3, om forbud mod forurening af grundvandet med giftige stoffer m.v., § 17, stk. 1, om forbud mod inden for et opland (beskyttelsesområde), der ved en i medfør af § 17, stk. 3, udstedt bekendtgørelse er erklæret beskyttet mod forurening af grundvandet, at aflede spildevand og lignende til undergrunden og at unnlade at træffe foranstaltninger mod åbenbar fare for forurening af grundvandet ved nedsviing, § 19, stk. 1, om forbud mod forurening af vandet i vandløb, når det indvindes til vandforsyning, § 20, stk. 1, om forbud mod visse oplag, næringsbrug og afledninger, § 23, stk. 4, om forbud mod uden indenrigsministerens samtykke at tilsætte vandet i vandforsyningssystemer noget stof, § 25, stk. 5, om udførelse og benyttelse af vandindlæg, § 25, stk. 10, om forbud mod egenmægtigt at foretage forandringer ved et vandindlæg, § 26, stk. 1, om forbud mod uhjemlet forbrug af vand fra et offentligt vandværk og mod utilbørligt spild

deraf, § 26, stk. 2, om pligt til at give oplysninger, § 26, stk. 3, om pligt til at tilstede vedkommende vandværks personale uhindret adgang til at føre tilsyn, § 28, stk. 4, om pligt til at indsende regulativmæssige bestemmelser til godkendelse, § 29, stk. 1, om forbud mod egenmægtigt at fjerne eller beskadige lovligt anbragte mærker, § 29, stk. 2, om pligt til at tilstede rette vedkommende adgang til at foretage de i paragraffens stk. 1 omhandlede arbejder m.v., § 38, stk. 2 og 3, om henholdsvis pligt til at søge vandindvindingsret og pligt til at søge afgørelse om fortsat beståen og § 39, stk. 2, om forbud mod utilladt benyttelse af vand fra Københavns Vandforsynings ledninger, åløb eller reservoirer, straffes med bøder, for så vidt forholdet ikke efter sin natur medfører højere straf. På samme måde straffes tilsidesættelse af påbud og overtrædelse af forbud, givne i henhold til denne lov eller lov nr. 54 af 31. marts 1926 af en landvæsenskommission eller af indenrigsministeren eller en kommunalbestyrelse - i København magistraten -. Sagerne behandles som politisager, og bøderne tilfalder statskassen.

Kap. X. Ikrafttrædelse og overgangsbestemmelser.

§ 38.

Stk. 1. Denne lov, der ikke gælder for Færøerne og Grønland, træder i kraft et år efter dens indrykning i Lovtidende.

Stk. 2. De ved ikrafttrædelsen af lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg eksisterende vandindvindingsanlæg, som ikke i medfør af nævnte lovs § 7 har fået omfanget af den tilladte vandindvinding fastsat, henføres under nærværende lovs regler og skal, hvis de efter dens § 7 har pligt til at søge vandindvindingsret, indgive ansøgning herom inden 1 år efter nærværende lovs ikrafttræden.

Stk. 3. Indehavere af andre ved denne lovs ikrafttræden bestående vandindvindingsanlæg, som ikke har erhvervet vandindvindingsret, og som omfattes af nærværende lovs § 2, stk. 2 og 3, skal inden en frist af 1 år efter lovens ikrafttræden indhente kommunalbestyrelsens og embedslægens afgørelse af, om deres anlæg af sundhedsmæssige grunde kan fortsætte i uændret eller i ændret skikkelse.

§ 39.

Stk. 1. De ved lovens ikrafttræden i medfør af lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg givne eller fastsatte vandindvindingsrettigheder og trufne foranstaltninger samt

de i medfør af samme lov ved kendelser i øvrigt givne tilladelser, påbud og forbud, indgåede forlig og andre lovligt trufne overenskomster og aftaler, er vedblivende gyldige, for aflednings-tilladelsers vedkommende dog med forbehold af nærværende lovs § 16. Det samme gælder aftaler truffet i henhold til lov af 30. november 1857 angående staden Københavns og dens grunds forsyning med vand fra de nye vandværker. Sager angående ændring i foranstående forhold er undergivet behandling efter denne lov. Afledningsanlæg, der ikke er anmeldt efter et påbud i medfør af § 11, stk. 3, i lov nr. 54 af 31. marts 1926, er fortsat ulovlige.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 10 i lov af 30. november 1857 angående staden Københavns og dens grunds forsyning med vand fra de nye vandværker, hvorefter ingen, ildebrandstilfælde undtaget, uden tilladelse fra Københavns vandforsynings bestyrelse må benytte vand fra dens ledninger, åløb eller reservoirer, og bestemmelserne i §§ 2-4 i lov af 30. november 1857 om beskyttelse af de til Københavns vandvæsen hørende værker, anlæg og beholdere m.v. og §§ 1-3 i lov nr. 60 af 24. april 1896 om beskyttelse af vandforsyningsanlæg er fortsat gældende for de ved denne lovs ikrafttræden bestående ledninger, værker m.v., som hidtil har været omfattet af disse love.

Stk. 3- De ved lovens ikrafttræden nedsatte landvæsenskommissioner og overlandvæsenskommissioner fungerer og tilendebringer behandlingen af de til dem henviste sager efter de hidtil gældende regler for sådanne sagers behandling. Kommissionerne kan dog ikke fungere længere end ét år efter lovens ikrafttræden.

§ 40.

Fra lovens ikrafttræden ophæves med de af § 39 følgende forbehold lov af 30. november 1857 angående staden Københavns og dens grunds forsyning med vand fra de nye vandværker, lov af 30. november 1857 om beskyttelse af de til Københavns vandvæsen hørende værker, anlæg, beholdere m.v., lov nr. 14 af 27. januar 1872 om hegn, hegnsynsmænd og oversynskommissioner for København m.m., lov nr. 14 af 28. januar 1876 angående tilvejebringelse af vedtægter for benyttelsen af vand fra kommunale vandværker, lov nr. 60 af 24. april 1896 om beskyttelse af vandforsyningsanlæg, lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg og § 23, stk. 2, i lov nr. 188 af 20. maj 1933 om kommunale ejendomsskatter.

Bemærkninger til lovforslaget.

I forslaget *kap. I* er optaget en bestemmelse om lovens område, som bl. a. afgrænser den mod vandløbsloven.

I *kap. II* findes i § 2 bestemmelser om de almindelige brugsrettigheder, som tilkommer grundejerne. Man har ment at burde imødekomme ønskerne om en mere udvidet adgang til vandindvinding uden tilladelse af en landvæsenskommission end hjemlet ved 1926-loven og har foreslået, at kommunerne inden for visse grænser skal kunne forvalte dette forhold. Det er herved foreslået, at kommunerne skal have bemyndigelse til at kræve indberetning fra vandindvinderne om den årligt indvundne vandmængde. Man har endvidere under hensyn til det i den seneste tid opståede krav om ret til forlods at benytte grundvand til vanding af landbrugsafgrøder, en vandindvinding, som, hvis alle landbrugsejendomme ville gøre brug af den, ville lægge beslag på meget betydelige vandmængder, ment at måtte indføre en rangfølge for de forskellige formål for indvindingen. Efter denne skal indvinding til husholdning og landbrug med den hidtidige form for benyttelse af vand komme i første række, dernæst indvinding til forsyning af fritliggende, landlige bebyggelser, sygehuse, skoler og lignende, gartnerier og andet næringsbrug og til sidst indvinding til vanding af landbrugsafgrøder og skovkulturer. For mark- og skovbrugs-vanding har man foreslået den yderligere begrænsning, at den skal vige for den lokale befolkningens almindelige forsyning med vand, og at den kun kan finde sted uden for indvindingsoplande, der udnyttes i vandforsyningsøjemed med hjemmel i de ved den nye lovs ikrafttræden bestående vandindvindingsrettigheder. Inden for sådanne områder må der søges om indvindingsret efter lovens regler. Eventuelle tvivlsspørgsmål, eventuel regulering af vandindvindingen og i visse tilfælde erstatningsspørgsmål afgøres af en landvæsenskommission.

I § 3 er fastsættelse af erstatning for skader ved sænkning af grundvandstanden ved byggearbejder, gravning af ler, grus, brunkul m. v., ved udgravning for veje m. v. henlagt til afgørelse af en landvæsenskommission. I § 4 er der foreslået lidt ændrede regler om borer i vandforsyningsøjemed, og der er givet indenrigsministeren bemyndigelse til at godkende en fagprøve for boring efter vand. Personer, der har bestået en sådan prøve, vil derved opnå enebestemt ret til brug af betegnelsen eksamineret brøndborermester.

Kap. III handler om de særlige myndigheder, landvæsenskommissionerne og overlandvæsenskommissionerne. For Københavns vedkommende har man afskaffet oversynskommissionerne og i forhold til landvæsensretsloven behandlet kommunen som en amtsrådsreds. Landvæsenskommissionernes sammensætning er blevet forenklet i overensstemmelse med landvæsensretslovens regler i den hensigt at nedsætte omkostningerne ved sagernes behandling. Der er givet indenrigsministeren bemyndigelse til at nedsætte en særlig landvæsenskommission til behandling af hovedstadsområdets forsyning med vand. En sådan ordning har været praktiseret siden 1926-lovens gennemførelse og har vist sig hensigtsmæssig, idet man har opnået ensartethed i afgørelserne i det store område, som det drejer sig om, og idet ordningen har været mindre kostelig, da en række andragender har kunnet behandles under ét. Tilsvarende kommissioner skal kunne nedsættes for større købstæder med omliggende, bymæssige bebyggelser, hvor forholdene særligt taler derfor.

Den i 1926-lovens § 6 omhandlede, særlige ankeinstans til fastsættelse af erstatning for afståelse af grunde eller for servitutter, taksationskommissionen, er ikke opretholdt. Afgørelsen af disse spørgsmål er henlagt til overlandvæsenskommissionerne. Kommissionerne er gjort berettiget til at antage en landinspektør til at vej-

lede dem med hensyn til matrikulære forhold, arealberegning m. v.

I *kap. IV* omhandles videregående benyttelse af grundvand. Pligten til at søge vandindvindingsret er opretholdt, og der er givet hjemmel til at gribe ind over for undladelse af at søge indvindingsret. Denne kan som hidtil erhverves af staten og kommunerne, og der er tilføjet en bestemmelse om, at et fællesskab af kommuner er ligestillet med disse i så henseende. Med hensyn til private anlæg, der efter 1926-loven kun i særlige tilfælde kan opnå vandindvindingsret, en bestemmelse som ikke har kunnet opretholdes i praksis, er der foretaget en ændring, som giver private adgang til på egen grund at erhverve vandindvindingsret på lige fod med det offentlige på steder, hvor der er tilstrækkeligt vand til rådighed. På grund af den store vækst i vandindvindingen er det anset for nødvendigt at indføre en kontrol med indvindingens omfang ved at pålægge anlæggene pligt til at gøre indberetning herom til vedkommende kommuner. Man har, da grundvand ikke overalt er til stede i rigelig mængde, anset det for påkrævet, at formålet med vandindvindingen bliver fremhævet. Erstatningsbestemmelsen for skader, som voldes ved forandring af grundvandstanden under et anlægs udførelse og drift, er affattet i overensstemmelse med de kendelser, som i erstatningssager er afsagt efter 1926-loven, idet man har opgivet 1926-lovens bestemmelse om erstatningsydelse efter billighed. I denne lov var erstatning for unddragelse af vand formet som en pligt for anlægget til, for så vidt det af økonomiske hensyn lader sig gøre, at levere vand til de skadelidende mod en efter forholdene fastsat betaling. Denne bestemmelse er praktisk taget ikke blevet benyttet, hvorfor man i overensstemmelse med praksis i stedet har indført en bestemmelse om, at unddragelse af vand bør afhjælpes ved, at der atter skaffes vedkommende ejendom den fornødne mængde vand, egnet til almindelig anvendelse. Dette kan ske ved, at der foretages de fornødne foranstaltninger ved de skadelidendes vandforsyningsanlæg, eller ved deres tilslutning til et bestående lokalt anlæg eller til oprettelse af et nyt privat anlæg, såfremt der kan opnås enighed herom, eller til oprettelse af et offentligt anlæg. Med hensyn til det sidste er der givet regler for dets gennemførelse i tilfælde af, at landvæsenskommissionen skønner, at unddragelse af vand kommer til helt eller delvis at berøre en samlet bebyggelse, således at

tekniske, økonomiske eller hygiejniske hensyn gør det samfundsmæssigt ønskeligt at afhjælpe forholdet ved udførelsen af et fælles vandforsyningsanlæg for hele bebyggelsen. Hvis der ikke kan blive enighed om dets udførelse som et privat fællesanlæg, kan kommissionen beslutte, at anlægget udføres som offentligt, og fastsætte det bidrag, som det skadevoldende anlæg skal yde hertil. Der er endvidere givet en regel for genoptagelse af tidligere afgjorte erstatningsspørgsmål, og den præklusive frist i 1926-loven for anmeldelse af skader er udeladt. Reglen i 1926-loven om fordeling af vandindvindingsrettigheder i tilfælde af, at der ikke er tilstrækkeligt disponibelt vand til at imødekomme alle andragender, er beholdt i en noget ændret skikkelse, men med hensyn til prioritetsstillingen for disse har det på grund af den tidligere nævnte ligestilling mellem offentlige og private anlæg været nødvendigt at begrænse de lokale anlægs fortrinsret til kun at angå sådanne anlæg, som tjener befolkningens almindelige forsyning med vand. Som en ny regel kan nævnes, at der er givet en kommune adgang til ved henvendelse til landvæsenskommissionen at få leveret vand fra et bestående offentligt vandforsynings-system mod at holde dette skadesløst med hensyn til leveringspligten. Endvidere er der givet hjemmel for en kommune, der ønsker at samordne vandforsyningsforhold inden for kommunen til offentlig forsyning, til mod erstatning efter landvæsenskommissionens bestemmelse at overtage de herfor bestående anlæg, der tjener dens befolknings almindelige forsyning med vand. Et flertal har endelig foreslået, at der skal gives indenrigsministeren bemyndigelse til at træffe afgørelse af, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes et fællesskab om vandforsyning mellem flere kommuner skal gennemføres, hvis en kommune andrager om, at der må blive indført et sådant fællesskab mellem den og andre kommuner om vandforsyning, og der ikke for kommissionen kan opnås enighed derom. Samme flertal foreslår derhos, at et amtsråd skal kunne beslutte at indbringe en sag for en landvæsenskommission om dette forhold, og at landvæsenskommissionen på eget initiativ skal kunne rejse spørgsmål over for indenrigsministeren om indførelse af et sådant fællesskab, hvis den under behandlingen af en sag om vandindvinding skønner det hensigtsmæssigt, at der til forbedring eller rationalisering af flere kommuners vandforsyning træffes en fællesordning.

Et mindretal har ikke kunnet tiltræde dette

forslag og har anført, at det ikke kan anses for en tilfredsstillende ordning, at indenrigsministeren skal kunne gennemtvinge et fællesskab, uden at der i loven er givet retningslinier for, hvorledes de værdier, der ved et sådant fællesskabs etablering skal afgives af en eller flere af de i sagen inddragne kommuner, skal vurderes, og uden at disse kommuners hidtidige vandforsyningsforhold sikres forud for afgivelsen. Mindretallet må særlig for Københavns vedkommende mene, at spørgsmålet om oprettelse af et fællesskab med kommunerne i omegnen er af så stort omfang, har så betydelige konsekvenser og vil være præget af så store interesseløsninger, at dets løsning må finde sted ved en særlig lov. For øvrigt er der mellem København og kommunerne i omegnen oprettet overenskomster om levering af vand fra Københavns vandforsyning, således at forholdet er reguleret for en årrække. Mindretallet er af den opfattelse, at der ingen trang er til en tvangsmæssig ordning som den af flertallet foreslåede, og at den naturligste løsning er den, der hidtil har været praktiseret, at det større samfund, hvis det forlanges, leverer vand til det mindre.

Vandforsyningsrettigheder er i 1926-loven beskyttet i det omfang, i hvilken de inden for et tidsrum af mindst 10 år har været udnyttet, bestemt ved sidste års eller gennemsnittet af de tre sidste års indvinding. Heri er der givet den lempelse, at den højeste årlige udnyttelse inden for de sidste 10 år lægges til grund. Da meget store vandmængder vil kunne komme til anvendelse til dambrug eller vanding af landbrugsafgrøder, har man anset det fornødent for at sikre befolkningens almindelige forsyning med vand og dens beskæftigelse at begrænse gyldigheden af en vandindvindingsret til de to nævnte formål til 15 år. Der er endvidere i lovforslaget givet mulighed for at skride ind mod uhjemlet benyttelse af grundvandet, og der er givet indenrigsministeren bemyndigelse til at pålægge en kommune at indbringe sag herom for en landvæsenskommission.

I *kap. V* omhandles vandforsyningsanlæg, der udnytter vandet i vandløb, og de er som hidtil underkastet de for grundvandet gældende regler, for så vidt disse kan finde anvendelse, idet der samtidig er henvist til bestemmelsen i den nugældende vandløbslov.

I *kap. VI* omhandles beskyttelsen af vandet mod forurening. For grundvandets vedkommende findes sådanne regler i 1926-loven, og for vandet i vandløb findes dels almindelige be-

stemmelser herom i vandløbsloven og dels nogle særlige bestemmelser i loven af 30. november 1857, jfr. lov nr. 60 af 24. april 1896, om beskyttelse af københavnske forhold og andre offentlige forhold. I afsnittet om beskyttelsen af grundvandet har man i lovforslaget ment at måtte indføre nogle almindelige bestemmelser, som bliver gældende for hele landet. Disse bestemmelser er anset for nødvendige for at sikre et naturgode som grundvandet, der her i landet hovedsageligt benyttes af befolkningen til drikkevand og andet brugsvand, mod forurening fra den stærkt voksende afledning af spildevand fra bebyggelse og industri samt mod faren for forurening fra radioaktivt nedfald. Man har endvidere haft for øje den fare, som en udstrakt, ukontrolleret opbevaring af benzin, olie og andre stoffer frembyder for nedsivning i undergrunden, og har derfor indføjet en bestemmelse om bemyndigelse for indenrigsministeren til at give regler for sikring og opbevaring af oplag m.v. af sådanne stoffer. De øvrige forebyggende bestemmelser i forslaget svarer til bestemmelserne i 1926-loven, dog er der til bestemmelserne om afledning af forurenede væsker gennem brønde, borer og anden afledning til undergrunden tilføjet en bestemmelse mod nedsivning af sådanne til undergrunden. Man har endvidere ikke ment, at man kan blive stående ved den gældende regel om frivillighed med hensyn til bekendtgørelser angående nævnte skadelige afledning, og har foreslået, at det gøres til en pligt for landvæsenskommissionerne at udstede bekendtgørelse, når beskyttelsen angår vandindvinding, som tjener befolkningens almindelige forsyning med vand og visse virksomheder for fremstilling og tilberedning af levnedsmidler og lignende. Til sikring af vandet i vandløb, som benyttes af offentlige vandforsyningsanlæg, mod forurening er der i lighed med 1857-loven indføjet bestemmelser dels mod skadelig afledning og dels mod skadelige oplag og næringsbrug m. v. Erstatningsreglerne, som kommer til anvendelse vedrørende beskyttelsesforanstaltningerne, stemmer med tilsvarende regler i den gældende lovgivning.

I *kap. VII* omhandles nogle sundhedsmæssige forhold. Bestemmelserne herom giver indenrigsministeren bemyndigelse til at bestemme, at der skal foretages tilsyn med den hygiejniske beskaffenhed af vandet i vandforsyningsanlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, og visse virksomheder for fremstil-

ling og tilberedning af levnedsmidler og lignende samt andet vandforsyningsformål, hvor sundhedsfare for et større antal personer kan opstå, og give de herfor fornødne regler med hensyn til tilsyn, hygiejniske fordringer og krav til laboratorier. Disse regler svarer i det væsentlige til allerede gældende bestemmelser i sundhedsvedtægterne og i levnedsmiddeloven af 28. april 1950. Bestemmelserne bemyndiger endvidere indenrigsministeren til at indbringe spørgsmål om afhjælpning af hygiejniske mangler ved vandforsyning for en landvæsenskommission. Hvor sundhedsmyndighederne inden for et område med en samlet bebyggelse finder de stedlige vandforsyningsforhold uforsvarlige i hygiejnisk henseende, kan de gennem vedkommende kommunalbestyrelse, eventuelt indenrigsministeren, rejse sag for en landvæsenskommission om udførelse af et fælles - eventuelt offentligt - vandforsyningsanlæg for bebyggelsen.

I *kap. VIII* omhandles forholdet mellem vandværket og dets forbrugere. Hidtil har der herom været givet lovregler for staden København i loven af 30. september 1857 og for købstæderne og handelspladserne i loven af 28. januar 1876, men man har i betragtning af den udvikling, som nu findes i den offentlige vandforsyning, ment, at der bør gives bestemmelser, der er gældende for alle offentlige vandværker, da man herved kan opnå en gavnlig ensartethed med hensyn til reglerne for levering af vand og til regulativer. Bestemmelserne i lovforslaget er i overensstemmelse med bestemmelserne i 1857- og 1876-lovene og er suppleret med enkelte andre bestemmelser, som de nuværende forhold har betinget. Alle offentlige vandværker har fået forsyningspligt med hensyn til vand fra deres ledninger, og der er til gengæld givet dem samme sikkerhed for betalingen af vandafgifterne m.v. som for kommunale skatter. Dette medfører, at man undgår den visse steder hidtil benyttede adgang til at lukke for vandet i tilfælde af undladelse af betaling af afgifterne. Man har for private vandværker, som tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, ligeledes indføjet bestemmelser om forsyningspligt, ligesom der er givet vedkommende kommunalbestyrelser indseende med sådanne anlæg med hensyn til deres pligter, indretning, betalingsforhold og regulativmæssige forhold.

I *kap. IX* findes visse fælles bestemmelser angående opmåling m. v. på fremmed grund, tilsyn med arbejders udførelse, fortabelse af rettigheder m. v., misligholdelse af rettigheder, for-

holdet til vandløbsloven, registrering af kendelser m. v., tinglysning og udbetaling af erstatninger, stempel- og afgiftsfrihed og straffebestemmelser.

I *kap. X* findes bestemmelser om lovens ikrafttræden og overgangsbestemmelser.

I øvrigt henvises til de nedenstående bemærkninger til lovforslagets enkelte paragraffer.

Til § 1.

Paragraffen er ny og angiver lovens område. Efter vandløbslovens § 50 skal sager om benyttelse af vandet i vandløbene ud over, hvad lovens § 3, stk. 3, hjemler, indbringes for en landvæsenskommission til behandling efter de i vandforsyningsloven fastsatte regler. Det kan da synes, som om formuleringen af § 1 i lovforslaget er for snæver, når det der siges, at loven angår benyttelsen af vandet i vandløb, der inddrages til vandforsyning. Man har dog anset det forsvarligt at blive stående ved denne formulering, da den rammer den vigtigste kategori af sådanne sager.

Til § 2.

I den gældende vandforsyningslovs § 1 er der opstillet en sondring mellem grundejernes berettigelse til — til visse nærmere angivne formål — at gøre brug af det grundvand, som kan indvindes på deres egen grund, og videregående rådighed over grundvandet. Den førstnævnte beføjelse tilkommer grundejerne i deres egenskab af grundejere og kan udøves uden særlig tilladelse. Den videregående rådighed forudsætter, at der er blevet tilkendt den pågældende vandindvinder en derpå sigtende ret. Denne sondring er opretholdt i forslaget.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 1, 1. punktum. Da der senere i paragraffen er foreslået en ny regel om vanding af landbrugsafgrøder, en dyrkningsform af forholdsvis ny dato, har man i forslagets stk. 1 benyttet betegnelsen »almindeligt landbrug«, hvormed der da sigtes til den hidtidige form for benyttelse af vand i en landbrugsbedrift. Da der i forslagets stk. 2 er givet en særlig regel om »næringsbrug«, er dette erhverv ikke nævnt i stk. 1. Endvidere er det med hensyn til »anden almindelig anvendelse«, hvorved der tænkes på f. eks. brug af vand i mælke- og slagteriudsalg og lign., en ejers vask af sit automobil, vanding af have knyttet til en beboelse, udtrykkeligt udtalt, at der tænkes på vandindvinding i ringe omfang. Det må i øvrigt antages, at dette også var tilfældet efter 1926-loven. I en

landvæsenskommissionskendelse var det således statueret, at et gartneri, der havde fået tillagt ret til at oppumpe 5.000 m³ årligt, ikke var omfattet af § 1, stk. 1, i loven af 1926. Dette stadfæstede ved en kendelse, afsagt den 4. maj 1959 af overlandvæsenskommissionen for København m.v. Det er endelig i udkastets stk. 1 fundet rettest at fastslå, at grundejerne ved udøvelsen af den her omhandlede ret ikke er fritagne for at iagttage sundhedsvedtægter og bygge Lovgivning.

I stk. 2 og 3 er foreslået en udvidelse af den i stk. 1 hjemlede ret, dels for i et vist omfang at sikre grundejerne adgangen til den for deres erhverv nødvendige vandforsyning, dels for at undgå, at vandindvinding af mindre omfang skal belastes med omkostningerne ved landvæsenskommissionsbehandling. Det er således i *stk. 2* foreslået, at bebyggelser, der ifølge deres beliggenhed og omfang kun kan have brug for en mindre vandmængde, skal kunne etablere et fælles vandværk, uden at det skal være nødvendigt at forelægge sagen for en landvæsenskommission. Et sådant vandværk må dog kun indvinde indtil 6.000 m³ grundvand årligt, indvindingen skal finde sted til almen vandforsyning, og det skal være en forudsætning, at anlæggets beliggenhed og udførelse er godkendt af vedkommende kommunalbestyrelse og embedslæge. Når en kommunalbestyrelse skal behandle spørgsmålet om et nyt vandindvindingsanlægs beliggenhed, bør det påses, at anlæggets afstand fra et bestående anlæg bliver så stor, at det nye anlæg ikke kommer til at skade det bestående. Afstanden vil kunne variere efter jordbundsforholdene. En minimalafstand på ca. 75 m vil de fleste steder kunne være forsvarlig. For disse vandværkers vedkommende må bestemmelserne i sundhedsvedtægterne, jfr. normalsundhedsvedtægt for landkommuner § 8, komme til anvendelse og må anses at indeholde tilstrækkelig beskyttelse. På tilsvarende måde skal visse nærmere angivne institutioner have ret til at indvinde indtil 3.000 m³ grundvand årligt, idet en minimalafstand på ca. 50 m under disse forhold må anses tilstrækkelig. Med hensyn til nødvandværker, hvortil må henregnes anlæg med brandslukningsformål, bemærkes, at der under almindelige forhold kun er tale om et stærkt begrænset forbrug, idet sådanne anlæg kun behøver at sættes i gang med visse mellemrum for at holdes i brugbar stand. Endelig foreslås den samme ret tillagt ejere af erhvervsmæssige gartnerier, frugtplantager, planteskoler — herunder forstplanteskoler — og andre næringsbrug. Det er

herved for gartneriers vedkommende taget i betragtning, at der i høj grad bruges vanding med grundvand, og at en vandmængde på indtil 3.000 m³ årligt kan antages at dække forbruget for et gartneri på ca. 2 ha med et areal under glas på ca. 1.000 m². Det er fundet naturligt, at de i stk. 1 nævnte rettigheder får fortrinsret fremfor den heromhandlede vandindvinding.

For så vidt angår gartnerier og andre næringsbrug bemærkes, at samtykke fra embedslægen til deres nævnte vandindvinding ikke ses at burde nægtes, når sundhedsmæssige hensyn ikke gør sig gældende, f. eks. i visse tilfælde af benyttelse af vandet til vanding eller som kølevand.

Hvis der til de fornævnte formål ønskes indvundet større vandmængder, må ret hertil søges på den i kap. IV foreskrevne måde.

Stk. 3. Fra landbrugets side er det under kommissionens forhandling blevet stærkt fremhævet, at vanding af landbrugsafgrøder vil kunne få meget stor betydning for landbrugets produktivitet, og der er særlig henvist til de resultater, der er opnået ved forsøg på statens forsøgsstation i Store Jyndeved. Da der ikke overalt er adgang til vand fra vandløb, og dette heller ikke findes i tilstrækkelig mængde til sådan vanding, har man peget på nødvendigheden af at give mulighed for indvinding af grundvand til dette formål.

Kommissionen har i den anledning indhentet en udtalelse fra Statens Planteavlsludvalg, der har givet oplysninger dels om det omtrentlige omfang af den nuværende vanding af landbrugsafgrøder og dels om de merudbytter, der er konstateret ved vandingsforsøg ved nævnte forsøgsstation og forsøgsstationen Blangstedgaard, jfr. bilag 3.

Fra landbrugets side har man tidligere i kommissionen i samme forbindelse fremsat ønske om at få besvaret en række spørgsmål om, hvilke mængder af grundvand og vand i vandløb der kan skønnes at være til rådighed i landets forskellige egne, og hvortil dette vand for tiden anvendes, herunder hvorledes de større byers vandforbrug kan opdeles, f.eks. til industri- og afkølingsformål; endelig er der ønsket oplysning om grundvandstandens variation inden for større områder.

Københavns vandforsyning har herom i august 1958 afgivet en redegørelse, hvori det i hovedtræk er bemærket, at der, for at man skal kunne tage en begrundet stilling til nytten af kunstig vanding i såvel landbrugsteknisk som i

økonomisk henseende, ikke alene kan bygges på resultaterne fra forsøgsvirksomhed, men at man tillige må tage indhøstede erfaringer fra praksis med hensyn til vanding i forskellige egne af landet i betragtning. Der peges her særligt på, at udgifterne til vandindvindingsanlægget kan variere stærkt, fordi der i store dele af landet er risiko for store boringsdybder og for boringer, som er slået fejl dels på grund af jordbundsforholdene og vandets strømningsforhold og dels på grund af kravet om stor ydeevne af boringerne inden for et kort tidsrum. Et nøgternt skøn over disse udgifter bør derfor foretages i det enkelte tilfælde og indgå i opgørelsen af driftsøkonomien, ligesom der må tages hensyn til, at der i år med rigelig nedbør i planternes vækstperiode ikke kan ventes større nytte af kunstig vanding; nytten må desuden være forskellig for lette og svære jorder og veksler sikkert tillige med arten af afgrøderne.

Med hensyn til de disponible vandmængder og deres udnyttelse oplyser Københavns vandforsyning, at der her i landet skønsmæssigt kan regnes årligt at sive ca. 4700 mill. m³ grundvand ned i jordlagene, men en vandmængde af denne størrelse vil dog ikke på langt nær kunne påregnes indvundet, fordi jordbundsforholdene og vandets strømningsforhold vil være til hinder herfor.

Det samlede forbrug til befolkningens, herunder industriens og landbrugets almindelige forsyning med vand kan anslås til omkring 470 mill. m³ vand årlig, hvoraf ca 250 mill. medgår til forsyning af landbefolkningen. Den samlede mængde af vand i vandløb er skønnet til ca. 10.000 mill. m³ årlig, hvori der haves en betydelig reserve for grundvandet. Den allervæsentligste del af dette vand bortledes i foråret i løbet af kort tid. De ringe mængder, der afstrømmer i sommertiden, er nogle steder delvis taget i brug til markvanding og benyttes andre steder stadig industrielt, bl.a. af særlig vandkrævende fabrikker. Endelig udnyttes dette vand af en række dambrug.

Hvis den store vinter- og forårsafstrømning skal udnyttes i større omfang, kan dette kun ske ved opstemning af vandet i reservoirer, f.eks. de naturlige søer.

Erhvervsforbruget af vand i vore større byer ligger efter statistikken på ca. 30-40 % af det totale vandforbrug. Industrien stiller i almindelighed lige så store krav til vandets kvalitet, som der stilles til drikkevand. Anvendelse af saltvand kan ikke komme på tale i de almindelige

industrivirksomheder, men de virksomheder, der har brug for særligt store kølevandsmængder, f.eks. pyrolyseværket, de store kraftcentraler og lignende, benytter dog havvand til kølebrug. I øvrigt er vandværksvand normalt for dyrt til kølebrug, og der foretages derfor, når det benyttes hertil, i meget høj grad genanvendelse af vandet til andre fabrikationsformål.

Endelig redegør vandforsyningen for sit statistiske materiale med hensyn til grundvandstandens variation og påviser herved, at der uden for dens vandindvindingsområder i de sidste 30 år er sket en ikke helt ringe sænkning af den almindelige grundvandstand, fra 1928 til 1958 ca. 1,75 m som gennemsnit af målingerne i 13 boringer.

I forslaget har kommissionen søgt at imødekomme landbrugets ønske om at få stillet grundvand til rådighed for markvanding. At give en almindelig adgang til at benytte grundvand til vanding af landbrugsafgrøder på samme måde som foreslået med hensyn til gartnerier, er dog ikke muligt. Der findes i Danmark ca. 200.000 landbrug. Tillagdes der disse ret til hver at indvinde 3.000 m³ årligt, ville der blive beslaglagt en alt for stor vandmængde. Hertil kommer, at der på flere steder i landet kun findes grundvand i begrænset mængde. Det må endvidere tages i betragtning, at bestående rettigheder ikke vil kunne tilsidesættes. Det må også anses som naturligt, at de i stk. 1 og 2 nævnte brugsrettigheder får fortrinsret fremfor den her omhandlede vanding, og det samme må gælde den lokale befolknings almindelige forsyning med vand. Man har derfor stillet forslag om, at det uden for fastlagte indvindingsoplande, der udnyttes i vandforsyningsøjemed med hjemmel i vandindvindingsrettigheder i medfør af 1926-loven, og med fortrinsret for de under stk. 1 og 2 omhandlede brugsrettigheder og for den lokale befolknings almindelige forsyning med vand, tillades ejeren af en selvstændig landbrugsejendom at gøre brug af grundvand, der kan indvindes på hans egen grund, til vanding af landbrugsafgrøder i et omfang af indtil 2.000 m³ årlig som gennemsnit af den indvundne vandmængde i 3 på hinanden følgende år. Hvis vedkommende landbruger driver en af de i stk. 2 nævnte virksomheder, f.eks. erhvervmæssigt gartneri, på en del af sin ejendom og som følge deraf indvinder vand på ejendommen i medfør af stk. 2, skal han dog ikke være berettiget til derudover at indvinde vand til landbrugsvanding i medfør af stk. 3. Den

foreslåede vandmængde må anses for tilstrækkelig til vanding af ca. 2–3 ha markjord. Hvis der ønskes oppumpet en større vandmængde, må der også her søges ret dertil på den i kap. IV foreskrevne måde. Det er også for disse anlæg en forudsætning, at kommunalbestyrelsen giver skriftligt samtykke til beliggenheden. På grund af den til vanding af landbrugsafgrøder anvendte, forholdsvis store indvinding i en kortere periode må en afstand af ca. 100 m fra bestående anlæg som regel antages nødvendig.

Fra landbrugets side har man erkendt, at reglen i § 2, stk. 3, om ret til indvinding af indtil 2.000 m³ årlig til vanding af landbrugsafgrøder betyder en fortrinsstilling for landbruget. Man vil imidlertid gøre gældende, at der findes landbrugsområder, fortrinsvis i Jylland, hvor der dannes betydelige mængder grundvand, som ikke udnyttes, men går til spilde ved afstrømning til havet. Sådanne områder har hyppigt et særligt stort behov for vanding, og der ville her kunne opnås et stærkt forøget udbytte ved vanding af afgrøderne. Man har over for en henvisning til, at landbrugene i sådanne egne ved at søge om indvindingsret efter forslaget § 9 kan opnå at få sine ønsker om vanding opfyldt, anført, at en behandling ved en landvæsenskommission af et andragende om en sådan indvindingsret medfører ikke uvæsentlige omkostninger, som de enkelte landbrug vanskeligt kan bære, og man har da i kommissionen fremsat et forslag om, at landvæsenskommissionerne skal kunne bemyndige kommunalbestyrelserne i sådanne egne til at meddele midlertidige tilladelser til at anvende indtil 6.000 m³ om året til markvanding. Adgangen til en sådan forøget vandindvinding skal kunne standses af landvæsenskommissionen uden erstatning til vedkommende landbruger, når der i området fremkommer behov for grundvand til andre vandforsyningsformål, hvis opfyldelse efter landvæsenskommissionens opfattelse nødvendig gør en begrænsning eller tilbagekaldelse af disse særlige vandingsrettigheder.

Om dette forslag kunne der, bl. a. på grund af vanskelighederne ved i praksis at afgøre, i hvilke områder der er rigeligt, disponibelt vand til vandingsformål, ikke opnås enighed i kommissionen. Man er derimod enedes om at foreslå, at statskassen afholder tre fjerdedele af omkostningerne ved landvæsenskommissionsbehandling af sager om ret til indvinding af grundvand til vanding af landbrugsafgrøder og i gartnerier, når der er givet tilsagn om støtte af

det offentlige til vandingsanlæggene i henhold til lovgivningen om grundforbedring, og den ansøgte vandmængde ikke overstiger 10.000 m³ årligt, jfr. § 9, stk. 1.

Der er i kommissionen enighed om, at vanding af skovkulturer skal være ligestillet med landbrugsvanding efter § 2, stk. 3. Direktoratet for statsskovbruget har oplyst, at der i skovene foretages forsøg med kunstig vanding, bl. a. af plantninger med pyntegrønt, hvis grene sælges afskåret, men som kan blive uegnede til salg, hvis de delvis visner under langvarig tørke; endvidere af kulturer, der er plantet i »kuldepoler« i lavninger i skovene, hvor vanding kan have betydning ved at begrænse virkningen af nattefrost.

Da forbruget af grundvand er stærkt stigende som følge af den tekniske udvikling, de større krav til boligstandard, privat og offentlig hygiejne o. l., må det anses for nødvendigt, at der gives adgang til at føre kontrol med, hvor store vandmængder der oppumpes. Det er derfor i § 8, stk. 2, foreslået, at offentlige anlæg skal føre bog over deres oppumpninger, og i § 9 er det foreslået, at private anlæg, der har opnået vandindvindingsret, skal kontrollere deres indvinding gennem en af landvæsenskommissionen eller kommunalbestyrelsen godkendt måleanordning og give meddelelse til kommunalbestyrelsen om den vandmængde, som de i det forløbne kalenderår har oppumpet. En sådan indberetning kan ikke anses for uoverkommelig; anlæggene vil formentlig som hovedregel blive drevet ved elektricitet, og i elektricitetsforbruget haves et forsvarligt grundlag for fastsættelsen af den oppumpede vandmængde. Kommunalbestyrelsen skal føre bog over de indkomne meddelelser.

Man har overvejet, hvorvidt tilsvarende bestemmelser bør indføres for de i § 2 omhandlede vandindvindinger, men har ikke villet foreslå denne ordning gennemført som almindelig regel. Det vil pålægge kommunerne et ikke ringe arbejde, der ofte næppe vil stå i forhold til udbyttet deraf, da indberetninger i de i § 2 nævnte tilfælde må befrygtes at være behæftet med væsentlige mangler. Man har derimod foreslået, at kommunalbestyrelserne skal føre bog over de tilladelser, som de meddeler i medfør af § 2, stk. 2 og 3. Imidlertid kan forholdene stedvis udvikle sig således, at en nøjere kontrol med vandindvindingen bliver nødvendig. Det er derfor foreslået, at kommunalbestyrelserne skal have hjemmel til også i § 2, stk. 2 og 3-tilfældene

at kræve meddelelse om de oppumpede vandmængder efter regler, svarende til de ovenfor om private anlæg nævnte. Det er endelig i betragtning af vandforsyningsens samfundsmæssige betydning foreslået, at indenrigsministeren skal kunne pålægge kommunalbestyrelserne at indkræve sådanne meddelelser.

Sik. 4 giver en definition af de i lovforslaget anvendte begreber grundvandsområde og opland for vandindvindingsanlæg. Ligesom der for vandløbene findes vandskel, der er bestemt af terrænformerne, findes der for grundvandet underjordiske vandskel, som er betinget af naturforholdene, f. eks. jordbundsforholdene og terrænformerne. Disse vandskel har altid deres udspring inde i den højest beliggende del af landet og strækker sig herfra noget vifteformet omkring eller mod en recipient, f. eks. et større vandløb og til sidst mod en fjord eller havet. Grundvandet dannes og opretholdes ved, at en del af nedbøren siver ned gennem jordlagene, indtil der træffes på et vandstandsende lag, hvorefter den lodrette bevægelse ændres i retning af faldet mod en recipient. Da jordlagene yder modstand mod grundvandets bevægelse, kræves der et overtryk for at opretholde bevægelsen; herved opstår et vandspejlsfald fra grundvandsstrømmens udspring mod recipienten, indtil vandspejlet helt ude ved kysten falder mod havets niveau. Stighøjden af grundvandspejlet over dette niveau er benævnt grundvandstanden, som følgelig er stigende fra kysten eller fra en anden recipient hen imod vandskellene og udspringet. Ved boring ned i jordlagene kan der træffes på adskilte, vandførende lag med forskellig grundvandstand. Dette betyder dog ikke altid, at der i hydrologisk henseende ikke er nogen forbindelse mellem sådanne lag, idet der andetsteds på grund af vandets strømning tidligere kan have været eller senere kan blive ens vandstand. Området mellem vandskellene er betegnet grundvandsområde, og grundvandstanden danner her en kuplet eller skålformet, ret uregelmæssig overflade, afhængig af modstanden mod grundvandets bevægelse i jordlagene. Hvis der inden for et grundvandsområde udføres vandindvindingsanlæg med så stor kapacitet, at de tilsammen indvinder alt det vand, som fra nedbøren siver ned i jordlagene her, er der ikke inden for området mere vand til rådighed for vandindvinding. Hvert af vandindvindingsanlæggene vil fremkalde en tragtførmig sænkning i grund-

vandstanden, størst i nærheden af anlægget og herfra aftagende ud til siderne. Som følge heraf deler anlæggene ved deres pumpning og efter deres beliggenhed grundvandsområdet i indvindingsoplande, som adskilles fra hinanden af kunstige vandskel. Tæt ved hinanden liggende vandindvindingsanlæg betragtes i praksis som havende fælles indvindingsopland. Grænsen for indvindingsoplandene ved mindre anlæg fastlægges oftest som cirkler, fordi der ikke haves kendskab til strømningsforholdene i jordlagene. Ved denne begrænsningsmåde opnås tillige et egnet beskyttelsesområde for sådanne anlæg mod skadelig afledning til jordlagene. Den integrerende virkning af samtlige vandindvindingsanlæg på grundvandstanden inden for området medfører, at der ved fuld udnyttelse af grundvandet her opstår et nedre vandskel mod kysten, som hindrer afstrømning af grundvand fra området til havet, d. v. s. der er dannet et lukket grundvandsområde. Ved store vandindvindingsanlæg kan indvindingsoplandet være sammenfaldende med grundvandsområdet. I lovforslaget er indvindingsopland overalt benyttet i denne dobbelte betydning, hvor der ikke udtrykkelig er benyttet betegnelsen grundvandsområde.

De sænkninger, som et vandindvindingsanlæg under drift fremkalder i grundvandstanden, er normalt ret små ude ved indvindingsoplandets grænser, og uden for grundvandsområdet fremkaldes praktisk taget ingen skadelig sænkning, dog kan der i egnen mellem områdets nedre grænse og kysten fremkomme en indirekte sænkning i grundvandstanden som følge af, at modstanden mod vandets bevægelse i jordlagene her er blevet mindsket, fordi vandindvindingsanlæggene har unddraget grundvandsstrømmen en betydelig del af det vand, som tidligere strømmede gennem disse lag. Grænsen for det område, hvor sænkning i grundvandstanden som følge af vandindvinding kan finde sted, er derfor ikke helt sammenfaldende med grænsen for indvindingsoplandet eller grundvandsområdet, hvorfor der da heller ikke i lovforslaget er tillagt disse grænser præjudicerende betydning i spørgsmål om erstatning for skader, som voldes i bestående forhold ved forandring af grundvandstanden under et vandindvindingsanlægs pumpning.

Sik. 5. I 1926-lovens § 1, stk. 1, 2. punktum, findes en regel om, at klager over skade, som måtte blive forvoldt ved den benyttelse af grundvandet, som er hjemlet grundejerne ved

lovens § 1, stk. 1, 1. punktum, kan forelægges en landvæsenskommission, for at der ved dennes foranstaltning kan finde en regulering sted, men loven giver ikke krav på erstatning i nævnte forbindelse. Bestemmelsen om regulering er opretholdt i forslaget og udvidet således, at den også i fuldt omfang kommer til at gælde de i stk. 2 og 3 omhandlede tilfælde, idet man med kravet om godkendelse af beliggenhed og afstande til bestående anlæg mener at have begrænset muligheden for, at der under normale indvindingsforhold kan fremkomme væsentlige skader ved forsvarligt og hensigtsmæssigt udførte anlæg. Sådanne bør gensidigt kunne tåle en indvirkning fra en vandindvinding af den størrelse, der her er tale om. Regulering - ved hvilken den foran nævnte fortrinsstilling for de forskellige formål for vandindvinding bliver at lægge til grund - må således kun anses fornøden under særlige indvindingsforhold, hvor vandmængden i jordlagene er for ringe til at imødekomme de stedlige krav til fornødent vand. Anderledes stiller det sig, hvor der er erhvervet vandindvindingsret efter § 7. I dette tilfælde må et anlæg til den lokale befolknings almindelige forsyning med vand være erstatningspligtig, hvis det forvolder skade på bestående anlæg. Man har imidlertid anset det for rettest at indføre en bestemmelse om, at kommissionen skal være beføjet til at tilkende erstatning, dels når et pålæg om et anlægs beliggenhed er blevet tilsidesat, og der derved er opstået skade for et bestående anlæg, dels når et anlæg til vanding af landbrugsafgrøder ved en regulering udsættes for et urimeligt resultat, f. eks. i tilfælde af, at et sådant anlæg må vige som følge af et nyt stk. 2-anlægs fortrinsstilling, skønt vandingsanlægget kun er udført så kort tid i forvejen, at nogen væsentlig afskrivning ikke kan forudsættes foretaget.

Det er foreslået, at også tvivl, som bestemmelserne i stk. 1-3 og de deri omhandlede forhold måtte give anledning til, skal afgøres ved landvæsenskommissionen, der i kraft af sin sammensætning må antages at sidde inde med særlige forudsætninger for at kunne afgøre sådanne tvivlsspørgsmål.

Det er fundet rigtigt at fastslå, hvem der kan indbringe en sådan sag for en landvæsenskommission, og da det må betragtes som naturligt, at der fra kommunernes side føres kontrol med vandindvindingen inden for deres grænser, foreslås der tillagt også kommunalbestyrelserne ret til at rejse sager af denne art.

Til § 3.

Efter 1926-lovens § 1, stk. 2, sidste punktum, kan man, såfremt påtænkte bygge- og andre foranstaltninger kan forudses at medføre værende, videregående indgreb i grundvandsforholdene, indbringe spørgsmålet herom for en landvæsenskommission. Det er ved en kendelse, afsagt af Højesterets kærsmåludvalg den 23. maj 1949, U.f.R. 1949, side 799, fastslået, at indgreb i grundvandsforholdene, der ikke har været led i vandindvindingsanlæg, ikke omfattes af denne bestemmelse. En sondring imellem indgreb, foretagne som led i et vandindvindingsanlæg, og indgreb, der er led i andre foretagender, såsom byggearbejder og lignende, ses nu ikke begrundet i de faktiske forhold. Det foreslås derfor at ophæve denne sondring, således at den nævnte regel kommer til at omfatte alle sådanne foretagender. Endvidere foreslås det at lade spørgsmålet om erstatning for skader, fremkomme ved sænkning af grundvandstanden som følge af de nævnte foretagender, afgøre af landvæsenskommissionerne, da disse må antages at have særlige forudsætninger for at bedømme sager af denne art.

Ved de grundejerne i medfør af vandløbsloven tilkommende rettigheder er tænkt på dræning, regulering af søer og vandløb og lignende.

Til § 4.

Bestemmelsen i *stk. 1* svarer til reglen i 1926-lovens § 1, stk. 3, men foreslås begrænset til kun at omfatte prøveboringer og prøvepumpninger i vandforsyningsøjemed. Drænboringer og i det hele taget boringer med andet formål end vandforsyning er der ikke taget stilling til her, og de falder således uden for bestemmelsen.

Stk. 2. Det er ikke ualmindeligt, at der udvises manglende omtanke ved valg af stedet for en boring, således at der kan findes boringer anbragt på steder, hvor vandet udsættes for forurening f. eks. ved tilløb fra møddinger eller ved nedslivning af vand fra en kirkegård. For at modarbejde dette uheldige forhold, er det foreslået, at der, forinden der påbegyndes en boring til et vandindvindingsanlæg af den slags, hvortil indvindingsret udfordres, skal rettes henvendelse til embedslægen, for at han kan afgøre, om det er forsvarligt at anbringe boringen som påtænkt. Det bemærkes herved, at det med hensyn til boringer, der foretages til brug for de i § 2, stk. 2, omhandlede vandindvindinger, lige-

ledes er foreskrevet, at embedslægens samtykke til en borings beliggenhed skal indhentes.

Stk. 3. Pligten til at indsende meddelelse om borer til Danmarks geologiske Undersøgelse er i 1926-lovens § 1, stk. 5, pålagt den, der lader en boring foretage. I § 4, stk. 3, foreslås pligten lagt på den, der forestår boringens udførelse, da han må anses for at have bedre forudsætninger for at afgive sådanne meddelelser. D.G.U. har fremsat ønske om adgang til at kræve indsendt prøver af de gennemborede jordlag. Instituttet vil i de allerfleste tilfælde på forhånd være bekendt med, at en boring, hvor kendskab til jordlagene vil være af interesse for det, skal foretages, og vil følgelig være i stand til i rette tid at kræve indsendelse af prøver. Instituttets ønske foreslås imødekommet, men da sådan indsendelse medfører udgifter, er det - med tiltræden af D.G.U. - foreslået, at disse skal afholdes af D.G.U.

Stk. 4. På grund af et brøndborerarbejdes særlige art er det vanskeligt at kontrollere dets udførelse og resultat, og der må derfor stilles særlige krav til dets udøvers faglige dygtighed og hans hæderlighed. Det har derfor været drøftet, om der bør indføres autorisation af brøndborere. Det kan i denne forbindelse nævnes, at der ved lov nr. 151 af 7. maj 1937 om tekniske installationer er foreskrevet autorisation ved udførelse af arbejder ved anlæg for offentlig forsyning med vand og gas, elektricitetsforsyningsanlæg samt kloakanlæg. Foreningen af danske brøndborere, med hvem man har forhandlet, har oplyst, at der findes ca. 130 brøndborere. Heraf har ca. 70 brøndboring som levevej. Brøndgravning foretages hovedsagelig af andre end brøndborere. Der gøres af brøndborerforeningen et arbejde på at højne og dygtiggøre standen; der afholdes instruktionskurser, og der udgives et medlemsblad med artikler om tekniske spørgsmål. Efter foreningens opfattelse er udviklingen imidlertid ikke nået så langt, at tiden er moden til, at der kan indføres en autorisationsordning. Foreningen kan derimod gå ind for den i forslaget foreslåede ordning, hvorefter der skal kunne godkendes en fagprøve for boring efter vand og gives eneberettigelse til brug af en særlig betegnelse. Foreningen finder betegnelsen »brøndborermester« bedst passende. En fagprøve må efter foreningens opfattelse forudsætte dels en praktisk uddannelse, dels en teoretisk undervisning. Kommissionen kan tiltræde det af brøndborerforeningen anførte og skal yderligere pege på, at det på indeværende tidspunkt

vil være overmåde vanskeligt at skride til en autorisation, idet man vil savne et forsvarligt grundlag for at kunne sondre mellem de til autorisation egnede brøndborere og de dertil uegnede.

Ved vandløbslovens § 92 er bestemt, at opmålinger, nivellementer og tekniske undersøgelser til brug for vandløbsretterne ved behandlingen af sager angående offentlige anlæg og pumpeanlæg skal udføres af dertil autoriserede personer. En lignende bestemmelse har kommissionen dog ikke ment at kunne indføre for personer, der projekterer vandindvindingsanlæg. Der henvises herved til bestemmelsen i § 9, stk. 3, om bemyndigelse for indenrigsministeren til at give regler for udførelsen af private vandforsyningsanlæg, der tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand.

Til § 5.

Ifølge 2 i loven af 1926 skulle sager om vandforsyning behandles af landvæsenskommissioner i overensstemmelse med reglerne i loven af 30. december 1858 om landvæsenskommissioners og overlandvæsenskommissioners sammensætning og forretningsgang m. m., jfr. for Københavns vedkommende lov nr. 14 af 27. januar 1872 om hegn, hegnsynsmænd og oversynskommissioner for København m.m. § 27. De af en landvæsenskommission afsagte kendelser skulle kunne indankes for en overlandvæsenskommission. Kommissionernes behandling af disse sager synes i det store og hele at have været tilfredsstillende, og der er ikke fra nogen side inden for kommissionen fremsat ønske om, at man skulle gå over til en administrativ behandling af sagerne. Imidlertid har lov nr. 213 af 31. marts 1949 om landvæsensretter afløst loven af 1858, og det må da undersøges, om denne lovs regler nødvendiggør ændringer i vandforsyningsloven med hensyn til sagernes behandling. Det er således et spørgsmål, om de ved loven indførte landvæsensnævne skal have kompetence til at behandle vandforsyningsager. For en gruppe af disse sager, nemlig dem, der vedrører indvinding af overfladevand til vandforsyning, jfr. vandløbslovens § 50, er det ved samme lovs § 7, stk. 3, fastsat, at de skal behandles af landvæsenskommissioner som 1. instans. Men også for grundvandets vedkommende synes det samme at burde være tilfældet. De sager, der ved lovens § 7, stk. 2, er henlagt til landvæsensnævne, er sager, der alene vedrører private vandløb og sognevandløb.

Disse forhold adskiller sig imidlertid på afgørende måde fra de forhold, der er vandforsyningssagernes genstand, idet de sidstnævnte i væsentlig grad unddrager sig umiddelbar iagttagelse. Når det til støtte for disse sagers henlægelse til landvæsensnævne er anført, at der ved nævnsbehandling skulle opnås en besparelse i omkostningerne, ses dette ikke at have større vægt. Antallet af medlemmer i et nævn er det samme som i en landvæsenskommission, og i begge disse landvæsensretter vil det være påkrævet at tilkalde en sagkyndig. Der bliver da kun tale om noget forøgede befordringsudgifter, idet kommissærerne i landvæsenskommissionerne er udnævnt for et større område end nævns-mændene og derfor kan bo i større afstand fra det sted, hvor sagen skal foretages, end disse sidste. De små vandforsyningssager, som vanskeligst kan bære omkostningerne ved kommissionsbehandling, er efter forslaget § 2, stk. 2 og 3, fritaget for en sådan. Der synes da ikke at være nogen afgørende grund til i øvrigt at fravige det i vandforsyningsloven indeholdte princip, at landvæsenskommissionen er 1. instans for alle sager efter denne lov.

I *stk. 1* er det derfor foreslået, at de sager, som er henlagt til landvæsenskommission, skal behandles af denne som 1. instans i overensstemmelse med reglerne i landvæsensretsloven. Her melder sig imidlertid spørgsmålet om Københavns stilling. Loven af 1858 gjaldt ikke for København, for hvis vedkommende det ved § 27 i lov nr. 14 af 27. januar 1872 blev bestemt, at sager, der ved lovgivningen er henlagt til landvæsenskommissionerne, for Københavns vedkommende skulle behandles af oversynskommissioner, med hensyn til hvis sammensætning og forretningsgang de i loven af 1858 givne bestemmelser skulle være gældende, således at København skulle betragtes som en amtsrådsreds, at overpræsidenten skulle overtage amtmandens og kommunalbestyrelsen amtsrådets forretninger, samt at formanden skulle udmeldes blandt magistratens medlemmer. Denne ordning blev ikke ophævet ved loven om landvæsensretter. Det blev anset for upåkrævet at foreslå ændring af den gældende særlovgivning for København på vandløbslovgivningens område, se Rigsdags-tidende 1946/47, tillæg A, spalte 3735. Det må dog anses for naturligt på det i nærværende forslag omhandlede område at gennemføre landvæsensretslovens regler. På et enkelt punkt synes der dog at være grund til at gøre en undtagelse. Da der inden for Københavns grænser

ikke kan regnes med ret mange vandforsynings-sager, idet den allervæsentligste del af Københavns forsyning med vand sker gennem Københavns vandforsyning, der henter vandet uden for byen, foreslås det at undlade at vælge en fast formand og en stedfortræder.

Stk. 2. I 1926-lovens § 2, stk. 4, er det foreskrevet, at landvæsenskommissionen skal tiltrædes af 2 byrepræsentanter, såfremt København, Frederiksberg, en eller flere købstæder eller flækker er part i eller interesseret i det anlæg, hvorom sagen drejer sig. Disse repræsentanter skal vælges af landsretten blandt en række af Den danske Købstadsforening, Københavns magistrat og Frederiksberg kommunalbestyrelse udpegede personer. Ifølge loven om landvæsensretter består imidlertid en landvæsenskommission altid kun af en formand og to kommissærer, og det er da et spørgsmål, om der måtte være grund til at fravige denne regel. Det må erkendes, at det i sager af den her omhandlede art er af betydning, at kommissionen ikke mangler byrepræsentation. Imidlertid er der ved landvæsensretslovens § 9, stk. 2, skabt en mulighed for at skaffe kommissionerne en sådan byrepræsentation, idet landvæsenskommissærer efter denne bestemmelse skal udnævnes efter indstilling dels fra amtsrådene, dels fra byrådene inden for området, og en fjerdedel af kommissærerne skal udnævnes blandt de af byrådene indstillede. Mod at opretholde 1926-lovens regel taler derhos, at flere kommissærer betyder en forøgelse af omkostningerne ved landvæsenskommissionsbehandling gennem de forøgede udgifter til dagpenge og befordring, et forhold der ikke kan ses helt bort fra. Det er derfor foreslået at følge reglen i loven af 1949.

Ved bestemmelsen er det ikke en forudsætning, at de nævnte kommuner skal være repræsenteret i den landvæsenskommission, der skal behandle andragendet, jfr. landvæsensretslovens §§ 20 flg. Tanken er blot den, at kommissionen skal sikres særligt kendskab til byforhold.

Stk. 3, 1. punktum, svarer til 1926-lovens § 2, stk. 3. Dog er det, da det efter landvæsensretslovens § 11, stk. 2, er henlagt til landbrugsministeren at udpege medlemmer til landvæsenskommissioner i sager, der vedrører flere områder, foreslået, at det også i vandforsyningssager skal være denne minister, der skal træffe den her omhandlede afgørelse. Endvidere er det under hensyn til, at en landvæsenskommission principielt kun har 3 medlemmer, foreslået, at vandforsyningslovens regel om, at der skal kunne

ske en supplerings af kommissionen, udelades, og at der kun skal kunne foretages en ændring i kommissionens sammensætning.

Stk. 3, 2. punktum er en følge af reglen i stk. 2.

Stk. 4. Den 10. marts 1927 blev der nedsat en kombineret landvæsenskommission vedrørende Københavns kommunes vandindvindingsret i Københavns, Roskilde og Frederiksborg amtsråds kredse. Denne kommission fik i medfør af 1926-lovens § 2, stk. 4, to byrepræsentanter og efter analogien af lovens § 2, stk. 3, et medlem for hvert af de tre amtsråds kredse. Til denne kommission er senere henvist alle andragender om vandindvindingsret, der berørte de pågældende indvindingsområder, og i 1957 henvistes til kommissionen yderligere nogle sager om ret for Københavns vandforsyning til vandindvinding i Vigersdal-Køge området og om ret for A/S De forenede Papirfabrikker til vandindtagning fra Susåen. Der er senere nedsat andre stående landvæsenskommissioner, således den 23. januar 1932 vedrørende Gentofte og Lyngby-Tårnbæks vandindvinding i Sjælsø-området og den 4. december 1939 angående spørgsmålet om vandindvinding i området syd for Arresø. Endelig er der visse steder i landet, hvor tilsvarende vandindvindingsforhold har været gældende, også nedsat kombinerede landvæsenskommissioner.

Da denne fremgangsmåde har vist sig hensigtsmæssig og mindre bekostelig, idet en række andragender har kunnet behandles under ét, har man i forslaget optaget en regel derom for hovedstadsområdets vedkommende. Hvis det skulle vise sig, at omfanget af arbejdet bliver for stort for en enkelt kommission, kan der nedsættes endnu en kommission, idet sagerne i så fald deles mellem dem efter disses art, f.eks. vandindvinding henholdsvis erstatning for unddragelse af vand og lignende, hvorved man vil bevare det gode, at sager af ensartet karakter inden for området behandles af den samme kommission. Under hensyn til sådanne kommissioners større forretningsområde og deres afgørelser mere omfattende betydning har man undtagelsesvis foreslået deres medlemstal udvidet, således at de kommer til at bestå dels af to landvæsenskommissærer, dels af to medlemmer, der skal være kyndige henholdsvis i tekniske forhold og i landbrugsforhold. Disses udnævnelse er foreslået henlagt til indenrigsministeren, der dog, da det ene af disse medlemmer skal være kyndig i landbrugsforhold, skal for-

handle med landbrugsministeren. På grund af disse kommissioners særlige karakter er det foreslået, at indenrigsministeren skal fastsætte formandens og sekretærens honorar, medens det efter landvæsensretslovens § 46, stk. 4, ellers er amtsrådet, der har denne opgave. Der er endelig åbnet adgang til, hvor forholdene taler derfor, at der kan nedsættes tilsvarende kommissioner andre steder, hvor en større folkemængde nødvendiggør større vandindvinding.

Stk. 5 omhandler samme emne som 1926-lovens § 2, stk. 5. Det har været drøftet, om det skulle overlades til kommissionerne i det enkelte tilfælde at afgøre, om der skal antages en sagkyndig. Man er dog blevet stående ved den i loven foreskrevne, obligatoriske antagelse af sagkyndige i betragtning af, at grundvandsforholdene i så høj grad unddrager sig direkte iagttagelse, og det derfor ved bedømmelsen af sager om indvinding af grundvand i alle tilfælde må være nødvendigt at søge sagkyndig bistand.

I modsætning til 1926-loven er det foreslået, at den teknisk kyndige medhjælp altid skal være sagkyndig i vandforsyningsforhold, hvorfor kredsen af disse sagkyndige bør udpeges efter udtalelse fra Den polytekniske Læreanstalt. På den anden side bør der være adgang til hos sundhedsstyrelsen og Danmarks geologiske Undersøgelse at få udpeget sagkyndige i henholdsvis sundhedsvæsen og geologi, når særlig sagkundskab på disse områder måtte udkræves. Det foreslås dog gjort til en pligt for kommissionerne at påkalde embedslægens medvirken, når der i en sag opstår spørgsmål af sundhedsmæssig art. Hvor en efter kap. III nedsat landvæsenskommission behandler vandafledningsforhold, jfr. forslaget § 33, må kommissionen i medfør af lov om landvæsensretter § 31 antage fornøden vandløbskyndig eller spildevandskyndig bistand. For de sagkyndige gælder bestemmelserne i landvæsensretsloven såvel om deres virke som om deres honorering.

Som en ny bestemmelse er det foreslået, at landvæsenskommissioner skal kunne antage en landinspektør, der dels skal vejlede kommissionen med hensyn til matrikulære forhold og lign., dels skal foretage den matrikulære berigtigelse af kommissionens afgørelser. Da en landinspektørs opgave således ikke falder sammen med de foran omhandlede sagkyndiges, er det nødvendigt at give en regel om hans honorering. Ministeriet for offentlige arbejder har i et cirkulære af 22. august 1957 givet regler om forretningsgangen m. v. ved ekspropriation og tak-

sation i henhold til lov nr. 95 af 29. marts 1957 om bestyrelsen af de offentlige veje og har der fastlagt landinspektørernes opgaver, jfr. bilag nr. 9- Man forudsætter, at tilsvarende regler vil komme til anvendelse for landinspektører, der antages af landvæsenskommissioner i vandindvindingsager.

Til § 6.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 2, stk. 8. Det er dog foreslået, at vedkommende kommune skal være berettiget til at påanke afsagte kendelser. Det er i det hele taget kommissionens opfattelse, at kommunerne i større omfang end hidtil bør beskæftige sig med vandforsyningsspørgsmål.

Stk. 2 svarer til 1926-lovens § 3, dog at ordet vandværksanlæg er foreslået ændret til vandforsyningsforhold, da dette ord forudsætter en mere omfattende sagkundskab.

I 1926-lovens § 6, stk. 1, pkt. 4, er det bestemt, at der i tilfælde af anke af en landvæsenskommissions afgørelse af erstatning for afståelse af grunde eller for servitutter skal nedsættes en taksationskommission i overensstemmelse med § 6 i lov af 30. november 1857 om afståelse af grunde til vandafledning eller kloakanlæg. Taksationskommissionen skal træffe endelig afgørelse af erstatningsspørgsmål. Denne ordning foreslås ikke opretholdt. Med den sammensætning, som overlandvæsenskommissionen har, må den antages at have de fornødne forudsætninger for at kunne vurdere de nævnte spørgsmål, hvortil kommer, at overlandvæsenskommissionen i medfør af § 31 i landvæsensretsloven kan tilkalde sagkyndig medhjælp. En behandling af en ankesag af denne art ved en overlandvæsenskommission i stedet for ved en taksationskommission vil ikke medføre forøgede udgifter for parterne. Vandløbsloven indeholder da heller ikke bestemmelser om nedsættelse af taksationskommissioner til fastsættelse af erstatninger, hverken i første instans eller i ankesager.

Til § 7.

Efter 1926-lovens § 2, stk. 1, skal den, der ønsker at indvinde grundvand i videre omfang, end der er hjemlet grundejerne adgang til i medfør af lovens § 1, stk. 1, søge vandindvindingsret hos dertil indsatte myndigheder. Denne regel foreslås opretholdt. Det må dog erindres, at der ved forslagens § 2, stk. 2-3, er givet udvidet adgang til vandindvinde uden forudgående tilladelse af en landvæsenskommission. 1926-

loven giver ikke hjemmel til at gribe ind over for undladelse af at søge indvindingsret. En sådan undladelse får blot den følge, at indvinderen savner beskyttelse over for andre indvindere. Indenrigsministeriet har ikke ment ved domstolene at kunne få dom for, at en grundejer, der foretager vandindvinde uden tilladelse, hvor en sådan udkræves, skal tilpligtes at søge vandindvindingsret ved en landvæsenskommission. At få den pågældende dømt til at ophøre med sin indvinde eller få denne standset ved et fogedforbud, indtil der er opnået fornøden indvindingsret, må derimod anses for muligt. I betragtning af den store udvikling, der er sket med hensyn til benyttelsen af grundvandet, og af den udvidede adgang, der i forslagens § 2 er givet grundejerne til uden forud indhentet tilladelse at benytte grundvand, har man ikke ment at kunne foreslå, at en så upraktisk ordning opretholdes. Man har derfor i § 7 fastholdt reglen om, at det skal være en pligt for den, der vil indvinde grundvand ud over, hvad der er givet adgang til efter § 2, at søge om vandindvindingsret, men har yderligere i § 37 knyttet straf til tilsidesættelse af denne regel, jfr. til lige § 14, stk. 2.

Tvivl om, hvorvidt en vandindvinde måtte falde ind under en af bestemmelserne i § 2, eller om der måtte kræves indvindingsret i medfør af § 7, er foreslået henlagt til afgørelse ved en landvæsenskommission, da en sådan må anses for at sidde inde med den fornødne sagkundskab til at kunne afgøre et spørgsmål af den art.

Til § 8.

Stk. 1 er i overensstemmelse med 1926-lovens § 1, stk. 2, 1. og 2. punktum, samt § 2, stk. 1.

Stk. 2. Forholdet her i landet er i øjeblikket i vidt omfang det, at hver enkelt større kommune har sin selvstændige vandforsyning. I nogle tilfælde, hvor flere kommuner udgør en sammenhængende bebyggelse, og denne bebyggelse måske yderligere på grund af sit betydelige vandforbrug må hente sit vand langt uden for kommunernes område, har forholdene dog udviklet sig således, at der er opbygget store vandforsyningssystemer, der hver for sig forsyner et større antal kommuner. Dette er navnlig tilfældet i hovedstadsområdet. Sådanne vandforsyninger er hidtil ikke blevet etableret i form af egentlige ejendomsfællesskaber mellem flere kommuner, men kan forekomme under forskellige former.

Efter kommissionens opfattelse må man regne med, at der under den fremtidige byudvikling i

endnu større omfang vil blive brug for vandforsyningssystemer, der forsyner flere kommuner, og det vil muligvis kunne blive praktisk at oprette sådanne systemer i form af egentlige ejendomsfællesskaber mellem kommunerne. Det foreslås derfor, at sådanne fællesskaber efter loven skal være ligestillet med kommuner, herunder både med hensyn til adgangen til at få vandindvindingsret og med hensyn til retten til ekspropriation og til at foretage forberedende skridt på fremmed grund. Ligestillingen gælder ikke, hvor kommunen efter loven snarest skal virke som almindelig tilsynsmyndighed, jfr. §§ 10, 14, stk. 2, 24, stk. 2 og 30.

Den gældende kommunallovgivning indeholder visse regler om oprettelse af sådanne fællesskaber. I bekendtgørelse nr. 328 af 6. juli 1950 af lov om købstadkommunernes styrelse § 22, sidste stk., findes således en bestemmelse om, at indenrigsministerens samtykke udfordres til stiftelse af nyt fællesskab imellem en købstadkommune og en amtsrådsreds eller imellem flere købstæder indbyrdes i henseende til benyttelsen af ting- og arresthuse, tvangsarbejdsanstalter, sygehuse og lignende såvel som til ophævelse af bestående fællesskab i disse henseender. Endvidere er det i bekendtgørelse nr. 329 af 6. juli 1950 af lov om landkommunernes styrelse § 13 foreskrevet, at nyt fællesskab mellem to eller flere kommuner om skoler og andre ejendomme eller indretninger for sognekommuners vedkommende kun kan indføres med amtsrådets samtykke, ligesom det i lovens § 25, stk. 2, er bestemt, at nyt fællesskab mellem en købstad og en amtsrådsreds eller mellem to amtsrådsredse om fælles arbejdsanstalter, sygehuse og lignende kun kan indføres med indenrigsministerens samtykke. De nævnte lovbestemmelser anvendes analogisk på andre kombinationer af fællesskaber mellem kommuner. Kommissionen har fundet det rettest med hensyn til fællesskaber om vandforsyningsanlæg at erstatte disse regler med en regel om, at ethvert sådant fællesskab skal godkendes af indenrigsministeren, der endvidere skal godkende en vedtægt for fællesskabet med regler for fællesskabets konstitution, formål, virksomhed og beføjelser. Når afgørelsen i disse sager er henlagt til indenrigsministeren, er det ud fra den betragtning, at det vil være mest hensigtsmæssigt, at afgørelserne træffes på samme sted, således at modstridende og mere tilfældige resultater undgås. Der henvises i øvrigt: til § 12.

Stk. 3 er nyt og indfører pligt for offentlige vandforsyningsanlæg til at føre bog over de op-

pumpede vandmængder, jfr. hvad der ovenfor er anført til § 2, stk. 2 og 3. Om adgangen til at blive bekendt med de bogførte vandmængder henvises der til forslaget § 34, stk. 2.

Til § 9.

Stk. 1. I 1926-lovens § 1, stk. 2, er det fastsat, at private kun i særlige tilfælde kan opnå tilladelse til videregående brug af grundvandet. Den omstændighed, at kommunalbestyrelserne i talrige tilfælde ikke har ønsket at ordne kommunernes vandforsyning som et kommunalt foretagende, men har overladt til grundejerne selv at løse denne opgave gennem private interessentskaber, og det meget store behov for brug af vand i industrien og i gartnerier og lignende har imidlertid ført til, at praksis i vidt omfang har fraveget lovens krav om, at der skal foreligge et særligt tilfælde, for at vandindvindingsret skal kunne tillægges private. I konsekvens heraf er der da foreslået den ændring i forhold til 1926-loven, at private i almindelighed skal kunne opnå vandindvindingsret til nærmere angivne formål. Befolkningens almindelige forsyning med vand bør dog gå forud for privates vandindvinding. Denne skal finde sted på indvinderens egen grund. Ønskes indvindingen foretaget på fremmed grund, må det kræves, at vedkommende ejer har meddelt samtykke dertil, og at dette samtykke er blevet tinglyst forud for pantegæld. I modsat fald ville retten til indvindingen på den fremmede grund kunne falde bort ved en tvangsauktion.

For at lette private andragere adgangen til at få vandindvindingsret har man foreslået, at kommunalbestyrelserne skal være berettiget til at stå som rekvisiter for flere andragere under ét, hvorved omkostningerne ved landvæsenkommissionsbehandling vil kunne begrænses for den enkelte. Hvis kommunalbestyrelserne ønsker det, skal de i sådanne tilfælde også helt eller delvis endeligt kunne overtage udgifterne ved sagerne.

Efter forslaget kan private, hvor det drejer sig om befolkningens almindelige forsyning med vand eller om virksomheder for tilberedning af levnedsmidler, medicinalvarer og lignende, få ret til beskyttelse af grundvandet. Endvidere skal private efter krav fra sundhedsmyndighederne kunne erhverve ret til servitutpålæg til beskyttelse af grundvandet. Derimod synes der ikke i almindelighed at være begrundelse for at tillægge private en lovmæssig ret til servitut-

pålæg for den tekniske gennemførelse af et vandforsyningsanlæg på fremmed grund. For i særlige tilfælde at give private adgang til ved oprettelse eller udvidelse af et vandforsyningsanlæg at opnå en sådan ret har man dog indført en bestemmelse om, at vedkommende kommunalbestyrelse kan indtræde som rekvisit for et privat anlæg, der tjener til befolkningens almindelige forsyning med vand, med hensyn til opnåelse af servitutpålæg om den tekniske gennemførelse af anlægget.

I næstsidste punktum er foreslået en regel, hvorefter en kommunalbestyrelse, hvis den skønner, at en begæring om servitutpålæg er uberettiget, skal kunne stille som betingelse for at optræde som rekvisit, at den, der begærer ret til servitutpålægget, skal stille sikkerhed for omkostningerne ved sagens behandling ved en landvæsenskommission. Reglen har bestemmelserne i vandløbslovens § 18, stk. 1, og § 76 som forbillede.

Som det fremgår af bemærkningerne til § 2, stk. 3, har der fra landbrugets side været fremsat ønske om, at vanding af landbrugsafgrøder i egne med rigeligt, disponibelt grundvand og stort vandingsbehov skulle kunne ske uden kommissionsbehandling i et noget større omfang end fastsat i § 2, stk. 3, idet det som ovenfor nævnt er anført, at en sådan behandling medfører ikke uvæsentlige sagsomkostninger, som de enkelte landbrug vanskeligt kan bære. Der er i kommissionen enighed om, at nævnte omkostninger kan virke noget tyngende i landbrug, hvor vandingen er af mindre omfang, og da det offentlige i forvejen støtter foranstaltningen til grundforbedring, herunder vanding, har man som sidste punktum i § 9, stk. 1, foreslået indføjet en bestemmelse om, at statskassen i et vist omfang skal deltage i disse omkostninger. Det er dog opstillet som en forudsætning, at der skal være givet tilsagn om støtte i henhold til lovgivningen om grundforbedring, jfr. lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957, der i § 1 nævner vanding som et af de formål, hvortil der kan gives støtte. Det offentlige deltagelse i sagsomkostningerne bliver da et supplement til den nævnte støtte. Da gartnerier kan opnå støtte i henhold til grundforbedringsloven, har man foreslået også disse omfattet af den nævnte bestemmelse.

Der er derhos foreslået den begrænsning, at den vandindvindingsret, hvorom der søges, ikke overstiger 10.000 m³ grundvand årligt. En sådan vandmængde må anses for tilstrækkelig til

at dække et udstrakt vandingsbehov i et landbrug af middelstørrelse.

Endelig foreslås det offentliges deltagelse i de omhandlede sagsomkostninger fastsat til tre fjerdedele. Det ville kunne friste til at fremsætte ubegrundede andragender, hvis andragerne ikke selv skulle bære en del af sagsomkostningerne.

Stk. 2. Som foran nævnt foreslås der indført regler, som muliggør, at der kan have overblik over, hvor store grundvandsmængder der oppumpes. Der foreslås her pålagt private indvindere pligt til at kontrollere indvindingen gennem en af landvæsenskommissionen eller kommunalbestyrelsen godkendt måleanordning, jfr. bemærkningerne til § 2, stk. 2 og 3, side 32, og til at give meddelelse til kommunalbestyrelsen om de hvert år oppumpede mængder, og kommunen skal føre bog over de modtagne indberetninger og have ret til at kontrollere disse.

Stk. 3- I betragtning af den store økonomiske og hygiejniske betydning det har, at vandforsyningsanlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, er udført på forsvarlig måde, er det foreslået, at indenrigsministeren skal kunne give regler herom.

Til § 10.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 2, stk. 2, der angiver, hvilke oplysninger et andragende om vandindvindingsret skal være ledsaget af. Bestemmelsen er dog i forslaget gjort mere udførlig. Det er særlig understreget, at formålet med indvindingen skal oplyses, og at der skal anføres begrundelse for størrelsen af den vandmængde, der søges om. I de egne af landet, hvor adgangen til at få grundvand er begrænset, hvad enten dette måtte skyldes naturforholdene eller den omstændighed, at der allerede er tildelt indvindingsret til en væsentlig del af det forhåndenværende grundvand, er det af afgørende betydning, at der ikke tildeles ret til større vandmængder, end formålet med indvindingen gør berettiget.

I en kendelse, afsagt den 24. august 1959 af overlandvæsenskommissionen for Viborg m.fl. amtsråds kredse, hvorved en sag blev hjemvist til landvæsenskommissionen til fornyet behandling, blev det udtalt, at en mere pålidelig fastsættelse af det område, inden for hvilket det pågældende anlæg (et dambrug) måtte antages at påvirke grundvandstanden (oplandet), måtte anses for nødvendig. Dette område burde i betragtning af anlæggets størrelse fastsættes på

grundlag af en mere indgribende bedømmelse (kortlægning) af grundvandets strømningsforhold på egnen, hvorved bemærkedes, at en sådan kortlægning dels måtte antages at kunne ske ved indmåling af vandstanden i de på egnen allerede eksisterende brønde og borer, dels måtte antages at udkræve udførelse af et mindre antal observationsboringer.

Da det i § 4, stk. 2, er foreskrevet, at embedslægens samtykke til anbringelsen af en boring skal indhentes, er det her fastsat, at andragendet skal være ledsaget af oplysning om, hvorvidt et sådant samtykke foreligger.

Man har foreslået en ny bestemmelse om, at der, hvis det er et selskab eller fællesskab, der ansøger om vandindvindingsret, skal vedlægges andragendet et eksemplar af dets vedtægter.

Kommissionen har overvejet, om der i § 10 skal indsættes en bestemmelse om, at et andragende om vandindvindingsret m.v. skal indeholde oplysning om, hvorledes andrageren tænker sig det indvundne vand afledet efter benyttelsen. Man har dog ikke ment at burde foreslå en sådan bestemmelse. For en række tilfælde vedkommende vil forslaget § 17 regulere forholdet, for så vidt angår spildevandets mulige forurening af selve anlæggets vand, og bortset fra disse tilfælde må forholdet henhøre under vandløbsretterne. Det må også erindres, at sundhedsmyndighederne efter forslaget § 10, stk. 3, skal indvarsles til møder under vandindvindingsagens behandling og således kan få opmærksomheden henledt på forholdet.

Stk. 2. Som noget nyt er det foreslået, at landvæsenkommissionen skal kunne afholde forberedende møder. Dette vil være af særlig betydning ved sager, der angår større anlæg, og hvor en orientering vil være af interesse for kommissionen, forinden den egentlige behandling af sagen påbegyndes.

I 1926-lovens § 4, stk. 1, er der givet særlige bestemmelser om, hvorledes indkaldelse til kommissionens møder skal foregå. Det er fundet naturligt på dette punkt at følge de herom i landvæsenretslovens § 19 givne regler.

Stk. 3. 1. punktum, svarer til 1926-lovens § 4, stk. 3. Pligten for landvæsenkommissionen til at give særlig underretning om sagen er imidlertid foreslået udvidet. Når f. eks. en købstad, der ikke kan skaffe sine indbyggere vand ved indvinding inden for kommunens grænser, andrager om ret til vandindvinding på et sted, der er adskilt fra den ved andre kommuner, og opnår sådan ret, vil følgen for de mellemlig-

gende kommuner kunne blive, at de bliver henvist til at skaffe sig vand fra et fjernere beliggende sted. Det findes da rimeligt, at sådanne kommuner får underretning om den rejste sag og får lejlighed til at varetage deres tarv. På tilsvarende måde synes det at måtte stille sig for kommuner, der får leveret vand fra den kommune, som har rejst sagen.

Danmarks geologiske Undersøgelse har fremsat ønske om at blive underrettet, når sager om indvindingsret er indbragt for landvæsenkommissionen. Der er efter forslaget § 4, stk. 2, jfr. lovens § 1, stk. 5, foreskrevet en pligt til at give denne institution meddelelse om borer i vandforsyningsøjemed. Den foran nævnte underretningspligt skulle da være et supplement til denne pligt, og det er fundet rimeligt at imødekomme Danmarks geologiske Undersøgelses ønske.

Stk. 4-6 svarer til 1926-lovens § 5.

Til § 11.

Efter 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 1, hvor det hedder, at kommissionen skal afgøre, »om anlægget bør nyde fremme i uforandret eller ændret skikkelse«, er det ikke klart, om landvæsenkommissionen kan nægte at fremme et andragende. Ved den foreslåede formulering af § 11, nr. 1, er det gjort utvivlsomt, at kommissionen kan afslå et andragende. Når det udtrykkeligt er nævnt, at der ved bedømmelsen af andragendet skal tages hensyn både til formålet med vandindvindingen og til begrundelsen for andragendet, er det for at henlede landvæsenkommissionernes opmærksomhed på, at en vandindvindingsret kun bør gives, når andragendet derom har et fornuftigt formål og er forsvarligt begrundet.

§ 11, nr. 2, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 2. Efter 1926-loven skal den vandmængde, der må indvindes, fastsættes ved angivelse både af dens omfang og af den tilladelige vandspejlsenkning, og det er almindeligt at pålægge anlæggene at kontrollere indvindingen gennem en måleanordning (jfr. herom nærværende forslags § 9, stk. 2). Rovdrift vil da ikke kunne finde sted, uden at det kan konstateres ved overskridelsen af den tilladte senkning. Denne ordning foreslås opretholdt. Som noget nyt har man foreslået, at landvæsenkommissionen i stedet for at fastsætte en tilladelig vandspejlsenkning skal kunne bestemme den tilladelige vandmængde pr. time. Dette må efter forholdets natur anses for nødvendigt ved anlæg, som indvinder overflade-

vand, men det kan også anses for formålstjenligt ved mindre grundvandsanlæg, fordi der ved disse normalt ikke findes særlige måleboringer og ikke benyttes hævertsystem. Hvor der anbringes pumpeanlæg på hver indvindingsboring, bør der tillige fastsættes en laveste kote for underkanten af pumpens sugerør. Det samme bør ske for overkanten af borerør, der afgiver vandet ved overløb; denne ansættelse bør dog kun være midlertidig, fordi denne indvindingsmåde er meget følsom over for naturbetingede eller tilfaldte sænkninger i grundvandstanden. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det må anses for uheldigt, hvis man i stedet for som foreskrevet at fastsætte en rimelig, tilladelig sænkning af grundvandstanden, som også tillader anden, samtidig vandindvinding på egnen, giver vandindvindingsrettigheder med ret til overløb. Dette vil dels kunne medføre vandspild, dels medføre betydelige erstatningskrav, hvis sænkning af grundvandstanden fra anden vandindvinding bevirker nedsættelse eller bortfald af et sådant overløb.

§ 11, nr. 3, indeholder en ny bestemmelse. I 1926-lovens § 18, stk. 1, er det ved omtalen af spørgsmålet om fortabelse af en vandindvindingsret foreskrevet, at fortabelse indtræder, hvis retten ikke udnyttes inden for den fastsatte frist. Der savnes imidlertid i loven en regel om fastsættelse af sådanne frister. Da det nu i flere tilfælde, se således § 11, nr. 6 c, og § 13, vil være afgørende, at der i kendelsen om indvindingsretten er fastsat et tidspunkt, hvorfra en frist kan regnes, har man foreslået, at der i kendelserne skal optages en bestemmelse om, på hvilket tidspunkt anlægget skal være fuldført og taget i brug. Der er dog givet landvæsenkommissionerne beføjelse til at udskyde det således fastsatte tidspunkt, hvis forholdene taler derfor.

§ 11, nr. 4, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 3. Dog er det foreslået, at der ved afgørelsen af spørgsmålet om, hvad der udfordres til den fulde tekniske gennemførelse af et anlæg, skal tages hensyn også til påregnelige udvidelser af det.

Da det i praksis har vist sig, at der kan opstå tvivlsspørgsmål, når vandledninger skal anbringes i arealer, der hører under offentlige veje eller jernbaner, har man fundet det rigtigt, at der fastslås bestemte regler for fremgangsmåden i sådanne tilfælde, og det er da foreslået at lade reglen i vandløbslovens § 94, stk. 1, 1. punktum, komme til anvendelse.

§ 11, nr. 5, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 4, første stykke. Da der er tale om ekspropriation, vil der i medfør af grundlovens § 73 være at svare fuldstændig erstatning. Om fastsættelsen af en sådan kan henvises til Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret, 1954, side 763 f., og Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret, 2. bind, 1960, side 571 f.

§ 11, nr. 6, 1. stk., afløser 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 5, første og andet punktum.

Ifølge de nævnte bestemmelser i 1926-loven skal der ydes erstatning for skade, som volder ved forandring af grundvandstanden under udførelse af et vandindvindingsanlæg eller ved dets drift, for så vidt billighed udkræver det, og den forøgelse i værdi, som den skadelidendes ejendom skønnes at opnå, bliver af afkorte i erstatningen. I udvalgsbetænkningen af 1922, side 22-25, er det udtalt, at det må kræves, at den skete skade er forholdsvis væsentlig, og at der må tages hensyn til, om det skadede anlæg er vel vedligeholdt og udført således, at det svarer til sin opgave, og om skaden kan tilregnes den skadelidende selv eller er en følge af særlige forhold hos den skadelidende, som denne findes at burde bære risikoen for. Endelig er det sammesteds udtalt, at det i de her omhandlede forhold ikke har været tanken at se bort fra kravet om årsagsforbindelse mellem skaden og den skadevoldende handling eller fra, at det kan være umuligt at fremskaffe fuldt bevis, så at man må nøjes med en vis antageliggørelse. Det må derfor overlades til de retsanvendende myndigheder at træffe afgørelsen efter omstændighederne.

Det fremgår af betænkningen af 1922, at 1926-lovens regel om erstatning efter billighed skyldtes vanskeligheden ved at formulere en regel, der fastslår erstatningsbetingelserne i enkeltheder. Loven har nu været gældende i mere end 30 år, og i dette tidsrum har der gennem landvæsenkommissionernes og overløandsvæsenkommissionernes afgørelser dannet sig en praksis. Følgende afgørelser skal her nævnes:

Ved Østre Landsretsdom af 29. december 1927, U.f.R. 1928, side 378, blev en kommune tilpligtet at betale erstatning efter de almindelige regler om skadeserstatning, jfr. også analogien af §§ 50 og 78 i lov nr. 63 af 28. maj 1880, sammenholdt med motiverne til loven af 1926. Da kommunens pumpninger kun havde været medvirkende, ikke den fulde årsag til skaden, blev erstatningen nedsat.

Ved en af Frederiksborg amts overlandvæsenskommission den 23. marts 1933 afsagt kendelse, U.f.R. 1934, side 329, blev en kommune kendt pligtig at betale fuld erstatning, fordi brøndene på en landejendom var blevet skadet som følge af en forandring i grundvandstanden, forårsaget ved pumpningen fra et af kommunen anlagt vandindvindingsanlæg. Der blev ikke taget hensyn til, at ejendommen opnåede en fordel ved at få en boring, idet det i kendelsen anførtes, at en boring ikke har samme varighed som en brønd.

Ved Københavns amts overlandvæsenskommissions kendelse af 20. december 1938, U.f.R. 1939, side 117, blev en kommune tilpligtet at betale erstatning for en ved vandspejlsænkning som følge af kommunens pumpninger fra et vandindvindingsanlæg forårsaget skade på en brønd samt for afsavn m.v. Erstatningen blev, når den ikke kunne ordnes ved, at kommunen leverede ejeren af brønden fornødent vand, fastsat således, at ejeren kunne tilvejebringe et vandindvindingsanlæg, der kunne sikre ham det kvantum vand, der til enhver tid ville udkræves til almindelig anvendelse, og således, at dette kvantum fastsattes i forhold til hidtidigt forbrug under hensyntagen til påregnelig udvidelse af forbruget. Erstatningen til pumpeanlæg og filter nedsattes til ca. $\frac{2}{3}$ af anskaffelsesprisen, fordi ejeren havde valgt et noget større anlæg end nødvendigt og fik fordelen af, at dette anlæg var nyere og lettere at betjene. Der blev ikke tilkendt erstatning, fordi gårdens badekar m.v. var blevet beskadiget af udfældet rust, da ejeren i forvejen var gjort bekendt med, at det oppumpede vand ville være jernholdigt og måtte filtreres, således at han kunne have forhindret, at rust satte sig fast.

I en kendelse, afsagt den 13. november 1951 af overlandvæsenskommissionen for København m.v., U.f.R. 1952, side 452, blev det udtalt, at § 1 i loven af 1926 må forstås med den begrænsning, at et overløb, der benyttedes til kreaturvand og lejlighedsvis til overrisling af en del af en eng, og hvorved store mængder vand til stadighed løb ud og derved gik til spilde, ikke kunne være omfattet af det i lovens § 1, stk. 1, omhandlede brug, for hvilket erstatning kunne ydes. Der kunne derfor ikke ydes erstatning, fordi overløbet ville falde bort; derimod blev der fastsat erstatning efter lovens § 6, stk. 1, nr. 5, fordi det herefter blev nødvendigt på anden måde at skaffe vand til vanding. Ved fastsættelsen af erstatningen blev udgifterne ved en for-

anstaltning bestående i gravning af en brønd om boringen samt anbringelse af en håndpumpe og et sugerør dengang lagt til grund.

Ifølge sidstnævnte kendelse kan et ukontrolleret overløb fra en boring ikke anses for beskyttet, medens grundlaget for fastsættelsen af erstatningens størrelse må antages at have hensyn dels til konkrete, bestående forhold og dels til sædvane, i hvilke der i den forløbne tid på kreaturvandingsområdet er sket en arbejdsbesparende forenkling, f. eks. ved anvendelse dels af de såkaldte »snudepumper«, som kreaturerne selv kan betjene til oppumpning af det fornødne vand, og dels af små vinddrevne pumper, hvor uregelmæssighederne ved vinden er afhjulpet ved anvendelse af et forholdsvis stort vandingstrug.

En landvæsenskommission havde anset det for tilstrækkelig godtgjort, at to af en fiskeriejer udførte boringer havde bevirket vandmangel dels i en brønd, dels i et væld. Fiskeriejeren tilpligtedes derfor at betale til brøndens ejer dennes nettoudgift ved etablering af en boring, 2044 kr., samt i ulempeerstatning 400 kr. og til den til vand fra vældet berettigede en skønsmæssigt nedsat erstatning på 1200 kr., idet der toges hensyn til dennes hidtidige, mangelfulde vandforsyning. Ved kendelse, afsagt den 15. januar 1959 af overlandvæsenskommissionen for Vejle m.fl. amtsråds kredse, Juristens samling af landvæsens- og overlandvæsenskommissionskendelser, hæfte XV, side 15, blev landvæsenskommissionens kendelse stadfæstet. Det udtales i overlandvæsenskommissionens kendelse, at fiskeriejeren, der havde udført de to boringer uden at søge tilladelse til videregående rådighed over grundvandet, derved havde pådraget sig det væsentlige ansvar for, at der ikke på et tidligt tidspunkt blev tilvejebragt det bedst mulige bevis for de lidte skaders omfang og årsag, og at der derfor efter overlandvæsenskommissionens formening ikke kunne stilles så store krav, som man normalt ville stille, til beviset for årsagssammenhæng mellem skyld og skade. Det hedder endelig om den tilkendte ulempeerstatning, at overlandvæsenskommissionen anså en erstatning af 2 kr. daglig for ulemperne ved at hente vand udefra til en gård og dens besætning for meget besynderligt, men at dette på den anden side opvejedes af, at der var opnået en vis forbedring af brøndejerens ejendom gennem den nye boring.

Ved en kendelse afsagt den 22. maj 1959 af overlandvæsenskommissionen for København

m.v. - Juristens samling af landvæsens- og overlandvæsenskommissionskendelser, hæfte XVI, side 5 - i en sag om erstatning for revnedannelser i enge på grund af foretagne grundvands-sænkninger som følge af oppumpninger til et vandværk blev der tilkendt ejere og brugere af sådanne enge erstatning til afhjælpning af skaderne. Der blev givet erstatning til pløjning, harvning, tromling, frø til udlæg samt til såning af frøet, men ikke for udgifter til gødsning og kalkning, der udgjorde en forbedring af jordens tilstand uden forbindelse med afhjælpning af skaderne. Der blev i erstatningsbeløbet foretaget fradrag for forbedring af græsbestanden og for blivende forbedring ved afvanding. Endelig blev der tilkendt et afsavnsbeløb.

Det vil ses, at disse afgørelser stemmer med de regler om erstatning, som på andre områder følges i dansk retspraksis, og der er ikke blevet fremsat indvendinger mod den således dannede praksis. Det er da fundet forsvarligt at lade bestemmelsen om erstatning efter billighed udgå og i stedet bygge på den nævnte praksis.

Man har dog ment i loven at burde fremhæve, at der kun skal ydes erstatning i bestående forhold. Den blotte mulighed for, at en ejendom kan udnyttes med større fordel, kan, når der ikke er truffet foranstaltninger, som kan føre fordelene ved udnyttelsen, ikke berettige til erstatning. Man har yderligere ment i loven at burde nævne, at skade, der kan tilregnes den skadelidende selv eller er en følge af særlige forhold på hans ejendom, som han findes at burde bære risikoen for, ikke kan medføre erstatningspligt. Der er herved tænkt f. eks. på de tilfælde, hvor skaden skyldes mangler ved hans vandforsyningsanlæg. Endvidere kan nævnes det forhold, at et hus slår revner, fordi der oppumpes vand fra undergrunden, men huset ikke har været forsvarligt funderet, jfr. den i bilag 8 under nr. 20 nævnte sag. Man finder endelig anledning til at nævne, at det med hensyn til uvæsentlige skader ofte vil kunne stille sig således, at der ikke vil kunne tillægges den skadelidende erstatning. Al indvinding af grundvand, herunder indvinding i medfør af lovens § 2, uanset dens omfang, samt dræning, sænkning af vandstanden i vandløb og søer, tørkeperioder m.v. bevirker en sænkning af grundvandstanden, således at det bevismæssigt vil stille sig uhyre vanskeligt at afgøre, hvad der har forårsaget en uvæsentlig skade.

Det tab, som skal erstattes, vil være det, som skaden har forvoldt, således at den skadelidende

som hovedregel får sit tab i det konkrete tilfælde erstattet. Der kan herved som vejledende ved fastsættelsen af erstatningen henvises til bestemmelsen i § 37 i lov nr. 129 af 15. april 1930 om forsikringsaftaler, hvorefter en beskadiget tings værdi skal ansættes til det beløb, der efter priserne umiddelbart før forsikringsbegivenheden ville kræves til genanskaffelse af den tilintetgjorte eller beskadigede genstand med rimeligt fradrag for værdiforringelser ved alder, brug, nedsat anvendelighed eller andre omstændigheder. Man har bibeholdt 1926-lovens bestemmelse om, at værdiforøgelse, som en skadelidende ejendom skønnes at opnå, skal afkortes i erstatningen, en regel, som for øvrigt almindeligvis følges i retspraksis.

§ 11, nr. 6a, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 5, 3. stk. Ifølge udvalgsbetænkningen af 1922, side 24-25, må det, når flere brønde og borer er blevet tørlagt, anses for uøkonomisk i samfundsmæssig henseende at foretage bekostelige fordybninger eller nyanlæg for de enkelte skadelidende, og det må derfor være landvæsenskommissionens opgave at søge en fælles ordning til afhjælpning af skaden, enten ved at lade de skadelidende få stikledninger fra andragerens vandværk eller ved, at andrageren anlægger eget vandværk for de skadelidende. Kommissionen kan da pålægge en skadelidende at udrede en betaling til andrageren, hvis han opnår fordele ved vandleveringen. I praksis er det imidlertid yderst sjældent, at anlægget leverer vand fra sit eget vandværk, når den skadelidende ejendom ikke ligger i dettes umiddelbare nærhed. Dette skyldes foruden økonomiske hensyn, at det for anlægget kan være uheldigt at få en ejendom, som ikke hører til dets forsyningsområde, sluttet til dets ledninger, idet der erved, når intet offentligt regulativ eller tilsyn findes, kan opstå fare for forurening af vandet i disse. Hvis anlægget benytter hævertledninger til at føre vandet fra borer til vandværket, kan tilslutning til sådanne ledninger for øvrigt ikke finde sted. Den sædvanlige fremgangsmåde er den, at der gennem forlig med tilskud af anlægget skaffes den skadelidende tilslutning til et bestående, lokalt vandværk, eller at der søges oprettet et lokalt vandværk, til hvis gennemførelse anlægget yder tilskud. Da det langt fra er alle ejendomme inden for en bebyggelse, der skades som følge af et anlægs vandindvinding, og da dettes forpligtelse kun angår skadelidende ejendomme, vil det dog ofte være umuligt af økonomiske grunde at etablere en fælles-

forsyning for disse, når den øvrige del af bebyggelsen ikke er interesseret. Det kan også volde vanskelighed at få en skadelidende ejendom tilsluttet et bestående privat fællesvandværk, som ikke har nogen pligt til at levere vand til andre end sine egne medlemmer. Kan et nyt vandværk ikke gennemføres, eller kan tilslutning til et bestående vandværk ikke etableres, må skaden afhjælpes for den enkelte skadelidende for sig. Loven udtaler kun, at erstatningen skal formes som en pligt for andrageren til at levere vand, men motiverne til loven giver ikke nærmere vejledning med hensyn til ordningen af et sådant tilfælde.

I en sag, hvorunder et vandværk var sagsøgt til betaling af erstatning, fordi en brønd var blevet skadet ved vandspejlssænkning som følge af værkets pumpninger fra et indvindingsanlæg i nærheden, afsagde overlandvæsenkommissionen for København m. v. den 12. marts 1959 en kendelse - Juristens samling af landvæsenkommissions- og overlandvæsenkommissionskendelser, hæfte XVI, side 3 -, hvori det bl. a. hedder: Overlandvæsenkommissionen finder det mest stemmende med synspunkterne i § 6, nr. 5, i loven om vandforsyningsanlæg, at det pålægges vandværket, for så vidt det ikke måtte foretrække at drage omsorg for at levere brøndens ejer vandværksvand, at udføre en boring på ejendommen til de vandførende lag i kalkundergrunden. Boringen skal kunne skaffe det fornødne vand til husholdningsbrug samt til gårdens drift som sædvanligt landbrug. Anlægget skal forsynes med filter, således at jernindholdet højst bliver 0,5 mg pr. liter. Landvæsenkommissionen havde fastsat en erstatning på ialt 4.000 kr., idet den havde udskudt spørgsmålet om fastsættelse af erstatning for ulemper ved højt jernindhold, indtil disse efter udførelsen af boringen kunne fastslås. Kendelsen synes at måtte forstås på den måde, at vandværket har fået pålagt en pligt til at sørge for, at boringen kan give det fornødne vand, en pligt, der synes at række langt ud i fremtiden, og at bevisbyrden for, at fremtidige mangler ved boringen og filtret ikke skyldes vandværkets forhold, er blevet lagt på dette.

I praksis, jfr. herved de ovenfor nævnte afgørelser, har det hidtil været det sædvanlige, at anlægget enten betalte et pengebeløb én gang for alle eller til fuld afgørelse af erstatningsspørgsmålet udførte en boring på vedkommen- de ejendom, eventuelt også ydede et tilskud til anskaffelse af et pumpeanlæg, muligt også et filteranlæg.

Den i overlandvæsenkommissionens kendelse foreskrevne afhjælpningsform synes at tage for lidt hensyn til anlægget. En pligt for vandværkerne til at foretage boringer, anbringelse af filter og lignende hos skadelidende må anses for meget vidtgående, fordi en sådan ordning ved udførelse af en boring medfører en usikkerhed for vandværket derved, at forholdene ved en boring ikke er så åbenbare, at det i fremtiden vil være muligt at skelne mellem, om der foreligger en fejl ved boringens udførelse, eller om ulemperne stammer fra mangelfuld vedligeholdelse. Det vil også i tidens løb vanskeligt kunne afgøres, om der er anskaffet et uegnet filter, eller om en ulempe er en følge af mangelfuld vedligeholdelse og drift. Et pligtarbejde som nævnt vil derfor i praksis kunne medføre stedsevarende og ubestemte forpligtelser ud i fremtiden, hvilket ikke synes foreneligt med vandværkernes betydning for almenvellet.

I forslaget er det opstillet som princip, at unddragelse af vand bør afhjælpes ved, at der skaffes den skadelidende ejendom det fornødne vand, og det udtales derefter, at denne pligt til at skaffe vand kan opfyldes på en af de måder, der er blevet benyttet i praksis.

Det er i kommissionen blevet drøftet, om grundejere, som i medfør af § 11, nr. 6a, har måttet opgive deres egen brønd og er blevet tilsluttet et vandværk, får tilstrækkelig sikkerhed for i fremtiden at få det vand, som de har brug for. Vandværkerne skal efter § 27 ikke garantere en bestemt vandmængde og kan foretage indskrænkninger i vandforbruget, når deres drift gør det nødvendigt. Det er heroverfor anført, at en grundejer, der ikke bliver medinteressent i et vandværk, men kun skal have ret til at få leveret vand, enten ved kendelse af landvæsenkommissionen eller i sin kontrakt med vandværket må kunne sikres en nærmere angivet vandlevering. Hvis han derimod indtræder som interessent, må han dele skæbne med de andre interessenter. I tørkeperioder, hvor indskrænkninger i vandforbruget vil blive foretaget, vil sådanne grundejere for øvrigt ofte ikke blive stillet ringere, end om de havde beholdt deres egen brønd. Med hensyn til gartnerier og andre næringsbrug, der i deres bedrift er stærkt vandforbrugende, vil det næppe blive krævet, at de skal inddrages under et vandværk.

Endelig er der i forslaget anvist endnu en vej til afhjælpning, nemlig oprettelse af et offentligt anlæg. De nærmere regler herom findes i punkt b.

§ 11, nr. 6 b. Som foran nævnt kan det være forbundet med store vanskeligheder at få tilvejebragt en frivillig, fælles afhjælpning af skade, forårsaget ved unddragelse af vand. For at muliggøre en fællesordning, hvor en sådan ikke kan nås ad frivillighedens vej, foreslås det da her, at der, hvor det i teknisk og økonomisk henseende vil være den bedste løsning, eller hvor det i hygiejnisk henseende vil være et væsentligt fremskridt, skal kunne gennemføres et offentligt anlæg. Det foreslås overladt til landvæsenskommissionen at træffe afgørelsen. Da en frivillig ordning imidlertid synes at være at foretrække, skal kommunalbestyrelsen, når den har ladet udarbejde planer og overslag over udgifterne, forsøge at få de grundejere, der berøres af planerne, til at danne et interessentskab. Hvis dette ikke lykkes, skal kommissionen træffe endelig afgørelse om, hvorvidt anlægget bør gennemføres som offentligt med de deraf følgende forpligtelser for grundejerne. Det bemærkes, at virksomheder, der har opnået vandindvindingsret i medfør af § 7, ikke efter denne bestemmelse skal kunne tvinges til at opgive deres ret for i stedet at gå over til vandforsyning fra det offentlige anlæg.

§ 11, nr. 6 c, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 5, 3.-5. punktum. Efter loven skal landvæsenskommissionen skønne, om en skade, der er en følge af anlægget eller dets drift, kan afhjælpes, eller om erstatningen kan fastsættes endeligt, og i bekræftende fald træffe afgørelse derom. Erstatningsspørgsmålet kan da kun optages til senere overvejelse, hvis nye momenter fremdrages af den pågældende skadelidende. I andre tilfælde kan kommissionen afgøre erstatningsspørgsmålet foreløbigt eller udskyde afgørelsen og sætte en frist til erstatningens endelige afgørelse. Inden udløbet af denne frist må de skadelidende da fremsætte deres krav.

Der foreligger om dette forhold følgende afgørelse: Efter klagefristens udløb stillede en grundejerforening krav om erstatning for vandmangel i nogle brønde. I en kendelse af 18. oktober 1955, U.f.R. 1956, side 330, udtalte overlandvæsenskommissionen for København m.v., at det følger af § 6, stk. 1, nr. 5, i loven af 1926, at der efter den fastsatte klagefrists udløb ikke kan rejses krav på erstatning. Overlandvæsenskommissionen kunne i øvrigt ikke finde det sandsynliggjort, at vandmangelen i brøndene skyldtes forhold, der ikke kunne være gjort gældende før klagefristens udløb.

1926-lovens regel er blevet stærkt kritiseret,

idet man har anført, at det må kunne forekomme, at et vandforsyningsanlæg først efter klagefristens udløb pumper ned til det tilladte, sænkede vandspejl (bundkoten), og hvis skaden da først viser sig ved en pumpning af denne størrelse, giver loven således ingen mulighed for at opnå erstatning, selvom en sådan kan være begrundet. Det er endvidere anført, at det må anses for uheldigt og ikke stemmende med landvæsensretsloven, at en sag på det uvisse kan henstå uafsluttet for en landvæsenskommission i en længere årrække - det er almindeligt, at den i den her omhandlede lovbestemmelse ommeldte klagefrist sættes til 11 år. Østre Landsret har herom i en dom af 29. juni 1956, U.f.R. 1956, side 970, udtalt, at de erstatningsspørgsmål, der under en landvæsenskommissionssag var udsendt til senere afgørelse, udgjorde en del af sagen, der således ikke kunne betragtes som afsluttet ved den kendelse, hvorved der var givet en kommune vandindvindingsret. Kommunen måtte derfor stille den i lovens § 2, stk. 6, nævnte sikkerhed for sagens omkostninger. Det er heroverfor gjort gældende, at det er ubilligt over for et vandforsyningsanlæg, at det i hele denne frist skal stå som rekvirent med den deraf følgende forpligtelse til at stille sikkerhed, uanset det berettigede eller uberettigede i en klage, som først fremsættes på et sent tidspunkt.

Kommissionen må være af den opfattelse, at der er noget berettiget i den rejste kritik. Det foreslås derfor for det første at ophæve 1926-lovens regel om, at krav om erstatning skal fremsættes inden udløbet af en nærmere fastsat frist. Dernæst foreslås det, at et anlæg i en periode af 3 år efter sin fuldførelse og igangsættelse skal stå som rekvirent, når der rejses krav om erstatning for skade, forvoldt af anlægget. Dette betyder, at der i disse forhold gives klagerne en bedre stilling end ved anlæg af almindelige retssager, hvor den, der vil rejse en sådan, selv må stå som sagsøger og må udlægge retsafgifter m.v., hvis han ikke får bevilling til fri proces. Denne begunstiging er begrundet i den usikkerhed, der er forbundet med virkningerne af en vandspejlsænkning. Når det i § 11, nr. 3, fastsatte tidspunkt, anlæggets fuldførelse og ibrugtagning, er gjort til udgangspunkt for 3-årsfristens beregning, er meningen den, at hele anlægget skal være fuldført, ikke blot en enkelt etape af det. Hvis landvæsenskommissionen træffer en midlertidig afgørelse, kan den fastsætte en frist for den endelige afgørelse. Også i dette tilfælde må anlægget stå som rekvirent.

I øvrigt skal skadelidende, hvis erstatningskrav ikke på denne måde er blevet afgjort, til enhver tid, altså uden den i 1926-loven nævnte tidsbegrænsning, kunne rejse sag derom for en landvæsenskommission, men de må da selv stå som rekvirenter, således at de skal stille den i landvæsensretslovens § 47 ommeldte sikkerhed for sagens omkostninger.

Det er blevet gjort gældende, at en afgørelse af et erstatningskrav kan være behæftet med usikkerhed, fordi de forhold, der forårsager den skade, som kræves erstattet, unddrager sig direkte iagttagelse. Det kan derfor synes uretfærdigt, at en skadelidende skal være bundet ved en afgørelse, når det senere viser sig, at det ved kendelsen fastsatte resultat vil være uretfærdigt. I 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 5, findes en bestemmelse om, at erstatningsspørgsmål, der er blevet afgjort endeligt i forbindelse med afgørelsen af selve andragendet, kan optages til senere overvejelse, hvis nye momenter fremdrages af den pågældende skadelidende. Da denne regel kun giver adgang til genoptagelse af de oprindeligt afgjorte sager, synes den ikke omfattende nok. På den anden side synes det betænkeligt at tillade genoptagelse på den i 1926-loven nævnte måde af alle kendelser, hvorved erstatningskrav afgøres. Det må erindres, at der ikke blot bør tages hensyn til de skadelidende, men lige så vel til dem, der i tillid til en ikke påanket afgørelse med fuld føje har indrettet sig efter denne. Kommissionen foreslår, at o verlan dvæsenskommissionen får adgang til at optage endeligt afgjorte erstatningsspørgsmål til fornyet prøvelse, når der af andrageren er tilvejebragt en meget stor sandsynlighed for, at den tidligere sag uden andragerens fejl har foreligget urigtigt oplyst, og for, at der nu haves oplysninger, som vil føre til et væsentlig forskelligt resultat. Dette er en del af de betingelser, som i retsplejelovens § 423, stk. 1, stilles for, at Højesteret kan tillade ny foretagelse af en endeligt afgjort, civil rets-sag. De yderligere betingelser, som stilles efter retsplejelovens § 423, stk. 1, — at samtlige omstændigheder i høj grad skal tale for genoptagelsen, derunder også, at andrageren kun ad denne vej vil kunne undgå eller oprette et for ham indgribende tab -, har man under hensyn til erstatningskravenes vanskeligt overskuelige karakter og 1926-lovens mere lemfældige genoptagelsesbestemmelse ikke ment at burde optage i vandforsyningsloven.

1926-lovens bestemmelse om, at landvæsenskommissionen kan pålægge anlægget for foretage

undersøgelser og målinger for at skaffe det fornødne grundlag for bedømmelsen af fremtidige skader, er foreslået opretholdt, men der er gjort den tilføjelse, at eventuelle skadelidende skal have adgang til at blive gjort bekendt med disse undersøgelser og målinger, dog kun for så vidt disse angår deres egne forhold.

§ 11, nr. 7, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 6, men man har fundet det rettest at gøre den tilføjelse, at landvæsenskommissionen skal træffe bestemmelse om, hvornår den stillede sikkerhed kan frigives, for at det ikke skal henstå i det uvisse, når dette kan ske.

§ 11, nr. 8, er i overensstemmelse med § 16 i 1926-loven, jfr. også landvæsensretslovens § 35, stk. 3-

Det mindretal, der har stillet ændringsforslag til § 11, bemærker:

Når der bortses fra den eksisterende lov om vandforsyningsanlæg (og fra vandløbsloven) kan det være et tvivlsomt spørgsmål, hvorvidt der tilkommer en grundejer ejendomsret til det grundvand, som findes under hans ejendom. Om nogen egentlig ejendomsret til det uoppumpede grundvand kan der næppe blive tale, hvilket ligger i sagens natur, men derimod synes det rimeligt og naturligt, når der sker en kunstig sænkning af grundvandsstandsspejlet, at tillægge den almindelige hævdevundne brug af grundvandet den bedst tænkelige, lovmæssige beskyttelse. Når der ved kommissionskendelse gives tilladelse til vandindvinding til et almennyttigt formål, vil grundvandet i indvindingsoplandet blive beslaglagt helt eller delvis. Da den enkelte grundejer ikke herved skal afstå sin almindelige brugsret, er der således ikke tale om ekspropriation i grundlovens forstand, men såfremt brugsretten på grund af den videregående vandindvinding gøres mere eller mindre illusorisk, vil der være tale om et ekspropriationslignende indgreb.

Bedømmelsen af den erstatningsretlige side af de skader, som kan påføres grundejeren herudover, f. eks. ved revnedannelser i enge, ved skade på bygninger, der »sætter sig«, eller ved forringelse eller ødelæggelse af mulighed for rørskær, adskiller sig ikke væsentligt fra bedømmelsen af skaden på brugsretten, men nærmer sig naturligvis mere de almindelige erstatningsregler i naboerhold.

Disse synspunkter, der er skærpede naboretlige beskyttelsessynspunkter, er søgt lagt til

grund ved formuleringen af erstatningsreglen i mindretallets forslag til § 11, nr. 6, idet man i øvrigt må overlade til landvæsenskommissionerne at skønne over, hvorvidt disse erstatningsbetingelser er opfyldt, jfr. dog nærmere nedenfor for så vidt angår bevisbyrden for årsagsforbindelsen.

Til de enkelte punkter i mindretallets forslag skal bemærkes følgende:

Når såvel § 11, nr. 5, som nr. 6 foreslås indledt med »Hvilke beløb der vil være at udrede« tager forslaget sigte på at fastslå en egentlig *pligt* til at betale erstatning, når erstatningsbetingelserne i øvrigt er opfyldt. Selv om flertallets forslag ikke tilsigter at fravige dette princip, findes formuleringen »Hvilke beløb der *skal* udredes« ikke sprogligt set at give et så klart udtryk for erstatningspligten som mindretallets formuleringssforslag. Hertil kommer, at det fremsatte ændringsforslag f. s. v. angår § 11, nr. 6, klart vender sig mod bestemmelsen i 1926-loven om, at erstatningen alene er en billighedserstatning, idet der som bekendt nu er opnået enighed om, at skadelidte skal have et retskrav, når betingelserne herfor i øvrigt er opfyldt.

»Fuldstændig erstatning«.

Ordet »fuldstændig« er ønsket indføjet også i § 11, nr. 6, først og fremmest for at fastslå, at de indgreb, der ved en sænkning af grundvandstanden volder skader, ikke er af almindelig naboretlig karakter, men er ekspropriationslignende indgreb, der må berettige til fuldstændig erstatning, jfr. bemærkningerne ovenfor; samtidig opnås, at det derigennem yderligere præciseres, at der er tale om en klar afstandtagen fra den gældende lovs regel om billighedserstatning.

Flertallet har i motiverne gengivet en del af den praksis, der har dannet sig med støtte i 1926-lovens bestemmelser om erstatning efter billighed, og har uden nærmere begrundelse anført, at de citerede afgørelser stemmer med de regler om erstatning, som på andre områder følges i dansk retspraksis.

Fra mindretallets side er der en betydelig principiel betænkelighed ved, at den citerede praksis, der er blevet dannet på basis af en regel om erstatning efter billighed, uden ganske nøje efterprøvelse bliver optaget i motiverne til en lov, der netop bryder med princippet om erstatning efter billighed. Da en sådan efterprøvelse ikke ses at foreligge, bør den citerede praksis

udgå af motiverne, og det bør overlades til landvæsenskommissionerne at danne deres egen praksis på basis af den rette forståelse af de nye lovregler.

I flertallets motiver henvises endvidere til forsikringsaftalelovens § 37 som vejledning ved erstatningsfastsættelsen. Denne henvisning er utvivlsomt for snæver, og fra mindretallets side mener man derfor ikke at kunne tiltræde motiverne på dette punkt, medmindre der tilføjes en henvisning til den praksis, som forsikrings-selskaberne og domstolene følger vedrørende § 37, og som har medført, at der i hvert fald ved delvise skader normalt ikke sker fradrag for værdiforringelser ved alder eller brug.

»Enhver skade«.

I anledning af, at erstatning efter billighed var bortfaldet, havde man fra flertallets side oprindelig stillet forslag om, at skader, der ikke var væsentlige, ikke kunne kræves erstattet.

Flertallet har imidlertid ved lovtekstens formulering imødekommet mindretallet på dette punkt, således at der nu er enighed om, at principielt alle skader uanset størrelse kan kræves erstattet. Flertallet har dog i motiverne optaget bemærkninger om, at det af bevismæssige årsager vil være uhyre vanskeligt at afgøre, hvad der har forårsaget en uvæsentlig skade, hvorefter det ofte vil kunne stille sig således, at der ikke vil kunne tillægges den skadelidende erstatning. Da disse bemærkninger ikke længere har nogen relation til fortolkningen af flertallets forslag til erstatningsbestemmelsen, og da der i øvrigt ikke behøver at være nogen ligefrem proportionalitet mellem skadens størrelse og indvindingens omfang, bør disse bemærkninger udgå af motiverne for at forhindre, at de virker præjudicerende på landvæsenskommissionernes bedømmelse af bevisernes vægt. Mindretallets forslag til lovtekstens formulering af dette punkt skal ses på baggrund såvel af de forudgående forhandlinger som af bemærkningerne i flertallets motiver.

»Anlægget er pligtigt at betale erstatning, med mindre det kan påvises, at der ikke foreligger den fornødne årsagsforbindelse«.

Efter flertallets forslag er grundlaget for at kunne yde erstatning dansk rets almindelige erstatningsbetingelser, hvorefter den skadelidende normalt selv må levere beviset både for den fornødne årsagsforbindelse og for tabets størrelse.

De til grund liggende synspunkter for at pålægge den skadelidte denne bevisbyrde, nemlig at det har formodningen for sig, at skadelidte har lettest ved at bevise både tabets størrelse og årsagsforbindelse, gør sig imidlertid ikke gældende for så vidt angår årsagsforbindelsen; opfyldelsen af denne bevisbyrde forudsætter nemlig, at skadelidende beviser eller gør det overvejende sandsynligt, at nedbørs- og nedsvinningsforhold, jordlagenes beskaffenhed, form og udstrækning i det formodede indvindingsopland samt afstrømningsforholdene i undergrunden og på overfladen er af en sådan art, at oppumpningen af en vis mængde vand nødvendigvis må volde skade på hans ejendom.

Den almindelige grundejer savner normalt ganske forudsætningerne for at kunne føre noget bevis i så henseende, og selv om der i landvæsens- og overlandvæsenskommissionerne er sagkyndige, vil der være tilfælde, hvor det ikke er tilstrækkeligt til at afhjælpe den betydelige underlegenhed, som den almindelige grundejer har i forhold til en stor vandindvinder både med hensyn til viden om vandtekniske forhold og med hensyn til mulighederne for at skaffe nærmere oplysninger om de konkrete forhold.

Dette forhold illustreres tydeligt ved en principiel kendelse afsagt den 23. juni 1961 af overlandvæsenskommissionen for København m.v. Kendelsen er principiel derved, at den på en yderst betænkelig måde skærper de krav, der ifølge hidtidig kommissionspraksis har været stillet til skadelidende med hensyn til at fremskaffe beviser for eller dokumentere det overvejende sandsynlige i, at der er den fornødne årsagsforbindelse mellem vandindvindingen og den trufne skade.

Af sagens akter fremgår, at en landmand i slutningen af juli måned 1959 konstaterede, at der i hans kornmark var opstået op til 35 cm brede og meget dybe revner i jorden, og det viste sig senere, at revnedannelsen skyldtes en kraftig udtørring af et 3 m tykt tørvelag under muldjorden. Revnedannelserne lå i en afstand fra 50 m til 180 m fra en af et fællesudvalg for nogle kommuner anlagt pumpestation, hvorfra man siden foråret 1959 havde foretaget pumpning, og lå i øvrigt fra 5 til 80 m fra en tildækket grøft til en hævertledning.

Det var oplyst i sagen, at der ikke i de sidste 50 år var konstateret tilsvarende revnedannelser på den pågældende mark, men da der ikke kunne opnås enighed med fællesudvalget om erstatningsgrundlaget, indbragte landmanden sagen

for landvæsenskommissionen og anførte som begrundelse, at fællesudvalget måtte være ansvarlig for skaderne, dels fordi der var en nøje overensstemmelse mellem tidspunktet for pumpningens iværksættelse og skadens indtræden, dels fordi skaden var indtruffet på et areal, der lå ganske tæt op ad pumpestationen.

Fællesudvalget mente sig ikke erstatningsansvarlig for skaden og henviste her særligt til, at der var konstateret tilsvarende revnedannelser 2 andre steder i en afstand af henholdsvis 500 og 800 m fra pumpestedet, hvilke revnedannelser ikke kunne skyldes oppumpningen.

Særlig under henvisning hertil, men også under henvisning til den tørre sommer og en ikke tilstrækkeligt dokumenteret hydraulisk forbindelse statuerede landvæsenskommissionen, at der uanset boringens nære beliggenhed ved det skadede areal og uanset den tidsmæssige overensstemmelse mellem pumpningen og revnedannelsen ikke i tilstrækkelig grad var sandsynliggjort nogen årsagssammenhæng og tilføjede, at den blotte mulighed for en sådan sammenhæng ikke fandtes at være tilstrækkelig.

Selv om landmanden havde fremskaffet de oplysninger, han inden for rimelige grænser var i stand til at fremskaffe, turde kommissionen dog ikke fravige sit udgangspunkt i sagen, hvorefter det bevismæssigt kom landmanden til skade, at det under sagen ikke nærmere var oplyst, af hvilke årsager der var sket en tilsvarende skade på de to andre arealer. Fællesudvalget blev som følge heraf frifundet for erstatningskravet, men blev efter omstændighederne pålagt kommissionsomkostningerne.

Kendelsen blev af De samvirkende danske Landboforeninger som mandatar for landmanden appelleret til overlandvæsenskommissionen, idet appellanten betragtede det som overvejende sandsynligt, at skaden i hvert fald skyldtes fællesudvalgets gravning af grøft til hævertledning, men formentlig også oppumpningen af vandet.

Til brug for overlandvæsenskommissionen havde appellanten indhentet en skønserklæring fra Det danske Hedeselskab, som er særlig sagkyndig inden for tørvebrug. Hedeselskabet udtalte, at der ikke ville være fremkommet revnedannelser af det konstaterede format og i den konstaterede dybde, hvis fællesudvalget ikke havde foretaget den pågældende grøftegravning og de omtalte pumpninger. Udtalelserne konkluderede i, at det måtte betragtes som overvejende sandsynligt, at skaderne på den pågæl-

dende mark skyldtes fællesudvalgets vandindvindingsforanstaltninger.

Overlandvæsenkommissionen tilsidesatte imidlertid Hedeselskabets skøn og stadfæstede den indankede kendelse med den begrundelse, at op-pumpningen af vandet ikke fandtes at have været medvirkende ved de indtrædende skader, og at det ikke fandtes tilstrækkelig sandsynliggjort, at revnerne skyldtes den tilkastede grøft for hævertledningen.

Et mindretal på 2 kommissionsmedlemmer dissenterede og ville tilkende skadelidende erstatning. Disse medlemmer, der ikke følte sig overbeviste om, at pumpningen ikke havde været medvirkende ved de indtrufne skader, fandt under hensyn til den tidsmæssige sammenhæng mellem revnerne og arbejdet med hævertledningen og til det af Hedeselskabet anførte, at der var tilvejebragt en sådan sandsynlighed for, at skaderne var forårsaget ved hævertledningens anbringelse, at det af fællesudvalget anførte ikke var tilstrækkeligt til at nægte skadelidende erstatning.

Selv om der fra skadelidendes side til brug for overlandvæsenkommissionen var fremskaffet den nævnte sagkyndige erklæring, der klart støttede påstanden om en årsagsforbindelse mellem vandindvindingsforanstaltningerne og skaden, har overlandvæsenkommissionen krævet, at landmanden skulle præstere endnu stærkere bevis for årsagsforbindelsen, førend fællesudvalget kunne blive erstatningspligtigt. Kommissionen kunne således ikke engang tiltræde, at det var bevist eller dog gjort overvejende sandsynligt, at vandindvindingsforanstaltningerne havde været en medvirkende årsag til skadens indtræden, og afviste således endog at tilkende landmanden en nedsat erstatning.

Da mindretallet i almindelighed finder det urimeligt, at skadelidende har bevisbyrden for, at der foreligger den fornødne årsagsforbindelse, og da det i særdeleshed er blevet urimeligt at pålægge skadelidende denne byrde efter de skærpede krav, der med støtte i den ovennævnte kendelse kan stilles til beviset, har mindretallet derfor stillet forslag om, at der sker en omlægning af bevisbyrden, og skal til yderligere støtte herfor anføre følgende:

Da en vandindvinder må formodes at sidde inde med en større sagkundskab vedrørende vandtekniske forhold end den almindelige grundejer eller i hvert fald bør være nærmest til at bære risikoen for en manglende sagkundskab, og da en vandindvinder ifølge forslagens § 10

er pligtig til, inden tilladelse til vandindvinding gives, at foretage en hel del forundersøgelser for derigennem at kunne give kommissionerne et så klart billede som muligt af vandforholdene i undergrunden, findes det rimeligt, at det ikke bliver den skadelidte, der - eventuelt med velvillig bistand af kommissionens sagkyndige — skal bevise en årsagsforbindelse mellem en indtruffet skade og en foretagen vandindvindingsforanstaltning. Bevisbyrden bør af ovennævnte grunde derimod »vendes om«, således at det bliver vandindvinderen, der f. eks. gennem en kortlægning af undergrunds- og afstrømningsforholdene i indvindingsoplandet får bevisbyrden for, at hans pumpninger eller andre af ham i vandindvindingsøjemed foretagne foranstaltninger ikke har haft nogen årsagsforbindelse til den indtrufne skade. En sådan omlægning af en bevisbyrde er rimelig og kendes i øvrigt også fra andre retsforhold, f. eks. fra færdselslovens erstatningsregler vedrørende selve skyldspørgsmålet (culpaansvaret) hos den motorkørende, ligesom den på en gavnlig måde i vandindvindingsager vil medvirke bl. a. dels til en mere omhyggelig kortlægning i indvindingsoplandet, dels til at forhindre umådeholden vandindvinding. Det bemærkes, at der i forslagens § 11, nr. 6 c, er åbnet mulighed for at pålægge en vandindvinder at foretage visse nærmere undersøgelser og målinger efter anlæggets ibrugtagning; selv om mindretallets forslag til formulering af bevisbyrden tages til følge, vil denne bestemmelse ikke være åbenbart overflødig, fordi påbudte undersøgelser og målinger dels kan give en yderligere kontrol med pumpningernes omfang, dels kan give en forklaring på omfanget af indtrådte skader.

På grund af mindretallets bemærkninger til den nu gældende bevisbyrde-regel har man fra flertallets side i motiverne til det forelagte forslag og formentlig som en begrundelse for, at de sædvanlige bevisbyrde-regler ikke nødvendigvis gælder i disse sager, henvist til § 30 i loven om landvæsensretter, hvorefter landvæsenkommissionen bestemmer, hvem af parterne det skal påhvile at tilvejebringe manglende oplysninger.

Denne regel giver landvæsenkommissionerne adgang til at bestemme, hvem af parterne der skal have arbejdsbyrden med hensyn til indsamling af manglende oplysninger. § 30 ses derimod ikke at afgive hjemmel for kommissionerne til at bestemme, at det bevismæssigt skal gå ud over den part (f. eks. en større vandindvinder), som har fået pålæg om at skaffe visse op-

lysninger, såfremt disse oplysninger ikke bliver skaffet eller ikke kan skaffes.

I flertallets motiver ses der således ikke fremført nogen afgørende indvendinger mod mindretallets forslag vedrørende en omlægning af bevisbyrden.

Hvorvidt en omlægning af bevisbyrden vil medføre nogen væsentlig forøgelse af erstatningsbeløbene er vanskeligt at bedømme, men om nogen urimelig forøgelse vil der formentlig ikke kunne blive tale.

Erstatningsudgifterne har i de hidtidige vandindvindingsager været ganske underordnede i forhold til de samlede anlægsudgifter, og der vil næppe kunne ske en sådan stigning i erstatningsbeløbene, at de vil have nogen egentlig fordyrende indflydelse på den pris, forbrugerne skal betale for vandet. Som eksempel på erstatningsbeløbenes ganske underordnede betydning skal nævnes, at medens udgifterne til etablering af selve Slangerupværket androg ca. 25 millioner kr., hvortil kom yderligere ca. 25 millioner kr. til etablering af rørledninger, androg de samlede erstatningsbeløb ca. 2 millioner kr., altså kun ca. 4% af de samlede anlægsudgifter.

En omlægning af bevisbyrden vil selv med en vis risiko for en forøgelse af erstatningssummerne ikke være betænkelig, men det må dog for en ordens skyld bemærkes, at det er mindretallets opfattelse, at den virksomhed, landvæsenkommissionerne selv udfolder med hensyn til fremskaffelse af det fornødne materiale for at kunne afgøre vandindvindingsager, dog ikke bør nedsættes, selv når de oven for gengivne synspunkter tages til følge.

»Foreligger der egen skyld hos den skadelidende, kan erstatningen nedsættes eller eventuelt helt bortfalde.«

Flertallets forslag til formulering af dette punkt: »— for så vidt skaden ikke kan tilregnes den skadelidende eller en følge af særlige forhold på den skadelidendes ejendom, som kan findes at burde bære risikoen for« synes - betragtet som en helhed — at gå for vidt med hensyn til mulighederne for en skønsmæssig nedsættelse af erstatningen; hertil kommer, at formuleringen af bestemmelsens sidste led i sig selv giver ledet et på forhånd helt ubestemmeligt indhold og åbner adgang for en kommissionspraksis, som næppe er i overensstemmelse med den mening, som flertallet lægger i formuleringen. Den af mindretallet givne formulering

giver derimod bestemmelsen et klarere indhold og dækker fuldt ud de tilfælde, hvor erstatningen efter forståelsen i gældende retspraksis af udtrykket »egen skyld« vil kunne nedsættes eller eventuelt helt bortfalde.

Indføjelset af en ny bestemmelse som § 11, nr. 7.

Da vandindvindingsager ofte kan være komplicerede og gøre det berettiget og nødvendigt, at grundejeren benytter teknisk og juridisk bistand til gennemførelse af erstatningskrav, bør der som supplement til reglen om fuldstændig erstatning i § 11 optages en bestemmelse om, at grundejeren ved kendelsen også kan få udgifter til sådan nødvendig bistand erstattet. Det bemærkes, at der i landvæsenretsloven i § 34, stk. 1, ikke ses at være den fornødne klare hjemmel til at tillægge en grundejer sådanne omkostninger, hvorfor der som et nyt nr. 7 foreslås indføjet en regel, der svarer til retsplejelovens § 293. Den foreslåede bestemmelse vil efter sit indhold også kunne medføre, at der tillægges en vandindvinder sagomkostninger, og dette bør også kunne ske i erstatningsager, hvor en klage over skader, som påstås forårsaget ved vandindvinding, viser sig at være grundløs, og vandindvinderen som følge af klagen nødvendigvis har måttet antage særskilt teknisk eller juridisk bistand.

Flertallet ønsker til ovenstående at bemærke:

Flertallet kan ikke anerkende, at et krav om erstatning for skader ved grundvandssænkning kan bygges på ekspropriationsretlige grundsætninger, idet forholdet ganske falder uden for bestemmelsen i grundlovens § 73. Den del af forslaget, der er begrundet på denne måde, kan derfor ikke tiltrædes.

Flertallet kan endvidere ikke tiltræde forslaget om, at et vandindvindingsanlæg skal betale erstatning, medmindre det kan påvises, at der ikke foreligger den fornødne årsagsforbindelse. En sådan bestemmelse vil stille vandindvinderne i en alt for ugunstig stilling. Man har søgt at imødekomme hensynet til de skadelidende med bestemmelsen i § 11, nr. 6 c, om, at landvæsenkommissionen kan pålægge et anlæg, der får tillagt vandindvindingsret, at foretage de undersøgelser og målinger, som efter kommissionens skøn måtte være nødvendige for, at det fornødne grundlag for bedømmelsen af eventuelle skader kan komme til at foreligge. Over for mindretallets bemærkning om landvæsenrets-

lovens § 30 kan anføres, at denne bestemmelse netop giver kommissionen hjemmel til at undlade at tage hensyn til en påstand, hvis den part, der har fremsat påstanden, har fået opfordring af kommissionen til at fremskaffe manglende oplysninger, men har undladt at efterkomme opfordringen. Henvisningen til færdselslovens regler er ikke afgørende. Færdselslovens særlige bevisregel vedrører alene spørgsmålet om, hvorvidt den pågældende motorkørende har handlet uforsvarligt, medens spørgsmålet om årsagsforbindelsen behandles efter de almindelige regler om erstatning.

Flertallet kan heller ikke tiltræde forslaget om, at nedsættelse af erstatning kun skal kunne finde sted, hvor der foreligger egen skyld hos den skadelidende. En sådan begrænsning af adgangen til nedsættelse af erstatning vil være urimelig, f. eks. i det tilfælde at det forhold, der begrunder en nedsættelse, ikke kan tilregnes den skadelidende, men en tidligere ejer af ejendommen.

Med hensyn til det foreslåede nye nr. 7 kan man indskrænke sig til at henvise til landvæsensretslovens § 34, der udtaler, at retten i sin kendelse skal bestemme, hvem der skal bære sagens omkostninger. I den foran omtalte kendelse af 12. marts 1959 blev der af overlandsvæsenskommissionen tilkendt den vindende part - den skadelidende - sagomkostninger. Man må da anse det foreslåede nye nr. 7 for uformødent, se også den i bilag 8 under nr. 62 gengivne overlandsvæsenskommissionskendelse af 10. maj 1957.

Til § 12.

§ 12 svarer til 1926-lovens § 8. Denne paragraf indeholder for det første den bestemmelse, at det i tilfælde af, at flere indsender andragende om erhvervelse af videregående vandindvindingsret for det samme grundvandsområde, og der ikke er tilstrækkeligt vand til, at alle andragerne kan imødekommes, af landvæsenskommissionen skal bestemmes, hvem der bør have fortrinet. Forståelsen af denne bestemmelse synes ikke at volde vanskelighed. Imidlertid hedder det i paragraffens 2. punktum, at de lokale interesser ikke må træde hindrende i vejen for anlæg, der har større betydning for almenvellet, og som derfor eventuelt bør have fortrinet mod fuld erstatningspligt, jfr. § 6. Denne bestemmelse må efter sammenhængen vedrøre det her omhandlede tilfælde, men da ingen af

andragerne har nogen ret, der kan kræves erstattet, må erstatningsreglen i denne forbindelse være uden betydning.

Paragraffen har dernæst en regel for det tilfælde, at der sker henvendelse om indvindingsret inden for et område, »hvor sådan ret alt indehaves af andre, jfr. § 7«. Også i dette tilfælde skal landvæsenskommissionen bestemme, hvem der skal have fortrinet. Der rejser sig her det spørgsmål, om kommissionen kun skal fordele det til rådighed værende vand mellem de fremkomne andragender, eller om også bestående anlæg kan inddrages under fordelingen. Ordene i § 8 giver ikke nogen klar vejledning, da det kun hedder: »hvem der bør have fortrinet«. For den opfattelse, at bestående anlæg skal kunne medinddrages under fordelingen, taler imidlertid dels den foran omtalte erstatningsregel, der ifølge sammenhængen også må vedrøre de her omhandlede tilfælde, og som helt ville savne indhold, hvis bestående anlæg ikke kunne inddrages under kommissionens fordeling, dels lovens § 18, stk. 5, der med hensyn til tilbagekaldelse af vandindvindingsret mod erstatning henviser til bestemmelserne i § 8. Det må herefter antages, at kommissionen har hjemmel til at tilbagekalde bestående indvindingsrettigheder under de i § 8 nævnte forudsætninger mod fuldstændig erstatning.

Det hedder som nævnt i § 8, 1. punktum: »hvor sådan ret alt indehaves af andre, jfr. § 7«, og det må da undersøges, hvem disse andre er, der altså efter det foranstående kan inddrages under sagen om fordelingen af grundvandet, og som har ret til erstatning. Der må som følge af henvisningen til § 7 i første række være tænkt på vandindvindingsanlæg, der eksisterede ved 1926-lovens ikrafttræden. Disse anlæg blev ved lovens § 7 anerkendt som havende erhvervet ret til videregående rådighed over grundvandet; de skulle blot inden 2 år efter lovens ikrafttræden ved en landvæsenskommission søge fastsat de årlige vandmængder, som de havde ret til at indvinde, jfr. lovens § 7, stk. 4. Forsømte de dette, ville ved senere indsendelse af andragende derom sagen være at behandle som for et nyt anlægs vedkommende, jfr. § 7, stk. 7. De bestående anlæg, som der sigtes til med de foran citerede ord, må da indskrænkes til at være anlæg, som i medfør af lovens § 7, stk. 4, i rette tid, d.v.s. inden udløbet af 2 års fristen, havde fået omfanget af deres indvindingsret fastsat. Lige med sådanne må dog utvivlsomt stilles anlæg, der efter lovens ikrafttræden, men førend frem-

korasten af andragenderne har fået tillagt ret til videregående rådighed over grundvandet i medfør af 1926-lovens regler, idet der synes at foreligge en klar analogi.

Ved den i 1926-lovens § 8, 2. punktum, givne erstatningsregel er der som foran anført henvist til 1926-lovens § 6. Der kan herved næppe være tænkt på reglen i § 6, stk. 1, nr. 4, om erstatning for de ved et vandindvindingsanlæg forårsagede afståelser eller servitutter, idet denne regel ikke indeholder nogen nærmere vejledning med hensyn til erstatningens fastsættelse, og henvisningen derfor ville være uden indhold. Ej heller kan der være sigtet til § 6, stk. 1, nr. 5, afsnit 1, hvor der tales om erstatning efter billighed, idet der i § 8 er tale om fuld erstatningspligt. Derimod synes der at måtte være sigtet til § 6, stk. 1, nr. 5, afsnit 3, hvorefter erstatning for unddragelsen af vand, så vidt det af økonomiske hensyn lader sig gøre, bør formes som en pligt for andrageren til at levere vand til de skadelidende. Ved tilbagekaldelse af en vandindvindingsret indgår unddragelse af vand netop som et led.

Retsstillingen efter 1926-loven synes herefter, når bortses fra den nævnte 2 års periode, hvor krav om, at en vandindvindingsrets omfang skulle være fastsat, ikke kunne stilles, at være, at der efter § 8, jfr. § 18, stk. 5, er hjemmel til i visse tilfælde at tilbagekalde en vandindvindingsret, der indehaves i medfør af lovens § 7, stk. 4, og en i medfør af loven givne vandindvindingsret, mod fuld erstatning, hvori er indeholdt pligt for den andrager, der har opnået fortrin, til levering af vand til den, hvis vandindvindingsret måtte være blevet tilbagekaldt.

Kommissionen har ment at måtte følge de foran i § 8 i 1926-loven angivne retningslinier, men har for at gøre forholdet mere klart foretaget en opdeling af bestemmelserne i to dele, se stk. 1 og stk. 2.

Stk. 1 angår for det første det tilfælde, at flere andragere ansøger om indvindingsret i et grundvandsområde, hvor der ikke er tilstrækkeligt grundvand til, at alle andragerne kan imødekommes fuldt ud. Dernæst omhandles det tilfælde, at flere andragere ønsker ret til at indvinde vand på et sted, hvor de vil få fælles indvindingsopland, men hvor der ikke er grundvand nok til, at andragerne fuldt ud kan imødekommes, når de skal have deres anlæg beliggende, hvor de ønsker. Landvæsenskommissionen skal under disse forhold afgøre, hvilke af andragerne der skal have fortrin. For denne afgørelse er der

givet retningslinier, idet der er angivet en rækkefølge, i hvilken rettighederne kan gives. 1926-loven tillagde lokale anlæg i almindelighed en fortrinsstilling; i forslaget er denne kun tillagt lokale anlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand. Dette betyder dog ikke en væsentlig ændring i forhold til tidligere. Det må nemlig erindres, at 1926-loven i sin § 1, stk. 2, kun i særlige tilfælde tillader private at erhverve ret til videregående vandindvinde, medens der efter forslagets § 9 er givet private og offentlige anlæg ligestilling i så henseende, så længe der er vand til rådighed.

Når det i forslaget, på samme måde som i 1926-lovens § 8, hedder, at der kan gives et anlæg, der har større betydning for almenvellet, fortrin, bør dette ikke opfattes på den måde, at fortrin altid bør gives til det største, offentlige anlæg, idet der kan forekomme forhold, som betinger, at et mindre, offentligt anlæg eller et privat anlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, må anses for mere almennyttigt. Det kan her nævnes, at de lokale interesser ved fordelingen af grundvandet inden for de grundvandsområder, hvorfra København forsynes med vand, har bevaret deres fortrinsstilling med hensyn til visse vandmængder til lokalt brug. I disse områder, hvor der er tale om meget store vandmængder, har følgende ordning været praktiseret: Landvæsenskommissionen har her medvirket til forlig mellem København og vedkommende lokale kommuner gående ud på, at København som vilkår for at opnå en vandindvindingsret af en bestemt størrelse har forpligtet sig til inden for området ikke alene at respektere de bestående, lokale rettigheder, men tillige senere udvidelser af disse og oprettelse af nye rettigheder, som de lokale kommuner måtte anbefale, af tilsammen en i forliget fastsat, årlig vandmængde. Hvis det senere måtte vise sig, at der ikke inden for området er tilstrækkeligt vand til at dække både den københavnske rettighed og de forbeholdte, lokale rettigheder, skal Københavns vandindvinde indskrænkes i så stort omfang, at de nævnte, lokale rettigheder forud bliver dækket. Denne ordning har vist sig at være så tilfredsstillende inden for rene landdistrikter, at den også bør kunne finde anvendelse andre steder i landet.

I lovforslaget har man som noget nyt ment at burde åbne mulighed for at gøre fortrinsstillingen betinget af, at vedkommende anlæg påtager sig pligt til at levere vand til andre af andragerne, hvis de forsyner befolkningen med vand.

Vilkårene for en sådan levering vil være at fastsætte af kommissionen. Man har bibeholdt 1926-lovens regel om, at der ved afgørelsen om fortrinsstillingen skal tages hensyn til, om nogen af andragerne kan skaffe sig vand andetsteds, og som en ny regel har man foreslået dels, at det skal tages i betragtning, om en andrager kan skaffe sig vand på anden måde, f. eks. ved at bruge vand i vandløb, dels at kommissionen skal kunne bestemme, at et stærkt vandforbrugende anlæg skal henvises til at søge indvindingsret uden for området eller oplandet.

Stk. 2 omhandler det tilfælde, at en kommune andrager om vandindvindingsret i et område eller opland, hvor bestående anlæg har lagt beslag på grundvandet. Det foreslås, at landvæsenkommissionen i så fald skal kunne inddrage disse anlæg under den sag, hvorunder kommunens andragende behandles. Den rækkefølge, der er angivet i stk. 1, bliver også her at lægge til grund ved sagens afgørelse. Såfremt kommunen da får fortrin fremfor de bestående anlæg, kan kommissionen, hvis forsyningsmæssige, tekniske og økonomiske hensyn taler afgørende derfor, efter begæring tilbagekalde en bestående vandindvindingsret og overdrage den til kommunen, alt mod fuldstændig erstatning. Der gives derefter regler for vilkårene for tilbagekaldelsen og overdragelsen, herunder at indehaveren af indvindingsretten skal kunne forlange sit anlæg overtaget af kommunen, hvis det efter kommissionens skøn ikke længere med fordel kan udnyttes af ham.

Endelig foreslås der retningslinier for erstatningsfastsættelsen, svarende til de regler, der er anført i Hovedstadskommissionens betænkning af 1948, side 109. Man har imidlertid suppleret disse med den bestemmelse, at der skal tages hensyn til det omfang, hvori vedkommende indvindingsret er beskyttet. Reglerne herom findes i forslaget § 13.

Erhvervsrådet for gartneri og frugtavl har henledt kommissionens opmærksomhed på, at der i områder, hvor de beregnede grundvandsmængder er beslaglagt, kan opstå særlige problemer, fordi erhvervsvirksomheder — herunder gartnerier - hvis tilstedeværelse i området ud fra samfundsmæssige og/eller forsyningsmæssige synspunkter er særlig ønskelig og naturlig, ikke vil kunne opnå vandindvindingsret. Rådet har henvist **til**, at hovedstadens og andre større byers forsyning med gartneriprodukter i overvejende grad må komme fra gartnerier i den nærmeste omegn, at omegnsarealers produktive

og økonomisk forsvarlige anvendelse — især i yderzoner - meget ofte må bero på gartneridrift, idet en sådan er en særlig egnet form for benyttelse af et areal, der ikke er stort nok til at drives som landbrug eller ikke økonomisk kan drives som et landbrug, og som endnu ikke er byggemodent, og at offentlige, tekniske anlæg, herunder vandforsyningsanlæg, som regel ikke er forudsat i yderzoner og slet ikke i arealer uden for zonerne. Landvæsenkommissionerne vil i sådanne tilfælde være nødsaget til, hvis det da ikke er muligt ved en revision af allerede tildelte vandindvindingsrettigheder at få vand til disposition, at afslå andragender om indvindingsret dels fra bestående gartnerier, enten sådanne, der ønsker deres ret til indvinding forøget, eller fra gartnerier, der hidtil har foretaget videregående vandindvinding uden at have søgt om ret dertil, og dels fra nyetablerede eller produktionsomlagte virksomheder.

Bestemmelsen i forslaget § 2, stk. 2, om **ret** for gartnerier til at indvinde indtil 3.000 m³ grundvand vil alene hjælpe de små gartnerier.

Erhvervsrådet foreslår da i loven at indføje en bestemmelse om, at kommuner, der agter at indvinde vand på fjerntliggende arealer, skal afgive vandindvindingsret i et med landvæsenkommissionen nærmere aftalt omfang i de hidtil udnyttede indvindingsområder, **hvis** der i disse ellers ikke er mulighed for at tilstå de omhandlede virksomheder indvindingsret. De virksomheder, der på denne måde opnår vandindvindingsret, skal enten udrede fuld erstatning til den kommune, der må afstå indvindingsret, eller betale en årlig afgift pr. oppumpet eller tilladelig vandmængde. Erstatningsbeløbet eller det på amortisationsgrundlag beregnede årlige beløb fastsættes i det enkelte tilfælde forholds-mæssigt på grundlag af det samlede meromkostningsbeløb for den pågældende kommune ved at dimensionere oppumpningsanlæg og ledninger efter det som følge af vandindvindingsrettighedernes afgivelse nødvendiggjorte omfang.

Erhvervsrådet skønner, at der for allerede etablerede og for i udvikling værende virksomheder er så store økonomiske interesser på spil, at denne udvej i de tilfælde, hvor den er den eneste, vil blive foretrukket fremfor en »tvangs-flytning« af virksomheden. Ved en sådan må der regnes med omkostninger ved opførelse af helt nye bygninger, idet de gamle anlæg, navnlig drivhusene, ikke lader sig flytte eller ikke kan flyttes for en udgift, der er væsentlig min-

dre end udgiften ved nyopførelser. Hertil kommer, at det ved beregning af kapitalvindingsskat ikke er tilladt at fratække retableringsomkostningerne i kapitalvindingen. Den foreslåede ordning vil vel medføre store udgifter for gartnerierne, men når disse udgifter ses i forhold til, hvad det koster at etablere et gartneri, vil de næppe virke afskrækkende for gartnerne. Velegnede ejendomme, hvor vandindvindingsret kan opnås, synes for øvrigt allerede vanskeligt erhvervelige.

Det er kommissionen bekendt, at der har foreligget et tilfælde, hvor en virksomhed, der ikke kunne få vand fra et offentligt vandforsyningsanlæg, ved overenskomst har fået ret til at udnytte en et offentligt anlæg tillagt vandindvindingsret mod at betale en afgift, der holdt anlægget skadesløst. Overenskomsten gik dog kun ud på en midlertidig udnyttelse og skulle falde bort, så snart virksomheden kunne få vand fra et offentligt vandværk. Denne ordning var dog efter hidtidig praksis et undtagelsestilfælde og havde sin ganske særlige begrundelse, og den medførte i samfundsmæssig henseende et tab derved, at et bestående offentligt anlæg delvis blev taget ud af drift, samtidig med at et nyt vandforsyningsanlæg blev oprettet med en betydelig bekostning. Efter at virksomheden senere har fået vand fra et offentligt anlæg, har dets nye anlæg i væsentlig grad mistet sin betydning.

Det må erkendes, at der i hovedstadsområdet og omkring de større byer kan være mangel på disponibelt vand, så at det er vanskeligt for private virksomheder at erhverve stedlig vandindvindingsret. Det må findes naturligt, at landvæsenskommissionerne i sådanne områder, når forholdene taler derfor, søger at formidle en ordning; men man må være betænkelig ved i loven at optage en bestemmelse som den af erhvervsrådet foreslåede. En sådan bestemmelse vil betyde, at man til fordel for private indfører en hjemmel til at tilbagekalde vandindvindingsret, der er blevet tilkendt det offentlige, og dette findes at være i afgjort strid med lovens system. Da bestemmelsen endvidere ikke vil kunne begrænses til alene at komme gartnerier til gode, hvilket heller ikke har været erhvervsrådets tanke, vil den kunne få en meget omfattende virkning, der vil kunne få betænkelige konsekvenser for kommunerne.

Efter kommissionens opfattelse bør virksomheder, der ikke kan få vandindvindingsret, gennem kommunerne søge at opnå en løsning af

deres vandproblem og henvises til forsyning fra et offentligt vandledningsnet.

Da udgifterne til udvidelse af et offentligt vandledningsnet bliver mindre, jo nærmere den virksomhed, der skal forsynes, ligger ved et bestående net, vil dette forhold ved placering af nye virksomheder i de omhandlede områder være at tage i betragtning.

Stk. 3 handler om det forhold, at en kommune, der har opnået fortrin til vandindvindingsret, ikke ønsker en sådan ret tilbagekaldt fra et anlæg, der hører til et bestående, offentligt vandforsyningssystem, men foretrækker levering af vand derfra i stedet for. Det foreslås, at kommissionen, hvis der foreligger tvingende grunde af forsyningsmæssig, teknisk og økonomisk art, skal kunne fastsætte, at vandforsyningssystemet skal levere vand til kommunen, og i så fald skal kommissionen fastsætte vilkårene for forsyningen. For disse gives nærmere retningslinier.

Stk. 4. Det i forbindelse med § 12, stk. 4, anførte flertal bemærker:

Under hensyn til den hastige udvikling af det danske samfund og den store tilgang i befolkningens mængde, der kan konstateres år for år, må spørgsmålet om en mere rationel ordning af vandforsyningen kunne tages op til behandling for større områder under ét. Vandforsyningen er nemlig efterhånden blevet en så betydningsfuld opgave, at det allerede er og i stigende omfang vil blive nødvendigt, at et område bestående af forskellige kommuner sørger for sin vandforsyning gennem en fællesordning.

Det er derfor foreslået, at en sådan fællesordning skal kunne gennemføres, selv om de af sagen berørte kommuner ikke kan opnå enighed for en landvæsenskommission. Kommissionen skal da med sin indstilling forelægge sagen for indenrigsministeren, der om fornødent træffer afgørelse.

Selv om kommunerne ikke ønsker at tage et sådant initiativ eller måske slet ikke har blikket åbent for de foreliggende problemer, bør der alligevel være mulighed for, at spørgsmålet om en fællesordning kan rejses, og det er derfor foreslået, at et amtsråd på egen foranledning efter forudgående forhandling med de interesserede myndigheder kan indbringe et sådant spørgsmål for en landvæsenskommission.

Det må tillige anses hensigtsmæssigt, at også en landvæsenskommission, der har en vandindvindings sag til behandling, og som finder, at en fællesordning mellem flere kommuner bør gennemføres, kan rejse spørgsmålet herom

for indenrigsministeren, såfremt der ikke af kommissionen har kunnet opnås enighed mellem de kommuner, der omfattes af kommissionens forslag.

Det mindretal, der ikke har villet foreslå en bestemmelse svarende til § 12, stk. 4, bemærker:

I § 12, stk. 3, har man foreslået en bestemmelse, hvorefter der er åbnet mulighed for en kommune til under visse, nærmere angivne omstændigheder og på visse, nærmere fastsatte vilkår at få leveret vand fra et bestående, offentligt vandforsyningssystem. Denne fremgangsmåde har på overenskomstmæssig basis været praktiseret i hovedstadsområdet. Københavns kommune har således allerede ved en overenskomst af 1911 i vidt omfang leveret vand til Frederiksberg, og denne overenskomst blev fornyet i 1958 med uopsigelighed til 1985. For omegnskommunerne Gladsaxe, Rødovre, Tårnby, Brøndbyerne, Glostrup, Herlev, Hvidovre, Ballerup-Måløv, Høje-Tåstrup, Thorslunde-Ishøj samt Roskilde kommune og i ringe omfang Værløse kommune er der i 1960 ligeledes afsluttet nye overenskomster om levering af vand med uopsigelighed til 1970 og med tilsagn om forhandling om udskydelse af tidspunktet for uopsigeligheden, hvis København kan skaffe sig de fornødne vandindvindingsrettigheder. Samtlige overenskomster indeholder dog en opsigelsesklausul gående ud på, at en opsigelse kun bevarer sin gyldighed, såfremt en voldgift, hvorom der er givet regler i overenskomsterne, finder, at en fortsat opretholdelse af forholdet er ubilligt for den opsigende part uden at være af vital interesse for medkontrahenterne. Endvidere har man i § 8, stk. 2, jfr. § 12, stk. 1, åbnet adgang til oprettelse af frivillige fællesskaber mellem kommuner om vandforsyning, hvilket i praksis gennem mange år har været tilfældet for Gentofte og Lyngby-Tårnbæk kommuner og i de senere år tillige for Hørsholm kommune. For så vidt et fællesskab mellem kommuner om vandforsyning ikke kan nås ad frivillig vej, må mindretallet være af den opfattelse, at den københavnske ordning, hvorefter det større samfund leverer vand til det mindre, er den naturligste løsning på en interessekonflikt om vandet, og at den i stk. 3 foreslåede ordning må være tilstrækkelig. Man må i det hele taget formene, at der skal meget tvingende forsyningsmæssige grunde til at gøre indgreb i det bestående kommunale selvstyre ved at påbyde fællesskab med hensyn til vandforsyning. Der foreligger da heller ikke konkrete oplys-

ninger om, at der skulle være behov for, at et sådant fællesskab skal kunne påbydes. Hvis den sammenlægning af kommuner, der for tiden er under overvejelse, skulle blive til virkelighed, vil en tvangsmæssig indførelse af et fællesskab i øvrigt blive mindre påkrævet. Man har derfor ikke ment at burde stille forslag om en almindelig bemyndigelse til at påbyde oprettelse af fællesskab om vandforsyning.

Man skal med hensyn til det af flertallet fremsatte forslag bemærke følgende:

Det kan ikke anses for en for alle parter tilfredsstillende ordning, at indenrigsministeren skal kunne afgøre, ikke blot hvorvidt, men også hvorledes et fællesskab skal gennemføres, uden at der i loven er givet retningslinier derfor. En tvangsmæssig gennemførelse af et fællesskab uden nærmere fastsættelse af, hvorledes de anlæg, der af en eller flere af parterne afgives til fællesskabet, skal vurderes, synes at stille disse parter alt for usikkert. Det synes heller ikke fuldt betryggende, at nævnte anlægs hidtidige vandforsyningsforhold ikke som i stk. 2 og 3 skal sikres forud for afgivelsen.

Man ønsker endelig for Københavns vedkommende at gøre følgende bemærkning:

Såfremt der af en kommune, hvortil København således leverer vand, eller som ønsker levering af vand derfra — Københavns vandindvindings- og forsyningsområder berører forholdene i ca. 80 kommuner — rejses krav om oprettelse af et fællesskab om vandforsyningen, vil der opstå en lang række spørgsmål af vidtgående økonomisk betydning, bl. a. spørgsmålet om fællesskabets overtagelse af Københavns vandforsynings ejendomme og anlæg, spørgsmålet om vandforsyningens personales overgang til fællesskabet, - vandforsyningens personale består af 500-600 personer - spørgsmålet om, hvorledes pensioneringen af personalet skal ordnes, herunder fastsættelsen af den aktuariemæssige sikkerhed - vandforsyningens pensionsudgifter andrager for tiden ca. 1³/₄ million kr. årlig. Alene disse spørgsmål synes at være af en så vanskelig og omfattende art og vil være præget af så store interesse modsætninger, at de ikke egner sig til at løses ad den foreslåede vej, men må kræve afgørelse ad lovgivningsvejen.

Stk. 5. I 1926-loven findes ingen hjemmel for ekspropriation af et vandforsyningsanlæg, kun den ovenfor omtalte bestemmelse om tilbagekaldelse af en indvindingsret. Det er imidlertid kommissionens opfattelse, at vandforsyning har en så afgørende betydning for befolkningen, at

den, når forholdene taler derfor, skal kunne inddrages under offentlig administration. Man har derfor foreslået en bestemmelse, hvorefter det skal være muligt for en kommune at overtage bestående, private vandforsyningsanlæg, der tjener dens befolknings almindelige forsyning med vand, herunder både, når anlægget ligger i vedkommende kommune, og når det ligger uden for kommunens område.

Ved ekspropriation overtages ikke blot anlægget, men også dets vandindvindingsret. Overtagelsen medfører pligt for den eksproprierende til at forsyne de i anlægget interesserede med vand, og der skal ydes fuldstændig erstatning for afståelsen. Det er landvæsenskommissionen, der skal træffe de i så henseende nødvendige afgørelser.

Til § 13.

Bestemmelsen svarer til 1926-lovens § 18, stk. 2, idet man dog dels har søgt at give den en klarere affattelse, dels har opgivet at lade den gennemsnitlige udnyttelse være afgørende for beskyttelsen af vandindvindingsretten, da vandindvinderens ret, hvis gennemsnittet lægges til grund, efterhånden bliver formindsket.

Der er, særlig fra landbruget, rejst spørgsmål om, hvorvidt ikke alle fremtidige tildelinger af vandindvindingsrettigheder bør gives på bestemte åremål, med rimelig hensyntagen til amortiseringen af de anlægsomkostninger, der er forbundet med udnyttelsen af den givne indvindingsret. Mod en sådan regel synes dog meget vægtige grunde at kunne anføres. Det må for det første erindres, at en vandindvindingsret ifølge forslaget § 13, stk. 1, efter udløbet af en tidsfrist på 10 år kun er beskyttet i det omfang, hvori den bliver udnyttet. Men dernæst synes det at måtte erkendes, at intet samfundshensyn taler for, at offentlige vandforsyningsanlæg kun skulle have tidsbegrænset indvindingsret, da behovet for vand fortsat består. Hvis et sådant anlæg skal opfylde sin mission, må det til stadighed vedligeholdes og i reglen - under hensyn til befolkningens vækst - fornyes og udvides. Uanset foretagne afskrivninger af anlægget vil det derfor stadig have bevaret sin samfundsmæssige værdi.

For industriens vedkommende ses der heller ikke at kunne anføres tilstrækkelig begrundelse for en tidsbegrænsning af retten til at indvinde grundvand. I industrianlæg vil der som regel være investeret meget betydelige beløb; det ville derfor være betænkeligt at skabe usikkerhed om,

hvorvidt et industrianlæg kan beholde det for dets drift fornødne vand. Ved industrien gør derhos det forhold sig gældende, at den beskæftiger så store dele af befolkningen, at det nævnte usikkerhedsmoment ikke vil kunne forsvares.

Det har endvidere været drøftet, om der ikke med hensyn til indvinding af vand til kølebrug i industrien kunne indføres en tidsbegrænsning. Mod en sådan er anført, at vand til denne anvendelse i industrien som regel ikke kan undværes, hvorfor spørgsmålet i det enkelte tilfælde vil være, i hvilket omfang vand til kølebrug på rimelig måde kan begrænses ved benyttelse af graderværk, kølemaskine o. l. eller ved at anvende det på anden måde i produktionen, hvorved det samlede vandforbrug vil kunne nedsættes. Disse forhold vil være forskellige efter arten af vedkommende industri, hvorfor en almindelig regel om tidsbegrænsning ikke synes mulig. I forslaget § 10, stk. 1a, er det imidlertid foreskrevet, at det ved indsendelse af et andragende om vandindvindingsret skal oplyses, hvilket formålet med de planlagte foranstaltninger er, med begrundelse for størrelsen af den ansøgte vandmængde. Det vil således være muligt for landvæsenskommissionen, inden indvindingsretten gives, at tage stilling til, om det planlagte anlægs forbrug vil blive rimeligt og forsvarligt. Og anlægget vil på forhånd kunne gøre sig klart, hvilke udgifter til graderværk eller andet køleanlæg det vil blive stillet overfor, hvis indvindingsretten ikke kommer til at omfatte det forudsatte kølevand, og vil kunne tage dette moment med i sine beregninger om sin økonomi.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at det i regulativet for Københavns vandforsyning er fastsat, at vand fra Københavns vandforsyning ikke må benyttes til springvand, vanding af gader og veje, kølebrug, drivkraft, vinduesrisling og deslige anvendelser uden efter særlig tilladelse fra vandforsyningen i hvert enkelt tilfælde, og at en sådan tilladelse kun udstedes som midlertidigt gældende. Denne bestemmelse administreres i praksis på den måde, at man søger at begrænse forbruget mest muligt.

For gartneriers vedkommende synes forholdet at stille sig på lignende måde som for industrien. Den vandmængde, som anvendes til gartneri, kan i øvrigt, når forholdene her i landet ses under ét, ikke anses for at være overvættet stor eller uoverskuelig.

Meget synes derimod at tale for at indføre en særregel for vanding af landbrugsafgrøder og

for dambrug. Ifølge vandløbslovens § 48 er retten til at udnytte vandet fra et vandløb til vanding af jorder ved oppumpning og spredning ved mekanisk kraft gjort tidsbegrænset, således at sagen efter forløbet af 10 år på begæring optages til fornyet prøvelse ved vandløbsretten. Man har anset det for rettest at lade en tilsvarende regel gælde for udnyttelse af grundvand til vanding af landbrugsafgrøder, idet det kan komme til at dreje sig om meget store vandmængder, og idet kunstig vanding af disse afgrøder endnu ikke er fuldt gennemprøvet. Tidsbegrænsningen er dog foreslået fastsat til 15 år for at imødekomme et ønske fra landbrugets side, idet det er gjort gældende, at det vil være vanskeligt og bekosteligt at gå bort fra den produktionsstilling, som må foretages samtidig med overgang til kunstig vanding, hvorfor der må indrømmes landbruget en rimelig tid til at udnytte den kunstige vanding i. En begrænsning til 15 år vil betyde, at en afskrivning af anlægget kan foretages inden for et passende tidsrum.

For dambrugets vedkommende findes ikke en lignende bestemmelse om tidsbegrænsning i vandløbsloven, men i praksis fastsættes hyppigt visse tidsbegrænsninger for de af vandløbsretterne meddelte godkendelser. Da det også her kan dreje sig om meget store vandmængder, har man ment det rettest for grundvandets vedkommende at fastsætte en tidsbegrænsning. Fra dambrугenes forenings side har man erklæret sig enig heri. Hensynet til afskrivning gør sig gældende også for disse anlægs vedkommende. I den oven for side 40-41 nævnte kendelse af 24. august 1959 af overlandvæsenskommissionen for Viborg m. fl. amtsråds kredse er det for øvrigt ved sagens hjemvisning til fornyet behandling udtalt, at landvæsenskommissionen burde tage udtrykkelig stilling til, om dambrugets vandindvindingsret burde være stedsevarende, eller om den burde være midlertidig, således at sagen efter udløbet af en fastsat frist på ny skulle indbringes for en landvæsenskommission.

I cirkulære nr. 248 af 10. december 1959 til formændene for landvæsenskommissionerne har indenrigsministeriet, bl. a. under henvisning til denne kendelse, henstillet til kommissionerne, at større vandindvindingsrettigheder, der ikke tjener et alment vandforsyningsformål, alene meddeles for et begrænset tidsrum, der med hensyn til rettigheder til dambrug og markvanding normalt bør sættes til 15 år.

Endelig har man ment det rettest udtrykkelig at fastslå, hvem der skal have hjemmel til at ind-

bringe spørgsmålet om en sådan vandindvindingsrets fortsættelse til prøvelse af en landvæsenskommission, og har foreslået, at ikke blot enhver, der andrager om vandindvindingsret inden for det pågældende indvindingsopland eller grundvandsområde, men også kommunalbestyrelserne skal have denne beføjelse.

Til § 14.

Stk. 1 erstatter 1926-lovens § 9. Da det er foreslået, at det skal være en ubetinget pligt at søge om vandindvindingsret, hvor en sådan ikke haves i medfør af § 2, stk. 1-3, eller ifølge kendelse, må der være adgang til at gribe ind over for uhjemlet benyttelse af grundvandet, ikke blot hvor skadevoldende indgreb er foretaget. Bestemmelsen er derfor formuleret i overensstemmelse hermed. Afgørelsen er erstatning må i dette tilfælde falde ind under landvæsenskommissionernes normale opgave.

Stk. 2. Da det, som foran omtalt, er af stor betydning, at grundvandet udnyttes på den mest formålstjenlige måde, foreslås det, at der tillægges indenrigsministeren udtrykkelig hjemmel til at pålægge kommunalbestyrelserne at rejse sag mod uhjemlet benyttelse af grundvandet. Indenrigsministeriet har i øvrigt uden udtrykkelig hjemmel anset sig for beføjet til at foretage dette skridt.

Til § 15.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 10, stk. 1. Man har opgivet betegnelsen overfladevand, dels fordi dette ord i vandløbslovens § 3, stk. 2, benyttes i en anden betydning end i 1926-lovens § 10, dels fordi forskellen mellem overfladevand og grundvand er ubestemt, idet grundvand ved afløb fra kilder eller ved tilsvining til vandløb kan gå over til at blive overfladevand, medens dette på steder, hvor grundvandstanden er lavere end vandstanden i vandløbene, ved nedsvining til jordlagene kan gå over til at blive grundvand. Det bemærkes, at grundvandstanden normalt for større vandløb, som ligger dybt i landskabet, er over vandspejlet i vandløbet, men at der dog ikke heraf kan drages den slutning, at alt grundvandet til sidst må ende i vandløbet, idet en væsentlig del af grundvandet efter forholdene fremdeles vil strømme gennem porøse jordlag til en fjord eller havet.

Stk. 2 er nyt. Vandløbsloven har i sin § 11 foreskrevet førelse af vandløbsbøger og i § 12 påbudt regulativer for offentlige vandløb. I

disse bør vandindvindingsrettigheder vedrørende vandet i vandløb noteres.

Til kap. VI. A.

Som nævnt i de indledende bemærkninger benyttes for tiden her i landet praktisk taget kun grundvand til befolkningens forsyning med drikkevand og andet brugsvand. Som følge af, at dette vand opstår ved nedsivning gennem jordlagene, er det meget rent, og da det tillige er ret køligt, er det fortrinlig egnet til vandforsyning. Dette naturgode, der er til stede næsten overalt i landet, omend enkelte steder i ret begrænset mængde, vil det være i samfundets interesse at beskytte mod fare for forurening ved tilledning eller nedsivning af urent vand, såsom spildevand og andre forurenende væsker, som i fremtiden tillige må forudsættes at kunne indeholde radioaktivt nedfald.

Nødvendigheden af at beskytte grundvandet mod forurening forstærkes tillige ved den omstændighed, at der er opstået en tiltagende interesse i at benytte undergrunden som recipient for afledning af urent vand på steder, hvor en egentlig kloakering af økonomiske grunde vanskeligt kan finde sted, f. eks. ved sommerhusbebyggelse, fritliggende bebyggelse o. lign., eller hvor afløbet er af en sådan art, at det ville kræve en meget vidtgående rensning inden afledningen til vandløbene. Selv om hensynet til afledningen også må tilgodeses, må kommissionen dog være af den opfattelse, at hensynet til befolkningens forsyning med godt drikkevand og andet brugsvand må være helt afgørende. Dette bør gælde, hvad enten det drejer sig om forsyning fra brønde for det enkelte hus eller fra egentlige vandforsyningsanlæg, hvorfor kommissionen har ment at måtte supplere de i 1926-lovens § 11 indeholdte bestemmelser om forebyggelse af forurening af grundvandet inden for særlige områder med nogle almindelige bestemmelser med gyldighed overalt.

Man finder anledning til at nævne, at reglen i vandløbslovens § 3, stk. 1, jfr. § 30, om dræning med afløb til bestående vandløb ikke berøres af de her omhandlede bestemmelser. Reglen findes i 1926-lovens § 11, stk. 1, men er ikke medtaget i nærværende forslag, da den er optaget i vandløbsloven, hvor den rettelig hører hjemme.

Til § 16.

§ 16 er en ny bestemmelse.

I *stk. 1* udtales det som noget principielt, at

beskyttelsen af grundvandet mod forurening må gå forud for hensynet til afledning og nedsivning til undergrunden af forurenende væsker. I udtrykket »går forud for« ligger, at afledning og nedsivning af forurenende væsker ikke er absolut forbudt, men at afledningen og nedsivningen må vige, når det er af betydning at beskytte grundvandet. Inden for de i § 17, stk. 1, nævnte oplande og beskyttelsesområder må efter bestemmelserne i § 17 ingen afledning ske uden særlig tilladelse.

Stk. 2. I vandløbsloven findes ikke nogen bestemmelse om, at ejendomme, der ligger inden for oplandet for et spildevandsanlæg og i medfør af vandløbslovens § 74 er inddraget derunder, skal have pligt til at føre deres spildevand til dette. I normalsundhedsvedtægten for landkommuner findes i § 16, stk. 3, den bestemmelse, at hvor der af kommunen er eller bliver anlagt fælleskloaker, skal ejerne af de tilstødende grunde være pligtige til for egen regning at føre spildevandet til kloakkerne gennem lukkede ledninger efter sognerådets nærmere bestemmelse. Denne vedtægt er imidlertid ikke gennemført i alle landkommuner, og tilslutning til kloaker beror som nævnt på sognerådets bestemmelse. Der kan da foreligge tilfælde, hvor en sådan ejendom bevarer et af ledningsanlæg til undergrunden, f. eks. en sivebrønd, og derved udsætter grundvandet for forurening. Da dette forhold synes urimeligt, er det foreslået, at det skal være forbudt at lede spildevand til undergrunden, når afledning til et spildevandsanlæg er forudsat ved dets udførelse og kan finde sted. Det må herved tages i betragtning, at kloakering ofte finder sted etapevis inden for et fastlagt område, så at tilslutning kun kan kræves, når den del af oplandet, hvor vedkommende ejendom er beliggende, er blevet kloakeret. Ved spildevand forstås efter vandløbslovens § 5, stk. 4, »det fra husholdning, bedrift, industri- eller anden næringsvirksomhed fremkommende afløb, hvad enten dette opblandes med vand eller ikke, og i det hele taget alt afløb, som ikke er almindeligt overfladevand eller vand fra almindelige drænings-, udgrøftnings- eller vandingsanlæg eller fra kilder og boreriger til grundvand«.

Stk. 3. På grund af den store fare, der er forbundet med forurening af grundvandet med giftige stoffer o. lign., er det fundet rettest at udstede et bestemt forbud mod at udvise forhold, der kan have en sådan forurening til følge. Som eksempel herpå kan anføres anbringelse i grus-

grave af olieaffald og industriaffald, der indeholder giftige stoffer, medens der for almindelig dagrenovation næppe kan anføres så store betæneligheder, at den bør henføres under et almindeligt forbud, men i stedet henføres under de forebyggende bestemmelser i § 17. Skulle der opstå tvivl om, hvorvidt et stof måtte være af den omhandlede art, foreslås afgørelsen henlagt til en landvæsenskommission.

Stk. 4. I de senere år er der i stadig stigende grad blevet lagt tanke og ledninger for benzin og olie ned i jorden, dels for de efterhånden yderst talrige servicestationer for automobiler, dels som beholdere for de mere og mere almindelige oliefyr i beboelsesejendomme, dels endelig på landet som følge af landbrugets overgang til brug af traktorer som trækraft. Det må befrygtes, at disse tanke, når de har nået en vis alder, vil kunne blive utætte, således at benzin og olie vil sive ned i jorden. Det er for kommissionen oplyst, at Danmarks geologiske Undersøgelse i de seneste år 2-3 gange om året har fået meddelelse om olieforekomster i jorden, og det har da hver gang vist sig, at olien hidrørte fra utætheder i nedgravede olietanke. Også fra anden side er det oplyst for kommissionen, at nedsvivning i jorden har fundet sted fra sådanne tanke. Da olie og benzin ikke som så mange andre forurenende stoffer nedbrydes ved at passere gennem jordlagene, kan utæthed i tanke med sådant indhold betyde en alvorlig fare for grundvandet og vil kunne bevirke, at dette i en lang periode vil være ubrugeligt til vandforsyning. Man må derfor anse det for i høj grad magtpåliggende at søge denne fare begrænset mest muligt og har da foreslået, at indenrigsministeren skal have bemyndigelse til at fastsætte regler for, hvorledes oplag af stoffer af denne art kan sikres, og hvorledes der kan føres tilsyn med dem. Kommissionen har henledt justitsministeriets opmærksomhed på forholdet og har anført, at der på grund af landbrugets overgang til at benytte traktorer findes nedgravede benzin- og olietanke ved et betydeligt antal gårde her i landet, at et krav om større sikring af nedgravede anlæg vil betyde en væsentlig fordyrelse for landbruget, og at De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger har fremhævet landbrugets interesse i at have tilstrækkelig store anlæg anbragt over jorden. Efter det for disse organisationer oplyste er dette en almindelig ordning bl. a. i Sverige og U.S.A. Justitsministeriet har henvist spørgsmålet til udvalget til

revision af ministeriets bekendtgørelse om opbevaring og transport af brandfarlige væsker.

Kommissionen har drøftet spørgsmålet om, hvorledes der skal forholdes over for de anlæg, der allerede er nedgravet i jorden. Som ovenfor nævnt er der konstateret tilfælde af utæthed i sådanne. Man har imidlertid ikke ment at kunne foreslå særlige regler på dette punkt. Forholdet må anses for omfattet af den foreslåede bestemmelse om bemyndigelse for indenrigsministeren til at fastsætte regler om sikring af og tilsyn med de omhandlede oplag.

Til § 17.

Stk. i. I § 11 i det forslag, som det af indenrigsministeriet nedsatte udvalg afgav i 1922, var der foreslået en bestemmelse, hvorefter det overalt i landet skulle være forbudt uden forud erhvervet tilladelse at aflede overfladevand, drænvand, husspildevand eller andre forurenende væsker til grundvandet gennem brønde eller boringer eller på anden måde, hvorved der kunne opstå en fare for forurening af grundvandet. Denne bestemmelse blev ved lovforslagets behandling i rigsdagen fundet for omfattende, og der blev derfor gennemført den begrænsning, at forbud kun skulle gælde inden for områder, hvor grundvandet blev benyttet af vandforsyningsanlæg. Endvidere skulle dette forbud ikke træde i kraft af sig selv; det blev derimod bestemt, at landvæsenskommissionen, når den tildelede en andrager ret til videregående rådighed over grundvandet, kun efter forlangende af vandværksejereren eller sundhedsmyndighederne skulle udstede påbud om, at det fremtidig inden for nærmere angivne områder skulle være forbudt uden tilladelse fra en landvæsenskommission at udføre eller udvide noget vandafledningsanlæg af den nævnte art.

Det var tillige af udvalget foreslået, at alle de ved lovens ikrafttræden bestående vandafledningsanlæg, der hørte til denne kategori, snarest og senest inden 2 år efter lovens ikrafttræden skulle anmeldes. Heller ikke dette forslag blev gennemført i rigsdagen. Der blev derimod givet den regel, at landvæsenskommissionen, når den udstedte bekendtgørelse om det fornævnte forbud, samtidig skulle påbyde ejerne af vandafledningsanlæg af den omhandlede art inden for de pågældende områder at anmelde deres anlæg for kommissionen.

Da grundvandets renhed er af så afgørende betydning for befolkningens sundhed, må kommissionen anse det for mindre betryggende, at

det skal være overladt til vandværksejerne og sundhedsmyndighederne i de enkelte tilfælde at afgøre, om et område skal være beskyttet mod fare for forurening af den omhandlede art, og må være af den opfattelse, at en obligatorisk ordning, hvorefter det nævnte påbud skal udstedes, må være at foretrække for den gældende, fakultative ordning. På den anden side må det anses for forsvarligt at foretage den begrænsning, at det kun skal være i områder, hvor grundvandet benyttes til vandforsyningsanlæg, hvortil der udkræves vandindvindingsstilladelse, og som tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, eller som benyttes til vandforsyning af virksomheder for fremstilling - herunder ikke dyrkning - og tilberedning af levnedsmidler, lægemidler og lignende, at der skal udstedes bekendtgørelse om forbud mod afledning og nedsivning til undergrunden som foran nævnt.

Efter lov nr. 174 af 28. april 1950 om levnedsmidler m. m. § 1, stk. 2, forstås der ved levnedsmidler enhver spise- og drikkevarer, som er bestemt til at fortæres af mennesker, herunder indbefattet enhver vare, der er bestemt til at anvendes i spise- og drikkevarer, selv om det kun er som konserveringsmiddel, farvestof eller lignende. Lægemidler er efter § 1, stk. 1, i lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet midler (stoffer, droger og biologiske produkter som sera, vacciner og lignende samt præparater af disse af enhver art), der er bestemt til at helbrede, lindre, behandle eller forebygge sygdomme eller sygdomssymptomer hos mennesker eller dyr, og endvidere midler, der ved indgivelse gennem munden, ved anbringelse på huden, ved indsprøjtning gennem huden eller ved indbringelse i legemshulheder anvendes til erkendelse af sygdomme hos mennesker og dyr (diagnostika).

Da der kan foreligge tilfælde, hvor det skønnes utilstrækkeligt kun inden for selve vandindvindingsoplandet, jfr. foran side 33, at forbyde afledning eller nedsivning til undergrunden af forurenende væsker, foreslås det, at landvæsenskommissionen skal kunne træffe bestemmelse om, at forbudet skal være gældende inden for et større område end indvindingsoplandet.

Når drænvand er medtaget blandt de forurenende væsker, skyldes det, at drænvand altid må forudsættes bakterieforurenet og derfor kan befrygtes at virke skadeligt på grundvandet. Det er blevet gjort gældende, at det vil virke fremmende på dannelsen af grundvand, hvis man

ved spildevandsanlæg leder afløb fra tage og lignende gennem faskiner til undergrunden. Selv om sådant vand ikke indeholder egentligt spildevand, må det dog også altid anses for bakterieforurenet, og nar hertil kommer, at forureningen også må forudsættes at kunne komme til at bestå af radioaktivt nedfald, må der næres stor betænkelighed ved at undtage nævnte afløbsordning fra de forebyggende bestemmelser i § 17.

1926-loven bruger udtrykket »aflede til grundvandet«. Denne formulering er ubestemt og synes også at kunne forstås på den måde, at der kun er tale om afledning ned til selve grundvandet, således at afledning til brønde, borer og andre indretninger som f. eks. faskiner med det formål at lade vandet sive videre ned igennem jorden for til sidst at opblandes i grundvandet skulle falde uden for bestemmelsen. Dette ville betyde en for ringe beskyttelse af grundvandet, hvorfor man for at hæve nævnte uklarhed har foreslået udtrykket »aflede til undergrunden«.

Medens det i loven hedder »gennem brønde eller borer eller på nogen anden måde,« har man foreslået de sidste ord ændret til »ved nogen anden indretning«. Ændringen skyldes, at det i en højesteretsdom af 20. februar 1958, U.f.R. 1958, side 365, er udtalt, at en fabrik, på hvis areal der skete nedsivning fra nogle der henliggende tjæreprodukter, uden at noget vandafledningsanlæg var etableret, ikke i medfør af en bekendtgørelse, udstedt i henhold til § 11, stk. 3, jfr. stk. 2, i loven af 1926, havde haft pligt til at foretage anmeldelse af forholdet, ligesom anmeldelsespligt ej heller havde foreligget med hensyn til en kloak, der ikke var bestemt til at foretage afledning til grundvandet. Ændringen tilsigter at gøre det klart, at et forbud skal referere sig til en foreliggende afledningsanordning til undergrunden.

Da forurening af grundvandet kan ske ikke blot gennem et vandafledningsanlæg, men også ved, at forurenende væsker siver ned i jorden, jfr. den foran nævnte højesteretsdom, har man som noget nyt foreslået, at det skal være påbudt at træffe de nødvendige foranstaltninger mod åbenbar fare for forurening ved sådan nedsivning.

For at undgå den misforståelse, at nævnte lovbestemmelser skulle betyde en overflødiggørelse af sundhedsvedtægterne på dette punkt, har man anført, at disse finder anvendelse ved siden af lovens regler, for så vidt vedtægterne ikke giver

en mindre beskyttelse af grundvandet end loven. Den omstændighed, at et forhold er lovligt efter en mindre vidtgående sundhedsvedtægtsbestemmelse, gør således ikke forholdet lovligt efter § 17. Er et forhold ulovligt såvel efter § 17 som efter sundhedsvedtægten, vil det kunne forfølges både efter § 17 og efter sundhedsvedtægten. I sidstnævnte tilfælde opnås en enklere forretningsgang.

Stk. 2 svarer til 1926-lovens § 11, stk. 7. Spredning af ensilagesaft over marker i lighed med ajle må anses for en form for tilførsel af gødning og vil næppe kunne medføre fare for forurening.

Stk. 3 svarer til 1926-lovens § 11, stk. 3, idet der dog er foreslået enkelte ændringer. Som foran nævnt er det gjort obligatorisk for landvæsenskommissionen at udstede forbud mod forurening af grundvandet, når den meddeler tilladelse til vandindvinding til visse formål. Ifølge 1926-loven skal bekendtgørelsen af forbudet ske gennem dagblade, eventuelt ved opslag. Man har imidlertid anset det for rettest at give landvæsenskommissionen mulighed for at **lade** bekendtgørelse ske også på anden måde, hvis forholdene taler derfor. Bestemmelsen om, at landvæsenskommissionen samtidig med udstedelse af forureningsforbud skal påbyde anmeldelse af afledningsanlæg af den omhandlede art, er opretholdt, men anmeldelsesfristen er foreslået forlænget til 8 uger, da den i loven foreskrevne frist af 4 uger kan være vanskelig at overholde, og da overskridelse af fristen som hidtil skal være forbundet med indgribende følger. Det sidstnævnte hensyn taler også for, at det så vidt muligt sikres, at de pågældende ejere og brugere får fornødent kendskab til bekendtgørelsen, og da det må antages, at kommunerne har særlige forudsætninger for at skaffe oplysninger om ejendommene og de til dem berettigede, er det foreslået, at kommunerne skal have pligt til at være landvæsenskommissionerne behjælpelige med at få bragt bekendtgørelserne til alle de vedkommendes kundskab. Ansvar for, at bekendtgørelse sker på behørig måde, må dog påhvile landvæsenskommissionerne.

Det er tidligere anført, at kommissionen er af den opfattelse, at kommunerne bør have et vist indseende med benyttelsen af grundvandet. Det er i overensstemmelse hermed, at man foreslår, at landvæsenskommissionen skal tilstille vedkommende kommunalbestyrelser et eksemplar af bekendtgørelsen og et kort, der udviser det beskyttede områdes grænser.

Da det kan forekomme, at et beskyttet område har fået for snævre grænser, således at det ønskes udvidet, eller at en tidligere bekendtgørelse ikke har været omfattende nok, eller at et opland, for hvilket der ikke er blevet udstedt forureningsforbud efter den hidtil gældende lov, ønskes gjort beskyttet, har man anset det nødvendigt at give regler for fremgangsmåden i sådanne tilfælde. Det foreslås da, at de foran nævnte regler kommer til anvendelse.

Stk. 4. Bestemmelsen er ny og har det formål at gøre reglen i stk. 3 mere smidig. For det første er der taget hensyn til, at der inden for et beskyttet område kan forekomme afledningsanlæg, der ligger så langt fra vandindvindingsstedet, at de ikke udsætter vandindvindingen for fare for forurening. Når de så tilmed er blevet godkendt af sundhedskommissionen, må det anses for overflødig at kræve dem anmeldt til landvæsenskommissionen. Dernæst foreslås det at lade landvæsenskommissionerne få hjemmel til at delegere deres myndighed til at godkende nye afledningsanlæg til sundhedskommissionerne, så at det ikke skal være nødvendigt i oplagte tilfælde at gå til landvæsenskommissionen. Der opnås også herved en besparelse, idet der ikke med en sags behandling for sundhedskommissionen er forbundet de udgifter, der følger af en landvæsenskommissionsbehandling af sagen. Denne fremgangsmåde ses for øvrigt anvendt i praksis af en række landvæsenskommissioner, se f. eks. U.f.R. 1931, side 419. Det må imidlertid kræves, at landvæsenskommissionen i sin bekendtgørelse fastsætter de vilkår, på hvilke en sådan tilladelse kan meddeles, og det må være en forudsætning, at tilladelsen kun gives midlertidigt og skal kunne tilbagekaldes af landvæsenskommissionen, uden at der skal kunne kræves erstatning i anledning af tilbagekaldelsen.

Stk. 5 behandler samme emne som 1926-lovens § 11, stk. 4. Det er i forslaget fremhævet, at det er hensynet til det vandforsyningsanlæg, i anledning af hvilket bekendtgørelsen er udstedt, der er bestemmende for landvæsenskommissionens afgørelse om de anmeldte forholdsforudsættelse. Det er dog en forudsætning, at reglerne i lovgivningen og de kommunale vedtægter er overholdt. Endvidere skal det, hvis det anmeldte forhold skal ophøre, være landvæsenskommissionens opgave at fastslå, hvilke foranstaltninger der skal foretages i anledning af ophøret, ligesom kommissionen skal fastsætte en frist for foretagelsen af disse foranstaltning-

ger. Endelig er der, for så vidt angår spildevandsanlæg, nævnt de mest praktiske eksempler på sådanne foranstaltninger, hvorhos reglen i vandløbslovens § 72 om indenrigsministerens beføjelse til at pålægge en kommunalbestyrelse at rejse sag, når benyttelsen af et spildevandsanlæg medfører forhold, der strider mod vandløbslovens § 5, stk. 1, eller § 71, er foreslået gjort gældende også med hensyn til de her omhandlede forhold.

Stk. 6 svarer til 1926-lovens § 11, stk. 5. Man har anset det for rigtigt at opretholde lovens bestemmelse om, at vandafledningsanlæg, der ikke anmeldes inden den fastsatte frist, skal betragtes som ulovlige. Det må anses for så vigtigt, at grundvandet ikke udsættes for fare for forurening, at det bør stemples som ulovligt at undlade at anmelde de omhandlede forhold, når behørig indkaldelse har fundet sted. Følgen af undladelsen er i forslaget den samme som i loven, at ejeren af det ulovlige anlæg udsætter sig for, hvis der fremkommer klage fra vandforsyningsanlægget eller sundhedsmyndighederne, at måtte ophøre med forholdet og eventuelt fjerne sit anlæg på egen bekostning og uden erstatning. På tilsvarende måde vil der være at forholde over for den, der, efter at et område er blevet erklæret for beskyttet, uden tilladelse tilvejebringer afledning eller nedsivning af den omhandlede art. Man har dog ment det rettest at muliggøre det for de pågældende grundejere at søge forholdene gjort lovlige.

Med hensyn til ordet »sundhedsmyndighederne« bemærkes, at indenrigsministeriet i en skrivelse af 11. februar 1960 til overlandvæsenkommissionen for 1. område har udtalt, at ordet »sundhedsautoriteterne« i § 11, stk. 3, i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg efter ministeriets opfattelse omfatter - foruden sundhedskommissionen — såvel vedkommende embedslæge som sundhedsstyrelsen, jfr. herved 1926-lovens § 4, stk. 3, § 11, stk. 5 og 8, samt 18, stk. 3, og at overlandvæsenkommissionen i en kendelse af 8. juni 1960 — Juristens samling af landvæsens- og overlandvæsenkommissionskendelser, hæfte XVI, side 17 - har erklæret sig enig i det af indenrigsministeriet anførte.

Stk. 7 svarer til 1926-lovens § 11, stk. 6. Der er gjort den tilføjelse, at landvæsenkommissionen, hvis den kommer til det resultat, at anlægget kan udføres, skal fastsætte en frist for fuldførelsen. Der er endvidere tilføjet en bestemmelse om, at det skal være muligt at få en

landvæsenkommissions afgørelse af, om det kan forsvares at undlade at træffe foranstaltninger mod forurening af grundvandet ved nedsivning, ligesom det skal være muligt at få afgjort spørgsmålet om godkendelse af foranstaltninger mod sådan forurening.

Til § 18.

Stk. 1 behandler samme emne som 1926-lovens § 11, stk. 8, 1-2 punktum.

1926-loven omhandler kun de tilfælde, hvor en forurening af grundvandet antages at ske gennem et vandafledningsanlæg eller et ubeskyttet oplag af opløselige stoffer. Man har imidlertid fundet det rettest at give regler for, hvorledes der skal forholdes ved enhver art af forurening af grundvandet. Det er da foreslået at begynde med at fastslå, at sundhedsmyndighederne har kompetence til at gribe ind over for enhver forurening. Ifølge § 8 i normalsundhedsvedtægten for landkommunerne skal mangler, der efter sundhedskommissionens skøn medfører umiddelbar fare for forbrugernes sundhed, indberettes til politimesteren. Ifølge 1926-lovens § 11, stk. 8, kan sundhedsmyndighederne i de i stykket omhandlede tilfælde andrage om nedsættelse af en landvæsenkommission. Hvem der under sagen skal stå som rekvirent og derfor skal stille sikkerhed, er uomtalt i lovbestemmelsen. Efter forslaget er sundhedsmyndighederne i alle tilfælde af forurening af grundvandet berettiget til, hvis skadevolderen ikke retter for sig, at rejse sag for en landvæsenkommission, nedsat efter kap. III, hvis kommunalbestyrelsen er enig deri og vil stå som rekvirent. Skulle der ikke kunne opnås enighed mellem sundhedsmyndighederne og kommunalbestyrelsen, skal sagen indberettes til indenrigsministeren. Forurening af grundvandet må nemlig anses for at være en så alvorlig foreteelse, at spørgsmålet om, hvorvidt der skal gribes ind mod den ved rejsning af sag for en landvæsenkommission, ikke bør falde på grund af uenighed mellem lokale myndigheder. Indenrigsministeren skal da efter forhandling med kommunalbestyrelsen afgøre, om der skal rejses sag. Foruden sundhedsmyndighederne bør også ejere af vandforsyningsanlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, eller som forsyner virksomheder, der fremstiller og tilbereder levnedsmidler, lægemidler og lignende, have adgang til at rejse sag. Ejere af andre vandforsyningsanlæg må henvende sig til sundhedsmyndighederne om sagen.

Landvæsenskommissionen skal træffe afgørelse om, hvilke foranstaltninger der skal foretages mod forureningen - herunder om der skal nedlægges forbud mod, at et forurenende forhold fortsættes -, om der skal stilles sikkerhed mod følgerne af de trufne forholdsregler, samt om der skal ydes erstatning til skadevolderen i anledning af, at det forurenende forhold bringes til ophør.

/ *stk. 2* foreslås opretholdelse af bestemmelsen i 1926-lovens § 11, stk. 8, 3. punktum, hvorefter spørgsmålet om erstatning til de ved forureningen skadelidende skal afgøres af domstolene. Udvalgsbetænkningen af 1922 indeholder ingen begrundelse for denne regel. Motiveringen må være, at afgørelsen af dette spørgsmål, der bør løses efter den almindelige erstatningsregel, ikke kræver den særlige sagkundskab, der findes i en landvæsenskommission, og at spørgsmålets afgørelse ikke alene afhænger af bestemmelserne i nærværende lov, men også beror på anden lovgivning.

Til § 19.

Stk. 1. Loven af 1926 har ikke nogen bestemmelse som den foreslåede. Derimod findes der i vandløbslovens § 5, stk. 1, en bestemmelse om sikring af vandløb mod forurening. Endvidere indeholder §§ 2-4 i loven af 30. november 1857 om beskyttelse af de til Københavns vandvæsen henhørende værker, anlæg og beholdere m. v. — således som denne lov er ændret ved §§ 1-3 i lov nr. 50 af 24. april 1896 om beskyttelse af vandforsyningsanlæg og ved lov nr. 153 af 8. juni 1912 - regler, der tilsigter beskyttelse af overfladevand, som benyttes til vandforsyning. Den foreslåede bestemmelse indeholder dels et forbud mod at aflede en række nærmere angivne, forurenende væsker til vandløb, hvis vand indvindes til offentlige vandforsyningsanlæg, dels et forbud mod at forurene vandet på en sådan måde, at vandløbets naturlige tilstand skades. Dette sidste svarer til vandløbslovens bestemmelse i § 71 om spildevandsanlæg.

Man har så tilføjet en regel om, at tvivlsspørgsmål skal kunne forelægges for en landvæsenskommission, og at en sådan skal kunne forbyde en forurening, der er opstået som følge af en tilsidesættelse af den foreslåede bestemmelse om forbud mod forurening.

Hvis forholdet har medført skade, skal spørgs-

målet om erstatning til de skadelidende afgøres ved domstolene.

Der er rejst spørgsmål om, hvorvidt et offentligt vandforsyningsanlæg, der indvinder vand fra et vandløb uden at underkaste det en fuldstændig rensning og leverer det til industri-virksomheder til brug til spuling, køling og kedelfødevand m.m., må kunne holdes uden for bestemmelsen i § 19, stk. 1. Kommissionen anser det ikke forsvarligt som almindelig regel at undtage en vandforsyning af den omhandlede art fra bestemmelsen i § 19, stk. 1. Der kan være fare for, at der ved fejltagelser kan føres vand fra et sådant anlæg over i kommunens almindelige ledningsnet; det vides, at sådanne fejltagelser er forekommet forskellige steder i udlandet. Man har dog ment, at en landvæsenskommission, når de konkrete forhold taler derfor, og det næringsbrug, hvortil vandet skal leveres, ikke er af den i § 17, stk. 1, omhandlede art, skal kunne bestemme, at § 19, stk. 1, ikke skal komme til anvendelse.

Stk. 2 giver en regel om, hvorledes indehaveren af et offentligt vandforsyningsanlæg skal forholde sig for at sikre sit anlæg mod forurening. Han kan ved en landvæsenskommission efter kap. III få bestående spildevandsanlæg ændret, få fastsat en frist for sådanne foranstaltningers foretagelse og få fastsat regler for den fremtidige vedligeholdelse og drift af disse foranstaltninger samt få afgjort, om der skal ydes ejeren af spildevandsanlægget erstatning. Ved et spildevandsanlæg forstås efter vandløbslovens § 70, stk. 2, ethvert anlæg og enhver ledning, åben eller lukket, der tjener til bortskaffelse, rensning eller anden behandling af spildevand.

Hvis der træffes beslutning om, at anlægget skal ændres, må det være de almindelige vandløbsretter, der skal behandle sagen om gennemførelsen af disse ændringer efter reglerne i kap. XI i vandløbsloven, med mindre den efter kap. III nedsatte landvæsenskommission finder selv at kunne behandle sagen efter § 33, f. eks. når vandværket betaler udgifterne ved ændringerne.

Stk. 3. På samme måde som i § 17, stk. 3, foreslås det, at kommunalbestyrelsen skal have underretning om, at et afstrømningsområde skal sikres mod forurening. Endvidere bør også amtsvandinspektøren, jfr. vandløbslovens § 82, stk. 2, underrettes, ligesom notering om forholdet bør ske i vedkommende regulativer og vandløbsbøger.

Til § 20.

Stk. 1. Også denne bestemmelse har som forbillede en regel i fornævnte lov af 30. november 1857. Det er i lovens § 2 forbudt at have oplag af forurenende stoffer inden for en afstand af 125 m fra Københavns vandvæsenes søer m.v. og uden vandvæsenets samtykke at anlægge oplag af latringødning inden for en afstand af 315 m fra disse. Der er foreslået den ændring i disse bestemmelser, at afstandene fastsættes til 100 m, idet en sådan afstand, da egentlige latringoplæg næppe vil blive oprettet i fremtiden, erfaringsmæssigt nu må anses for tilstrækkelig, og at oplag af gødning må findes, hvis de opbevares i en mødding med tæt bund og tætte sider. Det er endvidere i lovbestemmelsen forbudt at have for sundheden skadelige næringsbrug inden for en afstand af 125 m fra de nævnte søer m.v. Også denne bestemmelse er foreslået medtaget i forslaget, dog i den form, at det ikke skal være tilladt at have næringsbrug inden for en afstand af 100 m, hvis en landvæsenkommission finder dem skadelige for vandforsyning. Der er hertil føjet en bestemmelse om, at det under samme betingelser ikke skal være tilladt at have nogen afledning til jordlagene. Forholdene på det pågældende sted kan imidlertid være af en sådan art, at en gennemførelse af forbudet fuldt ud ikke vil være påkrævet, og det er da foreslået, at landvæsenkommissionen skal kunne begrænse bestemmelsen til kun at angå visse strækninger af vandløbenes bredder.

Stk. 2. Da det i det her omhandlede tilfælde drejer sig om ganske bestemte arealer og om forhold, der let kan konstateres, kan det ikke anses for nødvendigt som i § 17 at udstede bekendtgørelse om arealernes beskyttelse mod forurening. Det foreslås derimod pålagt den landvæsenkommission, der behandler sagen, at underrette ejerne af de ejendomme, som inddrages under forbudet mod oplag m.v., om det bånd, der lægges på deres ejendom, og at pålægge disse ejere inden en frist af 8 uger at give kommissionen de oplysninger om oplag m.v., som den måtte begære. Det må anses for mest hensigtsmæssigt, at det er kommissionen, der skal sørge for tinglysning af forbudet.

Stk. 3 giver regler om landvæsenkommissionens behandling af de opståede spørgsmål.

Til § 21.

Det foreslås heri, at en landvæsenkommission skal have beføjelse til at bestemme, at der

skal foretages yderligere beskyttelsesforanstaltninger. Bestemmelsen er en nærmere udformning af 1926-lovens § 6, stk. 1, nr. 3.

Til § 22.

I denne paragraf behandles de regler, hvorefter erstatning skal ydes i de i §§ 17-20 omhandlede tilfælde.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 12, stk. 1 og 4.

Som henvisningen til § 17 viser, tænkes der i forslagens § 22, stk. 1, kun på grundvandet. Forudsætning for tilkendelse af erstatning for, at et aflednings- eller nedsvivningsforhold skal uskadeliggøres, er, at rettidig anmeldelse efter bekendtgørelse i medfør af § 17, stk. 3, har fundet sted, og at der er tale om et forhold, der ikke efter gældende regler må anses for ulovligt, d.v.s. ikke strider mod lovbestemmelser, vedtægter eller kendelser. Reglen i 1926-lovens § 12, stk. 1, om erstatningens størrelse foreslås opretholdt. Det kan ikke erkendes, at en grundejer skulle have en egentlig ret til at aflede urent vand til undergrunden, således at han skulle have krav på fuld erstatning. Det kan i denne forbindelse nævnes, at det i normalsundhedsvedtægten for landkommuner § 15 er bestemt, at afløb til sivebrønde (i jorden nedgravede beholde-re uden vandtæt bund) kun må indrettes med sundhedskommissionens tilladelse, der kun kan gives som midlertidig. Efter den samme bestemmelse, således som den er omredigeret ved sundhedsstyrelsens cirkulære af 10. maj 1960, gælder der særlig begrænsning med hensyn til afløb fra vandkloset eller latrin til underjordisk dræn eller sivebrønd, hvorved der dog er indrømmet en lempelse for enligt beliggende ejendomme på landet. Det må endvidere erindres, at alle ejendomsbesiddere efter vandløbslovens § 74, stk. 3, kan tilpligtes at deltage i omkostningerne ved tilvejebringelse og gennemførelse af en af en landvæsenkommission godkendt plan til afledning af spildevand, hvis dette efter kommissionens skøn hensigtsmæssigt kan ledes til det planlagte anlæg fra de pågældende ejendomme.

I 1926-lovens § 12, stk. 3, findes en bestemmelse om, at der, hvis et spildevandsanlæg er udført i overensstemmelse med et for en vandløbsret indgået forlig eller afsagt kendelse i henhold til loven af 1880 om vands afledning og afbenyttelse, jfr. senere dertil knyttede love, eller hvis anlægget er blevet tilladt efter 1926-lovens ikrafttræden, skal ydes fuld erstatning

for tilvejebringelse af en uskadelig vandafledning under forudsætning af, at anlægget er forsvarligt udført og vedligeholdt. I udvalgsbetænkningen af 1922 er denne bestemmelse begrundet med, at det skønnes rimeligt, at der ydes fuldt bidrag. Bestemmelsen synes imidlertid behæftet med nogen tvivl. Det må nemlig erindres, at et spildevandsanlæg, der er blevet tilladt eller godkendt i medfør af 1926-lovens § 11, kun er tilladt eller godkendt i forhold til det vandforsyningsanlæg, af hensyn til hvilket bekendtgørelse efter § 11, stk. 3, er blevet udstedt, men ikke har fået en i alle henseender gældende godkendelse.

Hertil kommer, at ordene »efter omstændighederne et bidrag« i forslaget § 22, stk. 1, set i relation til ordene »fuld erstatning under den forudsætning, at anlægget er forsvarligt udført og vedligeholdt« i 1926-lovens § 12, stk. 3, ikke synes at indeholde en sådan modsætning i erstatningsprincippet, at det kan begrunde opdagelse af en særbestemmelse i forslaget. Det bemærkes herved, at de i henhold til de nævnte forlig og kendelser m.v. godkendte afledningsanlæg efter forslaget § 39 om overgangsbestemmelser vedblivende ikke kan betragtes som ulovlige i forhold til vedkommende vandforsyningsanlæg.

Bestemmelsen i forslaget § 22, stk. 1, sidste punktum, svarer ganske til 1926-lovens § 12, stk. 4.

Stk. 2. Hvis et af ledningsanlæg, der ikke er ulovligt, må uskadeliggøres, fordi det medfører forurening af grundvandet, må dets indehaver være berettiget til erstatning for uskadeliggørelsen. Denne erstatning må gå ud på, dels at han får sine udgifter til uskadeliggørelsen godtgjort, dels at han får krav på et rimeligt bidrag til udførelsen af en anden, uskadelig afledning, på samme måde som foreskrevet ovenfor om det erstatningskrav, der opstår for den, der rettidigt anmelder et afledningsanlæg efter en bekendtgørelse i medfør af § 17, stk. 3.

Stk. 3, der henviser til § 19, vedrører vand fra vandløb. Det er i § 19 fastsat, at indehaveren af et offentligt vandforsyningsanlæg, der benytter vand fra vandløb, kan kræve bestående spildevandsanlæg ændret, udvidet eller givet et nyt afløb. Det foreslås her, at ejeren af et sådant spildevandsanlæg skal have fuld erstatning for uskadeliggørelsen af det gamle anlæg og for tilvejebringelse af en uskadelig afledning. Det må dog være en forudsætning, dels at anlægget ikke må anses for ulovligt, dels at det opfyl-

der kravet i vandløbslovens § 71, stk. 1, hvilket vil sige, at afledningen ikke må skade vedkommende vandløbs naturlige tilstand. Kræves der af en vandløbsret foretaget supplerende foranstaltninger ved spildevandsanlægget, jfr. vandløbslovens § 72, stk. 2, må dette være vandforsyningsanlægget uvedkommende.

I *stk. 4,* der også vedrører vand fra vandløb, jfr. henvisningen til § 20, foreslås det, at der ydes fuld erstatning for fjernelse af et af de i § 20 omhandlede oplag eller for uskadeliggørelse af sådanne oplag eller næringsbrug. Men også her må det være en forudsætning, at oplaget eller næringsbruget ikke må anses for ulovligt.

I § 20 nævnes endelig afledning til jordlagene, og for en sådans vedkommende foreslås det, at erstatningen for uskadeliggørelsen af den skal fastsættes overensstemmende med reglerne i stk. 1.

Stk. 5 svarer til 1926-lovens § 12, stk. 2. Bestemmelsen er i udvalgsbetænkningen af 1922 begrundet på følgende måde:

»Man har anset reglen om, at det i tvivlstilfælde kan pålægges anlægsejeren at søge domstolens afgørelse af, hvorvidt det pågældende anlæg efter de hidtil gældende lovbestemmelser kan betragtes som lovligt, som formålstjenlig ud fra den betragtning, at forskellige forhold med hensyn til skadelig vandafledning, hvis ulovlighed vel ikke udtrykkelig har været udtalt i lovgivningen, dog måske til trods herfor vil blive kendt ulovlige af domstolene i medfør af de i dansk ret almindeligt gældende bestemmelser om skadegørende handlinger i nabo-forhold«.

Heri kan kommissionen være enig.

Stk. 6 svarer til 1926-lovens § 12, stk. 5, der går ud på følgende: Hvis landvæsenskommissionen skønner, at erstatningen for uskadeliggørelsen ikke bør udredes af vandforsyningsanlægget, kan den efter loven indstille til kommunalbestyrelsen, at udgiften helt eller delvis skal afholdes af kommunekassen. Kommunalbestyrelsen afgør da dette under rekurs til amtsrådet, henholdsvis indenrigsministeriet. Der er imidlertid inden for kommissionen enighed om, at det bør være landvæsenskommissionen, der skal træffe denne afgørelse, og kriteriet for afgørelsen skal være, om uskadeliggørelsen er af almen interesse for en betydende gruppe af kommunens indbyggere.

Endelig indeholder *stk. 7* en bestemmelse om, at der med hensyn til sikkerhedsstillelse for påløbende erstatninger m.v. skal træffes afgørelse

af landvæsenskommissionen, der tillige skal bestemme, hvornår en stillet sikkerhed skal frigives.

Til kap. VII.

Kommissionen har - i overensstemmelse med det den meddelte kommissorium - overvejet, om der i en ny lov bør optages bestemmelser om sundhedsmæssige forhold vedrørende vandforsyning, og er kommet til det resultat, at det vil være formålstjenligt i loven at have bestemmelser om tilsyn med vandets beskaffenhed og regler om afhjælpning af sundhedsmæssige mangler.

Til § 23.

Stk. i. I lov nr. 174 af 28. april 1950 om levnedsmidler m.m. § 14 er der givet indenrigsministeren bemyndigelse til at træffe bestemmelse om de fordringer, som af sundhedsmæssige hensyn skal stilles til drikkevand, samt til at give regler om tilsyn med drikkevandsanlæg, jfr. også lovens § 19. Fra sundhedsstyrelsens side er der imidlertid fremsat ønske om, at hele spørgsmålet om vandets sundhedsmæssige beskaffenhed behandles i vandforsyningsloven. Dette ønske har man ment at burde imødekomme. Det er da for det første foreslået, at indenrigsministeren skal kunne foreskrive tilsyn ikke blot med vandet til drikkebrug, men mere alment med vandet i vandforsyningsanlæg, der tjener befolkningens almindelige forsyning med vand, levnedsmiddelindustrien og lignende samt med vandet i anlæg, der leverer vand til andet formål, hvor sundhedsfare for et større antal personer efter ministerens skøn kan opstå. Et forslag i denne retning er tidligere fremsat i en betænkning, som blev afgivet d. 20. september 1938 af et af indenrigsministeriet under 13. december 1937 nedsat udvalg angående gennemførelsen af en regelmæssig, sundhedsmæssig kontrol med drikkevandet fra landets offentlige vandværker; udvalgets forslag blev dengang ikke gennemført, fordi man allerede da forudså en mere omfattende kommissionsbehandling af vandforsyningsspørgsmålene. Det må til en vis grad bero på et skøn, hvornår et vandforsyningsanlæg, der ikke omfattes af § 17, stk. 1, kan antages at have en sådan karakter, at det kan medføre sundhedsfare for et større antal personer. I overensstemmelse med det ovennævnte udvalgs forslag vil man dog finde det rigtigt at inddrage anlæg, der forsyner hospitaler, sanatorier, opdragelseshjem og skoler samt større hoteller og

pensionater under kontrollen, ligesom anlæg, der forsyner 100 personer og derover, naturligt vil være at underkaste tilsyn. Det er dernæst foreslået, at indenrigsministeren skal kunne træffe bestemmelse om de fordringer, der af sundhedsmæssige hensyn vil være at stille til vand fra de fornævnte anlæg.

Stk. 2. Sundhedsstyrelsen har henledt kommissionens opmærksomhed på, at der hidtil ikke har været noget offentligt tilsyn med de laboratorier, som foretager analyser - såvel fysiske som kemiske og bakteriologiske - af vand, og har anført, at dette forhold i tidens løb har voldt mange vanskeligheder. Man har ikke kunnet stille krav til laboratoriernes personalers kvalifikationer eller til laboratoriernes udstyr, og man har ikke haft hjemmel til at kræve undersøgelserne gennemført i overensstemmelse med Dansk Standard eller give andre regler herfor. Man har kun kunnet nægte at udtale sig om analyser, når undersøgelserne ikke har været foretaget efter Dansk Standard. Sundhedsstyrelsen har derfor opfordret kommissionen til i lovforslaget at optage en bestemmelse om autorisation af de omhandlede laboratorier. Da denne opfordring synes vel begrundet, har man foreslået, at indenrigsministeren skal kunne autorisere laboratorier, der foretager vandanalyser, og fastsætte de metoder og arbejdsforskrifter, der skal benyttes ved undersøgelserne af vandet, underkaste de således autoriserede laboratorier tilsyn og fastsætte taksterne for undersøgelserne. Laboratorierne skal, når de er blevet autoriseret, være eneberettigede til at anvende en særlig betegnelse. En tilsvarende ordning er for mejeriprodukter indført ved lov nr. 75 af 23. marts 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter.

Stk. 3- Det tilsyn, som foreslås indført, skal betales af vedkommende vandforsyningsanlæg. Det kan imidlertid tænkes, at en virksomhed kan medføre en særlig fare for forurening af grundvandet, således at indenrigsministeren finder det nødvendigt at foreskrive et særligt tilsyn med vandforsyningsanlæg, i hvis indvindingsopland eller beskyttelsesområde virksomheden ligger. At pålægge anlægget at bære udgifterne ved et sådant særligt tilsyn kan virke ubilligt, og det foreslås derfor, at det af en landvæsenskommission skal kunne bestemmes, at den virksomhed, der har foranlediget det særlige tilsyn, skal afholde udgifterne ved dette.

Stk. 4. I § 186 i Borgerlig straffelov nr. 126 af 15. april 1930 er der foreskrevet straf for at

forvolde fare for menneskers liv og sundhed ved at tilsætte vandbeholdninger, vandledninger eller vandløb sundhedsfarlige stoffer. Denne bestemmelse synes ikke fyldestgørende som forebyggende regel, og det foreslås derfor at indføre forbud mod uden indenrigsministerens samtykke at tilsætte vandet i et vandforsyningssystem, der leverer vand til befolkningens almindelige forsyning, til levnedsmiddelindustrien og lignende samt til andet formål, hvor sundhedsfare for et større antal personer kan opstå, noget som helst stof. Det vil da være naturligt, om indenrigsministeren i en bekendtgørelse fastslår, hvilke stoffer der kan tillades tilsat de nævnte vandforsyningssystemer. Da der i den senere tid er fremkommet nye materialer, som benyttes i berøring med vandet i et vandforsyningssystem, hvorved der kan opstå fare for, at giftige stoffer kan gå i opløsning i vandet i en skadelig mængde, har man endvidere anset det fornødent at give indenrigsministeren bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler for de materialer, som i sådanne vandforsyningssystemer må anvendes i berøring med vandet.

Til § 24.

Stk. 1. Det foreslås, at der gives indenrigsministeren hjemmel til at rejse sag om, hvilke foranstaltninger der skal foretages til afhjælpning af hygiejniske mangler ved indvinding, behandling og tilledning til forbrugsstederne af vand. De mangler, der tænkes på, er kun sådanne, som findes ved selve anlægget. En tilsvarende regel findes ikke i nugældende ret, men var foreslået i den ovennævnte udvalgsbetænkning af 20. september 1938.

Også bestemmelsen i *stk. 2* er ny. Erfaringen viser, at der mange steder findes vandforsyningsforhold, der er uforsvarlige i hygiejnisk henseende. Det ses ofte, at brønde, hvis vand benyttes i husholdning, er beliggende umiddelbart op til møddinger eller spildevandsafløb, og at de ikke er holdt fri for tilløb fra overfladen. Bestemmelsen i § 9, *stk. 2*, i normalsundhedsvedtægten for landkommuner, hvorefter en brønds øverste kant skal rage mindst 20 cm op over dens nærmeste omgivelser, og at der skal være en brolægning i cement eller en stærk belægning af cementbeton rundt om en brønd, påses ofte slet ikke. Da uhygiejniske brøndforhold kan indebære alvorlig fare for befolkningens sundhed, og da vand fra vandværker er langt mindre udsat for forurening end brøndvand,

foreslås det her at give mulighed for at gennemføre anlæg af vandværker, hvor vandforsyningsforholdene må anses for uforsvarlige. Når spørgsmålet om oprettelse af et vandværk er blevet rejst af sundhedskommissionen eller embedslægen, kan kommunalbestyrelsen, hvis den er enig i, at sagen bør gennemføres, lade udarbejde planer og overslag over udgifterne og derefter søge en frivillig løsning gennemført. En sådan synes at burde foretrækkes for en tvungen ordning, jfr. foran vedrørende § 11, 6 b. Mislykkes dette, kan kommunalbestyrelsen indbringe sagen for en landvæsenskommission. Er kommunalbestyrelsen ikke enig, skal sagen indberettes til indenrigsministeren, idet det må anses for så vigtigt et anliggende, at det bør behandles så alsidigt som muligt. Denne fremgangsmåde er i øvrigt analog med bestemmelsen om spildevand i vandløbslovens § 72, *stk. 1*.

Til kap. VIII.

For Københavns vedkommende findes lovregler om forholdet mellem Københavns vandforsyning og forbrugerne af vand i lov af 30. november 1857 angående staden København og dens grunds forsyning med vand fra de nye vandværker. Da det må anses for hensigtsmæssigt i en lov om vandforsyning at have regler om dette forhold, foreslås det i en noget modificeret form at optage reglerne fra loven af 1857 som gældende for de offentlige vandværker i hele landet. Samtidig foreslås det at lovgive om dette forhold også for så vidt angår private vandværker.

Til § 25.

Stk. i. I § 1 i fornævnte lov er det udtalt, at enhver grundejer i København er berettiget til i sin ejendom at få indlagt vand fra det nye vandværk. Man må anse denne bestemmelse for at være for omfattende, idet forholdene de forskellige steder kan være af en sådan karakter, at det ville medføre alt for store udgifter for en kommune, hvis den skulle skaffe vandledninger til alle sine ejendomme. Det er derfor foreslået, at bestemmelsen begrænses på den måde, at grundejerne kun skal kunne kræve indlagt vand, hvis der forbi deres ejendomme er ført en offentlig forsyningsledning, tilhørende vedkommende kommune.

Stk. 2 svarer til § 6, 1. punktum, i loven af 1857.

Stk. 3 svarer til § 6, 2.-4. punktum, i samme lov.

Stk. 4 er nyt. Hvis det ikke gøres til en pligt for brugerne at anmelde mangler ved vandindlægget til ejeren, vil bestemmelsen i stk. 3 om dennes pligt til at lade mangler afhjælpe let kunne blive illusorisk.

Sik. 3 er nyt og findes nødvendigt, for at forurening af vandet kan undgås.

Sik. 6. I 1857-lovens § 9, sidste punktum, er der givet vandværkets bestyrelse ret til at fordre vandmåler anbragt på ejerens bekostning. Denne regel er optaget i forslaget og suppleret med en bestemmelse om, at ejeren af ejendommen skal være ansvarlig for måleren over for vandværket.

Sik. 7 er nyt. Det hænder ikke sjældent, at trykforholdene i en ejendoms vandledningsnet bliver utilfredsstillende, f. eks. når en ejendom moderniseres og udstyres med wc og bad, uden at de i ejendommen værende vandrør får større dimensioner. Ved forsyning af de moderne højhuse med vand kommer et tilsvarende forhold frem. At pålægge vandværket at forøge trykket i forsyningsledningen for at øge trykket i ejendommen ville være en alt for bekostelig foranstaltning — et vandværk kan kun have pligt til at holde et rimeligt tryk i sine forsyningsledninger. Det må derfor påhvile ejeren af den pågældende ejendom at lade opstille et trykforøgel-sesanlæg og at afholde udgifterne derved.

Sik. 8 er nyt og foranlediget af, at der gennem flere år har været væsentlige ulemper som følge af elektrolytisk korrosion i vandindlægget i visse ejendomme. Årsagen hertil er ikke helt opklaret, men må enten skyldes forhold i rørmaterialet og vandet eller skyldes, at strøm fra elektriske apparater og maskiner, der er forbundet til et vandindlæg, afledes til dette, eller at vagabonderende jævnstrøm fra elektriske sporveje og baner ledes ind i vandindlægget gennem forsyningsledningerne i gaderne. For de to sidstnævnte forholds vedkommende kan ulemperne hæves henholdsvis ved at forbyde elektriske forbindelser til vandindlæg og ved at isolere dette mod jord. Kommissionen finder det rimeligt, at der gives vandværkets bestyrelse hjemmel til at give forbud og påbud herom.

Sik. 9 svarer til 1857-lovens § 13.

Stk. 10 svarer til nævnte lovs § 8, 3. punktum.

Til § 26.

Stk. 1 svarer til 1857-lovens § 8, første og sidste punktum. Der er indføjet den bestemmelse, at den spildte vandmængde kan fastsættes ved

vandværkets skøn, hvis den ikke kan fastslås gennem måler.

Stk. 2 svarer til 1857-lovens § 9, 4. punktum.

Stk. 3 svarer til samme paragrafs 1. punktum.

Til § 27.

Stk. 1. Bestemmelsen er ny og imødekommer et ønske fra kommunernes side om lovhjemmel for, at det, som det efter almindelig praksis finder sted, kan pålægges forbrugerne at svare bidrag til etablering af forsyningsledninger.

Stk. 2, 1. punktum, svarer til 1857-lovens § 12. Man har i 2. punktum tilføjet en bestemmelse, der giver en vandværksbestyrelse hjemmel til at foretage indskrænkninger i vandforbruget. Da der er tale om offentlige vandværker, der må antages så vidt muligt at ville tage hensyn til erhvervslivets tarv og til indgåede forpligtelser, ses der ikke at være forbundet for stor risiko for forbrugerne med denne bestemmelse, jfr. i øvrigt det ovenfor side 45 anførte. Det må også erindres, at de af kommunalbestyrelserne udfærdigede regulativer skal stadfæstes af indenrigsministeren, et forhold, der må betyde en sikkerhed for forbrugerne.

Stk. 3 svarer til 1857-lovens § 14.

Stk. 4 svarer til nævnte lovs § 6, næstsidste punktum.

Stk. 5 svarer til § 23, stk. 2, i lov nr. 188 af 20. maj 1933 om kommunale ejendomsskatter.

Stk. 6. Efter § 25 i fornævnte lov af 1933 hæfter samtlige skattebeløb med påløbne renter på vedkommende ejendom med den for kommunale skatter og afgifter hjemlede pante- og fortrinsret. Det foreslås - som oprindelig indeholdt i § 7 i lov af 30. november 1857 angående staden København og dens grunds forsyning med vand og i § 23 i lov af 19. februar 1861 om en omordning af de kommunale skatter i staden København — at indføre en tilsvarende regel for vandafgifter og udgifter, der forskudsvis afholdes af et vandværk vedrørende en ejendoms vandindlæg, og for bidrag til en offentlig forsyningsledning. Den fremgangsmåde, der tidligere flere steder har været benyttet, at lukke for en ejendoms vandtilførsel i tilfælde af restance med betaling af skyldige afgifter, synes at være for rigoristisk.

Til § 28.

Stk. 1. I cirkulære nr. 278 af 10. oktober 1941 udtalte indenrigsministeriet, at det skulle være en betingelse for en kommunes medvirken *til*

oprettelse af et privat vandindvindingsanlæg til drikkevandsforsyning, at anlægget forpligtede sig til på rimelige vilkår at overtage forsyningen af samtlige ejendomme inden for anlæggets naturlige forsyningsområde. Da det må anses for et berettiget krav, at et privat vandværk skal påtage sig en sådan vandforsyning, foreslås der i forslaget optaget en herpå sigtende bestemmelse.

Da der imidlertid kan opstå tvivl om, hvad der skal forstås ved et vandværks naturlige forsyningsområde, er det foreslået, at sådan tvivl skal kunne forelægges for en landvæsenskommission. Ligeledes synes spørgsmål om formålet med og omfanget af vandleveringen at burde kunne forelægges for en sådan.

Det er samtidig foreslået, at der for landvæsenskommissionen skal kunne indbringes spørgsmål om forholdet mellem et vandværks område og andre vandværkers områder, for at det kan hindres, at sådanne områder griber ind i hinanden.

Det har i kommissionen været drøftet, hvor meget der skal lægges i den omhandlede bestemmelse, om meningen skal være, at der skal være adgang for grundejerne inden for området til at blive interessenter i det interessentskab, der ejer det private vandværk, eller om de kun skal have ret til at få leveret vand fra vandværket. Da det kan være forbundet med økonomisk risiko for interessenterne at skulle optage personer, der ved optagelsen bliver medejere af vandværkets aktiver, men som måske intet ejer og ikke er i stand til at opfylde deres forpligtelser over for interessentskabet, har man ment at burde blive stående ved, at bestemmelsen kun skal give ret til levering af vand.

Stk. 2. Da et privat vandværk, der tjener til befolkningens forsyning med vand, er en så vigtig faktor i en kommune, og da dets ledningsnet som regel må lægges i offentlige veje og kan have betydning i brandslukningsmæssig henseende, har man fundet det rettest, at det pålægges dem, der vil anlægge et vandværk, at forelægge planerne til anlægget og dets ledningsnet for kommunalbestyrelsen. For øvrigt vil et sådant vandværk som regel blive anlagt med kommunens garanti for de optagne lån.

Med hensyn til *stk. 3* bemærkes, at det i § 13 i lov nr. 247 af 10. juni 1960 om brandvæsenet i købstæderne og på landet er pålagt kommunerne under rekurs til amtsrådene og justitsministeren at sørge for, at der i enhver tættere bebygget del af kommunerne er tilstrækkelig vandforsyning til brandslukning. I det omfang, kommunerne

for at opnå dette stiller krav til de private vandværker, foreslås det i *stk. 2* at bestemme, at vandværkerne er pligtige til at træffe de forlangte foranstaltninger, hvorved omkostningerne dog må afholdes af vedkommende kommune, jfr. den i U.f.R. 1931, side 498, citerede højesteretsdom af 17. april 1931. Uoverensstemmelser om, hvilke omkostninger der herefter skal bæres af kommunerne, foreslås henlagt til de i kap. III nævnte kommissioner.

Stk. 4. Det har i kommissionen været drøftet, om der i loven skulle optages en bestemmelse om, på hvilke vilkår grundejere, der ikke har været med ved stiftelsen af et interessentskab, senere skal kunne slutte til, herunder om det skal kunne forlanges, at de skal betale et indskud. Kravet om et sådant synes ikke uberettiget. Ved oprettelsen af et vandværk er det af betydning, at så mange som muligt straks slutter op om sagen, så at det undgås, at anlægget dimensioneres for småt. Det kan da være af betydning, at de grundejere, der holder sig tilbage ved stiftelsen, udsætter sig for ved senere tilslutning at måtte betale et indskud. Også spørgsmålet om, i hvilket omfang vandværket skal være pligtigt at lægge ledninger ud til ejendomme, der senere ønskes sluttet til vandværket, har været berørt af kommissionen. Da forholdene på de forskellige steder stiller sig forskelligt, synes det naturligst at henlægge afgørelsen af disse spørgsmål til det regulativ, hvis udarbejdelse de private vandværker efter *stk. 4* skal være forpligtet til, og som skal forelægges de kommunale myndigheder til godkendelse, således at der gives senere tilsluttede ejendomme en garanti mod udnyttelse fra vandværkets side.

Man har anset det for rettest udtrykkeligt at foreskrive, at private vandværker, der består ved lovens ikrafttræden, skal have deres regulativmæssige bestemmelser godkendt inden en nærmere fastsat frist.

Til § 29.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 1, *stk. 4*. Man har dog foreslået, at det på samme måde som ved udarbejdelse af planer for et vandforsyningsanlæg skal være tilladt at foretage opmålinger m. v. for planer for beskyttelse af vandet mod forurening. Endvidere har man foreslået, at bestemmelsen i vandløbslovens § 90, *stk. 1*, om forbud mod fjernelse eller beskadigelse af mærker, der er anbragt til brug ved opmåling m. v., også skal gøres gældende ved de her omhandlede arbejder.

Stk. 2. Også denne regel findes i 1926-lovens § 1, stk. 4. Det er dog fundet nødvendigt at indføre en bestemmelse om underretning til ejere og brugere af de ejendomme, hvor de omhandlede opmålinger m. v. skal foretages, svarende til bestemmelsen i vandløbslovens § 90, stk. 2. Man har imidlertid anset det for rigtigt principalt at lade de pågældende få direkte underretning om arbejdernes udførelse.

Som også anført i 1926-lovens § 1, stk. 4, skal der ydes erstatning for al skade, der måtte blive forvoldt ved de omhandlede arbejder. Man har imidlertid fundet det rettest i overensstemmelse med vandløbslovens § 90, stk. 2, at fastslå, hvorledes erstatningen bliver at fastsætte, hvis mindelig overenskomst ikke kan opnås.

Til § 30.

Bestemmelsen svarer ganske til 1926-lovens § 18, stk. 3, 1. punktum.

Det har været overvejet, om der skulle indføres en pligt til at indsende meddelelse til landvæsenskommissionen, når et anlæg, der har fået kendelse om vandindvindingsret, er blevet fuldført. Der er herved henvist til, at det i vandløbslovens § 75, stk. 4, er foreskrevet, at der efter fuldførelsen af et offentligt spildevandsanlæg skal indsendes et anlægsregnskab til kommissionen, jfr. også nævnte lovs § 28. En almindelig pligt til indberetning findes ikke tilstrækkelig begrundet. Der skal i vandindvindingsager ikke aflægges anlægsregnskab til kommissionen, idet der ikke som i spildevandsager bliver tale om repartition af anlægsudgifterne på de enkelte ejendomme. Det står derimod kommissionen frit for i kendelsen at foreskrive, at der, når f. eks. et anlæg til befolkningens almindelige forsyning med vand er fuldført, skal ske indberetning herom, for at kommissionen kan syne anlægget.

Til § 31.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 18, stk. 1. Ved den fastsatte frist tænkes på den frist, der skal fastsættes i medfør af forslagets § 11, nr. 3, eller § 17, stk. 7. Man har suppleret lovens regel med en bestemmelse om, at en vandindvindingsret, givet til et privat vandforsyningsanlæg, tillige skal ophøre, hvis den virksomhed, der har fået retten, ophører, eller hvis anlægget ikke udnyttes efter formålet. Med hensyn til dette sidste henvises til § 11, nr. 1, hvorefter der ved tildelingen af en vandindvindingsret skal lægges

afgørende vægt på formålet med indvindingen. En ret, givet til et privat anlæg, foreslås endelig fortabt, hvis den ikke har været i brug i 5 på hinanden følgende år. Det stærke behov for vand synes at gøre det nødvendigt, at der ikke lægges beslag på vand, der ikke bliver udnyttet.

Man har fundet det rettest at lade en landvæsenskommission træffe afgørelsen, hvis der opstår tvivl om, hvorvidt en indvindingsret måtte være fortabt.

Stk. 2 er nyt. Kommissionen har overvejet, om en vandindvindingsret skal kunne overdrages. Under disse overvejelser er man standset ved en kendelse, afsagt den 13. marts 1951 af landsskatteretten, hvori det er blevet fastslået, at en udvidet vandindvindingsret ikke omfattes af begrebet fast ejendom og ej heller er således knyttet til en bestemt fast ejendom, at det kan være berettiget at medtage retten under vurderingen til beskatning af faste ejendomme. Man har da foreslået som en ny regel, at en vandindvindingsret eller en ret til en afledningsordning, der er erhvervet i medfør af 1926-loven eller den foreslåede lov, kun kan overdrages med samtykke af en landvæsenskommission. For at gøre denne regel mere smidig har man imidlertid foreslået den begrænsning i reglen, at en rettighed, der udnyttes af private, ved salg af en ejendom skal kunne følge med denne under den forudsætning, at det formål, hvortil retten er givet, ikke derved ændres, og at der ikke ved overdragelsen på nogen måde betinges noget som helst vederlag. Man har endelig anset det for påkrævet at foreskrive, at køberen ved køb af en ejendom, på hvilken en indvindingsret udnyttes i privat øjemed, af sælgeren skal gøres bekendt med den kendelse, hvorved ejendommen har fået indvindingsretten tillagt.

Til § 32.

Paragraffen svarer til 1926-lovens § 18, stk. 4, men indeholder tillige dels en bestemmelse om, hvem der kan rejse sag om misligholdelse af en indvindingsret, dels en regel om, hvad der kan foretages mod en sådan. I overensstemmelse med, hvad der foran er anført vedrørende § 14, stk. 2, er det foreslået, at kommunalbestyrelsen skal kunne rejse sag for en landvæsenskommission, hvis misligholdelse konstateres, og i lighed med vandløbslovens § 72, stk. 1, foreslås det, at indenrigsministeren skal kunne pålægge kommunalbestyrelsen at anlægge sådan sag. At også enhver, der har lidt skade som følge af misligh

holdeisen, skal kunne rejse sag, synes rimeligt. Landvæsenskommissionen skal for det første kunne tilbagekalde retten til vandindvinding uden erstatning. Dette er også 1926-lovens regel. Det er derhos foreslået, at landvæsenskommissionen skal have hjemmel til at forbyde den fortsatte udøvelse af en sådan misligholdelse.

Til § 33.

Stk. 1 svarer til 1926-lovens § 13, stk. 1. Når der er gjort indsigelse mod gennemførelsen af et foretagende af den nævnte art, og sagen derfor skal indbringes for en landvæsenskommission efter kap. III, rejser sig det spørgsmål, hvem der skal stille sikkerhed for omkostningerne ved denne kommissions behandling af sagen, et spørgsmål, som er ladet uomtalt i 1926-loven. Det foreslås at lade landvæsenskommissionen selv afgøre dette, og for at hindre, at den, der har gjort indsigelse, skal kunne trække sagen i langdrag ved forsinkelse med denne sikkerhedsstilling, har man tilføjet den bestemmelse, at vandløbsretten skal fremme og færdigbehandle sagen uanset den nedlagte indsigelse, hvis den for sikkerhedsstillingen fastsatte frist ikke overholdes.

Stk. 2 svarer til 1926-lovens § 13, stk. 2.

Stk. 3 er nyt. For statens vandløbsudvalg, jfr. bekendtgørelse nr. 513 af 13. oktober 1945 af lov om fremme af visse arbejder med rensning af vandløb m. v., og statens landvindingsudvalg, jfr. § 1 i bekendtgørelse nr. 153 af 30. april 1953 af lov om landvinding, gælder regler, der er forskellige fra de i landvæsensretsloven givne. Medens de i sidstnævnte lov omhandlede retter er egentlige retter, har udvalgene delvis administrativ karakter; vandløbsudvalget afsiger kendelser, der ikke kan påankes, og landvindingsudvalget afgiver indstillinger til landbrugsministeriet. Man har derfor ikke ment at kunne side stille disse udvalg med vandløbsretterne i den her omhandlede henseende, men har foreslået en særlig bestemmelse, hvorefter udvalgene under de for dem verserende sager bør inddrage foreliggende vandforsyningsinteresser under deres overvejelser.

Efter kommissionens mening bør det under de kommende drøftelser om, hvorledes udvalgene skal forholde sig i denne henseende, erindres, at der i forslaget § 34 er foreslået oprettet registre ved amterne over kendelser, hvorved der er givet vandindvindingsrettighed. Det vil da være naturligt, at udvalgene hos amterne ind-

henter oplysning om, hvorvidt der inden for det område, der omfattes af en for vedkommende udvalg indbragt sag, findes vandforsyningsrettigheder, således at indehaverne af disse kan indkaldes til at varetage deres interesser under sagens behandling. Man må gå ud fra, at tilsvarende oplysninger for de almindelige vandløbsretters vedkommende vil blive fremskaffet af rekvirenten, jfr. lov om landvæsensretter, § 28.

Kommissionen finder det påkrævet i denne forbindelse at fremhæve den betydning, som søerne har som vandreservoirer både for den almindelige vandforsyning og for kommende industrianlæg, og må mene, at det af indenrigsministeriet og landbrugsministeriet bør tages op til overvejelse, under hvilke former det kan påses, at fornødent hensyn tages hertil under afvandingssager, både når sådanne indbringes for de fornævnte udvalg, og når de behandles af de almindelige vandløbsretter. Det er inden for kommissionen blevet fremhævet, at der, hvor grundejere afskæres fra at få foretaget afvanding ved sænkning af vandspejlet i en sø, kan opstå spørgsmål om at give sådanne grundejere erstatning f. eks. derigennem, at der gives tilskud til gennemførelse af kunstig afvanding ved et pumpeanlæg.

Stk. 4 svarer til lovens § 13, stk. 3.

Til § 34.

Stk. 1. Ifølge 1926-lovens § 2, stk. 7, skal en genpart af de efter loven afsagte kendelser, ledsaget af et kort, hvorpå anlæggets oplandsgrænser er angivet, indsendes til indenrigsministeriet til opbevaring. Denne bestemmelse foreslås opretholdt, men suppleret med, at der tillige skal sendes en genpart af de analyseattester, der måtte have været fremlagt under sagen. Det foreslås tillige, at der skal indsendes genpart af de nævnte aktstykker til vedkommende amt. Da det vil være af betydning for Danmarks geologiske Undersøgelse at have let adgang til akterne vedrørende meddelte vandindvindingsrettigheder, er der mellem indenrigsministeriet og D.G.U. truffet aftale om, at de til indenrigsministeriet indsendte akter efter endt ekspedition i ministeriet skal arkiveres hos D.G.U. Kommissionen er enig i, at dette vil være en hensigtsmæssig ordning.

Da det, som forholdene nu er ordnet, kan være vanskeligt at få rede på de givne vandindvindingsrettigheder, foreslås det, at amterne skal

føre register over de kendelser, hvorved der er givet indvindingsret.

Stk. 2. Da det kan være af betydning også for private at få adgang til at orientere sig om givne vandindvindingsrettigheder og om oppumpede vandmængder, foreslås det, at enhver, der har retlig interesse deri, jfr. § 41 i bekendtgørelse nr. 265 af 15. september 1953 af lov om rettens pleje, skal have adgang til at indhente oplysninger fra det fornævnte register og fra de af kommunerne førte bøger om stedfundne oppumpninger.

Til § 35.

Stk. 1. 1926-loven indeholder ikke bestemmelser om tinglysning af forlig og kendelser om arealafståelser og rådighedsindskrænkninger. Ved lovens udstedelse var tinglysningsloven endnu ikke trådt i kraft. I vandløbslovens § 89, stk. 1, er der imidlertid en bestemmelse om, at en i henhold til vandløbsrettens kendelse udfærdiget deklaration skal kunne tinglyses på vedkommende ejendom forud for al pantegæld. En tilsvarende regel om tinglysning foreslås optaget i vandforsyningsloven. Det bemærkes herved, at der i vandløbslovens § 89, stk. 2, hvis regel er foreslået optaget i vandforsyningsloven, jfr. nedenfor, findes den bestemmelse, at en erstatning for endelig afgivelse af areal og for varig skade eller ulempe kun udbetales til ejeren, når han godtgør, enten at hans ejendom er ubehæftet, eller at panthaverne har givet samtykke til beløbets udbetaling, eller at der foreligger attest efter reglerne i § 23, stk. 2, i lov nr. 111 af 31. marts 1926 om tinglysning.

Stk. 2, 1. punktum, svarer til 1926-lovens § 6, stk. 2.

2. punktum svarer til 1926-lovens § 6, stk. 3, der henviser til § 18 i lov nr. 50 af 3. april 1900 om indlemmelse under staden København af en del af Hvidovre sogn. Da vandløbslovens § 89, stk. 2 og 3, imidlertid indeholder udførlige regler om udbetaling af erstatninger, foreslås det at lade disse regler være gældende også for de af vandforsyningsloven omhandlede forhold.

Stk. 3 svarer til 1926-lovens § 19, sidste punktum.

Til § 36.

Stk. 1. Ifølge 1926-lovens § 15 er der hjemlet stempelfritagelse for begæringer, indkaldelser, indlæg, beskrivelser og andre udfærdigelser, der bruges til de i loven omhandlede sager. Denne bestemmelse, der også findes i vandløbs-

lovens § 98, foreslås opretholdt. Endvidere foreslås optaget vandløbslovens sammesteds givne regel om afgiftsfritagelse for tinglysning og aflysning af dokumenter, som under en vandløbsrets medvirken udfærdiges om forhold, der omfattes af loven.

Stk. 2 og 3 svarer til bestemmelser, der fandtes i § 18 i den ovennævnte lov af 3. april 1900 om indlemmelse under staden København af en del af Hvidovre sogn. Det bemærkes imidlertid, at vandløbsloven ikke hjemler fritagelse for at stemple og svare afgift af de her nævnte dokumenter.

Til § 37.

1926-loven hjemler i sin § 17, stk. 1, bødestraf for overtrædelse af et forbud mod uden lovlig hjemmel at tilvejebringe eller benytte et af de i lovens § 11 omhandlede afvandingsanlæg eller forurenende oplag, ligesom undladelse af at efterkomme et påbud om at anmelde afledningsanlæg af den i § 11 nævnte art straffes med bøde. I 1926-lovens § 18, stk. 3, er der derhos foreskrevet bødestraf for undladelse af at udføre foranstaltninger, der af en landvæsenkommission er påbudt i henhold til loven.

I vandløbsloven er der i § 104, stk. 1, hjemlet bødestraf for overtrædelse af nævnte lov eller de i medfør af samme af en kommunalbestyrelse eller en vandløbsret givne bestemmelser eller pålæg, for så vidt forholdet ikke efter sin natur medfører højere straf. I paragraffens stykke 2 er det derhos foreskrevet, at tiltale kun kan rejses på begæring af landbrugsministeriet, en kommunalbestyrelse eller vandløbsretten og, for så vidt angår spørgsmål om forurening af fiskevande, tillige af fiskeriministeriet.

Man har ikke ment at burde blive stående ved disse regler. Man må anse det for påkrævet, at det i loven klart fastslås, i hvilke tilfælde straf bør komme til anvendelse, og har derfor i denne paragraf givet en udtømmende angivelse af de forhold, der kan medføre straf. Disse forhold falder i to kategorier. Den ene omfatter overtrædelse af en række af lovens bestemmelser, den anden omhandler tilsidesættelse af påbud og overtrædelse af forbud, givne i henhold til vandforsyningsloven af dertil kompetente myndigheder, nemlig en landvæsenkommission, nedsat efter reglerne i kap. III, indenrigsministeren eller en kommunalbestyrelse. Reglen om, at tiltale kun skal kunne rejses efter begæring, foreslås ikke optaget i loven. Den findes ikke påkrævet, når det tydeligt fremgår af loven, hvilke

forhold der bør straffes, og den synes at kunne føre til uheldige resultater, idet uvedkommende forhold kan komme til at spille en rolle ved afgørelsen af, om tiltale skal rejses eller ej.

Til § 38.

I stk. 1 fastslås tidspunktet for lovens ikrafttræden. Det foreslås i overensstemmelse med vandløbslovens § 106, stk. 1, at lade loven træde i kraft et vist tidsrum efter dens indrykkelse i lovtidende; dette tidsrum har man ment at burde fastsætte til ét år.

Stk. 2. De ved 1926-lovens ikrafttræden bestående vandindvindingsanlæg anerkendtes ifølge denne lovs § 7 som havende erhvervet videregående rådighed over vandet med adgang til inden 2 år efter førnævnte tidspunkt ved behandling for en landvæsenskommission at få omfanget af deres rettigheder fastsat. Anlæg, som har benyttet sig af denne fremgangsmåde, er herefter ikke underkastet nogen begrænsning i det fastsatte omfang af deres vandindvindingsrettighed, medens anlæg, som har undladt at få omfanget af deres rettighed fastsat, vel efter 1926-loven har bevaret deres til det da bestående anlæg knyttede ret til videregående rådighed over vandet, men de vil ifølge samme lov ved senere indsendelse af andragende eller ved klager over skader forvoldt af anlægget være at behandle som for et nyt anlægs vedkommende. Man har overvejet, om forholdene fremdeles måtte tillade, at sidstnævnte anlæg bør bevare deres hidtil ukontrollerede stilling, eller om de bør henføres under den nye lov og pålægges pligt til at søge omfanget af deres tilladelse til vandindvinning fastsat. Siden 1926 er der sket en stærk forøgelse i brugen af vand, som det flere steder har været vanskeligt at fremskaffe, hvilket bl.a. har motiveret forslaget om bogføringspligt for offentlige anlæg over indvundet vand og en tilsvarende pligt for private anlæg til at indberette til kommunalbestyrelsen om det samme forhold. Det må derfor synes urimeligt, om ovennævnte anlæg skulle kunne bevare deres nuværende ukontrollerede stilling, så meget mere som en stor del af dem siden 1926 må antages at være udvidet med en større vandindvinning. Begrundelsen for deres stilling i forhold til 1926-loven var ifølge landstingsudvalgets betænkning over loven (se Rigsdagstidende 1925/26, tillæg B, spalte 617-18), at man ikke fandt det rimeligt, at ethvert nok så ubetydeligt eksisterende anlæg skulle anmeldes og grænserne for dets ret fastlægges, men denne betragtning har man søgt at-

get hensyn til ved den nye lovs bestemmelser i § 2, hvorefter små anlæg uden udgifter kan få deres vandindvindingsforhold ordnet hos kommunalbestyrelsen. Der er derfor foreslået en regel om, at førnævnte anlæg henføres under den nye lov, og at de, hvis de efter dens § 7 har pligt til at søge vandindvindingsret, inden 1 år efter dens ikrafttræden skal søge omfanget af deres vandindvindingsrettigheder fastlagt.

Stk. 3. Indehavere af andre ved den nye lovs ikrafttræden bestående vandindvindingsanlæg, som ikke har erhvervet vandindvindingsret, og som omfattes af lovens § 2, stk. 2 og 3, bør ligeledes henføres under loven, hvorfor der er foreslået en regel herom med pligt til inden 1 år efter lovens ikrafttræden at indhente samtykke hos kommunalbestyrelsen og embedslægen til deres fortsatte beståen i uændret eller ændret skikkelse, ved hvilken afgørelse alene sundhedsmæssige hensyn kan komme i betragtning.

Man har derimod ikke ment i den nye lov at burde optage nogen særregel for de øvrige ved denne lovs ikrafttræden bestående anlæg, som efter den nye lov skal søge vandindvindingsret, idet sådanne anlæg må betragtes som ulovlige, indtil deres forhold er legaliseret.

Til § 39.

Stk. 1. I vandløbslovens § 105 findes en overgangsbestemmelse om, at de ved lovens ikrafttræden bestående vandindvindingsanlæg o.lign. vedblivende skal anses som lovlige, når de er det ifølge den tidligere lovgivning, men at enhver interesseret for vandløbsretten skal kunne indbringe spørgsmålet om ændringer i eller nedlæggelse af de bestående anlæg. Vandløbsretten skal da, hvis den bestemmer, at et anlæg skal ændres eller nedlægges, fastsætte den erstatning, der vil være at yde til dem, der lider tab ved den påbudte foranstaltning. Bestemmelsen om adgang til at indbringe de nævnte spørgsmål for vandløbsretten er i betænkning afgivet af kommissionen angående revision af vandløbslovgivningen, udgave 1947, side 120, motiveret med, at det vel ikke er tilsigtet at ændre de bestående anlæg, som allerede er anlagt til udnyttelse af vandet i vandløbene eller til afledning af vand, men at en ubetinget fastholden af disse bestående anlæg, som ofte vil være til hinder for gennemførelse af påkrævede foranstaltninger eller i hvert fald vil kunne vanskeliggøre sådanne, ikke synes rimelig.

Det må anses for naturligt i vandforsyningsloven at optage en til vandløbslovens nævnte

bestemmelse svarende regel om, at de i medfør af 1926-loven givne eller fastsatte vandindvindingsrettigheder, truffe foranstaltninger og givne tilladelser, påbud og forbud samt lovligt truffe overenskomster og aftaler vedblivende skal anses for gyldige, og dette er foreslået i § 39, stk. 1.

En almindelig adgang til at indbringe spørgsmålet om den fortsatte beståen af sådanne rettigheder m.v. for en landvæsenkommission ses derimod ikke tilstrækkelig begrundet. I de tilfælde, hvor der synes at være trang til at gøre ændringer, er der i forslaget givet derpå sigtende regler, f. eks. i § 12, kap. VII og § 31.

De opretholdt rettigheder m.v. må i forhold til den nye lov være gældende med den begrænsning, der følger af deres konkrete indhold. En vandindvindingsret er efter § 18, stk. 2, i 1926-loven underkastet en bestemmelse om, at dens beskyttelse i tidsmæssig henseende skal stå i forhold til dens udnyttelsesgrad. En hertil svarende bestemmelse er optaget i forslaget § 13, stk. 1, og denne bestemmelse må da respekteres af sådanne opretholdt rettigheder. Resuden findes i 1926-lovens § 18, stk. 1 og 4, bestemmelser om henholdsvis fortabelse og misligholdelse af vandindvindings- og afledningsrettigheder; hertil svarende bestemmelser findes i den nye lovs § 31, stk. 1, og § 32, som derfor ligeledes må respekteres. Man har derimod ikke ment at burde fastslå, at bestemmelserne i den nye lovs § 13, stk. 2, om tidsbegrænsning af en vandindvindingsret til vanding af landbrugsafgrøder og til dambrug skal gælde for bestående rettigheder, ej heller reglerne i § 31, stk. 2, om overdragelse af vandindvindingsret, da sådanne regler synes at kunne komme i strid med gældende ret. Man har anset det for naturligt, at også ældre afledningstilladelser underkastes bestemmelserne i den nye lovs § 16, og dette er udtrykkelig fremhævet i § 39, stk. 1.

Stk. 2. Den særlige regel i § 10 i 1857-loven om benyttelse af vand fra Københavns vandforsynings ledninger m.v. kan ikke ophæves for bestående forhold, som hidtil er omfattet af bestemmelsen. Det samme gælder 1857-loven om

beskyttelse af de til Københavns vandforsyning henhørende værker m.v., hvis regler i henhold til lov nr. 60 af 24. april 1896, § 3, er gjort anvendelige på vandforsyningsanlæg i Viborg, Ålborg, Holbæk og Rødby.

Stk. 3, 1. punktum, svarer til reglen i landvæsenretslovens § 50, stk. 3. I retsplejelovens § 1035, stk. 1, er det vel foreskrevet, at i alle tilfælde, hvor behandlingen af en borgerlig sag er foregået efter de hidtil gældende regler, bliver der også med hensyn til appel at forholde efter disse. En sådan bestemmelse er ikke optaget i landvæsenretsloven, således at den nye lovs regler må komme til anvendelse, når anke af en kendelse efter den gamle lov er sket efter den nye lovs ikrafttræden. Det ses ikke at være nødvendigt at foreslå en fra landvæsenretsloven afvigende regel.

Det er fundet rettest at begrænse de ved den nye lovs ikrafttræden nedsatte landvæsenkommissioners levetid til et år efter nævnte tidspunkt, hvilket fastslås i stk. 3, 2. punktum. Under den hidtil gældende lov har forholdet været det, at sager om erstatning for skade, der er en følge af anlægget eller dets drift, har skullet rejses for landvæsenkommissioner, hvis opgave ofte forlængst har været løst bortset fra disse senere opstående sager. Det har imidlertid i mange tilfælde været sådan, at den oprindelige kommission ikke har kunnet fungere, fordi der har været afgang på grund af dødsfald eller formandens embedsfratrædelse. Denne ordning synes da irrational og bør ikke videreføres.

VI.

Under henvisning til foranstående betragter kommissionen hermed sit arbejde som afsluttet, og med indleveringen af nærværende betænkning tillader man sig at indstille til indenrigsministeriet at søge de af kommissionen udarbejdede forslag gennemført i folketinget og ophøjet til lov, idet man gør opmærksom på, at der er divergerende opfattelser angående § 11, nr. 5 og 6, og § 12, stk. 4.

København, den 5. september 1961.

G. O. Andrup	J. Barfod	Wilfred Christensen	Ingvard Dahl
A. Grum - Schwensen	sekr. Albert Hansen	Asger Hansen	Valdemar Hansen
L. Høyer-Nielsen	Leschly Jacobsen	Gustav Jensen	K. Erik Jensen
O. Kier	Jørgen Kjær	G. Knudsen	Jørgen Graff Nielsen
Harald Petersen	P. J. Rasmussen	A. Stauning	Martin Udsen
			E. Olrik formand
			Erik Uhl
			H. Ødum

OVERSIGT OVER UDENLANDSK VANDFORSYNINGSS- LOVGIVNING

Af ekspeditionssekretær J. Barfod.

Vandforsyningskommissionen har indhentet en række oplysninger om vandforsyningslovgivningen i Sverige, Norge, den tyske forbundsrepublik, Storbritannien, Holland, Belgien og U.S.A.

Vandforsyningen i *Sverige* bygger dels på grundvand, dels på overfladevand. Størstedelen af landets bymæssige bebyggelser benytter i øjeblikket grundvand til deres vandforsyning, og også i de egentlige landdistrikter bygger vandforsyningen aldeles overvejende på grundvand. Det er imidlertid blevet stadig mere almindeligt, at grundvandsressourcerne er blevet utilstrækkelige og har måttet forstærkes gennem kunstig infiltration af overfladevand. Stockholm og en række andre byer har overfladevandsforsyning. Groft taget får halvdelen af Sveriges befolkning sin vandforsyning fra grundvand og halvdelen fra overfladevand.

Reglerne om benyttelsen og beskyttelsen af vandet findes for den væsentligste del i vattenlagen af 28. juni 1918, således som denne lov senere er ændret; af ændringslovene kan navnlig fremhæves en lov af 5. maj 1939, der vedrører vandindvindingen, og to love af 20. juni 1941 og 30. november 1956, der vedrører beskyttelsen af vandet mod forurening.

Vattenlagen adskiller sig fra de fleste andre udenlandske vandlovgivninger og ligner på den anden side den danske vandforsyningslov deri, at afgørelsen af vandforsyningsspørgsmål som hovedregel ikke er henlagt til en administrativ myndighed, men til judicielle retter, som nærmere omhandles i vattenlagens kap. 11. Til behandling af sagerne i første instans er nedsat et af kongen bestemt antal særlige »vattendomsto-

lar« (jfr. kap. 11, § 9), for tiden ialt 6. Disse domstole består af en af kongen udnævnt formand, vandretsdommeren, der skal være jurist og erfaren i dommergerning, og derudover af normalt to vandretsingeniører, der ligeledes udnævnes af kongen, og af to vandretsnævnsmænd, der udtages af formanden for den enkelte sag blandt en række nævnsmænd, der er valgt ved valgmandsvalg i herredsretterne (§§ 2-5 sammenholdt med lov af 18. juni 1926 om deling af jord på landet kap. 21, §§ 3-4); i større byer, der ikke hører under herredsretterne, vælges nævnsmændene af kommunalbestyrelserne. Vanddomstolenes afgørelser kan appelleres til Svea hovrätt, der i så fald med en særlig sammensætning fungerer som »vattenöverdomstol«, og vattenöverdomstolens afgørelser kan igen appelleres til högsta domstolen (§ 1).

Reglerne om *indvinding af grundvand* findes i vattenlagens kap. 2, §§ 42 ff. I § 43 udtales i almindelighed, at vandforsyningsanlæg til indvinding af grundvand skal anlægges således, at indvindingen uden urimelig udgift sker med mindst mulig indgriben over for og ulempe for andre, og at der ved deres benyttelse skal iagttages den nødvendige sparsommelighed med vandet. Efter § 44 må normalt ingen oprette eller benytte et grundvandsforsyningsanlæg således, at nogen ejendom som følge deraf mister det til ejendommens brug fornødne vand, eller at et bestående vandforsyningsanlæg med andet formål end forsyning af en ejendom med vand ikke kan udnyttes i væsentligt samme grad som tidligere, eller at andre i øvrigt lider skade af nogen betydning, medmindre det nye vandforsyningsanlæg findes at medføre fordele, der væsentligt opvejer ulemperne;

for skade og indgriben i andres forhold skal der ydes erstatning. Det nye vandforsyningsanlæg må normalt aldrig medføre, at flere ejendomme mister det fornødne vand til husholdningsbrug, eller at en større fabrik eller anden virksomhed, der beskæftiger mange, må nedlægges eller væsentlig indskrænkes. Hvis vandindvindingen imidlertid efter vanddomstolens mening har særlig betydning for en egns vandforsyning eller for næringslivet eller i øvrigt fra et alment synspunkt, kan domstolen dog forelægge spørgsmålet om at tillade indvindingen for kongen. Initiativet må altid komme fra domstolen, og kongen kan ikke på egen hånd tage et sådant spørgsmål op eller forbeholde sig at få det forelagt. Når spørgsmålet af vanddomstolen er forelagt for kongen, og kongen derefter har afgjort det, tilkommer det domstolen at meddele tilladelse eller - hvis kongen ikke har villet give tilladelse — at nægte den. Kongens afgørelser har i disse tilfælde karakter af domstolsafgørelser. Indskrænkningerne i retten til grundvandsindvinding gælder endvidere ikke for vandforsyningsanlæg, der alene er beregnet til en bestemt ejendoms forsyning med vand til husholdningsbrug. Som det ses, er disse regler affattet som privatretlige, men efter § 47 skal der indhentes forudgående tilladelse fra vanddomstolen til oprettelse af et nyt vandforsyningsanlæg eller forøget benyttelse af et eksisterende anlæg, hvis anlægget er beregnet til at give mere end 300 m³ vand i døgnet, eller hvis det er sandsynligt, at almen eller enkeltmands ret krænkes; tilladelse kræves dog ikke til vandforsyningsanlæg, der alene er beregnet til en bestemt ejendoms forsyning med vand til husholdningsbrug. Vil vandindvindingen medføre sådanne ulemper, at indvindingen efter § 44 normalt ikke må finde sted, kan vanddomstolen afslå ansøgningen, men kan, hvis der findes grundlag for det, også forelægge sagen for kongen som ovenfor nævnt. Selv hvor tilladelse fra domstolen ikke kræves, kan imidlertid enhver, hvis han ønsker at sikre sin retsstilling, indhente vanddomstolens godkendelse af sit anlæg. Vanddomstolens tilladelse giver en over for alle sikret retsstilling (§ 50). Der kan i forbindelse med tilladelserne mod erstatning pålægges servitutter til ledningsanlæg, observationsboringer m. v.; dog kan der ikke disponeres på denne måde over byggeplads, have eller park, hvis dette vil medføre væsentlig skade, og formålet uden særlig ulempe kan opnås på anden måde (§§ 45-46); i øvrigt kan der eksproprieres efter

den almindelige ekspropriationslovgivning (§ 60). Gives der tilladelse til at indvinde mere end 300 m³ vand i døgnet, kan det pålægges anlæggets ejer at levere det nødvendige vand til en egns vandforsyning eller til andet alment formål (§ 49); mindskes tilgangen til grundvandet væsentligt under langvarig tørke eller lign., har i øvrigt alle vandforsyningsanlæg pligt til at levere det uomgængeligt nødvendige vand til egen eller andet alment behov, også når der ikke er givet pålæg i en tilladelse (§ 52). En tilladelse bortfalder, hvis anlægget ikke er fuldført inden for en af domstolen fastsat frist, højst 10 år (§ 50); i øvrigt er tilladelserne principielt uigenkaldelige. Blandt grundvandsindvindingsreglerne kan i øvrigt fremhæves § 58, hvorefter der skal iagttages fornøden forsigtighed ved gravning, sprængning eller anden foranstaltning, der kan påvirke grundvandet; øvrigheden kan give særlige pålæg i så henseende og eventuelt bringe dem til udførelse på vedkommendes bekostning.

Om *indvinding af overfladevand* er der givet regler i kap. 2, § 1 ff. Byggeri og bortledning af overfladevand skal foretages således, at formålet uden urimelig udgift opnås med mindst mulig indgriben over for og ulempe for andre (§§ 1 og 2). Anlægget må efter § 3 normalt ikke forvolde skade på fremmed ejendom gennem opdæmning, sænkning af vandstanden eller anden indvirkning på vandforholdene, med mindre nytten af anlægget udgør mere end tre gange skaden på ager og eng og mere end to gange skaden på anden ejendom. Anlægget må endvidere normalt ikke medføre, at et betydeligt antal personer mister deres bolig, at en større fabrik eller anden virksomhed med mange beskæftigede må nedlægges eller indskrænkes betydeligt, at der sker betydelig skade på dyrkede jorder eller fiskeri, eller at befolkningens livsvilkår i øvrigt væsentlig forværres. Anlægget må derudover normalt ikke medføre en sådan ændring af naturforholdene, at de må frygtes at blive væsentligt mindre tilfredsstillende for nærboende eller føre til et betydeligt tab ud fra et naturfredningssynspunkt. Kongen kan dog på tilsvarende måde som ovenfor nævnt efter indstilling fra vanddomstolen tillade et efter ovenstående normalt ikke lovligt anlæg, hvis det er af væsentlig betydning for næringslivet, egen eller almenheden. Forudgående tilladelse fra vanddomstolen kræves efter § 20, hvis anlægget består i et dæmningsarbejde, hvis anlægget vil indvirke mærkbart på vandstanden,

og det ikke er klart, at ingen vil krænktes herved, og *hvis* det ellers er sandsynligt, at almen eller enkeltmands ret vil blive krænkede; kræves kongens tilladelse, skal domstolen, hvis den finder grundlag for det, sende indstilling til kongen; også bortset fra det anførte kan enhver indhente vanddomstolens godkendelse. Om tilladelsens retskraft og varighed og om pålæg af servitutter gælder regler svarende til reglerne for grundvandsindvinding (§§ 22, 14 og 16). Om driften er bl. a. foreskrevet, at et anlæg ikke på én gang må indvinde så meget vand, at andre rettigheder sættes i fare (§ 32).

Volder et grundvands- eller overfladevandsforsyningsanlæg skade på anden ejendom, har den skadelidende ret til *erstatning*. Dette gælder, uanset om anlægget har krævet tilladelse eller ej, men normalt vil et skadevoldende anlæg jo kræve tilladelse. Erstatningssagerne behandles af vanddomstolene. Udførlige regler om erstatningsudmålingen er givet i vattenlagens kap. 9. Efter kap. 9, § 46, skal erstatning for unddragelse af grundvand normalt gives i form af anden vandforsyning. Efter kap. 2, §§ 24 og 51, bortfalder erstatningskravet imidlertid over for anlæg, der er anlagt med tilladelse, hvis kravet ikke anmeldes for vanddomstolen inden udløbet af en i tilladelsen fastsat frist, der regnes fra fristen for anlæggets fuldførelse; denne forældelsesfrist for erstatningskrav skal for grundvandsanlæg være mindst 5 og højst 20 år og for overfladevandsanlæg mindst 5 og højst 12 år.

Med hensyn til beskyttelsen af grundvandet mod forurening findes i vattenlagens kap. 2, § 45, en bestemmelse om, at der i dette øjemed mod erstatning kan lægges servitutter på andre ejendomme. Servitutterne pålægges af vanddomstolene og går i praksis i almindelighed bl. a. ud på, at oplag af olie og lign. kun må forefindes, når de er særligt sikrede, og at kloakledninger skal tættes. Herudover giver hälsovårdsstadgan af 19. december 1958 i §§ 29-30 visse forskrifter for brøndes beliggenhed og indretning. *Om beskyttelse af overfladevandet mod forurening* bestemmer vattenlagens kap. 8, §§ 23 og 32, at der ved afledning af kloakvand og industrispildevand til vandløb i almindelighed skal iværksættes foranstaltninger mod forurening af overfladevandet efter nærmere angivne regler. Finder forurening sted, skal skaden erstattes, hvis den er af nogen betydning (§§ 30 og 35). Efter § 38 kan spørgsmålet om den nødvendige rensning forelægges for vanddomstole-

ne, og kongen kan foreskrive, at visse afledninger af spildevand til overfladevand kun må ske efter prøvelse for vanddomstolen. Herudover er det i en lov af 30. november 1956 om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden bestemt, at overfladevandet med henblik på modvirken af vandforurening er undergivet tillsyn af statens vandinspektion, som i den anledning har adgang til privat område og ret til at kræve oplysninger, og som kan give råd og anvisninger om foranstaltninger, der kan modvirke forurening, og i øvrigt kan forelægge sagen for länsstyrelsen til behandling efter hälsovårdsstadgan eller forelægge sagen for en vanddomstol. Efter 1956-lovens § 5 kan kongen foreskrive pligt til at indgive anmeldelse til vandinspektionen om forhold, som vedrører dens virksomhed. Ved en kongelig kundgørelse af 30. november 1956 er der truffet bestemmelser dels om, hvornår afledning af spildevand kun må ske efter prøvelse for vanddomstolen, og dels om, hvornår afledning til overfladevand forud skal anmeldes til vandinspektionen. Det bestemmes i kundgørelsen, at afledning af spildevand fra visse særligt forurenende virksomheder, f. eks. destruktionsanstalter, slagterier og fabrikker med radioaktivt afløbsvand, kun må ske efter forudgående prøvelse for en vanddomstol. For en række andre fabrikker og for kloakudledning fra bebyggelse med mere end 200 indbyggere eller fra kaserne, hotel, sygehus eller lign., beregnet for mere end 200 personer, skal der ske forudgående anmeldelse til vandinspektionen, og det samme gælder urensset kloakvand fra andre bymæssige bebyggelser, afløb fra siloer og forskelligt andet, særligt forurenede afløbsvand.

I en betænkning af 1960 er der stillet forslag om skærpet beskyttelse af grundvandet og overfladevandet mod forurening, herunder når vandet kan ventes engang i fremtiden at få betydning for den almindelige vandforsyning. Det er bl. a. tanken at *give* mulighed for lokale beskyttelsesregler mod forurening af grundvandet med olie og benzin.

Nogle forskrifter for *vandværkers drift* findes i hälsovårdsstadgans §§ 32 f. Herefter skal vandet fra vandværker, der fungerer som almen vandforsyning for bysamfund, underkastes regelmæssige fysisk-kemiske og bakteriologiske undersøgelser, og länsstyrelsen kan foreskrive det samme for værker til almen vandforsyning eller til forsyning af flere husholdninger på landet. Fysisk-kemisk undersøgelse skal normalt

foregå mindst en gang om året, og h lsov rdsn mnden (svarende til de danske sundhedskommissioner) kan forlange undersøgelse oftere; på den anden side kan medicinalstyrelsen tillade, at undersøgelsen kun foregår hvert 3.  r. Bakteriologisk undersøgelse skal for overfladevandsanl g foregå mindst en gang om ugen, hvis anlægget forsyner mindst 4.000 personer, og ellers mindst en gang om måneden; for grundvandsanlæg med forsyning af mindst 4.000 personer skal undersøgelse ske mindst en gang om måneden og ellers mindst en gang hver tredje måned; også her kan h lsov rdsn mnden foreskrive hyppigere undersøgelser. Undersøgelserne må kun foretages på statsanerkendte laboratorier. Efter § 37 må den, som er eller kan antages at være behæftet med sygdom eller smitte, som gennem vandet kan overføres til andre mennesker, ikke være beskæftiget med arbejde med rensning af vandforsyningsvand; findes der grund til at antage, at en person med et sådant arbejde er behæftet med sygdom eller smitte som nævnt, kan h lsov rdsn mnden forlange ham l geunders gt for kommunens regning.

Vandværkerne i Norge f r i væsentlig grad deres vand fra overfladevand; således bruger alle kommunale vandværker overfladevand. I de senere år er der dog oprettet nogle mindre vandværker, der bygger på grundvand, som de indvinder gennem meget dybe b ringer.

Reglerne om *indvinding af overfladevand* findes i loven af 15. marts 1940 om vassdrage- ne, således som denne lov senere er ændret ved love af 27. december 1945 og af 10. marts og 14. juli 1950. Søer og vandløb tilhører som hovedregel bredejerne (§1). Bredejerne har ret til også gennem fast ledning at indvinde det vand, som udkræves til husholdning, g rdsbrug, jordvanding og teknisk brug på ejendommen (§ 14); er der ikke nok vand til at forsyne bredejerne til disse formål, er bredejerne efter deres behov ligeberettiget til det vand, der er, dog g r benyttelse til husholdning og g rdsbrug forud for anden benyttelse og husholdningsbrug forud for g rdsbrug (§ 15); regulering mellem bredejerne kan ske ved et »skj nn«, der udøves af den lokale  vrighed, jfr. lovens § 130. Udover disse benyttelser må bredejerne - herunder vandværker, der har skaffet sig adgang til en bred - opstemme og benytte vandet, hvis det kan ske uden skade for andre. Skal vandet benyttes i videre omfang, kræves der »særlig ad-

komst eller hjemmel i lov« (§ 8), d.v.s. tilladelse fra de private skadelidende eller, hvis anlægget vil medføre almen skade på vandveje, fiskeri, landbrug eller skovbrug, tilladelse fra kongen (§§ 104 og 105); vandværket kan forud ved skøn få afgj rt, om anlægget vil medføre utilladt privat skade eller medføre almen skade, og kommer skønnet til det resultat, at sådan skade ikke vil opstå, kan værket lovligt iværksættes, selv om det senere viser sig, at skade alligevel opstår; værket skal imidlertid så svare erstatning for den private skade (§ 112). Udover den benyttelse, der kan ske uden tilladelse eller med tilladelser fra de skadelidende, kan benyttelse også ske i medfør af en ekspropriation. I små forhold kan ekspropriationen gennemføres ved skøn (§ 19). I øvrigt må ekspropriationen forordnes af kongen (§ 17) - der dog indtil videre har delegeret denne myndighed til industridepartementet - efter forberedelse bl. a. hos de lokale myndigheder (§ 125); det kan i forbindelse med ekspropriationen bestemmes, at der ikke fra vandledningen må udgå en stadig løbende vandstrøm, eller at vandet ikke må anvendes til teknisk brug, ligesom der kan fastsættes andre regler, som anses for nødvendige for at begrænse vandforbruget; over for private b r ekspropriationen betinges af leveringspligt til andre mod betaling fastsat ved skøn i det omfang, ledningernes ydeevne tillader det, og tilsvarende vilkår kan stilles over for kommunerne; over for private kan der betinges en ret for kommunen til senere at overtage værket (§ 17). Ekspropriationen må ikke betage en ejendom dens vandforsyning, uden at ejendommen får adgang til vand fra vandværket eller på anden måde. Efter lovens § 121 kan myndighederne tillade udførelse af forarbejder på fremmed grund mod erstatning fastsat ved skøn.

Vassdragsloven giver også særlige regler om *indvinding af grundvand*, men i overensstemmelse med den begrænsede betydning, som grundvandsindvinding hidtil har haft, er reglerne kun få. Vigtigst er lovens § 11, hvorefter br ndgravning eller andet arbejde på egen grund, som kan forudsættes at volde skade ved at hindre eller mindske vandtilgangen til eller bortlede vand fra anden mands brønd eller dam, som bruges til vandforsyning, ikke må finde sted uden særlig adkomst eller hjemmel i lov. Også spørgsmålet om, hvorvidt sådan skade vil komme til at foreligge, kan afgøres forud ved skøn efter reglerne i § 112. Medens den

danske vandforsyningslov af 1926 kun griber ind over for en grundejers indvinding af grundvand, når indvindingen sker i et vist betydeligt omfang, omfatter vassdrags lovens § 11 al grundvandsindvinding, hvilket må ses i forbindelse med, at den norske klippegrund indeholder et betydelig mindre kvantum tilgængeligt grundvand end den danske jord. Ved siden af § 11 finder i hvert fald nogle af de regler, der er fastsat om indvinding af overfladevand, anvendelse på indvinding af grundvand, således udtrykkeligt § 19 om ekspropriationer under små forhold.

Som det ses, kan indvindingerne i vidt omfang ordnes ved privat aftale mellem de interesserede. Nogen egentlig koncessionsordning er der ikke tale om.

Nogle regler om *beskyttelse af overfladevandet og grundvandet mod forurening* findes i vassdragslovens §§ 18 og 48 f. Som almindelig regel er det fastsat, at normalt ingen må aflede ting til et vandløb, når afledningen kan have skadelig indvirkning på vandet; kongen kan dog tillade sådan afledning for et enkelt tilfælde eller på ubestemt tid (§ 48). Særligt for industriforetagender gælder, at de ikke uden tilladelse fra kongen (for tiden dog fra industridepartementet) må aflede urent vand, andre væsker eller gas til vandløb eller undergrunden, når afledningen kan have skadelig indvirkning på vandløbets vand eller på grundvandet; ej heller ændre en tidligere tilladt afledning, når forandringen kan have skadelig virkning; de må ej heller uden tilladelse benytte vandet til skylning, udblødning, køling eller lign., når det kan have skadelig virkning (§ 49, stk. 1). Specielt for afledning fra industrivirksomheder til vandløb kan kongen, evt. for enkelte vandløb, skærpe forbudet således, at enhver afledning af urent vand, andre væsker eller gas kræver tilladelse, altså selv om egentlig ingen skadelig virkning befrygtes (§ 49, stk. 2). Med hensyn til kloakker er det bestemt, at kloakker fra byer, bymæssige bebyggelser, større sygehuse, hoteller eller lign. — hvilket nærmere kan afgrænses af kongen - ikke må ledes ud i vandløb uden tilladelse fra kongen (§ 49, stk. 3). De tilladelser, der gives, skal være forsynet med sådanne betingelser, som er nødvendige for at undgå fare for menneskers sundhed eller for andre almene interesser eller undgå større økonomisk skade; eventuelt kan det stilles som betingelse, at der gives en ejendom, hvis vand forurenes, anden vandforsyning eller tilskud hertil; med-

fører forureningen økonomisk skade, skal den erstattes, »såfremt skaden er av noen betydning« (§ 50). Tilladelserne kan tilbagekaldes ved opsigelse med 5 års varsel efter 20 års forløb; i deres løbetid kan de forsynes med nye betingelser og kan - for så vidt angår industriforetagender og kloakker - også tilbagekaldes mod erstatning, når almene interesser kræver det (§ 51). Udover disse regler er det i § 18 fastsat, at kongen (industridepartementet) også kan forordne ekspropriation af ejendom eller pålægge servitutter mod erstatning til sikring af vandet mod forurening. Endvidere er der ved kongelig resolution af 28. september 1951 i medfør af sundhedsloven af 16. maj 1860 og næringsmiddeloven af 19. maj 1933 givet en række forskrifter m. m. for drikkevand og vandforsyningsanlæg. Efter forskrifternes § 5 må vandforsyning til anstalt (sygehus, herberg, skole, fængsel og lignende) eller til restaurant, kafé, hotel eller anden virksomhed, der erhvervsmæssigt tilvirker eller omsætter levnedsmidler, anmeldes for og godkendes af helserådet (der svarer til den danske sundhedskommission); det samme gælder anlæg, som leverer vand til mere end 20 husstande eller mere end 100 mennesker; anlæg, som forsyner mere end 1000 mennesker, må anmeldes til og godkendes af socialdepartementet. Nyanlæg må efter § 6 ikke påbegyndes, før godkendelse er meddelt. Efter § 1 skal vandet være hygiejnisk betryggende, og efter § 2 skal vandkilden være så godt som muligt sikret mod bakteriel forurening og mod tilsætning af skadelige stoffer. For anlæg, der leverer vand til mere end 20 husstande eller mere end 100 mennesker, kan rensningsanlæg forlanges (§ 8).

Den norske lovgivning indeholder ikke nærmere regler om *vandværkernes organisation*. I alle byer og større landkommuner med bymæssig bebyggelse er vandværkerne kommunale; på landet ofte andelsselskaber, som kan få tilskud fra staten til deres opførelse. Sammenlægninger af ældre, mindre vandværker er forekommet i praksis, men lovregler herom findes ikke. Om vandværkernes *drift* bemærkes, at kongen (industridepartementet) i medfør af vassdragslovens § 144 kan anordne tilsyn med udførelse, brug og vedligeholdelse af anlæg i eller over vandløb. Bestemmelsen har hidtil ikke haft særlig betydning, idet tilsyn har kunnet foretages med hjemmel i de vilkår, der stilles i forbindelse med tilladelser efter vandforsyningsloven. Efter § 8 i forskrifterne af 28. september 1951 kan den godkendende myndighed i forbindelse med god-

kendelsen af anlæg, der leverer vand til mere end 20 husstande eller mere end 100 mennesker, bestemme, i hvilket omfang og på hvilken måde vandet skal underkastes regelmæssig hygiejnisk kontrol; udgifterne ved udtagelse, forsendelse og undersøgelse af vandprøver må bæres af anlæggets ejer.

I Tyskland spiller både grundvands- og overfladevandsudnyttelse en stor rolle for vandforsyningen.

Vandforsyningslovgivningen var tidligere overladt til de enkelte lande, hvis vandlove for en stor del rakte langt tilbage i tiden, til dels til slutningen af forrige århundrede. Lovene byggede til en vis grad på koncessionsprincippet, men det var dog ikke undtagelsesfrit; således var reglerne om grundvandsindvinding i den prøjsiske vandlov af 7. april 1913 i princippet privatretlige, men den, der ønskede at foretage en vandindvinding eller aflede spildevand til grundvandet, kunne søge og få en offentlig godkendelse, hvorved forholdet til andre private interesser blev gjort op, og han fik en sikret ret¹⁾.

Efterhånden blev denne ældre lovgivning dog utilfredsstillende. Retsuligheden mellem de forskellige lande var i sig selv besværlig at arbejde med. Endvidere gav loven i hvert fald til dels ikke tilstrækkelig mulighed for at forbeholde grundvandsbeholdningerne for den vigtigere vandforsyning og henvise egnede industrier til brug af overfladevand. Endelig var reglerne om beskyttelse af vandet mod forurening ufuldstændige; regler om beskyttelse af grundvandet manglede mange steder helt, og for overfladevandets vedkommende foretoges efter reglerne kun en bedømmelse ud fra forholdene i den enkelte spildevandsafledende virksomhed, medens det ikke toges i betragtning, hvor mange virksomheder der ialt ledede spildevand ud i vandløbet. Den ufuldstændige vandlovgivning føltes særlig alvorlig i årene efter den seneste verdenskrig, fordi vandforsyningernes forhold til dels var kommet i uorden

¹⁾ Den prøjsiske vandlov af 1913 har den særlige interesse for danske forhold, at den til en vis grad blev forbilledet for den danske vandforsyningslov af 1926, således med hensyn til regler om erstatning efter billighed for skader ved sænkning af grundvandstanden. Dens afsnit om grundvandsindvinding er gengivet i Rigsdagstidende 1913/14, till. B., sp. 2525 f., og i oversættelse i betænkning afgivet af indenrigsministeriets udvalg angående vandforsyningsanlæg (København 1922) s. 37 f.

under krigen. I art. 75 i den tyske forbundsrepublik forfatning af 23. maj 1949 fik forbundet derfor myndighed til at udfærdige rammeforskrifter for vandhusholdningen²⁾.

Sådanne rammeforskrifter for forbundsrepublikken er nu givet i vandhusholdningsloven af 27. juli 1957, der i henhold til en lov af 19. februar 1959 er trådt i kraft den 1. marts 1960. Inden for lovens rammer skal de enkelte lande selv udstede deres vandlove.

Vandhusholdningsloven handler (§ 3) om *enhver benyttelse* (»benutzung«) af vandet. Herved forstås ikke blot indvinding af overfladevand og grundvand, men også opstemning og sænkning af overfladevandspejlet eller grundvandsstanden og afledning af grundvandet; endvidere optagelse af faste stoffer fra overfladevand, når optagelsen kan påvirke vandet; derudover også afledning af stoffer til overfladevand eller grundvand og foranstaltninger, der er egnet til varigt eller i ikke uvæsentligt omfang at medføre skadelige forandringer af vandets fysiske, kemiske eller biologiske beskaffenhed; forurening, der ikke sker gennem egentlig afledning til vandet og kun kan skade det midlertidigt og uvæsentligt, betragtes derimod ikke som »benyttelse«.

De nævnte benyttelser kan i visse undtagelsestilfælde *ske uden offentlig godkendelse*, hvis dette bestemmes i de enkelte landes lovgivning. Med hensyn til overfladevand gælder dette om sådanne uskadelige benyttelser, som det ved landets lovgivning tillades alle og enhver at foretage — en sådan almindelig tilladelse kan dog for så vidt angår afledning af spildevand til et vandløb kun gives, når almindelig afledning har været lovlig efter hidtil gældende ret - (§ 23), og endvidere om vandløbsejernes og nærboende grundejeres uskadelige benyttelse — vandløbsejernes uskadelige benyttelse kan ikke forbydes, hvis den har været lovlig uden tilladelse efter hidtidig ret - (§ 24). Endvidere gælder det om tilsætning af stoffer til overfladevand af hensyn til fiskeriet (§ 25). Med hensyn til grundvandet gælder det om vandindvinding til husholdning, til landbrugsmæssig brug på selve gården, til kreaturvanding

²⁾ Jfr. om den ældre lovgivning den af direktøren for vandlovgivningsinstituttet ved Bonns universitet, professor Paul Gieseke i 1954 udgivne pjece: »Gesetzliche Bestimmungen über die Wasserversorgung und gegen die Verunreinigung von Gewässern in Gebiet der Bundesrepublik Deutschland« (Bonn 1954); specielt om kritikken af lovgivningen s. 11-12, 15, 18-19, 20 og 23.

uden for gården, til brug i ringe mængde til forbigående formål og til sædvanlig afvanding af grundstykker, som benyttes til landbrug, skovbrug eller gartneri; med hensyn til landbrug, skovbrug, gartneri eller andet erhverv kan landene derudover tillade indvinding uden offentlig godkendelse, når indvindingen sker i ringe mængde (§ 33). De benyttelser, der består i afledning til grundvandet eller udsættelser af grundvandet for forurening, kan altså ikke ske uden offentlig godkendelse.

Hovedreglen er imidlertid, at der til enhver benyttelse af vandet *kræves offentlig godkendelse*. Herom gælder i almindelighed, at godkendelsen skal afslås, hvis benyttelsen gør indgreb i almenvellet, specielt udsætter den offentlige vandforsyning for fare, og dette ikke kan forebygges eller udlignes ved pålæg i forbindelse med godkendelsen (§ 6). Som sådanne pålæg kan bl. a. fastsættes forholdsregler til undersøgelse af benyttelsens virkninger, ansættelse af ansvarlige driftsbefuldmægtigede og betaling for foranstaltninger, som det offentlige udfører **for** at modvirke faren (§ 4). Der kan senere foretages yderligere indskrænkninger i godkendelsen, nemlig med hensyn til beskaffenheden af de stoffer, der udledes i vandet, med hensyn til undersøgelse af benyttelsens virkninger og med hensyn til sparsommelighed med anvendelsen af indvundet vand (§ 6). Med hensyn til vandløb kan der nu, ud over pligten til at søge om godkendelse af de enkelte benyttelser, fastsættes regulerende bestemmelser om indvinding af vandet og afledning til vandet gældende for hele vandløbet under ét eller for en nærmere bestemt del af vandløbet (§ 27).

Den offentlige godkendelse kan i øvrigt gives under to former.

Hvis det drejer sig om små forhold, gives godkendelsen efter § 7 i form af en *tilladelse* (»erlaubnis«). En sådan tilladelse gives kun som genkaldelig, eventuelt på tid, og stifter ingen ret over for andre grundejere eller skadelidende.

Hvis ansøgeren om godkendelse derimod ikke kan ventes at gennemføre sit forehavende uden en sikker retsstilling, gives godkendelsen i form af en *koncession* — »bewilligung« — (§ 8). Vil benyttelsen skade andre, og disse gør indvendinger, kan koncession kun gives, hvis skaden kan forebygges eller udlignes ved pålæg eller - mod godtgørelse til skadelidte - hvis almenvellet taler for det. De enkelte lande kan udvide de skadelidendes adgang til at gøre ind-

vendinger, men kan på den anden side bestemme, at koncession kan gives ikke alene af hensyn til almenvellet, men også når nytten ved anlægget væsentligt overstiger skaden. Indsigelse mod den ansøgte benyttelse må gøres under selve koncessionssagen; senere krav om godtgørelse kan i almindelighed kun rejses, hvis de støttes på, at koncessionshaveren ikke har overholdt pålæggene i koncessionen (§§ 10 og 11). Koncessionen gives altid for en bestemt tidsfrist, der i særlige tilfælde kan overstige 30 år (§ 8). Inden for tidsfristen kan koncessionen indskrænkes eller tilbagekaldes uden godtgørelse, *hvis* den er opnået svigagtigt, *hvis* koncessionen ikke er udnyttet inden for en i koncessionen nærmere fastsat tidsfrist eller inden for et sammenhængende tidsrum af 3 år, *hvis* benyttelsens formål er væsentligt ændret, og *hvis* koncessionshaveren trods advarsel fortsat væsentligt overskrider koncessionens grænser eller undlader at opfylde betingelser eller pålæg (§ 12). Derimod bortfalder koncessionen - hvis ikke andet er bestemt ved dens meddelelse — ikke, fordi anlægget skifter ejer, men koncessionen går i dette tilfælde over til den nye ejer (§ 8). Herudover kan koncessionen inden for tidsfristen indskrænkes uden godtgørelse efter de regler, der er nævnt ovenfor om senere indskrænkning af offentlige godkendelser (§ 5). Mod godtgørelse kan koncessionen inden for tidsfristen indskrænkes eller tilbagekaldes, hvis benyttelsen gør væsentligt indgreb i almenvellet, særlig den offentlige vandforsyning (§ 12).

Hvis det *senere viser sig*, at det forhåndenværende vand *ikke er tilstrækkeligt* til de meddelte tilladelser og koncessioner, kan de interesserede eller det offentlige rejse en »udligningssag«, og benyttelserne kan herved reguleres eller indskrænkes i henseende til deres art, udstrækning og tiden for deres udøvelse, eventuelt mod erstatning (§ 18).

Som det tidligere er nævnt, omfatter begrebet benyttelse ikke alle forhold, der kan udsætte vandet for forureningsfare. Imidlertid giver loven på dette punkt mulighed for at gribe ind også over for andet end de egentlige »benyttelser«. Det er i så henseende i § 19 bestemt, at der, når almenvellet kræver det, kan fastsættes vandbeskyttelsesområder, hvor der kan træffes yderligere forholdsregler mod forureninger, herunder også mod forurening gennem nedløbsvand. Forholdsreglerne kan gå ud på at erklære bestemte handlinger forbudte eller kun begrænset tilladelige og på at pålægge grund-

ejerne at finde sig i bestemte foranstaltninger, herunder undersøgelser af vandets og jordbundens tilstand. Eventuelt må der ydes godtgørelse i forbindelse med gennemførelsen af disse forholdsregler.

I § 20 er der givet regler om, hvorledes de *godtgørelser*, som skal ydes efter loven, skal beregnes. En godtgørelse efter loven skal gå ud på en rimelig udligning af det formuetaf, der indtræder. For så vidt der på det tidspunkt, da den administrative afgørelse træffes, indvindes fordele ved en udnyttelse, skal graden af forringelsen af disse fordele lægges til grund; har den til godtgørelse berettigede truffet foranstaltninger til at forøge fordelene ved udnyttelsen, og godtgøres det, at disse foranstaltninger varigt ville have forøget fordelene ved udnyttelsen, skal der tages hensyn hertil. Desuden skal der tages hensyn til en eventuel formindskelse af faste ejendommens almindelige værdi. Hvis godtgørelse ikke ydes i form af vandforsyningsforanstaltninger, skal godtgørelsen fastsættes i penge. Bestemmelsen er interessant, fordi reglerne synes at passe ganske godt med den erstatningsordning, som har udviklet sig i dansk ret i medfør af 1926-loven; bestemmelsen synes bl. a. at give udtryk for, at der kun kan ydes godtgørelse for tabet af en mulighed for fremtidig at sætte en udnyttelse i gang, hvis der på sagens tidspunkt er truffet foranstaltninger til udnyttelsen.

Særlige regler om erstatning for forurening af grundvandet er givet i § 22, der pålægger skadeserstatning for enhver skadelig forurening. Dette, der har særlig betydning, når forureningen ikke er tilladt som »benyttelse«, gælder, uanset om forureningen er forbudt på grund af reglerne i et vandbeskyttelsesområde, eller der ikke har været noget sådant forbud.

§ 21 bestemmer, at den, der benytter vandet — ud over de benyttelser, der er tilladt for alle og enhver - må finde sig i og bistå ved inspektionen af sit anlæg og dets drift.

Allerede efter ældre tysk ret kunne bl. a. vandforsyningen forestås af *særlige fællesskaber*, »Wasserverbände«³⁾, og dette gælder også efter vandhusholdningsloven af 1957, jfr. denne lovs § 13.

For ganske nyligt har forbundsdagen vedtaget en særlig lov, hvorefter forbundsregeringen skal give forskrifter for indholdet af detergenter (sulfovaskemidler) i vaskemidler. Det er meningen gennem sådanne forskrifter at undgå, at

³⁾ Jfr. Gieseke i note 2 nævnte pjece s. 25 f.

spildevandet fra vask indeholder skum, som ikke kan nedbrydes i kloakrensningsanlæg eller i jorden.

Om de enkelte landes vandlovgivning bemærkes, at afgørelserne i henhold til vandlovene, nu som før vandhusholdningsloven trådte i kraft, alt efter de enkelte landes love principielt er henlagt til administrative myndigheder, hvis afgørelser dog - efter udnyttelsen af den administrative rekurs — i vidt omfang kan indbringes for særlige forvaltningsdomstole. I en forordning af 23. marts 1961 for Nordrhein-Westfalen er der - i tilknytning til en betænkning af 1959, som er fremkommet efter forhandling mellem forbundsministeriet for atomenergi og vandvæsen og landenes regeringer — givet forskrifter for opstilling og drift af brændselsoliebeholdere med henblik på at undgå olieforurening af grundvandet.

I *Storbritannien* bygger vandforsyningen i overvejende grad på overfladevand. Navnlig i Sydengland benytter vandværker dog også i betydeligt omfang grundvand. Ca. 97 % af befolkningen i England og Wales får deres vand fra vandværker; beregnet alene for befolkningen på landet ligger tallet på over 90 %.

Udviklingen i *England* var i begyndelsen i høj grad præget af en række private vandsekskaber, for hvilke talrige forhold måtte ordnes, herunder deres ret til at lægge ledninger i offentlige gader og veje; der dannede sig i så henseende den praksis, at der for hvert privat vandværk udfærdigedes en særlig lov, der også gav bemyndigelser til ekspropriation, gav regler om taksterne for værket m. v. Disse bemyndigelser varierede fra lov til lov, men ved the *Waterworks Clauses Acts* af 1847 og 1863 blev der gennemført et sæt standardbemyndigelser, som kunne indlemmes i de særlige (eller »lokale«) love for vandværkerne. The *Public Health Acts* fra 1872 til 1878 gav ikke alene kommunerne ret til at tilvejebringe vandværker i deres områder uden at opnå hjemmel i en særlig lov, men gjorde dem ansvarlige for tilvejebringelsen af sundt og tilstrækkeligt vand for deres befolknings behov i områder, der ikke var dækkede af private selskaber⁴⁾. De kommunale vandværker var oprindeligt ret frit stillede, men sattes ved de senere sundhedslove under en betydelig kontrol af sundhedsministeren; — disse funktioner udøves nu af the *Minister of Housing and Local Government* -. Således var forholdet også efter

⁴⁾ Jfr. *Public Health Act* 1875 section 51 ff.

the Public Health Act af 31. juli 1936; på dette tidspunkt kunne kommunale vandværker opnå bemyndigelse til at udføre særlige arbejder eller sammenslutte deres værker med et andet eller andre værker til dannelsen af et »board« ved beslutning fra ministeren i stedet for ved en særlig lov vedtaget af Parlamentet. Ved Water Act af 15. juni 1945 (der ændredes på enkelte punkter ved Water Act af 24. marts 1948 og Water Act af 1. august 1958), gennemførtes en omfattende bearbejdelse og kodifikation af den engelske vandlovning med indgående regler for en lang række vandforsyningsproblemer. Loven gjorde the Minister of Housing and Local Government ansvarlig for vandforekomsternes bevarelse og rette brug. Til loven af 1945 er knyttet tre bilag, af hvilke de to giver udførlige regler om lokal offentliggørelse og høringer forud for ministerens beslutninger, medens det tredje indeholder et fuldstændigt og moderne sæt regler om vandværkernes virksomhed til afløsning af reglerne i the Waterworks Clauses Acts. En række af den engelske vandlovgivnings regler har selvfølgelig hensyn til specielle engelske vandforsyningsforhold — herunder den centralisering af vandforsyningen, der ofte vil være naturlig i lande med overfladevandforsyning. - Mange af reglerne i lovene og bilagene har dog formentlig interesse også for vandforsyningsforhold uden for England.

Den gældende engelske vandlovgivning indeholder for det første en række regler, der omfatter *vandforsyning i almindelighed*.

Public Health Act 1936 section 111 som ændret ved Water Act 1945 section 28 pålægger således kommunerne at sørge for, at huse og skoler har adgang til vandværksvand, hvor dette kan ske med rimelig bekostning, og ellers at give dem adgang til forsyning med vand fra det offentlige på anden måde, hvis dette kan ske med rimelig bekostning, og deres eksisterende vandforsyning er utilstrækkelig eller usund; tvivlsspørgsmål i så henseende afgøres af ministeren. Kommunerne kan gennemtvinge, at husejere med utilfredsstillende vandforsyning benytter sig af adgangen, dog at husejeren kan indbringe spørgsmålet for retten. (Public Health Act 1936 section 138 som ændret ved Water Act 1945 section 30); endvidere skal bygningsmyndighederne, dog med mulighed for indbringelse af spørgsmålet for retten, afslå byggetilladelser til huse, der ikke vil få en tilfredsstillende vandforsyning, fortrinsvis fra et offentligt godkendt vandværk (Public Health Act

1936 section 137 som ændret ved Water Act 1945 section 29).

Om borer og brøndgravninger bestemmes det i Water Act 1945 section 7, at brøndborende eller brøndgraveren forud for arbejdets udførelse skal give indberetning til en teknisk kommission under Privy Council om alle påtænkte mere end 50 fod dybe brønde eller borer i vandforsyningsøjemed og endvidere under arbejdet skal føre journal over jordlag og vandforekomster og indsende genpart af journalen til kommissionen, der også skal have adgang til at inspicere arbejdet; brøndborende og grundejeren kan forlange journalernes oplysninger hemmeligholdt. Efter Water Act 1945 section 6 kan ministeren pålægge personer, der indvinder vand til andet end brug i egen husholdning, at føre fortegnelse over og indsende indberetninger om det indvundne vands mængde og kvalitet; også disse oplysninger skal kunne afprøves ved kontrolbesøg.

Water Act 1945 section 14 som ændret ved Water Act 1948 section 5 giver ministeren adgang til at inddrage landområder, hvis grænser han angiver i en bekendtgørelse, under særlige regler til sikring af, at der er tilstrækkeligt vand til rådighed til almen vandforsyning, industriforsyning og til andre formål; protesteres der inden en vis frist mod ministerens forslag om at udfærdige en sådan bekendtgørelse, kan den dog kun udstedes med Parlamentets samtykke. I sådanne landområder er det forbudt den, der ikke har tilladelse fra ministeren eller tilladelse efter en anden lovbestemmelse, at lave brønde eller borer til andet end forbrug af vand til husbrug i egen husholdning; den tilladte vandindvinding må endvidere kun ske i rimeligt omfang, og overløb og andet stadig rindende løb er forbudt. De bekendtgørelser, som i den forløbne tid er udstedt i medfør af denne bestemmelse, har bragt det meste af de områder af England, hvor vandforsyningen hviler på grundvand, ind under den nævnte kontrol. Fremgangsmåden ved opnåelse af tilladelse til at indvinde grundvand i sådanne områder er fastsat ved the Underground Water (Controlled Areas) Regulations, S. I. 1949 nr. 881. Der skal ske offentlig bekendtgørelse af forslaget om at give tilladelse, efterfulgt af høring eller lokal undersøgelse, hvis der rejses indvendinger. I forbindelse med tilladelserne stilles i almindelighed vilkår, således om dybden af brønden eller boringen, om begrænsning af det kvantum vand, der må indvindes pr. dag, og om føring af optegnelser over

den daglige indvinding. Derimod er det i almindelighed ikke et vilkår, at vandindvinderen betaler erstatning til andre grundejere, der påvirkes af sænkningen af grundvandstanden; formålet med section 14 er at sikre, at vandforekomsterne i de pågældende landområder anvendes på forsvarlig måde, og bestemmelsen griber kun, hvor dette hensyn foreligger, ind i den gamle ordning efter common law, hvorefter grundvandsindvinding ikke medfører sådan erstatningspligt (se derimod neden for side 86 om erstatningspligten for statutory water undertakers).

Almindelige bestemmelser til beskyttelse af vandets kvalitet findes i Public Health Act 1936 sections 140—41, der giver mulighed for hel eller delvis lukning af brønde og andre vandforsyningsforanstaltninger ved retskendelse, og Water Act 1945 section 21, der fastsætter straf for den, som ved handling eller forsømmelse udsætter brønde eller vandløb, der kan tænkes brugt til drikkevand for mennesker, for forurening; det anføres dog, at section 21 ikke skal være til hinder for dyrkning af jorden i overensstemmelse med principperne for godt jordbrug, eller for rimelig anvendelse af olie og tjære på offentlig landevej, når vejmyndighederne har taget ethvert rimeligt skridt for at forhindre olien og tjæren i at forurene brønde og vandløb.

Størstedelen af reglerne i den engelske vandlovgivning angår »statutory water undertakers«, hvilket i 1948-lovens section 1 er defineret som omfattende selskaber, kommuner, boards o.s.v., som har fået tilladelse til at drive vandforsyning ved en lokal lov eller beslutning, og kommuner, der driver vandforsyning i overensstemmelse med Public Health Act. I Water Act 1945 section 23 (som ændret ved section 2, subsection 1, i 1948-loven) er bestemt, at enhver, som ønsker at blive statutory water undertaker, kan ansøge ministeren om at træffe en beslutning, der giver ansøgeren visse bemyndigelser; i Water Act 1945 section 9 er der givet bestemmelser om etablering af nye statutory water undertakers ved sammenslutning af eksisterende undertakers. England er allerede så godt dækket af vandværker, at oprettelsen af nye vandværker til offentlig vandforsyning sjældent er nødvendig, og myndighedernes politik består i at opmuntre de eksisterende statutory water undertakers til at slutte sig sammen for at sikre større enheder, større effektivitet og bedre økonomi.

Om statutory water undertakers indeholder Water Act udførlige regler.

Statutory water undertakers, der arbejder i medfør af lokale lovbestemmelser og i medfør af the Water Acts, kan kun med ministerens tilladelse *opføre, overtage og forandre et vandværk og rejse aktiekapital eller låne penge til vandværksdrift*, med mindre deres særlige lov giver dem ret til uden ministerens tilladelse at gøre disse ting. (Water Act 1945 section 23, bilag 3 til loven section 2 ff.). Sections 19-28 og 40-45 i bilag 3 giver udførlige regler om *udførelsen af ledningsanlæg*. Der findes ingen almindelige bestemmelser om autorisation af vandværksentreprenører, men i praksis indgår det blandt betingelserne for opførelsestilladelser, at arbejdet udbydes i offentlig licitation, og at det firma, der antages, har tilfredsstillende referencer og er økonomisk sundt. Statutory water undertakers kan *erhverve fast ejendom* uden ministerens samtykke (section 24 som modificeret ved section 22 i the Town and Country Planning Act af 1959). Med ministerens godkendelse kan de ekspropriere fast ejendom, dog ikke til funktionærboliger og friluftsarealer til funktionærerne; der er endvidere visse andre begrænsninger i så henseende (section 24 som ændret ved section 1, subsection 2, og ved 3. del af 1. bilag i the Acquisition of Land (Authorisation Procedure) Act af 1946). Ekspropriationen kan indskrænkes til kun at angå en bestående servitut over ejendommen, hvilket dog ikke må indbefatte ret til at hegne nogen del af ejendommen ind (bilag 3, section 7). *Salg og mindre vidtgående dispositioner* over the undertakers faste ejendomme kan ske uden ministerens samtykke, med mindre ejendommen er en del af et åbent område eller er erhvervet ved ekspropriation (section 25 som modificeret ved section 26 i the Town and Country Planning Act af 1959). Ministeren kan give the undertakers bemyndigelse til *foretage undersøgelser vedrørende vand og foretage prøveboringer på ejendomme, som ejes af andre*, men som the undertakers har til hensigt at erhverve med henblik på deres bestående eller planlagte vandforsyning. (1948-loven section 8). The undertakers kan ved frivillig aftale *erhverve ret til at tage vand fra vandløb*, men aftalen er kun gyldig med ministerens samtykke og kan eventuelt endvidere kræve Parlamentets stadfæstelse; ekspropriation af vand fra vandløb kan ske *i medfør af en beslutning stadfæstet af ministeren*, men også dette kan eventuelt kræve Parlamentets stadfæstelse (1945-loven section 26 som ændret ved section 8 og bilag 2 i The Statu-

tory Orders (Special Procedure) Act af 1945.

I Public Health Act 1936 section 278 er det fastslået, at kommunale foretagender, herunder vandforsyninger, er *ansvarlige for skade*, som forvoldes på anden ejendom eller på vandløb ved foretagendernes anlæg eller drift. Tilsvarende regler findes ikke i selve Water Act 1945 - se derimod Water Act for Skotland af 26. marts 1946 section 12 -, men en lignende erstatningsregel findes i section 19, subsection 3, og section 92 i bilag 3 til 1945-loven og, specielt med hensyn til undersøgelser og prøveboringer på fremmed grund, i 1948-lovens section 8, stk. 4; af section 8, stk. 5, ses, at der også kan være spørgsmål om skader fremkaldt ved, at vandet forsvinder fra den ejendom, hvor man udfører de arbejder, som omhandles i section 8. Hvad angår skader ved sænkning af grundvandstanden på fremmed ejendom i almindelighed bemærkes, at der som nævnt ikke er erstatningspligt for sådanne skader efter common law og i almindelighed heller ikke stilles vilkår om betaling af sådanne erstatninger efter Water Act 1945 section 14. Derimod er det ikke usædvanligt, at lokale love om statutory water undertakers indeholder bestemmelser om beskyttelse af bestående vandværker på andre ejendomme, herunder eventuelt betaling af erstatning, hvis der er fremsat ønske om sådan beskyttelse.

Reglerne i 1945-loven sections 15, 17, 18, 19 og 22 giver statutory water undertakers adgang til at træffe *sarlige foranstaltninger for at sikre deres vand mod forurening*. De kan træffe frivillige aftaler om dræning eller kloakering og lignende af nærliggende grunde og kan med ministerens stadfæstelse ekspropriere grunde i dette øjemed. De kan endvidere med ministerens stadfæstelse udfærdige regulativer angående vandinstallationernes indretning og ordentlige benyttelse. De kan endelig med ministerens stadfæstelse udfærdige regulativer til beskyttelse mod forurening af ethvert vand, som tilhører dem, eller som de måtte indvinde. Sådanne regulativer må fastslå det område, der er under kontrol, og den handling eller de handlinger, der forbydes inden for området. Hvis regulativerne griber ind i lovligt erhvervede rettigheder, må vandværket dog betale ejerne erstatning. Vandværket må endvidere erstatte alle udgifter, som ejerne pådrager sig ved at udføre eller vedligeholde arbejder, der er krævet i regulativerne, og som man ikke bortset fra regulativerne havde kunnet kræve gennemført uden erstatning.

Med hensyn til den *forsyningspligt*, som påhviler the statutory water undertakers, bemærkes, at det område, hvori the undertaker har ret til at foretage vandforsyning, er fastslået i the undertakers særlige lov, med mindre det drejer sig om en kommune, der driver vandforsyning i medfør af Public Health Act af 1936; disse kommuner forsyner deres eget område. Efter 1945-lovens section 37 som ændret ved section 46 i the Housing Act af 1949 og efter 1945-lovens bilag 3, section 29 f, kan enhver grundejer, der vil bygge inden for forsyningsområdet, forlange vand indlagt *til husbrug*, hvis han forpligter sig til i indtil 12 år at betale $\frac{1}{8}$ af udgifterne ved at lægge hovedledningen ud til ham og forsyne ham; i denne årlige afgift skal dog fradrages, hvad the undertaker modtager fra anden side for vandforsyning fra den pågældende ledning, og når de normale bidrag vedrørende ledningen overstiger den nævnte ottendedel, falder grundejerens merbetaling væk. Efter 1945-lovens section 27 har the undertakers endvidere pligt til at levere vand til ejere eller brugere af enhver ejendom inden for deres forsyningsområde *til andet end husbrug*, dog **ikke**, hvis der er fare for, at de i så fald ikke uden urimelige udgifter til nye vandværker kan svare til deres bestående forpligtelser til at forsyne med vand til et hvilket som helst formål eller svare til sandsynlige, fremtidige krav om vandforsyning til husbrug; tvivlsspørgsmål i så henseende kan afgøres af ministeren. Hvis ejere af ejendomme i en egn ønsker indlagt vand *til husbrug eller andet brug*, og vandafgifterne ikke kan betale vandværkets udgift ved leveringen, men dog vil dække mindst en i vandværkskoncessionen nærmere fastsat del af udgiften, kan kommunen efter section 36 træffe bestemmelse om, at kommunen i de første 12 år vil betale det manglende, årlige beløb, og vandværket har da pligt til at påtage sig forsyningen. I bilag 3, section 32 f, er givet regler om the undertakers levering af vand *til offentlige formål*; the undertakers skal på brandmyndighedens og fabrikkers bekostning opsætte brandhaner og skal levere gratis vand til brandslukning fra de ledninger, der er forsynet med brandhaner; de skal endvidere mod betaling afgive vand til kloakskyllning, landevejsvanding o. s. v.

Om *trykket på vandet* siges i bilag 3, section 39, at alle vandledninger til husbrug og alle brandhaner konstant skal være under tilstrækkeligt tryk til at give vand under den højde, hvortil vandet kan løbe i frit fald fra vedkommende

vandværksbeholder; overholdes dette ikke, uden at det skyldes frost, tørke, uundgåelig begivenhed eller udførelse af nødvendige arbejder, ifald værket bødestraf, medens spørgsmålet om civil erstatningspligt holdes åbent. Efter bilag 3, section 60, kan det forlanges, at særligt høje huse for ejerens regning forsynes med en vandtank med svømmeventil til forsyning af huset på tidspunkter, hvor værkets vandtryk er utilstrækkeligt til at klare husets forsyning.

Hvis the undertakers frygter *vandmangel*, kan de efter 1945-lovens section 16 som ændret ved 1948-lovens section 6 i deres forsyningsområde eller en del af det forbyde vanding af private haver og vask af private automobiler med slanger og lign., jfr. i øvrigt straffe- og andre bestemmelser angående vandspild i bilag 3, section 62 f. Efter 1958-loven kan ministeren, når en ekstraordinært ringe regnmængde har forårsaget eller truer med at forårsage alvorlig vandmangel, for en periode af højst 6 måneder give the undertakers ekstraordinære indvindingstilladelser; modificere betingelserne i de tilladelser, de allerede har fået - bl. a. modificere pligten til at holde en vis vandstand i vandløbene; modifikationerne medfører erstatningspligt for the undertakers -; tillade dem at foretage vandforsyningen gennem opstandere og vandtanke på gaderne, tillade dem desuagtet at opkræve deres normale vandafgifter og modificere særlige leveringspligter for dem.

For kommunale vandværkers vedkommende indeholder Public Health Act 1936 sections 126 ff. en række regler om *vandafgifter*, og tilsvarende regler kan sættes i kraft for statutory undertakers i almindelighed ifølge bilag 3, sections 46 ff. Efter 1945-lovens sections 38-39 påhviler afgifterne i en udlejet ejendom lejeren; the undertakers kan afbryde vandtilførslen, hvis vandafgifterne ikke betales inden for en vis frist; ubetalte afgifter kan inddrives ved civil sagsanlæg. Afgiftens størrelse kan kun ændres med ministerens godkendelse (section 40).

Regler om *private undertaker-selskabers kapitalgrundlag* og indsendelse af deres regnskaber til ministeren er givet i 1945-lovens section 41-42, jfr. 1948-lovens section 7, jfr. endvidere bilag 3, section 74 f., hvorved bl. a. udbyttet af sådanne selskaber begrænses.

Af Water Acts fyldige, almindelige bestemmelser kan nævnes bestemmelserne om the undertakers og myndighedernes adgang til kontrolbesøg (1945-loven sections 6, 7, 14, 19, 21 og 48, bilag 3 sections 17, 62, 73 og 82, 1948-

lovens section 6 og 8) og om the undertakers og myndighedernes adgang til selv at udføre foranstaltninger, som den handlepligtige undlader at udføre (1945-lovens sections 14, 17 og 18 og bilag 3 sections 42, 60 og 63).

Karakteristisk for Water Act er den interesse, loven viser for en stadig forbedring og udvikling af Englands vandforsyningssystem. 1945-lovens section 1 pålægger ministeren at fremme bevarelsen og den rette brug af vandforekomsterne i England og Wales og sikre, at vandværkerne under hans kontrol og ledelse fører en national vandpolitik. Som sagkyndig i så henseende har han en rådgivende centralkomité (section 2). Han kan endvidere nedsætte lokale, rådgivende komiteer, hvis han finder, at egnens vandforekomster vil blive mere effektivt sikret derved (section 3); udgifterne ved disse lokale komiteer afholdes da af grevskaberne og byerne i komitéens område; han kan bl. a. pålægge de lokale komiteer at foretage en opgørelse over egnens eksisterende vandforsyningssituation og give forslag til egnens fremtidige vandforsyning og kan endvidere pålægge komiteen at fungere som rådgiver i vandforsyningsspørgsmål for egnens statutory water undertakers og kommuner (section 4). Han kan også give enhver statutory water undertaker eller kommune pålæg om at foretage en opgørelse af vandforsyningssituationen og foreslå en fremtidig vandforsyning inden for the undertakers eller kommunens område (section 5). En særlig vægt lægger loven på, at Englands mange småvandværker efterhånden sammenlægges til større enheder, der kan have tilstrækkeligt finansielt rygstød til at holde de bedst mulige anlæg og ansætte den fornødne stab af kyndige vandværksteknikere. I sections 9, 10 og 12 gives derfor regler om sammenslutninger af statutory water undertakers, om ændring af grænserne mellem deres forsyningsområder og om deres modtagelse af vand fra andre værker, hvilket alt kan ske med ministerens godkendelse eller stadfæstelse; eventuelt kan der blive tale om stadfæstelse fra Parlamentet.

Karakteristisk for loven er endvidere den betydelige myndighed, der er tillagt ministeren. Ministeren er som nævnt den godkendende myndighed i en lang række spørgsmål. Ministeren kan imidlertid herudover også mod parternes vilje træffe bestemmelse om forskellige ting, nemlig om sammenslutning af statutory water undertakers (section 9), om ændring af grænserne mellem dem (section 10), om den enes

afgivelse af vand til den anden (section 12), om samtidig hel eller delvis inddragelse af the undertakers under normalreglementet i lovens bilag 3 (section 32, stk. 1) og om hel eller delvis indførelse af dette vandreglement også for statutory undertakers, hvis forhold ikke i øvrigt ændres (section 32, stk. 2); protesteres der mod nogen af disse bestemmelser inden for en vis frist, er bestemmelsen dog kun gyldig med Parlamentets samtykke. Ministeren kan endvidere mod the statutory water undertakers vilje påoktrojere dem regulativbestemmelser om vandinstallationers indretning og ordentlige benyttelse og om særlig beskyttelse af grundrandet mod forurening (section 20) og kan efter anmodning fra kommunen eller mindst 20 forbrugere ændre deres takster; når ministeren har truffet beslutning om takstændring, kan han ikke i de første 5 år træffe ny beslutning om takstændring, med mindre han finder, at der foreligger særlige omstændigheder (section 40). Den mulighed, ministeren gennem disse bestemmelser har for at gennemtvinge sin vilje over for the undertakers, bruges i praksis sjældent, men allerede reglernes tilstedeværelse bevirker formentlig, at det i praksis er lettere at nå til enighed om en ordning, end det antagelig ville være, hvis der ikke var nogen mulighed for at gennemtvinge ordningen. Ministeren kan endelig ikke alene give de i loven omhandlede tilladelser og træffe de i loven omhandlede beslutninger, men kan senere under iagttagelse af tilsvarende betingelser ændre eller tilbagekalde tilladelserne og beslutningerne (section 50).

Uden for Water Act kompleks: giver the Rural Water Supplies and Sewerage Acts fra 1944 til 1961 mulighed for at yde statstilskud til landkommuners udgifter ved tilvejebringelse af vandforsyning.

I 1946 er der gennemført en særlig *Water Act for Skotland*. I denne lov spiller de kommunale vandværker den overvejende rolle. I øvrigt ligner lovens bestemmelser i vidt omfang bestemmelserne i den engelske lov⁵⁾.

⁵⁾ I modsætning til den engelske lov indeholder loven for Skotland (section 9) en definition af begrebet vandforsyning til husbrug. Herved forstås en tilstrækkelig forsyning til drikkebrug, vask, madlavning, centralvarme og sanitære installationer, dog ikke til brug for badeinstallationer med en kapacitet på over 100 gallons (454 l; et normalt dansk badekar har et rumfang på ca. 150-200 l). Begrebet omfatter anvendelse af vand til ethvert næringsbrug, der drives i en ejendom, hvoraf størstedelen bruges som hus, og omfatter endvidere havevanding og vanding af primat benyttede heste og køretøjer, når vandet til disse ting tages fra

Også i *Holland* foregår vandforsyningen i vidt omfang gennem vandværker; i motiverne af 1955 til den nedennævnte hollandske vandværkslov af 6. april 1957 er det anslået, at ca. 84 % af Hollands ca. 8,4 millioner indbyggere får deres vand fra vandværker. I visse dele af det nordøstlige Holland er der ligesom i Danmark de fleste steder let adgang til godt grundvand, og vandforsyningen foregår i disse egne ligesom i Danmark i vidt omfang gennem små, lokale vandværker. I store dele af Holland er det imidlertid kun inden for begrænsede områder muligt at pumpe godt grundvand op, og vandforsyningen sker i disse dele af landet i høj grad gennem større, centrale værker, der oppumper grundvand på egnede steder og leverer vandet over større områder; også overfladevandet tages i brug; for tiden anslås det, at ca. 70 % af Hollands vandforsyning bygger på grundvand og ca. 30 % på overfladevand. Til belysning af den gennemsnitlige størrelse af forsyningsområderne for de hollandske vandværker anføres det i de nævnte motiver af 1955, at ca. 850 kommuner får deres vandforsyning fra vandværker, men at denne forsyning klares af ca. 200 vandværker; forsyningen har altså i høj grad interkommunal karakter.

Denne betydelige udvikling af den hollandske vandforsyning er i det store og hele foregået uden nogen egentlig vandlovgivning⁶⁾. Den centraliserede vandforsyning er ordnet på frivillig basis; herved har provinskommunerne i vidt omfang medvirket til at bringe samarbejde i stand og ordne vandforsyningsforhold, ofte således, at oprettelsen af nye vandværker og udvidelsen af værkernes forsyningsområde har krævet kommunernes godkendelse. Fra statens side er udviklingen støttet ved, at staten har stillet kapital til rådighed mod lav rente eller garanteret for vandværkernes lån. I de senere år har det offentlige endvidere ydet driftstilskud til vandværker i krigsramte eller tyndt befolkede områder; i sådanne tilfælde betales $\frac{2}{3}$ af driftsunderskudet af staten og den resterende tredjedel af vedkommende kommuner. I 1910 oprettedes en kommission for drikkevandsforsyning, nu Centralkommissionen for Drikkevands- en hane inde i huset, og vandslange eller lignende ikke benyttes. Begrebet omfatter ikke benyttelsen af vand til erhvervsmæssigt vaskeri og til tilberedning af føde- og drikkevarer til indtagelse uden for ejendommen.

⁶⁾ Jfr. herom nærmere de nævnte motiver af 1955 og motiverne til den nedennævnte grundvandslov for vandværker af 21. juli 1954.

forsyning, og i 1913 oprettedes det nuværende Rigsinstitut for Drikkevandsforsyning; disse institutioner har haft stor betydning som rådgivere for staten og kommunerne under den senere udvikling. Med hensyn til forholdet mellem de vandværker, der indvandt grundvand, og ejerne af omkringliggende ejendomme, hvis grundvandstand i den anledning sank, har loven om ulempeforvoldende virksomheder, »Hinderwet«, der oprindeligt var af 1875, men senere er fornyet i 1952, været af stor betydning. Loven sigter til at begrænse fabriksvirksomheders ulemper overfor omkringboende og bestemmer, at maskinanlæg af en vis kapacitet, for elektromotorers vedkommende med en samlet kraft på over 2 hestekræfter, kun må oprettes med myndighedernes tilladelse. For vandværkers vedkommende er loven blevet fortolket således, at tilladelse ikke kan gives, — end ikke mod erstatning til de skadelidende - hvis værket vil medføre skade ved sænkning af grundvandstanden på andre ejendomme, og disses ejere modsætter sig, at værket oprettes. Forholdet har herefter været det, at værkerne enten måtte opnå overenskomst med ejerne af de ejendomme, der led skade ved vandstandssænkningen, eller skride til ekspropriation af sådanne ejendomme. Med hensyn til beskyttelsen af grundvandet mod forurening er der opnået væsentlige resultater gennem by- og egnsplanlovgivningen, der har forhindret forurenende byggeri i vandværkers indvindingsområder - indvindingsoplandene for de store centralvandværker har til en vis grad kunnet oprettes som grønne områder -. Hvad endelig angår tilsynet med vandværkernes drift har et sådant tilsyn i mange år rent faktisk været udført af inspektørerne under statstilsynet for folkesundhed.

Uanset at den hollandske vandforsyning således udviklede sig godt uden en egentlig vandlovgivning, har der dog i mange år i Holland været ønsket om en sådan lovgivning. Det har navnlig været følt som en mangel, at de vandværker, der skulle indvinde grundvand, i så høj grad var afhængige af den stilling, som ejerne af ejendomme i nabolaget tog til anlægget. Det har endvidere været en mangel, at der ikke var noget retsgrundlag for sundhedsvæsenets tilsyn med vandværkerne, herunder at sundhedsvæsenet ikke kunne stille krav om gennemførelsen af de ændringer, som inspektørerne fandt nødvendige. Endelig har man ligesom i England gerne villet have mulighed for i de egne, som må have centraliseret vandforsyning,

at gennemføre en sådan koncentration af vandværkerne, at de enkelte værker får den bedst mulige størrelse, herunder en sådan størrelse, at værket har råd til at beskæftige en teknisk tilstrækkelig dygtig stab.

Der har derfor i nogen tid været arbejdet på at gennemføre en vandforsyningslovgivning. Som resultat heraf foreligger indtil nu 2 nyere love, der begge i det væsentlige er begrænset til anlæg til brug for offentlig vandforsyning, nemlig grundvandsloven for vandværker af 21. juli 1954, der er sat i kraft den 1. marts 1955, og vandværksloven af 6. april 1957, der er sat i kraft den 1. april 1958.

Grundvandsloven for vandværker giver regler om forholdet mellem værker, der indvinde grundvand helt eller delvis til offentlig drikkevandsforsyning, og grundejerne i nabolaget; loven erstatter i så henseende reglerne i Hinderwet. Efter lovens artikel 2 kan et sådant vandværk indvinde grundvand uden tilladelse, når dets samlede kapacitet ikke overstiger 10 m^3 pr. time. Oprettelse af vandværker til offentlig drikkevandsforsyning med en kapacitet til indvinding af grundvand over denne grænse må efter art. 1 og 2 kun foretages med tilladelse fra social- og sundhedsministeren, ligesom ændringer af bestående vandværker med en kapacitet over 10 m^3 i timen kun må ske med ministerens tilladelse, hvis ændringen forøger vandindvindingen eller kan medføre skade på andre arealer eller anlæg. Hvis andrageren i forbindelse med sin ansøgning om en tilladelse må foretage undersøgelser på fremmed grund, kan ministeren tillade dette, hvorved andrageren bliver erstatningspligtig for alle skader (art. 7). Loven giver nærmere regler om behandlingen af ansøgninger og bygger herved i høj grad på forbehandling hos kommunerne (art. 8—11); endvidere er der i henhold til loven nedsat en sagkyndig kommission (art. 3), som ministeren skal høre, forinden han træffer sin afgørelse (art. 12). Efter art. 12 og 13 giver ministeren tilladelsen, hvis alment vellet kræver det; tilladelsen skal altid indeholde navn og bopæl for vandværksejeren, en beskrivelse af anlæggets indretning og fastsættelse af den vandmængde, der maksimalt må indvindes pr. tidsenhed; i forbindelse med tilladelsen kan endvidere gives forskrifter til beskyttelse af interesser i forbindelse med grundvandstanden. Hvis forholdene ikke kan overses tilstrækkeligt, kan tilladelsen gives for en prøvetid af højst 5 år; prøvetiden kan senere forlænges, dog ikke ud over 10 år

i alt (art. 14). De endeligt meddelte tilladelser er uigenkaldelige, men efter art. 15 kan ministeren senere - efter samme sagsbehandling som for en ny tilladelse — stille nye eller ændrede betingelser for tilladelsen eller helt eller delvis opheve tidligere stillede betingelser. Indehaveren af et anlæg - dette gælder også for de anlæg, der kan drives uden tilladelse — er forpligtet til at måle og føre bog over de indvundne vandmængder og efter anr. ordning at give ministeren også andre forhåndenværende oplysninger om værket (art. 4). Ministeren skal tilbagekalde tilladelsen, når vandværk sej er en erklærer ikke længere at have brug for den, og kan tilbagekalde den, når den ikke har været brugt i 4 på hinanden følgende år eller bruges til et andet formål (art. 16). Ministerens afgørelser kan appelleres til kronen (art. 17). Spørgsmål om *erstatning for skader på andre ejendomme* som følge af værkets sænkning af grundvandstanden er ikke i loven knyttet sammen med tilladelsesproceduren, men loven giver i artiklerne 18-22 en række særlige regler herom. Det fastslås heri, at sådanne 5 kader skal afhjælpes på vandværksejerens bekostning, men at erstatninger ikke behøver at bestå i en pengesum, og at erstatninger i penge ikke behøver at bestå i betaling én gang for alle. Krav om erstatning må sendes til ministeren, som videre sender sagen til den kommission, der er oprettet ved loven. Kommissionen behandler sagen og stiller derefter enten forslag om ydelse af erstatning eller erklærer, at den finder erstatningskravet ubegrundet. Er en af parterne utilfreds med et forslag fra kommissionen om ydelse af erstatning, kan han indbringe sagen for domstolene; derimod kan en erstatningssøgende ikke gå videre med sagen, hvis kommissionen har erklæret hans erstatningskrav ubegrundet. Af lovens regler kan i øvrigt fremhæves, at art. 28 har lettet adgangen til ekspropriation til brug for vandværker, der vil indvinde grundvand til offentlig vandforsyning.

Loven vedrører som nævnt ikke vandværker, der indvinder grundvand alene til andre formål end offentlig vandforsyning; i så henseende gælder stadig reglerne i Hinderwet.

Vandværksloven giver regler for driften af og tilsynet med og organisationen navnlig af de vandværker, der er bestemt til offentlig drikkevandsforsyning - være sig ved hjælp af grundvand eller overfladevand. - Også ved vandværksloven er (art. 2) oprettet et særligt råd, som skal hjælpe kronen og social- og sundheds-

ministeren med lovens administration, og som kan kræve oplysninger fra myndigheder og vandværker og har ret til at inspicere værkerne (art. 3). Om de pågældende vandværkers *drift* fastsætter art. 4 den almindelige regel, at indehaverne af de nævnte værker er forpligtet til at drage omsorg for, at leveringen af forsvarligt drikkevand i værkets forsyningsområde bliver sikret i den mængde og under det tryk, som kræves i folkesundhedens interesse; kronen kan fastsætte mindstekrav med hensyn til drikkevandets kvalitet, mængde og tryk, vandværkets indretning, drift og tilsynsordning, vandværksfunktionærernes tekniske duellighed og hygiejnisk kundskab og indretningen af og tilsynet med vandledningsnettet. Efter artiklerne 9-12 er sådanne ved kgl. anordning nærmere bestemte grupper af vandværksfunktionærer, som må antages gennem deres arbejde at kunne føre smitte videre ud i drikkevandet, forpligtede til at underkaste sig helbredsundersøgelser; de pågældende funktionærer må ikke udføre deres normale arbejde, hvis sygdom af en ved kongelig anordning nærmere fastsat art forekommer i deres hjem, og de har pligt til at give meddelelse til vandværksejeren om sådanne sygdomstilfælde, ligesom de skal give meddelelse, hvis de i øvrigt har været i forbindelse med nogen, om hvem de vidste eller med rimelighed kunne formode, at han led af en sådan sygdom. Vandværkerne er i øvrigt i deres drift underkastet tilsyn af *sundhedsvæsenets inspektører*, der har ret til at inspicere (art. 14) og kræve oplysninger (art. 5); vandværksejeren skal straks af egen drift give meddelelse til inspektøren (art. 6) om forhold, der kan hindre efterlevelsen af de almindelige regler i art. 4. Inspektøren kan med mulighed for appel til kronen stille krav om gennemførelse af ændringer på værket (art. 7), og efterkommes kravet ikke, kan det offentlige gennemføre foranstaltningen for vandværkets regning (art. 8). Når nogen af den ovennævnte funktionærgruppe har sygdomme af den angivne art i sit hjem, må han først påny gå i normalt arbejde med inspektørens godkendelse (art. 11), og inspektøren kan også i andre tilfælde give forskrifter til sikring imod, at personer af den nævnte funktionærgruppe udsætter drikkevandet for smittefare (art. 13). Om ændringer af *vandværkernes organisation* indeholdes udførlige regler i artiklerne 16-42. Initiativet til ændringerne skal udgå fra kommunerne, der kan tage skridt af forskellig rækkevidde. Et skridt, der altid må tages, er at få

fastlagt de enkelte værkers forsyningsområder (art. 16-18). Kommunerne skal først forhandle med værkerne herom, men kan der ikke herved opnås enighed, kan den overordnede provinskommune med kronens godkendelse - eller, hvis der er tale om værker i flere provinser, kronen selv — fastlægge de enkelte værkers forsyningsområder. Findes fastlæggelsen af forsyningsområder ikke tilstrækkelig, men kommunen dog ikke finder grund til at gribe dybere ind i de enkelte værkers selvstændighed og organisation, kan den inden for de fastlagte forsyningsområder eller dele deraf under appel til kronen pålægge det ene værk at levere vand til det andet eller pålægge værkerne at arbejde sammen (art. 19-25). Finder kommunen det derimod nødvendigt at gribe dybere ind i værkeres forhold og eventuelt fremkalde nedlæggelse eller sammenslutning af småvandværker, kan den bestemme, at levering af vand inden for de fastlagte forsyningsområder eller dele deraf fremtidig kræver koncession, der meddeles af kommunen under appel til kronen (art. 26-42). I sager om, hvorvidt der bør meddeles en ansøger koncession, skal der træffes en sådan afgørelse, som kræves af hensyn til drikkevandsforsyningen og andre almene interesser. Får en ansøger herefter koncession, skal denne indeholde bestemmelse om forsyningsområdet eller om adgangen til at levere drikkevand til andre vandværker eller om begge dele; endvidere kan der træffes andre bestemmelser, dog kun om pligt til at levere drikkevand inden for forsyningsområdet, om pligt til at levere drikkevand til andre vandværker efter kommunens bestemmelse til en mindst alle udgifter dækkende pris, om samarbejde med andre vandværker, om pligt til at lade værket takster godkende af kommunen og om ekspropriation af værket efter koncessionens udløb. Koncessionerne er altid tidsbegrænsede og kan højst gives for 50 år; de adskiller sig altså herved fra tilladelserne efter grundvandsloven. Inden for deres løbetid bortfalder de, hvis de ikke benyttes inden for en given frist, og kan bortfalde, hvis betingelserne ikke overholdes. Ønsker en vandværksejer ikke koncession, eller får han afslag på koncessionen eller på forlængelse af koncessionen, eller bortfalder koncessionen, kan virksomheden eksproprieres.

Tallet fordeler sig således, at ca. 68 % af befolkningen får vand fra offentlige vandforsyninger, der indvinder grundvand, medens de resterende ca. 12 % får vand fra offentlige vandforsyninger, der indvinder overfladevand. Den offentlige vandforsyning forestås til dels af Société nationale des Distributions d'Eau, et andelsselskab, der er oprettet i henhold til en lov af 26. august 1913; selskabets kapital er for en væsentlig del tilvejebragt af staten og kommunerne, og selskabet står under en betydelig offentlig kontrol; det kan få ret til at foretage ekspropriationer. Herudover forestås dele af den offentlige vandforsyning af aktieselskaber, andelsselskaber og kommunale foreninger efter reglerne i to love af 18. august 1907 og 1. marts 1922; også disse selskaber og kommunale foreninger har et betydeligt offentligt islæt og står under offentlig kontrol, og også de kan få ret til at ekspropriere. Kommunerne kan desuden slutte indbyrdes aftaler om vandforsyning; herom er der givet regler i 2. afsnit af loven af 1. marts 1922. En kgl. anordning af 2. juni 1949 med senere ændringer af 23. januar 1951 om statstilskud til forskellige anlægsarbejder, udført af kommuner og kommunale foreninger og fællesskaber, bestemmer bl. a., at der kan gives statstilskud på normalt 60 % af anlægsudgifterne ved anlæg, udvidelse og ombygning af rensningsstationer for drikkevand. Det er en forudsætning for ydelsen af et sådant statstilskud, at projektet forud er godkendt af sundhedsdepartementet.

Regler om indvinding af grundvand er givet ved en kgl. anordning af 12. juni 1947. Efter anordningens artikel 1 forstås ved indvinding af grundvand alle indtagelser af vand fra brønde og borer og endvidere dræning og i det hele al benyttelse af værker og indretninger, der har som formål eller har som hovedvirkning at optage grundvandet, heri indbefattet optagelse af vandet ved dets tilsynekomst. Sådant indvinding kan undertiden ske uden offentlig tilladelse. Dette gælder for det første om statsarbejder, der kan påvirke grundvandstanden (art. 2). Endvidere gælder det om alle brønde, hvor indvindingen udføres uden motor og uden andre indretninger, der drives af en anden kraft end den menneskelige, og om brønde og borer, hvor indvindingen alene foretages til husholdningsbrug for et nøje begrænset familiefællesskab; i begge tilfælde dog kun, når brønden eller boringen ikke har vandregnsning over terræn (art. 3). Endelig gælder det om alle ind-

I *Belgien* anslås det, at ca. 80 % af befolkningen får vand fra en offentlig vandforsyning.

retninger til dræning og sænkning af grundvandstanden, når grundvandstanden ikke sænkes mere end $1\frac{1}{2}$ m under jordoverfladen (art. 3). I øvrigt kræves til indvindingen og til senere udvidelse og forandring af indvindingerne en forudgående tilladelse fra den minister, der har minerne under sit område (art. 1 og 4). Anordningen giver nærmere regler for behandlingen af sager om sådanne tilladelser; sagerne forberedes af kommunerne, navnlig provinskommunerne (art. 5-13), eventuelt skal der tilstilles provinskommunerne en erklæring fra den geologiske tjeneste (art. 9)- Ministeren kan stille betingelser for tilladelsen, navnlig med hensyn til den maksimale vandmængde, pumpemaskinerne og adskillelsen mellem de forskellige grundvandslag (art. 12), og kan senere stille yderligere betingelser (art. 14). En tilladelse betragtes som ikke givet, hvis den ikke er taget i brug i løbet af 2 år efter dens meddelelse (art. 12). Ministeren kan derudover tilbagekalde tilladelser eller sætte dem ud af kraft, hvis betingelserne ikke overholdes - i forbindelse med den frie adgang til at stille efterfølgende betingelser har ministeren herved en stærk stilling med hensyn til tilbagekaldelse af tilladelser - (art. 14). Derimod bortfalder en tilladelse ikke på grund af ejerskifte, når blot indvindingen ikke udvides eller forandres (art. 14).

Med hensyn til *beskyttelsen af grundvand og overfladevand mod forurening* er det ved en kgl. anordning af 11. februar 1946 bestemt, at visse virksomheder, der betragtes som farlige, usunde eller ubehagelige, skal have forudgående godkendelse af deres indretning, og at deres drift skal stå under offentlig kontrol. Anordningen sigter ikke alene mod at undgå fare for vandforsyningen. Som farlige for grundvands- eller overfladevandsforsyningen nævnes bl. a. forskellige levnedsmiddelindustrier og andre industrier, roesiloer, slagtehuse, kvægstalde, oliedepoter og sivebrønde. Til sikring af grundvandet ud over, hvad denne ordning kan medføre, har visse vandforsyninger oprettet udstrakte, for offentligheden utilgængelige beskyttelsesområder omkring deres værker. For overfladevands vedkommende er det ved lov af 11. marts 1950 forbudt at forurene bl. a. vandet i vandløb ved at udkaste eller anbringe ting eller stoffer i vandet eller lade væsker løbe ud i det; nærmere regler kan gives ved kgl. anordning.

Sundhedsvæsenets inspektion kan *inspicere vandværkerne* og navnlig lade deres vand ana-

lyserne, og kommunerne har hjemmel til at skride ind over for sundhedsfarlige forhold på værkerne. De større vandforsyningselskaber analyserer i øvrigt selv deres vand.

I U.S.A. er vandlovgivningen overladt til de enkelte stater. Fra ældre tid har forholdet været det, at en række nogenlunde vandrige og af ældre britisk ret påvirkede stater i den østlige del af unionen har haft en privatretligt betonet ordning, hvorefter udnyttelsesretten til vand var sat i forbindelse med grundejendomsretten; de vandfattige vestlige stater har derimod haft et koncessionssystem, som de har modtaget fra latinsk ret gennem spanske indvandrere⁷⁾. Det sidste århundredes vældige tekniske udvikling i U.S.A. har medført et kolossalt forbrug både af overfladevand og grundvand, og i denne forbindelse er der sket en betydelig udvikling af enkeltstaternes vandlovgivning, herunder en udvikling i retning af større anvendelse af koncessionssystemet, men lovgivningerne er dog stadig delt mellem grundejendoms- og koncessionsprincippet⁸⁾.

Nærmere oplysninger om lovgivningen i de enkelte stater er samlet i en redegørelse af C. L. Mc Guinness: *Water law with special reference to ground water*, der er udsendt i 1951 som cirkulære nr. 117 fra U.S.A.'s Geological Survey. Af redegørelsen kan anføres, at nogle stater har regler om *autorisation af brøndborere*, og at forskellige stater har regler om, at resultatet af borerne skal *indberette s til en geologisk myndighed*. I en række stater er *visse seerligt vandspildende foranstaltninger forbudt*. Der findes navnlig regler, der forbyder eller begrænser vandspild gennem stadigt rindende overløb fra artesiske brønde og borerne, og regler, der begrænser benyttelsen af vand i køleanlæg, evt. således, at vandet efter benyttelsen på ny skal sive til grundvandet. / *stater, der helt eller delvis bygger på koncessionssystemet*⁹⁾, *fastsættes den vandmængde, som grundejeren kan*

⁷⁾ A. G. Fiedler og C. L. Me Guinness »Ground water problems and their relation to Army Water installations«, redegørelse afgivet 1948 af U.S.A. Geological Survey, s. 8.

⁸⁾ Iflg. H. E. Thomas: *Water rights in areas of ground water mining*; U.S.A.'s Geological Survey, circular 347 (1955) byggede dengang de 31 østlige stater på et grundejendomsprincip og 17 vestlige stater på koncessionssystemet.

⁹⁾ I enkelte af disse stater (Californien, Nevada, North Dakota, Utah) udtales det udtrykkeligt i lovgivningen, at vandet tilhører det offentlige, jfr. også Thomas' i note 8 nævnte arbejde side 12-13-

indvinde uden tilladelse, på forskellige måder. En i flere stater anvendt regel er, at grundejeren uden offentlig godkendelse må indvinde 100.000 gallons vand daglig ¹⁰⁾; (undertiden er det afgørende, at pumpernes kapacitet ikke overstiger 100.000 gallons om dagen). I Maryland kan indvinding af vand til husbrug og gårdbrug ske uden tilladelse, ligesom godkendte kommunale vandforsyninger kan indvinde uden tilladelse; der kræves dog altid tilladelse til maskingravede og borede brønde. I Minnesota kan indvinding af vand til husbrug til mindre end 25 personer og indvinding af vand, der hidrører fra vedkommende kommune, ske uden tilladelse. I Montana har grundejeren ret til uden tilladelse at indvinde vand til husbrug, kreaturvanding, markvanding og næringsbrug. I Nevada kan grundejeren uden tilladelse bruge grundvand til husbrug, når mængden ikke overstiger 2 gallons i minuttet. I Oklahoma kan han uden tilladelse indvinde vand til husbrug og kreaturvanding, når der ikke er tale om vandspild. I Wyoming kan han frit indvinde vand til husbrug, madlavning og kreaturvanding og endvidere havevanding af op til 4 acres ⁿ⁾. *Spørgsmålet om meddelelse af tilladelse til videregående vandindvinding afgøres så vidt ses altid af administrative myndigheder, undertiden the State Engineer; i enkelte lande er der dog rekurs til domstolene. Om tilladelse-ernes nærmere indhold* udtaler Nevadas ground-water statute of 1939 som ændret i 1949: »It shall be an express condition of each appropriation of ground water acquired under this act that the right of the appropriator shall relate to a specific quantity of water and that such right must allow for a reasonable lowering of the static water level at the appropriator's point of diversion; and provided, that in determining such reasonable lowering of the static water level in a particular area, the state engineer shall consider the economics of pumping water for the general type of crops growing and may also consider the effect of water use on the economy of the area in general.« I nogle stater er der givet regler om, *hvilke interesser der skal have fortrinet*, hvis der ikke er vand nok til alle ansøgere. Som også fremhævet i redegørelsens almindelige afsnit afhænger dette af vedkommende stats økonomiske struktur. I Kansas er rangfølgen af forskellige benyttelser følgende, begyndende med den højst placere-

de benyttelse: husbrug, kommunal vandforsyning, vanding, industribrug, rekreativ anvendelse og anvendelse i vandkraftanlæg. I Ohio, hvor kontrol med vandindvindingen kun udøves i særlige distrikter, er rækkefølgen: først husbrug og kommunal brug, dernæst som andet trin industribrug, dampkraft, produktion og kølebrug og endelig som tredje trin vanding, vandkraftproduktion, rekreativ anvendelse, fiskeri og anden brug. I Texas har benyttelse af vand til husbrug fortrin for benyttelse til vanding og fabriksbrug. Med hensyn til *tilladelse-nes begyndelsespunkt* bemærkes, at tilladelse-erne i enkelte stater har prioritet fra ansøgningernes indkomst til den tilladende myndighed. Om *vandindvindingsrettighedernes ophør* kan anføres, at nogle stater har regler om, at retten bortfalder ved forældelse, ved 2 eller 3 års ikke-brug eller ved hævde imod den oprindelige ret. Undertiden er det fastslået, at indvindingsrettighederne, hvis den samlede vandmængde er utilstrækkelig, kan nedskæres forholdsmæssigt eller kan inddrages i modsat rækkefølge af prioritetsordenen. I New Jersey er det i særligt beskyttede områder en almindelig regel kun at give tilladelse, der er begrænset til et givet antal år.

I redegørelsen fremhæves forskellige almindelige synspunkter for vandlovgivningen. Det fremhæves således, at formålet med kontrol med grundvandsindvindingen normalt må være at sikre, at der gennemsnitligt ikke oppumpes mere grundvand årlig inden for et område, end der dannes igen ved nedsivning i området, men at regnskabet hermed stiller sig forskelligt, alt efter hvor dybt man regner med at holde den almindelige grundvandstand, og at det i områder med vældige grundvandsbassiner, men med ringe årlig tilstrømning til grundvandet, kan være fornuftigt at indstille sig på at udtømme grundvandet ved »minedrift« i bassinet. Der advares endvidere mod alt for vidtdreven anerkendelse af erstatningsansvar for sænkning af grundvandstanden. Det fremhæves herved, at fuld udnyttelse af et områdes vandressourcer kan nødvendiggøre sænkning af grundvandstanden over en lang periode eller til stadighed for at få vandet til at løbe til fra tilstødende grundvandsbassiner eller opnå den størst mulige tilstrømning og undgå tab ved fordampning. Hvis indehaverne af de senere vandrettigheder skal betale enhver betydelig udgiftsforøgelse, som ældre rettighedshavere vil få på grund af denne sænkning i grundvandstanden, vil en fuld udnyttelse af grundvandet kunne hæmmes,

¹⁰⁾ En amerikansk gallon er 3,79 l.

¹¹⁾ Ca. 1,6 ha eller ca. 3 tønder land.

og det synes efter forfatterens mening ikke urimeligt at gøre gældende, at når de senere rettighedsindehavere under de herskende økonomiske betingelser med held kan pumpe fra den nye, dybere grundvandstand, kan oppumpning fra den ældre, højere grundvandstand betragtes som en urimelig og ikke beskyttet udnyttelse. Det fremhæves endelig, at det for at opnå den bedst mulige udnyttelse af vandet er betydningsfuldt at kunne skride ind over for ældre vandindvindingsrettigheder, f. eks. med henblik på at begrænse overordentlig store vandforbrug, der har været gængse under tidligere former for

industribrug, vanding o.s.v., men som med nutidens metoder må betragtes som unødvendige og som vandspild. Endvidere med henblik på at tilpasse vandforbruget efter ændrede samfundsforhold i området; i så fald kan der være tale om at lade en senere ret til en benyttelse, som lovgivningen giver fortrinsstilling, mod erstatning fortrænge en ældre ret til en mindre vigtig benyttelse. Forfatteren fremhæver i denne forbindelse ordningen i New Jersey med tidsbegrænsede rettigheder som velegnet til at sikre, at rettighederne kan ændres med ændrede forhold.

EKSTRAKTAFSKRIFT.

KØBENHAVNS MAGISTRAT

5. AFDELING

Rådhuset, København V.

Telf. C. 3800.

København, den 29. juni 19jj.

J. nr. 153V1957.

Hr. indenrigsminister Søren Olesen.

Foranlediget ved den i den senere tid skete omtale i pressen og på møder af Københavns vandforsynings planer om nye vandforsyningsanlæg i egnen mellem Køge og Ringsted m. v. finder man det påkrævet til hr. ministerens orientering at fremføre følgende redegørelse.....

2. Københavns kommunes andragende om vandindvindingsret i Køge-Vigersdalområdet ni. v.

Samme fremgangsmåde som foran beskrevet og i overensstemmelse med vandforsyningsloven er også fulgt ved det andragende, som af Københavns magistrat er fremsendt til indenrigsministeriet, og som af dette er henvist til behandling af en landvæsenskommission, hvilket andragende omfatter spørgsmålet om ret til indvinding af grundvand i Køge-Vigersdalområdet og indtagning af supplerende overfladevand fra Haraldsted og Gyrstinge søer.

Når magistraten i det foreliggende tilfælde har fremsat andragende om ret til også at indvinde overfladevand fra de nævnte søer, har dette sin årsag i, at man ved de foreløbige undersøgelser af grundvandsforekomsterne her på

Sjælland er nået til det resultat, at disse med henblik på fremtiden må anses for stærkt begrænsede, når der bliver tale om større vandmængder, og der er i så henseende kun tilbage et område syd for Køge-Vigersdalområdet og et område på Stevns. Som følge af disse forhold har Københavns kommune ment allerede ved Køge-Vigersdalanlægget at måtte strække grundvandet her ved opblanding af overfladevand i forholdet 2 dele grundvand til 1 del overfladevand. Ved denne opblanding opnår man, at overfladevandets høje sommertemperatur og lave vintertemperatur ud jævnes på grund af grundvandets ret konstante temperatur omkring 9° C. Det blandede vand får herefter en temperatur, som efter årstiden svinger mellem 7° og 13° C, hvilket medfører, at også det blandede vand bliver af samme gode kvalitet som grundvandet, idet Københavns vandforsyning iøvrigt gennem mangeårige forsøg har godtgjort, at overfladevand kan renses så fuldstændigt for urenheder, at der ikke kan næres hygiejniske betænkeligheder ved anvendelse af dette.

4. Vandforbruget i København og andetsteds.

Når det er hævdet, at vandforbruget i København er for højt, skal følgende gennemsnitsforbrug i liter pr. døgn pr. indbygger anføres til belysning af spørgsmålet:

Nogle danske byer:

København	225	1/indb/dg	(1956/57)
Aarhus	246	—	(1954/55)
Odense	219	—	(—)
Ringsted	384	—	(—)
Helsingør	229	—	(—)
Roskilde	314	—	(—)
Slagelse	262	—	(—)
Næstved	268	—	(—)
Hillerød	366	—	(—)
Køge	238	—	(—)

Nogle udenlandske storbyer:

Stockholm	334	1/indb/dg	(-)
Göteborg	254	-	(-)
Helsinki	223	-	(1952)
London	224	-	(-)
Paris	310	-	(1954)
Wien	222	-	(1949)
Zürich	316	-	(1954)
New York	461	-	(1949)
Chicago	740	-	(-)
Philadelphia	540	-	(-)
Boston	363	-	(-)

Disse tal viser, at vandforbruget i København er af moderat størrelse;

5. Muligheder for vandindvinding i de nordsjællandske søer.

Med hensyn til henvisningen til de nordsjællandske søer bemærkes, at alle disse søer har en forholdsvis ringe tilstrømning af vand i relation til deres størrelse, hvilket er af afgørende betydning for vandindvindingsmulighederne.

Herom kan anføres følgende:

Furesøen: Vandmængde 6-8 mill, m³ årligt, som imidlertid for største delen må forbeholdes til dækning af det fremtidige vandforbrug i de nordlige omegnskommuner.

Arresø: Vandmængde ca. 20 mill, m³ årligt; denne sø har Københavns vandforsyning tidligere ved midlertidig lov haft adgang til at udnytte til vandforsyningsformål, men det lykkedes ikke ved lovens udløb at opnå en forlængelse af denne, hvorfor Københavns rettigheder vedrørende denne sø er helt bortfaldet. Forholdene ved Arresø har imidlertid i den sidste menneskealder ændret sig betydeligt, idet dens vand efterhånden er blevet stærkt forurenat af de stigende spildevandsmængder fra bl. a. Hillerød. Desuden har det danske stålvalseværk fået en vandvindingsret til søen på ca. 4 mill, m³ årligt, ligesom kravene til vand til hærens krudtværk er steget fra ca. 500 m³ pr. time til mindst 1000 m³ pr. time, hvorfor den disponible vandmængde fra denne sø på det nærmeste er halveret. Søen er desuden ikke særlig egnet til drikkevandsformål, fordi den er meget fladvandet, hvilket har til følge, at bundslammet på grund af vinden jævnlige rodes op i vandet, hvorved en tilfredsstillende rensning af dette vil vanskeliggøres. Københavns kommune er derfor kommet til den opfattelse, at søen bør forbeholdes til industriformål (jvf. stålvalseværket) for industrier, som har brug for store vandmængder,

men ikke stiller særlige krav til vandets renhed. En sådan anvendelse vil iøvrigt mindske kravene til vand fra Københavns vandforsyning til sådanne industrier.

Esrom sø kan ikke yde en større vandmængde end ca. 8 mill, m³ årligt. Søen ville nok være anvendelig, men kan slet ikke dække den tilvækst i vandbehovet på ca. 2¹/₂ mill, m³ årligt inden for det storkøbenhavnske område, der vil foreligge i den nærmeste årrække, og som har gjort det nødvendigt for Københavns kommune at stille forslag om et anlæg i Køge-Vigersdalområdet med tilskud af overfladevand, hvorved anlægget foreløbig kan bringes op på ca. 25 mill, m³ årligt, med mulighed for senere udvidelser i det forholdsvis vandrige Midtsjælland.

6. Inddæmning af Roskilde fjord og omdannelse af denne til vandreservoir.

Spørgsmålet om at omdanne Roskilde fjord til en ferskvandssø ved en dæmning umiddelbart syd for Frederikssund giver Københavns vandforsyning anledning til at bemærke, at fjorden har et vandareal på ca. 70 km², hvorved der på grund af forskellen mellem nedbøren på arealet og fordampningen fra dette fremkommer et underskud på ca. 10 mill, m³ om året, der i tilfælde af inddæmning skal dækkes af det ferske vand, som strømmer til fjorden fra oplandet. Tilstrømningen kan højst anslås til ca. 35 mill, m³ årligt, hvorved den disponible vandmængde højst ville kunne sættes til 20-25 mill, m³ årligt.

Inden et sådant inddæmnet område kan gøres ferskt, måtte man først udpumpe alt saltvand i fjorden, hvilken mængde løseligt kan anslås til 2-300 mill. m³. Dernæst skal området fyldes med det tilstrømmende ferskvand, hvilket vil vare ca. 10-15 år; dette ferske vand vil imidlertid udlude saltet i havbunden, hvorfor det igen skal udskiftes, hvilket igen vil vare mindst 10-15 år, fordi det vil være nødvendigt at fylde fjorden op over højvande i Isefjorden for at undgå, at der påny trænger saltvand ind i det ferske vand. Hertil kommer, at der i et sådant inddæmnet område vil blive tilført betydelige spildevandsmængder fra Roskilde, hvis sejlsads iøvrigt vil blive afskåret, ligesom man må have opmærksomheden henvendt på den radioaktive forurening, som muligt kan fremkomme fra den nyoprettede atomstation ved Risø.

Uanset at Københavns vandforsyning i teknisk henseende af førnævnte grunde må betrag-

te et sådant projekt som ganske utopisk, kan man heller ikke se bort fra den uhyre bekostning, som et sådant projekt ville medføre, og som ville stå i misforhold til de vandmængder, som kan udnyttes.

7. Benyttelse af saltvand til vandforsyningsformål.

Spørgsmålet om anvendelse af saltvand til vandforsyningsformål er i de sidste menneskealdre naturligt dukket op, ikke alene herhjemme, men også andre steder på jorden, hvor man ikke har overflod af ferskvand, men endnu er der, såvidt det er Københavns vandforsyning bekendt, og bortset fra skibe, ingen steder, hvor man har turdet gøre brug af saltvandet, dels fordi anvendelsesmulighederne for saltvand i et forsyningsdistrikt er forholdsvis små, og dels fordi saltvandet kræver et særligt lednings-system og særligt modstandsdygtige materialer, både for byledninger og husledninger, for at disse skal kunne modstå saltvandets tærende angreb.

Senest har dette spørgsmål på foranledning af Københavns borgerrepræsentations budgetudvalg i året 1950 været gjort til genstand for drøftelse, ligesom der har været indhentet erklæring herover fra Akademiet for de tekniske Videnskaber. Resultatet af disse overvejelser har ført til samme opfattelse som ved tidligere lejligheder, nemlig at saltvandet højst vil kunne bruges til skylning af W.C.er, til hvilke der i København medgår ca. 10—12 mill. m³ vand årligt, hvilket i forhold til et samlet forbrug på ca. 80 mill. m³ er en så forholdsvis mindre del, at det ikke kan give en løsning af hovedstadens nuværende vandproblemer, ligesom anvendelse af saltvand ville medføre en urimelig bekostning til et helt nyt ledningsnet i gaderne på henimod 100 mill. kr. og en ændring af husinstallationerne på henimod et lignende beløb, ligesom man tillige ville få alle de ulemper, som følger med et dobbeltsystem.

Den eneste større by, som har et sådant, er Paris, hvor man fra ældre tid anvender urensset, men klorbehandlet flodvand i et særligt ledningssystem, foruden drikkevandssystemet, men hvor man er meget ked af dobbeltsystemet.

Omdannelse af saltvand til ferskvand har været mulig igennem menneskealdre ved den forholdsvis simple proces, der består i en destillation af vandet. Dette er imidlertid en meget kostbar metode og kræver meget brændsel. Af nye metoder findes nu kation-anionbytning i

særlige filtre med påfølgende regeneration, hvilken metode imidlertid er så kostbar både i drift og anlæg, at ingen har turdet bringe den i anvendelse til andet end enkelte små nød anlæg. Som det nyeste inden for dette område er der fremkommet en ny proces, elektroosmose gennem semipermeable membraner, hvilket imidlertid kræver meget store elektricitetsmængder og endnu ikke er kommet ud over et indledende forsøgsstadium og derfor ikke har kunnet få praktisk anvendelse. I den vestlige del af Nordamerika (San Francisco og Los Angeles området), hvor egnen er meget vandfattig, har man haft sin opmærksomhed stærkt henvendt på omdannelsen af saltvandet, men man har ikke bragt sådanne metoder til udførelse, idet man i stedet har lagt en mange hundrede kilometer lang ledning fra Coloradofloden til nævnte byområder.

8. Levering af vand fra Sverige.

For nogle år siden har man fra svensk side som et led i Skånes forsyning med vand udkaftet den tanke, at også Sjælland burde inddrages i et sådant fælles vandforsyningssystem, baseret på indtagning af vand fra de store, midtsvenske søer. Der har været ført indledende forhandlinger herom, som naturligvis har været ganske uforpligtende, fordi løsningen af et sådant spørgsmål må henhøre under staten, men man har fra Københavns side givet udtryk for, at dette spørgsmål ikke havde nogen aktuel interesse og i hvert fald ikke, så længe der var mulighed for at klare sig med egne vandforekomster.

Dette måtte Københavns vandforsyning anse for muligt i en meget lang årrække. Anvendelse af vand leveret fra Sverige vil forhåbentlig aldrig blive nødvendig, dels på grund af den meget store bekostning, som et hertil indrettet anlæg ville medføre, og dels fordi det måtte være betænkeligt for et land at gøre sig afhængig af et andet land, navnlig under urolige forhold, på et så livsvigtigt område, at det er berettiget at tale om selve eksistensen.

9. Henvisning af industrianlæggene til benyttelse af rensset spildevand.

Det er ikke Københavns vandforsyning bekendt, at man noget steds i verden har henvist industrianlæg til benyttelsen af rensset spildevand, der ikke må opfattes som noget i retning af rent vand, som uden videre kan anvendes til

vandforsyningsformål; rensat spildevand har bl. a. et meget stort indhold af bakterier af mer eller mindre skadelig natur.

Begrebet industri dækker over mange forskellige foretagender af meget forskellig art, og i et landbrugsland som Danmark er det naturligt, at levnedsmiddelindustrien indtager en førende plads. Med hensyn til virksomheder af denne art kan spørgsmålet om anvendelse af spildevand straks afvises på grund af den hygiejniske fare, som vil være knyttet til benyttelsen af spildevand til sådanne formål.

En sådan fare kan heller ikke udelukkes ved andre industriformål, som desuden navnlig for den kemiske industris vedkommende som regel stiller krav om en overordentlig renhed af det vand, som benyttes i fabrikationen, ligesom en betydelig del af det vand, der bruges i industrien, anvendes til rengøring og til hygiejnisk brug for arbejderne. Desuden vil en sådan forsyning også kræve et særligt ledningsnet, som på grund af industrivirksomhedernes fordeling rundt i hele byområdet vil blive så kostbart, at spørgsmålet alene af den grund må afvises.

10. Nødvendigheden af at skaffe dækning for hovedstadsområdets voksende vandforbrug.

Den samlede oppumpning fra Københavns vandforsynings anlæg andrager for tiden ca. 80 mill. m³ årligt, og heraf leveres ca. 16 mill. m³ til Frederiksberg, Gladsaxe, Herlev, Ballerup - Måløv, Værløse, Rødovre, Hvidovre, Tårnby, Glostrup, Brøndbyerne, Høje Tåstrup og Roskilde kommuner.

Af det i Københavns kommune forbrugte vand anvendes ca. 40 % til næringsbrug, ca. 60 % til husbrug.

Efter en opgørelse for de sidste 5 år har det vist sig, at stigningen i vandforbruget kun for ca. 40 %'s vedkommende hidrører fra Københavns kommunes merforbrug, medens ca. 60 % stammer fra de andre kommuners forbrugsstigning.

Dette viser, at det er den store bebyggelse i omegnskommunerne, som for en stor dels ved-

kommende er forvoldt af tilflytning fra det øvrige land, hvor særlig landbruget i de senere år har indskrænket sin arbejdskraft meget stærkt, der har forårsaget vandforbrugets stigning, medens stigningen i forbruget inden for Københavns kommune tilsvarende for en stor del forårsages af den industri, som skal bygges op for at skaffe tilflyttere fra landdistrikterne beskæftigelse og eksistensgrundlag.

Forholdene med hensyn til fremskaffelsen af vand til vore bysamfund er desuden i årenes løb blevet forringet ved jordernes intensive dræning, som ved vandløbsloven af 11. april 1949 er blevet tilstået grundejerne som en apriorisk ret. Dræningen dels modvirker nedsivningen af vand til undergrunden og dels bortfjerner overfladevandet fra de øverste jordlag tidligt på foråret, hvilket har til følge, at vandløbenes sommervandføring er blevet stærkt forringet. Dette er en stor ulempe for vandforsyning og gør det nødvendigt at opstemme vandet i bl. a. søer for at tilvejebringe et vandforråd fra forårsafstrømningen til sommerbrug.

En ufravigelig betingelse for bosættelse og virksomhed er, at det fornødne vand kan fremskaffes, og som det er påvist af Københavns kommune overfor landvæsenkommissionen råder Københavns vandforsyning for tiden over vandindvindingsrettigheder på ca. 90 mill. m³ årligt. Heraf er, som allerede nævnt, ca. 80 mill. m³ udnyttet, og den gennemsnitlige stigning på ca. 2¹/₂ mill. m³ årligt vil nødvendigvis medføre, at hele vandmængden vil være udnyttet senest ved udgangen af foråret 1961, hvorfor det vil være tvingende nødvendigt senest til dette tidspunkt at inddrage nye vandvindingsrettigheder med tilhørende anlæg under forsyningen.

Hvis dette ikke sker rettidigt, kan det ikke undgås, at der vil opstå meget store ulemper for den storkøbenhavnske befolkning og for udviklingen af de virksomheder, som skal være basis for deres økonomiske eksistens.

Ingvard Dahl.

/Erik Møller.

STATENS PLANTEAVLSUDVALG

København, den 6. april 1961.

Indenrigsministeriets Vandforsyningskommission,

Slotsholmsgade,
K.

Med henvisning til kommissionens skrivelse af 7. januar d.å. skal man, efter at de heri stillede spørgsmål vedrørende vanding af landbrugsafgrøder har været forelagt de faglige ledere af statens forsøgsvirksomhed i plantekultur, meddele følgende:

Vandingens nuværende omfang. Såvidt det er

planteavlsudvalget bekendt, foreligger der ikke nogen officiel optælling af antallet af vandingsanlæg i Danmark. Ved henvendelse til de firmaer, der forhandler vandingsanlæg, ialt 9, har man imidlertid fået oplyst, at der indtil 1. januar 1961 er solgt i alt 3759 anlæg. Disse anlæg dækker et areal på ca. 75.180 ha, idet der kan regnes med, at hvert anlæg dækker ca. 20 ha.

Vanding af forskellige landbrugsafgrøder. Til belysning af vandingens virkning til forskellige afgrøder er der af statens forsøgsvirksomhed i plantekultur gennemført en række forsøg, dels på lerjord ved Blangstedgaard på Fyn i årene 1919-1924 og dels på sandjord ved Store Jynde vad i Sønderjylland i årene 1950-1959. Resultaterne heraf er følgende:

Blangstedgaard, årligt gennemsnit 1919-1924.

Afgrøde	Udbytte i hkg pr. ha		Tilført mm vand pr. ha
	Uvandet	Merudbytte ved vanding	
Tidlige kartofler, nye	112,1	43,0	58
Ærter, kerne	12,6	6,3	55
Byg, kerne	34,0	2,6	47
Havre, kerne	29,3	1,7	50

Store Jynde vad 1950-1959, årlige gennemsnit.

Afgrøde	år	Tilført vand l mm	Foderenheder pr. ha ¹		Øre pr. f. e. merudbytte ved en vandingsudgift på 5 kr. pr. mm
			udenvanding	Merudbytte efter vanding	
Bederøer	1956-59	140	9240	3390	12
Fabriksroer	1955-59	150	8760	2800	16
Sildige kartofler	1956-59	90	5240	1730	16
1. års kløvergræs	1951-59	180	3130	3320	16
2. års kløvergræs	1952-55	160	2790	1820	26
Tidlige kartofler	1952-58	60	2860	1190	15
Byg med udlæg	1950-59	85	2230	1270	20
Rug	1950-59	70	2570	920	23
Havre	1950-59	85	2020	1310	19

¹) En foderenhed (f. e.) - foderværdien af 1 kg byg eller de hertil svarende mængder af de øvrige afgrøder. I det foreliggende tilfælde er for rodfrugter regnet med rod + 60 % top, for korn kun med kærneudbyttet.

De vandmængder der er tilført i de foran omtalte forsøg falder ret nøje sammen med den forskel på 75-125 mm, som professor, dr. H. C. Aslyng har fundet mellem aktuel og potentiel fordampning her i landet, d.v.s. den nedbørsmængde der mangler i en optimal vandforsyning af planterne vækstperioden igennem.

Blandt de almindelige landbrugsafgrøder er det navnlig til kløver- og græsafgrøderne vandingen finder anvendelse. Disse afgrøder vil i de fleste år og da navnlig på de lettere jorder i kortere eller længere perioder blive hæmmet i væksten på grund af tørke, og for disse afgrøders vedkommende ligger vandingens betydning ikke alene i det merudbytte, der opnås, men også i den stabilisering af produktionen, der her ved tilvejebringes, en stabilisering der er af stor værdi for kvægets ernæring om sommeren.

Af de anførte forsøgsresultater vil fremgå, at der på den lette sandmuldede jord ved St. Jyndevad også er opnået betydelige merudbytter af de forårssåede landbrugsafgrøder. Tilsvarende merudbytte af korn og rodfrugter vil ikke kunne forventes på almindelig god lermuldet jord,

men på disse jorder vil det foruden kløver- og græsafgrøder også — ligesom for sandjord — være af interesse at vande forskellige handelsafgrøder, f. eks. visse frøafgrøder, hør, blomsterløg o. lign.

Den vandmængde, der vil være behov for, vil variere i størrelse efter årets nedbør og klimaforholdene i øvrigt, jordbundsforholdene og afgrødens art, og den kan derfor kun angives med forbehold. På basis af de foreliggende resultater fra forsøg med vanding af landbrugsafgrøder kan den vandmængde, der vil være påkrævet til stabilisering af produktionen dog anslås til ca. 70 mm = 700 m³ pr. ha pr. år på lerjord og ca. 125 mm = 1250 m³ pr. ha årlig til sandjord.

Tidspunktet for vanding af landbrugsafgrøder vil være månederne maj, juni, juli og august, behovet er størst i juni og juli. Undtagelsesvis kan vanding senere i eftersommeren være af interesse.

E. Østergaard

/ Frits Olsen

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

Sølvgade 26,

København K., den 23.1.59-

Brev K. 23554.

Til *Statsministeriet*,

Slotsholmsgade 10, K.

I skrivelse af 13. ds. har det høje ministerium udbedt sig en udtalelse fra Danmarks Naturfredningsforening i anledning af en henvendelse fra indenrigsministeriets vandforsyningskommission vedrørende muligheden af at udnytte fredede søer og vandløb til vandindvindingsformål.

Man skal i denne anledning udtale, at nærværende forening ikke finder det fornødent at overveje ændrede lovregler i forbindelse med det stigende behov for vandindvinding, idet man henleder opmærksomheden på bestemmelserne i naturfredningslovens § 18, hvorefter der er mulighed for hel (eller delvis) ophævelse af en fredningskendelse, hvis »almenheden ikke længere har interesse i at bevare den«, hvormed må ligestilles, at almenheden ikke længere har tilstrækkelig tungtvejende interesse i uændret bevarelse, når interessen sammenholdes med andre samfundshensyn.

Da det i det hele påhviler fredningsnævnene at afveje samtlige modstående hensyn mod hinanden, forinden der tages endelig stilling til et fredningsspørgsmål, må man mene, at almenhedens interesse i at kunne udnytte fredede søer og vandløbsarealer til vandindvindingsformål vil være fuldtud varetaget, dels ved nævnets behandling af fredningssagen, dels ved dets mulighed senere for hel (eller delvis) ophævelse af en fredning. I denne forbindelse henledes opmærksomheden på, at Danmarks Naturfredningsforening som rådgiver for nævnene altid bestræber sig på i videst muligt omfang at respektere og tilgodesee andre samfundsinteresser end selve bevaringsformålet, og at man under alle omstændigheder er af den opfattelse, at vandindvindingsformålet i sig selv er så fundamentalt, at det må tilgodeses, hvor »det er tvungende nødvendigt at indvinde vand fra søen eller vandløbet«, selvom det efter omstændighederne skulle medføre en nødvendig modifikation i de fredningsønsker, man iøvrigt måtte have.

P. f. v.

Med ærbødighed

Vagn Jensen.

NATURFREDNINGSRÅDET

13. februar 1959.

Journal nr. 30/59 (949).

Statsministeriet,

Slotsholmsgade 10, K.

I besvarelse af statsministeriets skrivelse af 13. januar d. å. - j. nr. 150 8/1958 - skal naturfredningsrådet på given foranledning tillade sig at udtale følgende:

Indenrigsministeriets vandforsyningskommission har i skrivelse af 24. december f. å. over for statsministeriet ønsket en udtalelse om retsstillingen, såfremt et bysamfunds interesse i vandindvinding kommer i kollision med fredning af en sø eller et vandløb med nærmeste omgivelser.

I nævnte skrivelse udtaler kommissionen i øvrigt, at det formentlig må overvejes, om der gennem en lovgivning bør tilvejebringes en mulighed for, hvor hensynet til befolkningens almindelige forsyning med vand gør det tvungende nødvendigt at indvinde vand fra søen eller vandløbet, da at give adgang til modifikation, eventuelt ophævelse af fredningen.

Konflikt mellem offentlige interesser og særlig konflikt mellem forskellige ekspropriationer forekommer ofte i retslivet. Den mest kendte sag af denne art er statsbanernes ekspropriation i 1890-erne af en del af Vestre Kirkegård for herved at skaffe fyld til etablering af godsbanegård. Her forelå en konflikt mellem Københavns magistrat, der havde eksproprieret til kirkegård, og statsbanerne, der ville benytte sin ekspropriationsadgang vedrørende jernbaneanlæg. Sagen, der foranledigede, at magistraten nedlagde fagedforbud over for statsbanerne, endte med et forlig, således at der intet præjudikat fremkom vedrørende de kolliderende interesser rangfølge.

Rådet har i øvrigt i praksis gang på gang mødt lignende konflikter. Under besættelsen mente værnemagten således at kunne ignorere

fredningsbestemmelserne, herunder blandt andet fredningen af oldtidshøje. På lignende måde har rådet ikke sjældent mødt den opfattelse fra andre offentlige myndigheder, at disse som offentlig myndighed, det være sig kommunal eller statslig, er fritaget for at respektere strandbygge-linie, skovfredningslinie eller fredningskender-ser.

Der kan nævnes talrige eksempler på kolliderende offentlige interesser, f. eks. dersom der er eksproprieret til fæstningsanlæg med omliggende nærkampareal, og vejføring ønskes gennem dette, eller hvis vej skal føres gennem fredskov, eller hvis et jernbaneanlæg kolliderer med en byplan, idet der gennem denne ad ekspropriationsvej er pålagt et kvarter villaservitut, eller dersom en kommune ønsker at anlægge kloakpumpestation på et fredet strandstykke, eller man ønsker at udtørre en sø, der er fredet som reservat.

Første gang, disse spørgsmål ses behandlet i dansk juridisk litteratur, er ved *Hedebergs* afhandling i U. f. R. 1927/209 om sammenstød af ekspropriationer. Forfatteren hævder, at i sådanne sammenstød må tidsprioriteten være det afgørende, således at den ældste ekspropriation har forret.

Til denne opfattelse slutter sig *Knud Berlin* i Den Danske Statsforfatningsret II (1939), side 389, note 49, og ligeledes *Fr. Vinding Kruse* i Ejendomsretten III, første bind, pag. 246.

De mest indgående undersøgelser angående spørgsmålet er dog foretaget af *Knud Illum* i Servitutter, der som muligheder til konflikters løsning nævner, at man enten som Hedeberg, Vinding Kruse og Berlin kunne give den ældste ekspropriation forret, men ligeledes drøfter den mulighed, at man giver den senere ekspropriation fortrin, idet den senere må have særlig samfundsmæssig berettigelse, når samfundet vil ofre de betydelige økonomiske udgifter, der er forbundet med ophævelsen af den tidligere ekspropriation. Yderligere diskuterer forfatteren,

hvorvidt man skal klassificere ekspropriationerne, således at private ekspropriationer stilles ringest, derpå kommunen, medens statens ekspropriationer skal gå forud for andre, men forkaster dog en sådan rangfølge. Derimod mener forfatteren til en vis grad, at man kan klassificere efter *ekspropriationsformålets beskaffenhed*, og mener, at højst blandt formålene rangerer vejanlæg, jernbaneanlæg, forsvarsværker og lign., til hvis beståen der er knyttet store almindelige samfundsinteresser. Jo mere ekspropriationen tjener umiddelbare samfundsinteresser, jo mere taler for, at den kan fortrænge tidligere ekspropriationer.

Illum sammenfatter sin opfattelse i, at det er ønskeligt, at der bliver foretaget en *samlet afvejelse* af alle de i betragtning kommende omstændigheder, og at afgørelsen bør ske *konkret*.

Pag. 153-155 diskuterer Illum spørgsmålet, om naturfredning kan hævdes over for ejendomsindgreb fra anden side, og mener, at det er betænkeligt at give naturfredningshensyn supremati overfor andre samfundshensyn, men lige så betænkeligt at lade disse andre samfundshensyn få forret for naturfredningen, og han efterlyser i fremtidig ret en overordnet instans til at udligne meningsuligheder mellem de forskellige myndigheder, der varetager differerende samfundsinteresser.

Imidlertid fremhæves af forfatteren, at overfredningsnævnet selv mener sig i besiddelse af en meget udstrakt kompetence til at skride ind mod foranstaltninger, der iværksættes af andre myndigheder, selv i medfør af lov. I denne forbindelse citeres kendelse i U. f. R. 1927/104, der drejede sig om den midtsjællandske jernbanes gennemførelse, der var besluttet ved en særlig lov; nævnet optog til realitetsbehandling spørgsmålet, om anlægget dog burde forbydes af fredningshensyn, fordi det skæmmede egnen om Skjoldnæsholm.

Naturfredningsrådet må på det kraftigste tage afstand fra en lovbestemmelse, gående ud på at en fredning skal kunne modificeres eller ophæves, hvor hensynet til befolkningens almindelige forsyning med vand gør det tvingende nødvendigt at indvinde vand fra en sø eller et vandløb, der er fredet.

For det første er det rådets erfaring fra lignende sager, at kommunale og statslige myndigheder ofte betragter det som en tvingende nødvendighed, når tilsidesættelse af fredning kan medføre en billigere løsning end en alternativ

løsning, der respekterer fredningen, og man må principielt advare mod at tillægge de økonomiske hensyn en sådan overvægt.

For det andet vil en bestemmelse af denne art være yderst betænkelig, for så vidt angår bevarelsen af åløb, bække og smukke søer, der jo i øvrigt også trues på anden måde, gennem forurening og afvanding samt landindvinding.

Endelig vil en sådan lovgivning være et meget farligt fortilfælde, der eventuelt vil blive efterfulgt i anden lovgivning vedrørende vejanlæg, jernbaner, fæstningsanlæg, kloakanlæg m. m. med det resultat, at naturfredningsloven derved vil blive gennemhullet, og at stedfundne fredninger vel nok vil blive beskyttet mod indgreb fra privat side, men ikke mod indgreb fra offentlig side, det være sig kommunalt eller statsligt.

Rådet må formene, at den hidtidige retstilstand, hvorefter overfredningsnævnet under eet tager under påkendelse de kolliderende private interesser og offentlige interesser, herunder også indbyrdes modstridende offentlige interesser, i praksis har vist sig betryggende, og det så meget mere som overfredningsnævnets sammensætning giver tilstrækkelig betryggelse for en samfundsmæssig forsvarlig løsning under hensyntagen til *samlige* sagens omstændigheder.

Man må således formene, at den nuværende retstilstand på dette område er tilfredsstillende. Det tilføjes i denne forbindelse, at der i naturfredningsloven, jfr. §§ 18 og 19, (jfr. bemærkningerne til disse paragraffer i G. Heide-Jørgensens »Håndbog i Naturfredningslovgivningen«) som bekendt er hjemlet adgang til at ændre eller ophæve fredninger efter de her nærmere givne regler.

Ifølge naturfredningslovens § 9 skal bygningskommissioner, sundhedskommissioner og politimestre overfor visse påtænkte indgreb give formanden for fredningsnævnet meddelelse herom (jfr. nærmere nævnte paragraf). Man skal på given foranledning ikke undlade at tilføje, at det ville være heldigt, hvis nævnet, naturfredningsforeningen og naturfredningsrådet af de kommunale myndigheder, der foretager vandindvindingsanlæg, herunder opstemninger, der må antages at påvirke overfladevandet, fik meddelelse i god tid om, at disse ville blive foretaget, for at man gennem en forhandling kan nå til bedst mulig løsning af de samfundsmæssige problemer, der opstår herefter.

P. r. v.

R. Spärck

FORENINGEN AF NATURFREDNINGS-
FORMÆND I DANMARK

Horsens, den 5. marts 1959-

Statsministeriet,

Slotsholmsgade 10,

København K.

Ved skrivelse af 13. januar 1959 (journal nr. 150 ⁸/1958), hvori er refereret en skrivelse af 24. december 1958 fra Indenrigsministeriets Vandforsyningskommission til Statsministeriet, indeholdende en forespørgsel om vandindvindingsanlæg ved søer og vandløb, som måtte være fredet, har ministeriet udbedt sig en udtalelse fra foreningen. I denne anledning ønsker foreningen at bemærke, at det for at kunne bevare naturskønheden ofte har vist sig nødvendigt at foretage fredning af søer og vandløb, og at det iøvrigt er således, at en kendelse, afsagt af fred-

ningsnævnet, kan ændres af dette nævn ved en senere tillægskendelse bortset fra de tilfælde, hvor kendelsen er stadfæstet af Overfredningsnævnet, idet ændringer i så tilfælde skal afgøres ved kendelse af Overfredningsnævnet.

Foreningen ønsker i foranstående anledning endvidere at udtale, at der skal foreligge meget vægtige grunde for, at der kan forventes en ændring af skete fredninger. I øvrigt findes der mange søer og vandløb, hvor der ikke, skønt det kunne være påkrævet, er foretaget nogen fredning, og da en indvinding af vand på sådanne steder kan virke skæmmende for naturen, vil foreningen foreslå, at der altid bør ske meddelelse til de stedlige fredningsnævn om påtænkte planer om vandforsyning fra søer og vandløb.

H. Hilden

dommer

OVERFREDNINGSNÆVNET

Ofn. 1320/59.

København, den 30. maj 1959.

I skrivelse af 13/1 1959 (150 8/1958) har ministeriet udbedt sig overfredningsnævnets udtalelse i anledning af en fra indenrigsministeriets vandforsyningskommission modtaget forespørgsel. Kommissionen anfører, at det stadig voksende vandforbrug utvivlsomt vil medføre, at der i stigende grad vil blive søgt indvundet vand til vandforsyning fra søer og vandløb, og spørger, om en fredningskendelse vedrørende en sø eller et vandløb vil udelukke den ændring af naturen, som et vandindvindingsanlæg måtte medføre. I så fald må det efter kommissionens opfattelse overvejes, om der gennem en lovgivning bør tilvejebringes en mulighed for, hvor hensynet til befolkningens almindelige forsyning med vand gør det tvungende nødvendigt at indvinde vand fra søen eller vandløbet, at give adgang til modifikation, eventuelt en ophævelse af fredningen.

I denne anledning skal man udtale følgende:

Ifølge lovens § 13 kan bestemmelse om fredning bl. a. gå ud på, at det pågældende område skal bevares i dets naturlige tilstand, derunder med bevarelse af planter, dyr og geologiske dannelser, bibeholdes uforandret eller vedligeholdes på bestemt måde, at det enten slet ikke eller kun på bestemt måde udnyttes, bebygges eller beplantes, at der ikke må anbringes master, boder eller andre indretninger, der kan virke skæmmende, at en udsigt skal bevares eller — om den måtte være tilgroet — genåbnes.

Ifølge lovens § 9 skal bygningskommissioner, sundhedskommissioner og politimestre, der kommer til kundskab om et påtænkt byggeforetagende eller anden foranstaltning, som skønnes at ville gribe forstyrrende ind i den bestående tilstand på de i §§ 1 og 2 omhandlede områder, uopholdelig give formanden for fredningsnæv-

net meddelelse herom. Kan sådanne indgreb befrygtes som følge af påtænkte vejarbejder eller anlæg af elektriske ledninger, påhviler det vedkommende kommunale råd (amts-, by- eller sogneråd) eller i sidste tilfælde vedkommende elektricitetsselskab inden arbejdets begyndelse at gøre indberetning til fredningsnævnet.

Når nævnet herigennem eller på anden måde kommer til kundskab om nogen foranstaltning af nævnte forstyrrende art, kan det på nærmere i paragraffen angiven måde skride ind mod foranstaltningen.

Det vil heraf fremgå, at der er mulighed for ved en fredningskendelse at udelukke vandindvindingsanlæg eller fastsætte bestemmelser, som må iagttages ved projekter om sådanne anlæg.

Fredningsnævnene består af en af statsministeriet beskikket formand, der skal være dommer, et af vedkommende amtsråd valgt medlem, og et medlem valgt af den kommunalbestyrelse, på hvis område det sted ligger, som sagen angår, se nærmere lovens § 3.

Overfredningsnævnet består af en af statsministeren udnævnt formand, fire af folketinget valgte medlemmer samt to af højesteret blandt rettens dommere valgte medlemmer, se lovens § 4.

Om indankning for overfredningsnævnet af et fredningsnævnets kendelse og beslutninger, se lovens § 19.

Idet man vedrørende ophævelse og ændring af en fredningskendelse henviser til lovens § 18, skal det oplyses, at overfredningsnævnet har anset sig beføjet til at ændre en kendelse i tilfælde, hvor en offentlig interesse f. eks. i vejanlæg særlig måtte tale derfor. Eksempelvis kan henvises til overfredningsnævnets vedlagte kendelser af 9/11 1954 og 16/8 1958. Af interesse er muligen også overfredningsnævnets i afskrift vedlagte skrivelse til direktøren for Københavns vandforsyning af 4/11 1957 og over-

fredningsnævnets ligeledes i afskrift vedlagte skrivelse til Lyngby-Taarbæk kommune af 7/11 1956.

Af det anførte vil det fremgå, at en særlig lovbestemmelse ikke vil være påkrævet som hjemmel for en adgang til at ændre en fredningskendelse, som efter sit indhold er til hinder for etableringen af et for almenheden nødvendigt vandindvindingsanlæg.

Efter den anledning, sagen dertil giver, skal man tilføje, at overfredningsnævnet må fraråde en lovbestemmelse, som med hensyn til vand-

indvindingsanlæg indskrænker fredningsmyndighedernes beføjelser efter den gældende naturfredningslov. Det skal herved anføres, at både overfredningsnævnet og fredningsnævnene er således sammensat, at de er vel egnede til at foretage en alsidig afvejelse af alle de samfundsmæssige hensyn, som gør sig gældende i fredningssager,

P. o. v.

Pou Andersen.

Statsministeriet.

Oversigt over trykte retsafgørelser siden 1926 i sager angående vandværker og vandledninger. Udarbejdet af ekspeditionssekretær J. Barfod.

1) Københavns vandvæsens i 1919 fuldførte pumpeanlæg ved Nybølle var en medvirkende, men ikke den fulde årsag til vandstandssænkningen i Gundsømagle sø med skade på rørskær og engstrækninger. Københavns kommune gjorde gældende, at foranstaltningen som iværksat før loven af 1926 var fuldt ud lovlig og ikke erstatningsforpligtende, idet lodsejerne ikke kunne betragtes som ejere af det pågældende grundvand. Kommunen ansås imidlertid erstatningspligtig efter almindelige regler om skadeserstatning, jfr. analogien af §§ 50 og 78 i vandløbsloven af 1880 og motiverne til 1926-loven. Da andre forhold var medvirkende til sænkningen, dømtes kommunen dog kun til at erstatte en del af skaden, skønsmæssigt sat til 6000 kr. Østre Landsrets dom af 29. december 1927, U.f.R. 1928, side 378.

2) Vandindvindingsret til en række virksomheder i Nørresundby foreløbig givet for 5 år med pålæg om måling af oppumpninger og vandstand og henstilling om bakteriologiske undersøgelser. Aalborg amts overlandvæsenskommissions kendelse af 3. maj 1928, U.f.R. 1929, side 989.

3) En ejendoms varmemester satte, efter at en lejer havde fået tilladelse fra ejendommens ejer til at få et varmeapparat plomberet, apparatet ud af funktion ved at plumbere tilløbshanen; derimod satte han ikke, som det efter sagkyndig erklæring havde været korrekt, apparatet ud af cirkulationen. Dels på grund heraf, dels fordi et vindue over apparatet var efterladt åbent, skete en nat frostsprængning med stor skade på underliggende lejlighed. Erstatningsansvaret pålagt ejendommens ejer. Østre Landsrets dom af 27. juni 1929, U.f.R. 1929, side 961.

4) Et ejerlaug indgav bedragerianmeldelse mod en af grundejerne, der havde modtaget forskellige beløb for ej erlauget og mentes at have undladt at afregne 225 kr. Anklagemyndigheden ville imidlertid ikke fremme bedragerisagen. Under anførelse af, at de nævnte 225 kr. måtte være restance på bidrag til ejerlaugets vandledningsanlæg, og at laugets vandledningsdeklaration gav lauget ret til at lukke for vandet i tilfælde af restancer, lukkede lauget for vandtilførslen til ejendommen, der i mellemtiden var overtaget af en ny ejer. Dette kendtes ulovligt, da det var ganske ubestyrket, at den tidligere ejer havde været i restance med vandbidrag. Højesterets dom af 10. oktober 1929, U.f.R. 1929, side 1049, Højesteretstidende (HRT) 1929, side 381.

5) En vandstikledning til en københavnsk ejendom beskadigedes, muligt som følge af, at en senere over ledningen lagt gasledning af hændelige grunde var sunket. Ejendommens ejer kendt pligtig at betale reparationen på vandledningen. Østre Landsrets dom af 31. januar 1930, U.f.R. 1930, side 402.

6) Forbud mod nye anlæg til afledning af spildevand til undergrunden medførte ikke erstatningspligt. Spørgsmålet om, hvorvidt sådanne forhold kun kunne gennemføres som erstatningsforpligtende servitutter, kunne dog indbringes for domstolene. Randers amts overlandvæsenskommissions kendelse af 29. marts 1930, U.f.R. 1931, side 416.

7) Efter en reparation af varmtvandsanlægget på hotel Terminus sattes påny varmt vand på rørene, hvilket meddeltes gæsterne af stuepigerne. Ikke anset beviset, at en gæst derefter pillede ved varmtvandshenen, men den oversvømmelse, som skete fra hans hane, måtte henføres til dårlig tilrettelæggelse af åbningen fra hotellets side, hvorfor hotellet fandtes erstatningspligtigt. Østre Landsrets dom af 5. juni 1930, U.f.R. 1930, side 910.

8) Sag om Nykøbing S.'s vandindvinding, a) Den tilladelige vandspejlssænkning skal fastslås i kendelsen, b) Der måtte fastsættes frist for anmeldelse af endnu ikke klare skader, og fristen fastsattes til 11 år fra kommissionens kendelse - under henvisning til 10-års fristen i 1926-lovens § 18, stk. 2, - for så vidt den fulde indvindingsmængde ikke var oppumpet på et tidligere tidspunkt; ellers eet år efter denne oppumpning. Det skulle bekendtgøres, hvornår denne oppumpning nåedes, og der skulle hver anden måned foretages vandstandsmålinger i forskellige nærmere angivne brønde, c) Bekendtgørelsen om fremtidige afledningsanlæg efter § 11, stk. 3, skal omfatte hele indvindingsoplandet, jfr. § 11, stk. 2. d) Ældre, af kommunen eller sundhedskommissionen tilladte sivebrønds anlæg af højst $2\frac{1}{2}$ meters dybde for huspillevand eller drænvand uden tilløb fra møddinger, latriner, vandklosetter eller lignende undtoges fra anmeldelsespligten, når de ikke lå nærmere end 300 m fra grænserne for kommunens vandindvindingsarealer, og kommunen eller sundhedskommissionen kunne, når denne 300 m-grænse overholdtes, tillade nye sivebrønds anlæg af den nævnte karakter på betingelse af, at tilladelsen til enhver tid kunne tilbagekaldes af en landvæsenskommission uden erstatning, e) Landvæsenskommissionen havde oprindeligt ment det tilstrækkeligt at have embedslægen som sagkyndig, (hvad han efter indenrigsministeriets regler kunne være i mindre sager), men havde siden antaget en geolog som sagkyndig. Overlandvæsenskommissionen fandt det ikke tilstrækkeligt at have embedslægen som sagkyndig og fandt, at der i den foreliggende sag burde have været tilkaldt en sagkyndig i vandværksanlæg. f) Da indvindingsoplandet gik ind i Højby kommune, burde Højby sogneråd høres. Holbæk amts overlandvæsenskommissionens kendelse af 11. oktober 1930, U.f.R. 1931, side 419.

9) Interessentskabet Birkerød Vandværk havde i sin tid nedlagt vandledninger i offentlige veje, antagelig med Birkerød sogneråds tilladelse, og havde på ledningsnettet anbragt 6 brandhaner. Efter ikrafttrædelsen af lov nr. 174 af 31. marts 1926 om brandpolitiet på landet forlangte sognerådet, at vandværket på egen bekostning skulle bringe yderligere 11 brandhaner på sit ledningsnet. Antaget, at brandpolitiloven af 1926 (jfr. bl. a. lovens § 32, stk. 4.) ikke indeholdt sikker hjemmel for at pålægge vandværket at bære udgiften ved anbringelse af disse

haner, hvorfor vandværket frifandtes for sognerådets sagsanlæg i så henseende. Højesterets dom af 17. april 1931, U.f.R. 1931, side 498, HRT 1931, side 109.

10) Ved frostsprængning i sommervilla skete skade på ca. 3000 kr., hvilket skyldtes, *dels* at ejeren havde glemt at lukke vandet ud (hvad han overfor vagtselskabet havde erklæret at ville gøre), *dels* at selskabets vægter kun skrev sædvanlig rapport om formodet vandskade, men ikke gjorde særlig opmærksom på, at vandet stadig løb, *dels* at den vagtmand, der om morgenen modtog rapporten, på grund af andet arbejde først fik den læst om eftermiddagen. Selskabet dømt til at betale 1000 kr. af skaden. Østre Landsrets dom af 3. september 1932, U.f.R. 1932, side 1114.

11) Et privat vandværk ekskluderede en mand på grund af restancer og lukkede for hans vand. Han forlangte vandet genåbnet mod betaling af restancen og en multt, ialt 22 kr. 50 øre, men vandværket forlangte yderligere betaling af ca. 60 kr. i omkostninger ved lukning for vandet; dette ville han ikke betale. Han kunne ikke kræve åbning for vandet ved en umiddelbar fogedforretning, men måtte henvises til almindelig rettergang. Østre Landsrets dom af 23. september 1932, U.f.R. 1932, side 1136.

12) Spørgsmål om Københavns kommunes erstatningsansvar i anledning af, at brønden på en gård i nærheden af pumpestationen Kildedal var løbet tør. Københavns kommune havde tilbudt delvis erstatning, men da gårdens ejer ikke ville gå ind herpå, trak kommunen tilbudet tilbage og afviste erstatning under henvisning til, at der ikke kunne antages at være forbindelse mellem pumpningen og brøndens udtørring, *da* pumpning i de dybe kalklag næppe kunne påvirke det højereliggende brøndlag, *da* brønden også tidligere skulle være løbet tør om sommeren, og *da* dens større udtørring nu kunne skyldes, at den var blevet forsynet med en kraftig, elektrisk pumpe. Overlandvæsenskommissionen fandt det overvejende sandsynligt, at vandstanden var sunket som følge af pumpningen, og pålagde København fuld erstatning, svarende til udgifterne ved en boring og en ny pumpe. At gårdens ejer herved ville få rigeligere vand end hidtil medførte ikke nogen afkortning i erstatningen, da der ikke ville blive tilvejebragt nogen filtrering, og da en boring ikke har samme varighed som en brønd. Hvis erstatningen ikke benyttedes til tilfredsstillende vandforsyning, kunne den kun udbetales med panthavernes

samtykke. Frederiksborg amts overlandvæsenskommissions kendelse af 23. marts 1933, U.f.R. 1934, side 329.

13) Tildeling af overfladevand som skyllevand til statsbanerne behandlet efter 1926-loven. Aalborg amts overlandvæsenskommissions kendelse af 1. august 1933, U.f.R. 1934, side 334.

14) I forbindelse med en udstykning blev der truffet aftale om, at grundejeren og entreprenøren i forening skulle etablere et vandværk, men intet om betalingen herfor. Entreprenøren kunne ikke anses for berettiget til at få gratis vand fra vandværket til sin del af de udstykkede grunde. Vestre Landsrets dom af 19. december 1934, U.f.R. 1935, side 380.

15) Et dokument, hvorved der gaves et privat vandværk tilladelse til at lægge ledninger i amtets veje med forpligtelse til vedligeholdelse m. v., kunne, uanset at der ikke gaves sikkerhed i vandværkets ejendom, tinglyses på denne. Østre Landsrets kendelse af 15. november 1935, U.f.R. 1936, side 200.

16) Vandindvindingsret til andelsselskabet Ærøskøbing Vandværk nægtet, da det måtte antages, at de ønskede vandmængder ikke kunne indvindes med rimelig bekostning ved boringer i nærheden af Ærøskøbing, og vandet i øvrigt var hygiejnisk utilfredsstillende. Svendborg amts overlandvæsenskommissions kendelse af 21. november 1935, U.f.R. 1936, side 373-

17) Vandindlæg i københavnsk ejendom foretoges af privat entreprenør. Et senere brud på ledningen forårsagede skader på naboejendommen. Entreprenøren ikke erstatningspligtig, da skaden fandtes hænderlig. Ejeren ej heller, da han ikke fandtes at have foretaget for lidt i anledning af klagen over naboens vandskade. (Tilkaldte gas- og vandmester, der ikke kunne finde fejl). Østre Landsrets dom af 13. januar 1936, U.f.R. 1936, side 441.

18) En gårdejer »solgte« til et vandværksinteressentskab retten til at have en boring på gårdejerens grund. I kontrakten var interessenterne opregnet. Ikke antaget, at gårdejeren, der selv var interessent, kunne modsætte sig, at interessentskabet ved flertalsbeslutning optog nye medlemmer (eller kunne betinge sin tilladelse af yderligere betaling til sig), *da* der måtte antages at være vand nok i boringen, *da* det ikke er ualmindeligt, at kredsen af interessenter i interessentskaber kan udvides ved flertalsbeslutning, *da* dette var naturligt for et interessentskab om en så uundværlig ting som vand, og *da* det også kunne finde en vis støtte i kontraktens

affattelse. Højesterets dom af 10. februar 1936, U.f.R. 1936, side 328, HRT 1935, side 656.

19) En privatmand erhvervede lige uden for Vordingborg kommune en grund, som stødte op til en nyoprettet eksercer- og dyrskueplads. Vordingborg kommune forsøgte kort efter at afkøbe ham grunden af hensyn til adgangen til pladsen, men der opnåedes ikke enighed om en efter byrådets mening rimelig pris, og han udstykkede herefter grunden til villagrunde. Kommunen nægtede derpå at forsyne disse villagrunde med gas, vand og elektricitet. Dette underkendt, da kommunen normalt uden videre forsyne grundene i dette område med gas, vand og elektricitet, og da nægtelsen skyldtes forhold, der ikke havde afgørende hensyn til de tekniske anlæg. Østre Landsrets dom af 20. april 1936, U.f.R. 1936, side 798.

20) Københavns vandforsynings pumpestation Bjellekær blev påbegyndt før 1926-loven. I 1925 blev der som led i anlægget foretaget en regulering og sænkning af vandløbet Gåsebækken, hvilket var nødvendigt dels af hensyn til adgangen til pumpestationen, dels for at undgå forening af grundvandet (bækken blev lagt med sikret bund). Dette blev godkendt af vandsynsmænd efter vandløbsloven af 1880; nedenævnte arbejdsmand A var ikke tilstødende grundejer og ikke med under denne godkendelsesforretning. I 1926 byggede A i nærheden af Gåsebækken et hus, der var uforsvarligt fundet, på brokker med lidt mørtel, der ikke lå i frostfri dybde, og som lå delvis på fast grund, delvis på tørvejord. I 1927 gik pumpestationen i gang; den godkendtes efter 1926-loven. Da huset senere slog revner, søgte A erstatning, først hos landvæsenskommissionen, senere af Københavns kommune anket til overlandvæsenskommissionen. Overlandvæsenskommissionen antog, at revnerne var fremkaldt ved vandstandssænkning i Gåsebækken, at reguleringen af denne var et led i vandforsyningsanlægget, og at anlægget herefter måtte være erstatningspligtigt efter 1926-loven for de senere opståede skader, uanset at huset var opført efter reguleringen. Dog kun erstatning 800 kr. på grund af den uforsvarlige fundering. Højesteret tiltrådte i principperne, idet Højesteret dog ikke var sikker på, at det ikke var pumpningen fra pumpestationen, der var skyld i revnedannelsen; selv hvis det var bæksænkningen, tiltrådtes imidlertid anvendelsen af 1926-loven. Københavns kommune havde påstået, at sagen drejede sig om skader som følge af en lovlig vandstandssænk-

ning udført før husets opførelse, og at sagen derfor måtte høre under de almindelige domstole. A havde påberåbt sig 1926-loven § 1, stk. 2, men Københavns kommune havde erklæret, at denne bestemmelse ikke kunne finde anvendelse. Frederiksborg amts overlandvæsenkommissions kendelse af 3. februar 1936 (dissens), Højesterets dom af 19. oktober 1936, jfr. U.f.R. 1936, side 1078, HRT 1936, side 742.

21) Spørgsmål om forståelsen af en rentabilitetsgaranti i en kontrakt om oprettelse af et privat vandværk. Højesterets dom af 13. januar 1937, U.f.R. 1937, side 245, HRT 1936, side 542.

22) Et fællesskab om et privat vandværk kunne kræves opløst af en af deltagerne, navnlig da dets fortsættelse ville påføre ham ret betydelige udgifter. Derimod kunne han ikke forlange at udtræde af fællesskabet. Østre Landsrets dom af 25. maj 1937, U.f.R. 1937, side 872.

23) En husmand, der i henhold til kontrakt fik leveret vand til sin ejendom fra et privat vandværksinteressentskab, som han ikke selv var medlem af, var i restance med betalingen for vandet, hvorfor interessentskabet den 6. november 1936 afbrød vandtilførslen til ham. Den 14. december 1936 sluttede han overenskomst med interessentskabet om, at han i nærmere angivne afdrag skulle betale 65 kr. som skyldig vandafgift for tiden indtil 1. januar 1937, og at vandtilførslen skulle genoptages den 15. december 1936. Da han senere forlangte i de 65 kr. at afkorte 13 kr. som erstatning for, at der i 13 dage af december 1936 ikke var leveret ham vand, afbrød interessentskabet i tiden fra 5. juni til 23. juni 1937 påny vandtilførslen til ham, hvorefter han anlagde sag mod to af interessentskabets medlemmer til straf for selv-tægt efter straffelovens § 294 ved denne anden afbrydelse af vandtilførslen og til erstatning for ulempe ved afbrydelsen. Udtalt, at interessentskabet, der ikke i kontrakten havde nogen hjemmel til at lukke for vandtilførslen - end ikke i tilfælde af restance -, havde været uberettiget til egenmægtigt at afbryde vandtilførslen. De to interessentskabsmedlemmer idømtes herefter hver en bøde på 25 kr. for selv-tægt og dømtes til sammen at betale ham 30 kr. i erstatning for ulempe ved at hente vand udefra. Viborg civilrets dom af 13. oktober 1937, Juristens domsamling 1938, side 75.

24) Antaget, at et privat vandværk var løst fra sin kontrakt med en vandværksentreprenør, da det ikke kunne rejse lån på de i kontrakten

forudsatte betingelser. Højesterets dom af 24. november 1937, U.f.R. 1938, side 55, HRT 1937, side 512.

25) Spørgsmål om erstatning til en gårdejer i Rorup, hvis tidligere brønd med pumpeanlæg havde måttet ændres til en boring som følge af Københavns kommunes oppumpning. Københavns kommune havde hævdet, at der kun kunne gives en erstatning svarende til værdien af den tidligere brønd og pumpeanlægget. Overlandvæsenkommissionen fastslog imidlertid, at der, når erstatning ikke skete i form af vandforsyning, måtte gives en erstatning, der dækkede udgiften ved en ny, tilfredsstillende vandforsyning. Erstatningen måtte herefter dække udgifterne til boring, pumpeanlæg, motor og filter. Gårdejeren fandtes herved berettiget til at vælge at lægge boringen uden for gårdspladsen, og der toges derfor ikke ved erstatningens fastsættelse hensyn til, at han, hvis han havde anlagt boringen på gårdspladsen ved den gamle pumpe, havde kunnet opnå et noget billigere arrangement. Derimod nedsattes erstatningen til pumpeanlæg og filter til ca. $\frac{2}{3}$ af anskaffelsesprisen, fordi gårdejeren havde valgt et noget større anlæg end nødvendigt og fik fordelen af, at det var nyere og lettere at betjene. Under hensyn til samtlige de i sagen foreliggende omstændigheder ikke givet erstatning for omkostninger og tidsspilde under sagen. Ej heller erstatning, fordi gårdens badekar m. v. var blevet beskadiget af udfældet rust, idet han i forvejen var gjort bekendt med, at det oppumpede vand ville være jernholdigt og måtte filtreres. Københavns amts overlandvæsenkommissions kendelse af 20. december 1938, U.f.R. 1939, side 117.

26) I forbindelse med udvidelse af et vandværks vandindvindingsret var der pålagt forskellige ejendomme servitutter. Da der måtte antages at være sket lovlig indvarsling til landvæsenkommissionens møder, da det herefter ikke havde været nødvendigt at give panthaverne i ejendommene særlig underretning om møderne — men panthaverne havde dog været indkaldt til et af møderne -, og da loven gav regler om panthavernes andel i erstatningerne, kunne der ikke ved tinglysning af servitutterne gives retsanmærkning om ejendommenes gæld. Vestre Landsrets kendelse af 31. juli 1939, Vestre Landsrets Tidende 1939, side 276.

27) Nogle lodsejere i Ølene på Bornholm ønskede afvanding af Ølene, da den derværende store vandmængde nedsatte ejernes høudbytte

og vanskeliggjorde bjergningen af høet, og en afvanding ville medføre et større udbytte og blive et aktiv for deres ejendomme. Ved en foreløbig kendelse, afsagt af afvandingskommissionen for Bornholms amtsrådsreds, bestemtes det herefter, at afvandingen af Ølene skulle ske på en i kendelsen nærmere fastsat måde. En række kommuner modsatte sig imidlertid afvandingen, der ventedes at medføre en stærk forringelse af vandmængderne i kommunernes brønde og vandværker, og der nedsattes i henhold til § 2 i 1926-loven en landvæsenskommission til at træffe afgørelse om beskyttelsen af grundvandet i kommunerne. Landvæsenskommissionen fandt, at rekvirenternes begæring om hindring af afvandingen af Ølene var absolut påkrævet, hvorved fremhævedes, at en afvanding, der kun ønskedes af hensyn til rente lokale interesser, ikke måtte hindre et ønske om at bevare vandstanden i Ølene, da denne havde langt større betydning for almenvellet, jfr. 1926-lovens § 8. Det bestemtes derfor, at afvandingen ikke måtte finde sted, i hvilken forbindelse der pålagdes de omhandlede lodder servitutter om, at vandforholdene i Ølene ikke måtte forandres ved afvanding eller lignende; for denne byrde tilkendtes der lodsejerne erstatning. Overlandvæsenskommissionen, hvortil sagen appelleredes, var enig i, at landvæsenskommissionen havde været kompetent til at behandle sagen uanset den forud afsagte afvandingskommissionskendelse, hvorved anførtes, at den ret, der i henhold til 1926-lovens § 11 tilkom grundejerne til at sænke grundvandstanden til den for dyrkningen nødvendige dybde, måtte kunne eksproprieres. For overlandvæsenskommissionen forligtes sagen, i hovedsagen således at lodsejerne solgte deres lodder i Ølene til kommunerne. Bornholms amts overlandvæsenskommissions kendelse af 1. august 1939, U.f.R. 1940, side 126.

28) En vandværksentreprenør anset erstatningspligtig ud over sin rentabilitetsgaranti på grund af misvisende forklaringer til andelshaverne ved kontraktens afslutning. Dissens. Højesterets dom af 12. januar 1940, U.f.R. 1940, side 243, HRT 1939, side 662.

29) En gårdejer, der havde pligt til på nærmere angivet måde at vedligeholde en dæmning ved Hove Mølledam, og som havde misligholdt denne forpligtelse, søgte i 1938 Københavns kommune kendt pligtig til at sætte dæmningen i stand og godtgøre ham hans hidtidige udgifter vedrørende dæmningen, idet han gjorde gældende, at jordlagene i dæmningen var blevet

løse og porøse som følge af den sænkning i grundvandstanden, der skyldtes Københavns kommunes pumpeanlæg ved Nybølle. Dette anlæg var taget i brug i 1919 og blev efter 1926-loven godkendt i medfør af lovens § 7. Da grundvandstanden ikke var sunket siden 1926, kunne der ikke være spørgsmål om erstatning efter 1926-loven, men sagen måtte afgøres af de almindelige domstole. Østre Landsret frifandt kommunen, da der ikke fandtes oplyst omstændigheder, der kunne begrunde erstatning. Dommen stadfæstedes af Højesteret, der fremhævede, at dæmningen ikke var vedligeholdt i de dimensioner, som gårdejeren havde forpligtet sig til, at gennemsvivningen for en ikke ringe del syntes at ske i dæmningens øverste lag og ikke syntes kendeligt forøget af en periodisk stærk udtørring af dæmningen og af tørvejordslaget under den, og at sænkningen af grundvandstanden herefter ikke kunne antages at have medført nogen påviselig forøgelse af udgifterne ved vedligeholdelse af dæmningen. Højesterets dom af 31. maj 1940, U.f.R. 1940, side 673, HRT 1940, side 225.

30) I Tårnby kommunes vandregulativ var bestemt, at der ikke kunne åbnes for vandet, før udgifterne ved vandinstallationen var betalt. Kommunen fundet uberettiget til at forlange, at nogle personer, der havde overtaget en under opførelse værende ejendom på tvangsauktion, betalte den tidligere ejers gæld vedrørende installationen som betingelse for levering af vand. Østre Landsrets dom af 13. juni 1940, U.f.R. 1940, side 956.

31) Indsøen Kolindsund blev i 1870'erne tørlagt ved en vandstandssænkning, som gennemførtes ved gravning af en kanal og opførelse af forskellige pumpestationer. Til forstærkning af udpumpningen og yderligere sænkning af grundvandstanden påbegyndtes i foråret 1937 opførelsen af en ny, stor pumpestation, til hvilken der måtte graves dybt ned i den stærkt vandholdige kalkgrund, og under byggearbejdet foretoges stadig bortpumpning af store vandmasser. I sommeren 1937 løb alle omegnens brønde tørre, og man måtte opføre vandværk og for de yderligtliggende ejendomme udbyde brøndene; indtil dette var ordnet, blev der bl. a. kørt vand til fra Grenå. Den deklaration, som i 1872 var udstedt med hensyn til ansvaret for sænkning af grundvandstanden, gav ikke hjemmel for erstatning i det foreliggende tilfælde, men Kolindsund lodsejerlav blev anset erstatningspligtig efter almindelige erstatningsregler, herunder og-

så for midlertidige ulemper. Reglerne i 1926-lovens § 1, stk. 2, fandtes ikke direkte anvendelige, da de kun fandtes at angå foranstaltninger, der var led i vandindvindingsanlæg. Vestre Landsrets dom af 23. marts 1942, U.f.R. 1942, side 570.

32) Københavns kommune erhvervede i 1871 Sønderø og fik ved en landvæsenskommissionskendelse af 1872 ret til at tage vand fra søen til brug for Københavns vandvæsen. Denne ret benyttedes indtil ca. 1885 i stort omfang, siden i mindre omfang som reserve for grundvandsforsyningen. Til brug for grundvandsforsyningen oprettedes efterhånden bl. a. 82 borer i søens nærhed. Efter 1926-loven blev Københavns kommunes ret til oppumpning fra disse borer indbragt for en landvæsenskommission i medfør af lovens § 7, og der blev givet kommunen ret til at oppumpe 8,3 mill. m³ vand årlig fra disse borer; spørgsmålet om pumpningen direkte fra Sønderø berørtes ikke for kommissionen. I midten af 1930'erne var forskellige brønde i Jonstrupvang i længere perioder tomme, hvilket efter grundejernes mening skyldtes, at Københavns kommune i disse år tog en noget større vandmængde direkte fra søen, og grundejerne indgav klage over dette for en landvæsenskommission, der udskød spørgsmålet, indtil det af de almindelige domstole var afgjort, om Københavns kommunes ret til at tage vand fra søen efter landvæsenskommissionskendelsen af 1872 stadig stod ved magt. Østre Landsret var enig i, at denne ret stod ved magt indtil 1926-loven i medfør af § 87, jfr. § 78 i vandløbsloven af 1880. Københavns kommune gjorde gældende, at retten også måtte stå ved magt i tiden efter 1926-loven (jfr. 1926-lovens § 10, stk. 2). Østre Landsret statuerede, at Københavns kommune burde anerkende, at retten til søens vand omfattedes af § 7 om fastsættelse af den tilladelige årlige vandmængde (jfr. § 10, stk. 1). Østre Landsrets dom af 25. april 1942, U.f.R. 1942, side 857.

33) Århus kommune havde før 1926-loven sluttet overenskomst med en række lodsejere i kommunens omegn om pumpeanlæg til brug for Århus vandforsyning og havde på grundlag af denne overenskomst anlagt sine vandværker i Stautrup (fra ca. 1900) og i Ormslev (også før 1926). I 1925-26 oppumpede disse værker i alt ca. 3,4 mill. m³ vand. Kommunen søgte ikke godkendelse for denne vandindvinding efter 1926-lovens § 7, idet vandindvindingen mentes beskyttet i ubegrænset omfang efter overens-

komsten sammenholdt med lovens § 7, sidste stk. I de følgende år udvidedes kommunens vandindvinding stærkt, idet de to nævnte værkers borer fornyedes, og Marselisborg vandværket anlagdes, således at oppumpningen i 1939-40 var ca. 5,9 mill. m³. Heller ikke hertil søgtes godkendelse. Under en (vistnok i hvert fald bl. a. af Åby kommune) ca. 1940 foranstaltet landvæsenskommissionssag om vandindvindingen i Århusområdet gjorde Århus kommune gældende, at den havde vandindvindingsret efter overenskomsterne, jfr. § 7, sidste stk., men dette forkastedes, da den privatretlige overenskomst ikke kunne give kommunen rettigheder af offentligtretlig karakter eller videregående rådgighed over grundvandet, men kommunen måtte søge godkendelse efter lovens § 7, dog at overenskomster om erstatning m. v. opretholdtes ved § 7, sidste stk., da kommunen ikke havde søgt godkendelse efter § 7 for den i 1926 eksisterende ret, og da vandindvindingen siden var udvidet betydeligt. Åby kommune fik herefter ret til at anlægge vandværk ved Vester Søgård, hvorved Århus kommune ikke fik erstatning for nogle ældre, kun lejlighedsvis og interimistisk benyttede borer, da billighed ikke fandtes at tale herfor. Med hensyn til den fremtidige vandindvinding blev det uanset Århus kommunes protest fastsat, at grundvandspejlet i to nærmere angivne, kommunen tilhørende borer skulle have en vis højde, og vandet fra Marselisborgværket højst måtte have et vist klorindhold, hvorved man sigtede mod at undgå indtrængen af saltvand fra Århusbugten; det fremhævedes, at der ikke forelå egentlig hydrologiske undersøgelser, og at forsigtighed derfor var påkrævet. Århus kommune påstod, at bestemmelsen om et højeste indhold af klor også skulle gælde navnlig for Åby vandværk, men da dette spørgsmål ikke havde været behandlet for landvæsenskommissionen, og overlandvæsenskommissionen på forhånd måtte antage, at det var de betydelige oppumpninger fra Århus-vandværkerne, der blev bestemmende for klorindholdet, kunne overlandvæsenskommissionen ikke tage dette spørgsmål under påkendelse, men det måtte først indbringes for en landvæsenskommission. Århus amts overlandvæsenskommissions kendelse af 6. juni 1942, U.f.R. 1943, side 859.

34) Sag om rentabilitetsgaranti vedrørende vandværk. Meget speciel, vandværket dårligt anlagt. Højesterets dom af 29. juni 1942, U.f.R. 1942, side 777, HRT 1942, side 266.

35) Ved tinglysningen af Københavns kom-

munes adkomst til nogle ejendomme, som var erhvervet af kommunen ved ekspropriation efter 1926-loven til brug for vandindvindingsanlægget ved Attemose og derefter udstykket fra de respektive hovedejendomme, gjorde tinglysningsdommeren anmærkning om, at ejendommene ikke var frigjort for alle hovedejendommens hæftelser. Denne anmærkning annulleret, da der ikke ved ekspropriationen var stillet krav om sikkerhed for erstatninger m. v. eller fastsat særlige vilkår, der kunne bevare ejeres eller panthaveres ret, og da der efter 1926-lovens § 6 — jfr. § 18, stk. 3, i Hvidovre-loven af 3-april 1900 - ikke kunne kræves sædvanlig tinglysningsmæssig sikkerhed for panthavernes ret. Østre Landsrets kendelse af 27. august 1942, U.f.R. 1942, side 1143.

36) En vandværksentreprenør gav gravearbejdet med hensyn til vandledninger i underentreprise til en anden entreprenør, der ikke gravede tilstrækkelig dybt. Dette fandtes at skyldes underentreprenørens fejl snarere end manglende instruktion fra hovedentreprenørens montør, og underentreprenøren måtte derfor tåle afkorting i sit tilgodehavende. Højesterets dom af 26. november 1943, U.f.R. 1944, side 51, HRT 1943, side 582.

37) Vedtægterne for Herstedøster vandværk hjemlede kun vandværkets medlemmer ret til at udtræde ved salg af deres ejendomme. Et medlem havde ved forskellige lejligheder klaget, dels over at vandforsyningen til hans gård ofte svigtede, dels over at vandet om sommeren havde en temperatur på 16° og derfor var uanvendeligt til mælkekøling. Da vandværket intet foretog sig, herunder ikke ville gennemføre en af ham foreslået forbedring, skaffede han sig egen vandforsyning og forlangte at udtræde af vandværket mod betaling af sin andel af vandværkets gæld. Udtalt, at den angivne temperatur i sommermånederne ikke var usædvanlig ved sådanne værker og ikke kunne bebrejdes vandværket. Vandforsyningen til ejendommen måtte antages at svigte, fordi ejendommen var højtliggende og pågældende hovedledning for snæver, og da vandværket intet havde gjort for at udbedre dette, fandtes det rimeligt, at den pågældende havde skaffet sig egen forsyning, og uforholdsmæssigt byrdefuldt at betragte medlemskabet som uopsigeligt i denne situation, hvorfor hans udtræden godkendtes. Østre Landsrets dom af 10. marts 1944, U.f.R. 1944, side 635.

38) En Præstø amtskommune tilhørende fær-

gebolig, der havde vandforsyning fra et lokalt vandværk, blev solgt til staten og i denne forbindelse særskilt matrikuleret. Vandværket forlangte herefter et indskud på 500 kr., hvilket det efter sine vedtægter kunne gøre, hvis det drejede sig om en ny ejendom, hvorved bl. a. skulle forstås en ejendom opstået ved frasalg fra en bestående ejendom. Da staten nægtede at betale, afbrød vandværket vandforsyningen. Vandværket fandtes i det foreliggende tilfælde ikke berettiget til at kræve indskud, og dets afbrydelse af vandet fandtes under alle omstændigheder selvtægtmæssig. Østre Landsrets dom af 10. februar 1945, U.f.R. 1945, side 577.

39) Alle grundejerne i »Sydstrandens Villa-by« på Amager var tvungne medlemmer af en grundejerforening, hvis formål efter dens love var at varetage medlemmernes fælles interesser, navnlig veje, kloaker, belysning etc. Antaget, at drift af et vandværk lå uden for foreningens formål og ikke kunne gennemføres uden samtykke fra alle foreningens medlemmer, skønt lovene ellers kunne ændres ved vedtagelse med kvalificeret majoritet. Højesterets dom af 10. april 1945, U.f.R. 1945, side 485, HRT 1945, side 74.

40) Et brunkulsentreprenørfirma foretog udgravninger efter brunkul på to landejendomme og betalte for opgravningsretten den maksimalpris på 1 kr. pr. ton brunkul, der var fastsat i brunkulsbekendtgørelserne. Ejendommenes ejere forlangte herudover erstatning for grundvandssænkning som følge af oppumpning i brunkulslejerne, hvilket tiltrådtes af landvæsenskommissionen. Overlandvæsenskommissionen fandt imidlertid, at 1926-loven ikke var direkte anvendelig i det foreliggende tilfælde, hvor indgrebene i grundvandsforholdene ikke var led i et vandindvindingsanlæg, jfr. to tidligere domme (nr. 31 og 20). Da endvidere spørgsmålet om, hvorvidt maksimalprisbestemmelserne var til hinder for at yde særlig erstatning for vandstandssænkningen, henhørte under de almindelige domstole, afvist sagen, og landvæsenskommissionens kendelse ophævedes. Vejle amts overlandvæsenskommissions kendelse af 16. april 1946, U.f.R. 1947, side 221.

41) Som led i et afvandingsprojekt sænkedes Grimmeledsbækken, hvilket bevirkede, at en brønd løb tør. Afvandingsanlægget anset erstatningspligtig herfor, idet bl. a. § 11, stk. 1, i 1926-loven ikke kunne føre til noget andet resultat. Østre Landsrets dom af 22. maj 1948, U.f.R. 1948, side 984.

42) Sag om erstatning for skade på brønde som følge af oppumpning af store vandmasser fra brunkulslejerne ved Søby sø. Landvæsenskommission og overlandvæsenskommissionen anså sig kompetente, men Højesteret fandt, at der ikke var hjemmel til behandling for landvæsenskommissionen, da de stedfundne indgreb 1 grundvandsforholdene ikke var led i et vandindvindingsanlæg. Højesterets kæremålsudvalgs kendelse af 23. maj 1949, U.f.R. 1949, side 799, HRT 1949, side 399.

43) Efter vedtægterne for et privat vandværk kunne andelshaverne ikke udtræde før 1968; ved salg af deres ejendomme skulle de drage omsorg for, at deres rettigheder og forpligtelser med selskabets sanktion overgik til køberen, og måtte ellers affinde sig med selskabet eller forblive personligt ansvarlige. Fru A solgte i 1943 sin ejendom til fru B og anmeldte dette til vandværkets kasserer, der erklærede, at så var det i orden. Fru B betalte foreløbig vandafgiften, men indtrådte aldrig formelt og nægtede i 1946 at betale en forhøjelse af afgiften, hvilket fandtes berettiget, (men hendes vandforsyning af brødes). Fru A ikke anset pligtig at betale forhøjelsen, da vandværket efter hendes anmeldelse af salget i 1943 snarest burde have bragt på det rene, om køberen indtrådte, og have givet fru A besked, hvis hun fortsat skulle betale. Vestre Landsrets dom af 26. august 1949, U.f.R. 1949, side 1118.

44) Sag om forståelse af rentabilitetsgaranti ved opførelse af vandværk. Højesterets dom af 13. oktober 1950, U.f.R. 1950, side 1004, HRT 1950, side 855.

45) Ved kloakeringen af et distrikt i Esbjerg godkendtes »filtrationssystemet«, hvorved huspillevand førtes bort i særlige ledninger, medens overfladevandet gennem sivebrønde og stendræn ledtes til grundvandet. Sivebrønde og stendræn måtte ikke udføres i områder, hvor afstanden fra terræn til grundvandspejl var mindre end $4\frac{1}{2}$ m, og afstanden fra deres bund til grundvandspejlet måtte ikke være mindre end 2 m. Sivebrønde og dræn måtte ikke udføres inden for en afstand af 150 m fra vandindvindingsanlæg. Der skulle mindst hvert kvartal foretages bakteriologisk undersøgelse af vandet fra boringer i en afstand af 300 m og derunder fra sivebrønde eller dræn. Kommunen skulle ved bestemmelser i sit spillevandsregulativ og ved regelmæssig kontrol sikre sig, at der kun ledtes overfladevand til de nævnte sivebrønde og dræn. Fremhævet, at denne kloakeringsform

var langt billigere end almindelig kloakering. Kendelse af 16. oktober 1950 fra landvæsenskommissionen for Ribe amtsrådsreds, Juristens samling af landvæsens- og overlandvæsenskommissionskendelser (Juristens kendelsessamling), hæfte II, side 10.i)

46) Lignende afgørelse for et andet distrikt i Esbjerg. Kendelse af 9. november 1950 fra landvæsenskommissionen for Ribe amtsrådsreds, Juristens kendelsessamling, hæfte II, side 13.

47) En bestemmelse i lovene for et vandværksinteressentskab om, at de takster, der var vedtaget på den stiftende generalforsamling, kun kunne ændres i samme forhold for alle satters vedkommende, blev ikke anset for så grundlæggende, at den ikke kunne ændres med kvalificeret majoritet efter lovenes regler herom. Det fremhævedes, at den foreslåede ændring måtte anses for rimelig og forårsaget ved den udvikling, der var sket i de tekniske installationer siden vandværkets stiftelse. Østre Landsrets dom af 1. november 1951, U.f.R. 1952, side 217.

48) En proprietær havde på et engstykke, der var beliggende forholdsvis langt fra hans hovedejendom, foretaget en boring, der gav et overløb på ca. 20 l vand i minuttet. Overløbet benyttedes til kreaturvanding og havde lejlighedsvis været benyttet til overrisling af en del af engen. I forbindelse med oprettelsen af Københavns kommunes vandforsyningsanlæg ved Havdrup bortfaldt overløbet. Københavns kommune ville kun give erstatning i form af gravning af en brønd med håndpumpe og sugerør, medens proprietæren, der fremhævede sin interesse i, at kreaturerne på engen kunne vandes, uden at der skulle sendes folk fra gården, forlangte en elektrisk pumpe. Landvæsenskommissionen gav proprietæren medhold, men overlandvæsenskommissionen gav Københavns kommune medhold med den begrundelse, at en så vandspildende foranstaltning ikke kunne være omfattet af den i 1926-lovens § 1, stk. 1, omhandlede brug, for hvilken erstatning kan ydes. Kendelse af 13. november 1951 fra overlandvæsenskommissionen for København m. v., U.f.R. 1952, side 452.

¹⁾ I en kendelse af december 1961 fra overlandvæsenskommissionen for Ribe amt og de sønderjydske amter angående beskyttelse af vandværket i Grindsted mod en kloakeringsordning i Grindsted, hvorved vand fra veje og tage skulle ledes gennem sivebrønde og stendræn til undergrunden, forlanges der en afstand på 2' hm fra bunden af sivebrønde og stendræn til grundvandspejlet og en afstand på 500 m fra sivebrønde og dræn til vandindvindingsanlæg.

49) I forbindelse med anlæg af Thorsbrovandrørket udfærdigedes der den 19. oktober 1948 bekendtgørelse om anmeldelse inden 4 uger af vandafledningsanlæg med afløb til grundvandet. 4 grundejere, der ikke havde læst bekendtgørelsen - nogle angav, at de på grund af travlhed ikke læste aviser hver dag — anmeldte først henholdsvis 23. og 24. november 1948, 14. december 1948 og 21. januar 1949 og fik herefter ikke erstatning. Kendelse af 21. december 1951 fra overlandvæsenkommissionen for København m. v., U.f.R. 1952, side 454.

50) I forbindelse med anlægget af Rønne kommunes vandværk ved »Curdtslund« udstedtes i 1931 i medfør af 1926-lovens § 11, stk. 3, forbud mod forurenende afledningsanlæg inden for vandindvindingsområdet. I 1949 oprettedes en imprægneringsanstalt for ledningsmaster ca. 400 m fra vandværket, hvilket bevirkede, at imprægneringsvæske (en fluoridopløsning) spildtes på anstaltens grund og sivede ned i jorden. Uanset at det ikke med sikkerhed var påvist, at der herved var umiddelbar fare for skadelige ændringer i grundvandet, fandt landvæsenkommissionen dog, at der var en ikke uvæsentlig risiko herfor. Dels under hensyn til denne sundhedsmæssige fare og dels under hensyn til de betydelige ulemper og vanskeligheder, som afhjælpningen af en eventuel skade ville medføre for Rønne kommune, bestemte landvæsenkommissionen, at spildevandet på fabrikkens bekostning skulle føres i betonrender til et uskadeliggørelsesanlæg og derfra til et vandløb. Kendelse af 29. december 1951 fra landvæsenkommissionen for Bornholms amtsrådsreds, Juristens kendelsessamling, hæfte III, side 14.

51) En cementfabrik ved Nørresundby, der havde en vis vandindvindingsret og yderligere pumpe vand ind fra Limfjorden til kølebrug, pumpe desuden uden særlig tilladelse store mængder vand fra sin kridtgrav for at holde denne tør og ledte vandet til en samlebrønd, hvor det blandedes med det fra fjorden oppumpede kølevand. Nørresundby vandværk klagede over oppumpningerne fra kridtgraven. Landvæsenkommissionen anset kompetent til at behandle spørgsmålet, da denne oppumpning var et — omend mindre betydeligt — led i et vandindvindingsanlæg. Højesterets kæretningsudvalgs kendelse af 20. oktober 1952, U.f.R. 1952, side 1042, HRT 1952, side 607, jfr. den nordjydske overlandvæsenkommissions kendelse af 26. maj 1952, U.f.R. 1955, side 121.

52) Esbjerg kommune ønskede ikke at levere vand til en haveforening i Esbjerg, idet man vel intet havde at indvende mod, at haveejerne benyttede vand til vanding, men af byplanmæssige grunde ønskede at forhindre en bebyggelse med benyttelse af vand til husbrug, fordi området endnu ikke var kloakeret og ikke kunne ventes kloakeret i nærmeste fremtid. Haveforeningen oprettede derefter eget vandværksselskab og søgte vandindvindingsret for 15.000 m³ vand årlig. Esbjerg kommune protesterede, men erkendte, at den nævnte vandindvinding ikke ville berøre kommunens vandforsyningsinteresser. Vandindvindingsretten tilstået, da der vel må foreligge særlige grunde for at gå imod en kommunes ønske, men kommissionen ikke efter 1926-lovens § 1, stk. 2, har en ubetinget pligt til at rette sig efter kommunen, og da ingen vandforsyningsmæssige interesser talte mod tilladelse, og det lå udenfor kommissionens opgave at Nærtage kommunens tarv på det byplanmæssige område. Kendelse af 11. maj 1953 fra landvæsenkommissionen for Ribe amtsrådsreds, Juristens kendelsessamling, hæfte III, side 30.

53) En grundejer ved Allinge-Sandvig klagede inden for den fastsatte frist over, at hans brønd i vidt omfang var løbet tør, efter at Allinge-Sandvig kommune havde påbegyndt oppumpning fra sin pumpestation i Hammerholmsengen, ca. 300 m fra hans ejendom. Kommunen erklærede, at vandmanglen ikke skyldtes pumpestationen, men eventuelt benyttelsen af en brønd på en nærliggende ejendom og en dræning af engen mellem klagerens ejendom og pumpestationen. Uanset at der ikke var ført fuldt bevis for, at vandmanglen skyldtes kommunens pumpning, fandt landvæsenkommissionen dog dette så overvejende sandsynligt, at kommunen måtte betale erstatning. Kendelse af 2. januar 1954 fra landvæsenkommissionen for Bornholms amtsrådsreds, Juristens kendelsessamling, hæfte VI, side 10.

54) På en tvangsauktion over en ejendom i Frederikshavn krævede Frederikshavn kommune forlods dækning af et tilgodehavende på 9.492 kr. 20 øre for levering af vand til ejendommen fra kommunens vandværk. Dette afvist, da de særlige regler om, at vandafgifterne i København har fortrinsret i ejendommene på samme måde som skatter, var historisk begrundede og ikke analogisk kunne udvides til andre kommuner, og da den skyldige vandafgift endvidere ikke kunne sidestilles med de i tinglysningslovens § 4, stk. 2, nævnte ydelser. Vestre

Landsret dom af 3. marts 1954, U.f.R. 1954, side 534.

55) Der havde i mange år ligget en tjære- og vejmaterialefabrik i Oppesundby uden for Frederikssund. Fabrikken havde i vidt omfang sine produkter liggende på jorden på sin grund, og der var på grunden i årevis spildt tjære og affaldsprodukter, således at store dele af fabrikkens areal var dækket af det; der trængte herved fenol ned gennem jorden. I 1932 fik Frederikssund Andelssvineslagteri og i 1937 Frederikssund kommune i medfør af 1926-loven vandindvindingstilladelser på nærliggende grunde; der udstedtes i begge tilfælde i medfør af lovens § 11, stk. 3, bekendtgørelse om anmeldelse af eksisterende af ledningsanlæg, bl.a. omfattende det areal, hvor fabrikken lå, men fabrikken indgav ikke anmeldelse. Da der i 1952 foretoges en sprængning i kommunens boring for at forhøje oppumpningen, blev vandet i såvel kommunens som svineslagteriets boringer inficeret med fenol. Fabrikken kendt pligtig til at tilvejebringe et tæt afledningssystem for egen regning, da den eksisterende ordning fandtes stridende mod § 11, stk. 2, jfr. de udstedte bekendtgørelser, og ikke var rettidigt anmeldt. Spørgsmålet om yderligere servitutter forbeholdtes. Da der ikke kunne opnås forlig om spørgsmålet om erstatning for den allerede skete skade, blev dette spørgsmål efter § 11, stk. 8, udskudt til almindelig domstolsbehandling. Kendelse af 20. november 1954 fra landvæsenskommissionen for Frederiksborg amtsrådskreds, Juristens kendelsessamling, hæfte VII, side 21. Se endvidere neden for under nr. 59 og 63.

56) Århus vandforsyning fik tilladelse til i overensstemmelse med en i udlandet benyttet metode at tage vand fra Århus å, hvorfra det ledtes gennem 2 overfladefiltre og pumpedes gennem nogle boringer til grundvandet og derfra påny op og gennem et iltnings- og filteranlæg, hvor det blandedes med en dobbelt så stor mængde grundvand. Da vandet herved havde vist sig at gennemgå en tilfredsstillende rensning, fandt landvæsenskommissionen ikke anledning til, som af sundhedsstyrelsen henstillet, at kræve overfladevandet kloreret, før det ledtes til grundvandet, men såvel det nedpumpede som det oppumpede vand skulle regelmæssigt analyseres, og der skulle opstilles apparater til øjeblikkelig kloring af vandet efter oppumpningen, hvis dette viste sig påkrævet. Kendelse af 27. november 1954 fra landvæsenskommissionen for Århus amtsrådskreds, Juristens ken-

delsessamling, hæfte VIII, side 26. (Sagen blev på sundhedsstyrelsens foranledning anket til overlandvæsenskommissionen, hvor den forligtes, idet Århus vandforsyning opgav at benytte overfladevandet.)

57) Et nystiftet vandværksandelsselskab sluttede kontrakt med en vandværksentreprenør om oprettelse af et vandværk i Esbønderup-Skovhuse, men ophævede senere kontrakten, da kommunen ikke gav garanti for lån til værket, og overgav i stedet opførelsen til en anden entreprenør. Ophævelsen kendt uberettiget, da opnåelsen af kommunegaranti ikke fandtes at have været en betingelse for kontrakten, og kommunens nægtelse af at give garanti formentlig skyldtes, at andelsselskabets bestyrelse trak sin ansøgning om garanti vedrørende det oprindelig planlagte værk tilbage. Højesterets dom af 23. december 1954, U.f.R. 1955, side 121, HRT 1954, side 788.

58) Søsnum grundejerforening fremsatte, efter at klagefristen efter 1926-lovens § 6, nr. 5, var udløbet, krav til Københavns vandforsyning om erstatning for vandmangel i nogle brønde. Københavns kommune ville ikke yde erstatning og henviste til, at oppumpningen fra det pågældende anlæg i de senere år havde været mindre, end den var omkring klagefristens udløb, og at vandmanglen måtte skyldes forhold, som Københavns vandvæsen ikke havde indflydelse på. Overlandvæsenskommissionen for København m.v. fandt, at der ikke kunne rejses erstatningskrav efter fristens udløb, og mente det i øvrigt usandsynligt, at vandmanglen skyldtes forhold, der ikke kunne have været gjort gældende før fristens udløb. Kendelse af 18. oktober 1955, U.f.R. 1956, side 330, Juristens kendelsessamling, hæfte XIII, side 18.

59) Der pålagdes ejendommene omkring den i sag nr. 55 nævnte tjære- og vejmaterialefabrik ved Frederikssund en servitut, hvorefter der ikke måtte foretages boringer, større udgravninger, sprængninger m.v. på ejendommene, uden at der først var rettet henvendelse til Frederikssund vandværk - ikke fundet fornødent at give erstatning for dette pålæg — og til ved sådanne arbejder nøje at følge vandværkets anvisning - spørgsmålet om erstatning for dette pålæg kunne senere indbringes for en landvæsenskommission -. Kendelse af 3. december 1955 fra landvæsenskommissionen for Frederiksborg amtsrådskreds, Juristens kendelsessamling hæfte IX, side 17.

60) Ved landvæsenskommissionens kendelse

af 1. oktober 1947 fik Københavns kommune vandindvindingsret med hensyn til 2.200.000 m³ vand årlig fra Thorsbro-området, således at fristen for fremsættelse af klager over skader ved grundvandssænkning fastsattes til den 1. januar 1960. Omkostningerne ved kommissionen skulle betales af Københavns kommune. Ved kendelse af 7. februar 1948 gav kommissionen forskellige mindre vandindvindingsrettigheder til gartnerier m.m. i området, herunder 5000 m³ årligt til gartner A. I 1954 henvendte A sig til landvæsenskommissionen om erstatning for grundvandssænkning på hans ejendom. Kommissionen forlangte, at han skulle stille depositum for sagsomkostninger. Han anlagde herefter ved de almindelige domstole sag mod kommissionen med påstand om, at kommissionen skulle fremme hans erstatningssag uden forudgående depositum fra ham, hvorved han henviste til, at sagen måtte betragtes som en fortsættelse af den tidligere sag om Københavns vandindvinding, hvorfor København måtte stille depositum; dette måtte også følge modsætningsvis af 1926-lovens § 9. Kommissionen henviste heroverfor bl. a. til, at han kunne have søgt fri proces, og Københavns kommune gjorde bl. a. gældende, at når en klager over et uberettiget indgreb i grundvandet efter § 9 skulle stille depositum, måtte dette så meget mere gælde for en klager over et berettiget indgreb. Østre Landsret gav A medhold og anså det i så henseende for uden betydning, at han selv havde fået en — i forhold til kommunen ubetydelig - vandindvindingsret. Reglen i landvæsensretsloven af 1949 § 47, hvorefter spørgsmål om sikkerhedsstillelse kan indankes for landbrugsministeren, kunne ikke afskære domstolene fra at tage stilling til spørgsmålet. Østre Landsrets dom af 29. juni 1956. U.f.R. 1956 side 970.

61) Under en landvæsenskommissions behandling af en sag om Fredericia kommunes indvinding fra Kongstedvandværket (jfr. nedenfor under 62) var afdelingsingeniør A ved Københavns vandforsyning teknisk sagkyndig for kommissionen. Da sagen senere appelleredes til overlandvæsenskommissionen, udpegede indenrigsministeriet afdelingsingeniør B ved Københavns vandforsyning til medlem af den overlandvæsenskommission, som skulle behandle sagen; herimod protesterede appellanterne. Efter det oplyste havde B tidligere været A's foresatte, men de havde gennem de sidste 3 år været arbejdsmæssigt uafhængige af hinanden og havde ikke privat forbindelse, og B erklærede, at hans

forhold til A ikke på nogen måde ville påvirke hans indstilling overfor sagen. Udtalt, at da der måtte gås ud fra, at der uden vanskelighed til overlandvæsenskommissionen kunne have været udpeget en egnet sagkyndig, mod hvis medlemskab af overlandvæsenskommissionen ingen begrundet indsigelse kunne rejses, og da tvivlen om, hvorvidt B ville kunne stå helt frit over for sagen, ikke kunne afvises som ubeføjet, fandtes det rettest, at der udmeldtes en anden sagkyndig som medlem af overlandvæsenskommissionen. Vestre Landsrets kendelse af 9. februar 1957, U.f.R. 1957, side 608, Juristens kendelsessamling, hæfte XIV, side 22.

62) Fredericia kommune fik ved en landvæsenskommissionskendelse af 1929 ret til at indvinde 1,5 mill. m³ grundvand årligt fra Kongstedområdet udenfor Fredericia. Efterhånden overskred kommunen dette kvantum, og ved landvæsenskommissionskendelser af 1955 og 1956 forhøjedes indvindingsretten til 3,5 mill. m³ vand, idet der samtidig tillagdes en række lodsejere erstatninger for skader, som den forhøjede oppumpning havde medført navnlig på græsning og tørveskær, bl. a. ved sænkning af og revnedannelser i terrænet. Nogle lodsejere appellerede kendelserne til overlandvæsenskommissionen, idet de dels forlangte højere erstatninger og dels forlangte indvindingen omkring Kongstedværket indskrænket i det væsentlige til det kvantum, der var tilladt ved kendelsen af 1929; i sidstnævnte henseende anførte de, at Kongstedområdet formentlig ikke gav mulighed for Fredericia kommunes indvinding af 3,5 mill. m³ vand årligt, og at Fredericias vandforbrug formentlig måtte antages at stige stærkt fremover, således at Kongstedværket under alle omstændigheder snart ville blive utilstrækkeligt, og således at Fredericia derfor hellere straks måtte søge til vandrige områder fjernere fra byen, hvor oppumpningen ikke ville medføre så megen skade som i Kongstedområdet. For overlandvæsenskommissionen opnåedes forlig om en forhøjelse af erstatningerne. Med hensyn til forhøjelsen af indvindingsretten for Kongstedværket gjorde Fredericia kommune bl. a. gældende, at forhøjelsen formentlig stort set kunne dække byens forsyning med vand i de kommende 20 år. Overlandvæsenskommissionen antog, at Kongstedområdet gav mulighed for Fredericia kommunes indvinding af 3,5 mill. m³ årligt, og kommissionen fandt, at Fredericia kommune burde have lejlighed til fuldt ud at udnytte dette område ved udbygning af det eksisterende

værk, - hvilket ville være langt billigere end opførelsen af et nyt, fjernere vandværk -, forinden der søgtes vandindvindingsret i fjernere områder. Sagens omkostninger for overlandvæsenskommissionen pålagdes efter omstændighederne Fredericia kommune, hvorved fremhævedes, at overlandvæsenskommissionen havde fundet grundlag for at forhøje erstatningerne, og at det fandtes rimeligt, at lodsejerne i et forhold, hvor helt udenforstående interesser medførte betydelige indgreb i deres ejendomsret, fik mulighed for at få landvæsenskommissionens kendelse prøvet ved højere instans uden at skulle bære de - i forholdet til jordens værdi - ret betydelige omkostninger, som sagens behandling ved overlandvæsenskommissionen nødvendigvis medførte. Kendelse af 10. maj 1957 fra overlandvæsenskommissionen for Vejle m. fl. amtsrådkredse, Juristens kendelsessamling, hæfte XIV, side 22.

63) I tilknytning til den under nr. 55 nævnte sag angående fenolforurening af vandet i et af Frederikssund kommunes vandværker, hidrørende fra en forud for vandværket anlagt tjæreværk og vejmaterialefabrik i nærheden af vandværket, forlangte kommunen en erstatning fra fabrikken på 31.663 kr. 42 øre for udgifter i forbindelse med vandværkets standsning og de i forbindelse hermed foretagne undersøgelser og foranstaltninger. Efter de oplysninger, der forelå for Østre Landsret, antog retten, at hovedårsagen til forureningen var, at der på fabrikkens areal var oplagret og spildt tjære og tjæreprodukter, hvorfra fenolen udvaskedes med regnvandet og trængte ned i grunden. Østre Landsret fandt ikke, at der i så henseende var tale om et vandafledningsanlæg, og fandt herefter ikke, at fabrikken havde overtrådt nogen anmeldelsespligt ved ikke at anmelde forholdet i henhold til den bekendtgørelse, som ved vandværkets anlæg var udstedt i medfør af 1926-lovens § 11, stk. 3. Fabriksejerne fandtes dog ved forureningen at have gjort sig skyldig i en uagtsomhed, som i og for sig ville kunne begrunde erstatningspligt, men landsretten fandt, at kommunen burde have været opmærksom på risikoen ved at anlægge og drive vandværket i umiddelbar nærhed af fabrikken og på risikoen ved at foretage sprængning i boringen i 1952, og fabriksejernes uagtsomhed fandtes heroverfor ikke at kunne komme i betragtning, hvorfor fabriksejerne frifandtes. Efter nogle for Højesteret fremkomne, nye oplysninger måtte det antages, at forureningen ud over de nævnte oplag

og spild på fabrikkens areal skyldtes, at den kloak, der ledte spildevand fra fabrikken til Roskilde fjord, var dårligt anlagt og var utæt, hvilket den formentlig havde været allerede fra anlægstidspunktet eller kort efter; den utætte kloak var en væsentlig årsag til forureningen, men det kunne ikke siges, hvad der var hovedårsagen. Højesteret var enig i, at oplagene og spildet ikke omfattedes af anmeldelsespligten efter 1926-lovens § 11, stk. 3, og fandt heller ikke, at kloakken omfattedes af anmeldelsespligten, da den ikke var bestemt til at foretage afledning til grundvandet. Også Højesteret fandt, at fabriksejerne havde handlet uagtsomt ved ikke efter vandværksanlægget at udvise særlig forsigtighed og omhu for at forhindre nedtrængen af fenol til grundvandet. Da endvidere kommunen, som forud for vandværksanlægget havde foretaget langvarige prøvepumpninger, der gav rent vand, ikke fandtes dengang at have haft eller burde have haft kendskab til den forurening, der foregik på fabrikkens grund, og da det endvidere efter alt foreliggende ikke fandtes at kunne bebrejdes kommunen, at den ikke siden og særligt ikke forud for sprængningen i 1952 havde ladet foretage undersøgelser vedrørende jordbundsforurening på fabrikkens areal, dømtes fabriksejerne til at betale den forlangte erstatning. Det fandtes ikke at kunne begrænse fabriksejernes erstatningsansvar, at en del af forureningen måtte antages at være foregået, før de nuværende ejere i 1934 overtog fabrikken. Højesterets dom af 20. februar 1958, U.f.R. 1958, side 365, HRT 1957, side 793.

64) En godsejer, hvis ejendom havde et tilliggende på ca. 220 ha, søgte om tilladelse til at indvinde ca. 90.000 m³ vand årlig til vanding af ca. 100 ha fortrinsvis græs, luzerne, spindhør og sukkerroer. Der regnedes med vanding ca. 100 døgn i maj-august med vanding ca. 20 timer pr. døgn à ca. 45 m³ pr. time, ialt svarende til ca. 90 mm på et år. Tilladelse givet for 10 år med 80.000 m³ årlig, da statens forsøg i Store Jyndevad viste, at lettere jorder krævede en vanding på 81 mm regn årlig; de 80.000 m³ måtte antages at findes inden for et areal, der var mindre end ejendommens tilliggende. Der skulle ydes erstatning til omboende, og der blev givet godsejeren pålæg om at foretage måling og bogføring vedrørende grundvandsspejl og op-pumpninger og om at føre kontrol med de opnåede afgrøder. Kendelse af 8. oktober 1958 fra landvæsenskommissionen for Præstø amtsråds-

kreds, Juristens kendelsessamling, hæfte XVI, side 25.

65) En fiskeriejer A havde henholdsvis i 1954 og i 1956 uden tilladelse fra en landvæsenskommission ladet udføre 2 borerer på sin ejendom og benyttede derefter borererne til en ret betydelig vandforsyning af sine fiskedamme. Hen på 1956 løb brønden på fru B's ejendom i nærheden tør; hun måtte i ca. 200 dage lade hente vand udefra til sin ejendom; hun fik derefter en boring på sin ejendom og lod brønden delvis opfylde. I 1956 svandt vandet endvidere således i et væld på en nærliggende, C tilhørende ejendom, at D, der havde en tinglyst ret til at modtage vand fra vældet til sin ejendom gennem en drænledning, ikke længere kunne få vand fra vældet; han måtte derfor lade udføre en brønd med pumpeanlæg på sin ejendom. Landvæsenskommissionen fandt fiskeriejer A erstatningspligtig for skaden på fru B's og D's vandforsyninger og tilpligtede ham at betale erstatning, der for fru B's vedkommende omfattede udgiften ved boringen og erstatning for ulempe ved at måtte hente vand andetsteds fra og for D's vedkommende sattes noget under D's udgift ved ny vandforsyning under hensyn til hans hidtil mangelfulde vandforsyning. Overfor overlandvæsenskommissionen for Vejle m.fl. amtsrådskrede bestred A, at hans borerer var årsag til svindet af vandet i brønden og vældet, og han gjorde gældende, at det måtte komme fru B til skade, at hun ved den delvise opfyldning af sin brønd havde vanskeliggjort beviset for årsagssammenhængen. Han gjorde endvidere gældende, at han ikke havde erstatningspligt overfor D, fordi der i 1955 var indgået en aftale mellem C og A om, at C ikke ville protestere mod A's borerer. Overlandvæsenskommissionen fremhævede, at A ved ikke forud at søge tilladelse til sine borerer havde pådraget sig det væsentlige ansvar for, at der ikke på et tidligt tidspunkt var tilvejebragt det bedst mulige bevis for skadernes omfang og årsag. D's erstatningskrav overfor A fandtes endvidere ikke udelukket ved aftalen af 1955 mellem C og A, idet D fandtes i forhold til A at have en selvstændig ret til vandet, jfr. også 1926-lovens § 6, stk. 2. Overlandvæsenskommissionen stadfæstede herefter ved kendelse af 15. januar 1959 landvæsenskommissionens kendelse, hvorved bemærkedes, at en erstatning på 2 kr. daglig for ulemperne ved at hente vand udefra til en gård og dens besætning fandtes meget beskeden, hvilket dog opvejedes af den forbedrede vandforsy-

ning, fru B opnåede. Juristens kendelsessamling, hæfte XV, side 15. Ved Vestre Landsrets kendelse af 19. marts 1959 antaget, at landvæsensretterne havde været kompetente til at afgøre spørgsmålet om, hvorvidt aftalen mellem C og A udelukkede D fra at få erstatning fra A, U.f.R. 1959, side 540.

66) På en gård i Usserød var brøndens vandspejl, formentlig i forbindelse med Gentofte kommunes vandindvinding på Sjælsø-egnen, sunket så betydeligt, at brønden kun kunne dække en brøkdel af ejendommens vandbehov. Efter at ejendommens ejer i den anledning i 1957 havde rettet henvendelse til fællesudvalget for vandindvinding ved Sjælsø, erklærede Gentofte kommunes tekniske forvaltning sig villig til at vedstå et allerede omkring 1948 til ejendommens tidligere ejer givet tilbud om at lade udføre en boring i brønden; derimod ville man ikke betale anlæg til oppumpning og eventuel filtrering, og det var en betingelse for tilbuddet, at grundejeren fraskrev sig yderligere krav i anledning af den indtil da foregåede vandindvinding. Grundejeren indbragte herefter sagen for den særlige landvæsenskommission af 23. januar 1932, som pålagde fællesudvalget at betale en erstatning på 4.000 kr., svarende til de anslåede udgifter ved den fornødne boring og ved sænkning af ejendommens pumpeanlæg, og som forbeholdt grundejeren senere at rejse sag om yderligere erstatning, hvis vandet skulle vise sig at have væsentligt større jernindhold end vandet i den eksisterende brønd. Overlandvæsenskommissionen ændrede afgørelsen, idet den under henvisning til synspunkterne i 1926-lovens § 6, nr. 5, pålagde fællesudvalget, for så vidt det ikke foretrak at levere grundejeren vandværksvand, at udføre en boring, som kunne skaffe det fornødne vand til husbrug og gårdens drift som sædvanligt landbrug, og som skulle forsynes med et filter, der holdt jernindholdet nede på højst 0,5 mg pr. liter; herudover skulle udvalget betale 300 kr. til ændring af pumper, men skulle, også under hensyn til, at der opnåedes nogen forbedring, ikke betale yderligere erstatning. Kendelse af 12. marts 1959 fra overlandvæsenskommissionen for København m. v., Juristens kendelsessamling, hæfte XVI, side 3.

67) Nogle grundejere på Slangervej søgte erstatning hos Københavns kommune for nogle revnedannelser, der var opstået på deres jorder, og som mentes at være fremkommet som følge af Københavns kommunes pumpean-

ger på egnen. Under henvisning til, at deres kreaturer ikke længere kunne drikke vandet fra Græse Å, der var blevet stærkt forurenet, hvilket efter deres mening skyldtes forringet vandføring som følge af kommunens pumpninger, søgte de endvidere kommunen tilpligtet at sørge for behørigt vandingssted til kreaturerne. Overlandvæsenkommissionen pålagde kommunen at betale erstatning for revnedannelserne, dog at der ikke kunne kræves erstatning for udgifterne til gødskning og kalkning af jorden, da dette udgjorde en forbedring af jordens tilstand uden forbindelse med afhjælpning af skaderne; endvidere skulle der i erstatningen ske fradrag for blivende forbedring ved afvanding. Derimod pålagde overlandvæsenkommissionen ikke kommunen pligt til at skaffe forbedret kreaturvanding, da det, rent bortset fra, om det skulle kunne antages, at de pågældende grundejere havde noget retsbeskyttet krav på adgang til kreaturvanding ved det offentlige vandløb Græse Å, måtte lægges til grund, at der ikke på noget tidspunkt havde været for lidt vand til kreaturvanding, og da kommunen endvidere ikke kunne have ansvar for åens forurening. Kendelse af 22. maj 1959 fra overlandvæsenkommissionen for København m. v., Juristens kendelsessamling, hæfte XVI, side 5.

68) Under behandlingen for landvæsenkommissionen for Frederiksborg amt af en sag om et privat fællesvandværk i et sommerhusområde i Munkerup fremsatte sundhedsstyrelsen og amtslægen i medfør af 1926-lovens § 11, stk. 3, begæring om udfærdigelse af bekendt-

gørelse om forbud mod forurenende afledning til grundvandet, hvorimod vandværket og sundhedskommissionen ikke fremsatte begæring om en sådan bekendtgørelse. Landvæsenkommissionen, der afgjorde sagen ved kendelse af 11. juli 1959, udfærdigede herefter ikke bekendtgørelse efter § 11, stk. 3. Overlandvæsenkommissionen for København m. v. erklærede sig ved kendelse af 8. juni 1960 enig i en af indenrigsministeriet efter afsigelsen af landvæsenkommissionskendelsen afgivet erklæring, hvor-efter både sundhedsstyrelsen og vedkommende embedslæge omfattedes af ordet »sundhedsautoriteterne« i § 11, stk. 3; overlandvæsenkommissionen pålagde derfor landvæsenkommissionen at udstede bekendtgørelse i medfør af denne bestemmelse, hvorved fremhævedes, at det også fulgte af vedkommende sundhedsvedtægt, at fællesvandværker skulle være omgivet af fredningsbælte. Under hensyn til grundvandspejlets stærke fald mod kysten henstilledes det, at fredningsområdet fik en elliptisk facon (med dybde ind i landet). Overlandvæsenkommissionen henstillede endvidere, at afløb fra wc eller latrin forbødes i fredningsområdet, hvorimod kommissionen ikke var enig med sundhedsstyrelsen i, at afløb af husspildevand burde forbydes, hvilket fandtes for rigoristisk i et sommerhusområde med meget begrænsede spildevandsmængder. Ved kendelse af 19. juli 1960 udfærdigede landvæsenkommissionen sædvanlig bekendtgørelse efter § 11, stk. 3, for et område af elliptisk facon. Juristens kendelsessamling, hæfte XVI, side 17.

Ekstraktafskrift af cirkulære nr. 149 af 22. august 1957 fra ministeriet for offentlige arbejder om forretningsgangen m. v. ved ekspropriation og taksation i henhold til vejbestyrelsesloven.

I kap. II i lov nr. 95 af 29. marts 1957 om bestyrelsen af de offentlige veje er der givet nye regler om ekspropriation til vej formål, ligesom der er givet nye taksationsbestemmelser.

8. *Forretningsgangen ved taksationskommissionerne.* (Vejbestyrelseslovens § 30, stk. 2).

d) Det påhviler vedkommende amtsråd, eller hvis det drejer sig om ekspropriation til en offentlig vej, der bestyres af en købstad (herunder Frederiksberg kommune), vedkommende kommunalbestyrelse at udpege en *landinspektør*, som skal bistå taksationskommissionen (og overtaksationskommissionen), jfr. vejbestyrelseslovens § 29, stk. 2. Det vil være praktisk, at den samme landinspektør medvirker ved kommissionens behandling af hvert enkelt vejanlæg, men der vil intet være til hinder for, at samme landinspektør medvirker ved samtlige taksationsforretninger (overtaksationsforretninger) inden for amtsråds kredsen, henholdsvis købstadsområdet. Der kan udpeges den praktiserende land-

inspektør, som i øvrigt bistår anlægsmyndigheden.

Landinspektøren deltager i taksationskommissionernes møder, men har ikke stemmeret. Landinspektøren giver oplysning om det matrikeltekniske grundlag for forretningerne. Han sørger i fornødent omfang og eventuelt i samarbejde med anlægsmyndigheden for oplysninger om de af ekspropriationen berørte arealer, herunder disses størrelse, benyttelse, deres vurdering til ejendomsskyld og tidligere salgssummer samt redegør for, hvorledes de berøres af anlægget og oplyser herunder, hvorledes adgangsforholdene ændres, og i hvilket omfang der sker en defigurering af arealerne. Landinspektøren indhenter endvidere udskrifter af ejendommens blad i tingbogen til forelæggelse for kommissionerne og bistår i det hele formanden med tilvejebringelse af tekniske oplysninger, der har betydning for erstatningens fastsættelse.

*Ministeriet for offentlige arbejder,
den 22. august 1957.*

Kai Lindberg.

/ Lindtner.

